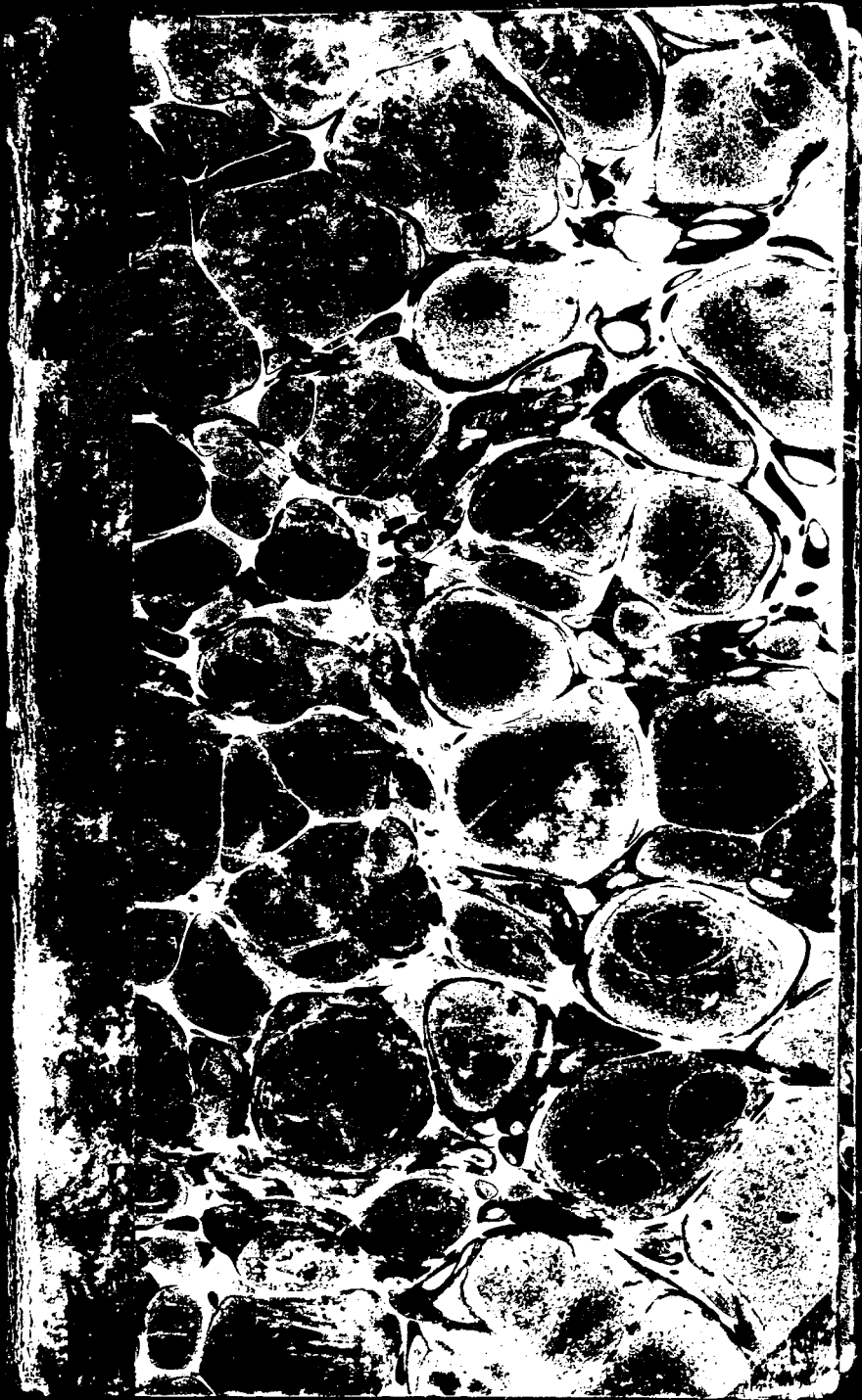

T i d s k r i f t
for
L a n d o e k o n o m i e.

Udgivet
af
J. C. H a l d,
Secretair i det Kongelige Landhuusholdnings - Selskab.

Tredie Bind.

(Med 2 Kobber.)

Kjøbenhavn 1834.
Forlagt af J. S. Schubert's Boghandling.
Trykt hos C. V. Meisler.

Indhold af tredje Bind.

	Side
Om Valg af Sædskifte; af J. N. Schwegel . . .	1
Insecternes Deconomie; af Chr. Drevsen jun. . .	9
Om Midlerne til Hesteavlens Fremme; (oversat efter det nyeste Manuscript) . . .	32
Bemærkninger, foranledigede ved foranstaaende Afhandling	51
Mærkelige Grundforbedringer (efter Beretninger til Land- huush. Selskabet) . . .	71
Fortsatte Erfaringer om Lucerneavl; af Pastor Rüt- zow . . .	79
Det Kjøngste Eimnedmanufacturs Indflydelse paa Huus- fliden . . .	83
Noget om Marsagerne til Nutidens lave Kornpriser, og Midlerne til at afværge deres skadelige Virkninger	90
Kunstig Tørring af Træ . . .	116
De menneskelige Excrementers fordeelagtige Anvendelse til Gødning; af Postmester Becker i Gena . . .	119
Foreløbig Meddelelse om det Beatonfske Agerdyrknings- system. (Af et Brev fra Gaardeier Luno) . . .	134
Bredsaeningsmaskine, indrettet og anvendt af Proprietair Lutein til Marienborg paa Møen. (Med et Kobber) . . .	143
Om Nutidens Agerdyrkning og Agerdyrkningsredskaber, med noget Hensyn til Nutiden; af Gaardeier C. Luno . . .	149
Om det Beatonfske Agerdyrknings-System: Anven- delse og Fremgang i Böhmen; meddeelt af Samme	165
Noget om Landvæsenets Tilstand paa Bornholm; af Pastor L. Børresen . . .	198
Kalk, anvendt med Fordeel paa Haraldslunds Torber; efter Proprietair Walther's Meddelelser til Ud- giveren . . .	229
Omstøer i Ringkjøbing Amt . . .	234
Bemærkninger ved Grev Szchenyis i det danske Sprog oversatte Skrift om Hesteavl og Væddeløb, med	

	Side
Hensyn til, hvorvidt hans Yttringer kunne blive anvendelige paa Danmark's Hestavl; af Auctions- directeur D. Lemvig	245
Bemærkninger til ovenstaaende Afhandling	319
Svar derpaa; af D. Lemvig	337
Om Dyrkningen af tidlige Kartofler	337
Om Kelp (Långasse)	340
Forslag til, om søie Tid at faae den Holsteenske Kob- belbrist, eller den almindelige Agerdyrkningsforbe- bring ved Mergling, Brakning, Udgrøftning, med Videre, indført hos Bondestanden i Danmark; af H. P. h. Kée i Karhuus. (Med en Be- tænkning derover af Landvæsen'scommissair Dal- gas, og en anden af en Anonym, ledsagebe med Anmærkninger og et Efterskrivt)	341
Et Par Ord i Anledning af forestaaende Forslag	407
Kort Fremstilling af den Maade, hvorpaa Peberroden i Almindelighed bør dyrkes; af R. Hansen, Eier af Beierholm ved Svendborg	412
Erfaringer om den pomologiske Tryllering, anbragt paa Frugt- og Skovtræer; af Overførster Sauer i Sulau	418
Nogle Ord om Høraavl og Lærreder i Rongermandland; af R. E. Hofman. (Med et Kobber)	422
Nogle Bemærkninger angaaende Hørrøns Dyrkning og Beredning; meddeelte af Møller H. Wulff	452
Om Anvendelsen af Salt ved Vinterfodringen af Horn- kvæget; af Pastor Poulsen i Midløse	470
Om skadelige Insecter, som have vilst sig i Ribe Egne Literatur.	476
I. "Landoeconomiske Betragtninger af J. Chr. Drewsen"	489
II. "Lærebog i den norske Landhuusholdning, af J. Sverdrup"	496

Om Valg af Sædskifte.

(Af J. N. Schwerz.)

Er end Sædskiftet (Sædomløbet, Rotationen) ikke, som man tildeels har troet, et godt Landbrugs eneste Grundsteen; kan man endog, begunstiget af heldige Omstændigheder, i saa Henseende sætte sig ud over Meget; saa er dog i Almindelighed intet mindre ligegyldigt, end de Opgaver: hvilket Slags Afgrøder man bør vælge, hvormeget udsaae af hvert, og i hvilken Orden man skal lade den ene Afgrøde følge paa den anden. Det afhænger saaledes ikke udelukkende af Landmandens Godtbefindende, om han uden videre forud vil erklære sig for dette eller hiint Dyrknings-System, eller bringe de Gjenstande, han meest ynder, ind i den valgte Form paa Lykke og Fromme, hvormeget end denne Form tilsmiler ham, og den Alldom, han mener at sikke sig ved sine Afgrøder, end lokker ham. Ei heller bør han uoverlagt lade sig lede af nogen nok saa berømt

Mands Mening, saa lidet som af en, formedelst dens Ugerbrug, med Rette berømt Egn's Fremgangsmåade. Umindeligt anvendelige Love kunne vel opstilles for Theorien, men ikke for Praxis.

Begyndere kunne ikke noksom lægge sig det Anførte paa Hjerte. Sædvanligen ville de gjøre for meget; storme løs paa det Høieste, ofte kun paa det Næste, hvorved de ikke sjeldent oversee og forsømme det Gode, de med saa meget mindre Anstrængelse kunde have naaet, som det laae dem nær. Den eensgang banebe Vi, for saavidt den fører til Maalet, er altid den bekvemmeste. Latterligt er det at søge langt borte, hvad man med et nogenlunde godt Nie kan, uden mange Omstændigheder, finde lige for sin Dør. Men, hvad gjør man ikke for at erhverve den Berømmelse: at have brudt Sædvanens Lænker — og lagt andre i disses Sted? Fra denne Svaghed hidrøre da de hyppige Misgreb, som netop gøres af de ibrigste, men rigtignok ikke tilstræffeligen klartskuende og estertænksomme Mænd; saamangt et velmeent Foretagendes Mislykken; saa mangen en glimrende Begyndelses Hensvinden — Ting, der siden staae som Skræppebilleder ved Veien, bortstræmmende det Godes Venner fra hver Forandring, hvert Fremskridt i Cultur, og tjenende Hinder af al Forbedring til Maal for deres Spot. Derved skeer det da, at netop de, der tilforn vare de ibrigste Tilhængere af et, som de troe, nyt, hidtil i deres Egn ganske ubekendt Ugerdyknings-

stem, tabe Modet, begynde at helde til den modsatte Yderlighed, og snart blive erklærede Modstandere af alle Forbedringer, hængende om muligt end fastere ved det Gamle, end de, der ved Fødsel og Stilling ere Slaver af Glendrian. Maae vi ikke holde Folk dette tilgode? Hvo er vel Den, der vil ligen erkjender sin egen Mangel paa klart Begreb eller sin mindre Dygtighed, og ikke hellere skriver de uheldige Følger paa Systemets Regning, hvilket han ikke havde forstaaet, eller anvendt urigtigt?*)

Sjældent er en Sag saa slet, at den jo ved

*) Jeg erindrer her kun om hiin rhinlandske Heros, som for omtrent 15 Aar siden, med en Bog, som for dem, der forstaae at bruge den, er meget nyttig (Thaers Grundsætninger for det rationelle Agerbrug), under Armen, men med ligesaa liden Erfaring, som Rationellitet i Hovedet, gik løs paa alle sine Marker, som han med al Magt vilde drive efter Frugtverdens Regler, men derved paaførte sig et Netto=Tab af 6000 Rdlr. Derover ærgrede Manden sig, og har, som han i et trykt Skrift offentlig kundgjorte, drabeligen svunget sit af Blod dryppende Sværd imod den ham fatale Bogs, ligesaa brøderfri, som usorfærdede Forfatter, og vibragt Luften nogle tusende Hug; men dog ingenlunde tilbageerobret sine 6000 Rdlr. Manden er derover atter bleven vred, er stegen af sin Stridshest og næsten ydmyg vendt tilbage til sin Egn Glendrian, som han, sejndt den rigtig nok er Glendrian, men fornuftig og monstercærdig, aldrig skulde have forladt. *Terrant exempla!*

Beskyrersens Flid og Intelligenz kan befordres, og sjældent saa god, at den jo ved hans Uduelighed kan fordærves. Mere end paa selve Sagen, kommer det an paa Manden, som befatter sig med den. En sund Dommekraft, fordomsfri Villie, forstandig Lempen, en nøie Overveielse af alle, selv nok saa ringe Omstændigheder, ere den rationelle Agerdyrker lige saa nødvendige som Medicineren, for at han kan hitte Nede i den tallose Mængde af Landbrugs-Recepter, og udvælge eller paa egen Haand udkafe den, der passer til hans Forhold. Jeg vil dog der ved ikke paaastaae andet, end at, i og for sig, eet Dyrkningsystem kan være bedre, end et andet; eller at man, ved at gjøre Udvalget, bør give et fuldkomnere Ideal Fortrinet for et mindre fuldkomment eller vel endog mangelfuldt; derimod vel, at man, som sagt, iagttager en klog Lempen ved Valget og Anvendelsen, og kun søger at udføre det, som under vore Forhold lader sig iværksætte uden alt for overdreven Anstrængelse.

Paa to Feil, — som de yderste Hjørnesteene — troer jeg at burde gjøre den vorbende Landmand opmærksom; den ene er: ikke at ville antage noget planmæssigt Markbrugssystem; den anden: ei at binde sig alt for flabst til det eengang antagne. Over begge maa jeg erklære mig.

Frihedssygen, som i vore Dage overhovedet er bleven til Mode, om end de, der sværme for den, ofte ei engang kunne sige, hvad Frihed er, — kunde

maaskee gjøre et planmæssigt Sædomløbs Stranker modbydelige for mangen en ubunden, raff, ung Mand, og forlede ham til, at foretrække for alt andet et tvangløst Ugerbrug, i hvilket man efter Behag skalter og valter, og lader sig dreie af ethvert mødende Tilfælde ligesom af enhver Vind. Intet er imidlertid farligere, end dette, og jeg finder mig saa meget mere opfordret til at advare imod dette Misgreb, som jeg maaskee, skjøndt uforsætlig, har givet nogen Anledning dertil i mit ældre Skrift (over det belgiske Ugerbrug). — Det er ikke Enhver forundt at besøge Corinth's Høiskole.

Den anden Feil, hvori vi kunne gjøre os skyldige, er den: Aldrig at ville afvige, om end kun et Haarsbred, fra den antagne Frugtsølge, hvad enten en midlertidig Fordeels Opnaaelse krævede en lille Afvigelse, eller Nødvendigheden fordrede en Forandring, den være partiel eller gjennemgribende. Saa dant kunde med Rette kaldes: at være sin egen Glendrians Slave. Hvo der ikke klogeligen veed at lempe sig efter Omstændighederne, den er ingen rationel Ugerdyrker, og vil aldrig drage det Udbytte af sit Jordbrug, som dette, ved hans klarere Anskuelser, eller mindre Haardnakenhed, vilde tilbyde. En fornuftig Jordbruger vil ikke blindt lade sig lede af hans engang vedtagne System; tvertimod vil han selv vide at lede det, saaledes som en Hunsfader ikke lader sine Børns Klæder tilskjære efter et altid eens og uforanderligt Maal. Omendskjøndt jo

del i Almindelighed alle Deles regelrette Gang er nødvendig for Uolsbruget i det Hele, saa gjør dog Bestyreren ikke sjeldent enkelte forbigaaende Undtagelser fra Reglen, og netop ved disse Undtagelser, og ved den kloge Tilbagevenden i det gamle Spor, giver den tænkende Landmand sig tilkjende, snarere end ved noget som helst andet. Saadan Afvigelse gjelder egentligen ikke saa meget for Marker af ganske forskjellig Jordbund og Beliggenhed; thi paa saadanne maa nødvendigviis Forskjelligheden i Culturen være permanent; men om midlertidige Omstændigheder, hvilke et Jordsmon tilfældigen er underkastet; saasom ugunstigt Veirlig, overhaandtagende Ufrud, Udmagrelse o. s. v.

Men herved maa man see at undgaae et andet Extrem, nemlig: at tillade sig Afvigelse fra den antagne Tingenes Gang ved enhver, selv den ubetydeligste, Begivenhed. I ganske smaa Uolsbrug gaaer saadant nok an, men mindre i større, og allermindst i meget store; da, som bekjendt, en svær Fragtvogn ikke saa let kan bringes tilbage paa Sporet som en Trillebør.

Fremtiden, altsaa Bedvarenhed, bør strængt have for Øie, baade ved Valget af et Dyknings-system, og ved dets Anvendelse, og fra dette Synspunkt bør aldrig ganske viges, om det end tilfældigen kunde eller maatte forrykkes. Diebliffets temporaire Begivenheder ere ofte saa forførreriske, at man maa væbne sig derimod. Kjøbmandens Spe-

ulationer ere meget forskjellige fra Landmandens. Hos hiin gaae Varene fra Haand til Haand; med enhver Forandring er en Speculation sluttet, og man gaaer atter løs paa en anden. Landmandens Forretning bestaaer derimod ikke af Brudstykker, men af i hverandre gribende Ringe, der tilsammentagne danne en Kjaede, som uafsladeligen skal bringe Vandet op fra Dybden. Man afhænde itkun een af Kjaedens Ringe til en eller anden Jøde, og Spanden vil ikke længere gaae i Veiret.

Slutteligen have vi endnu at gaae ind paa et eget Slags falsk Undseelse. Ikke let vil Nogen, som foretager sig at drive Udsæd i en ham hidtil ubekjendt Egn, paa et ubekjendt Sted, eller en ubekjendt Jordbund, fra Begyndelsen af træffe Valget af et Dyrkningsystem saa aldeles rigtigt, at han ikke i Fremtiden, med en mere modnet Erfaring, skulde ønske, at han havde gjort mange Ting anderledes. Skal han nu lade det beroe ved det Fælsfulde, eller bør han ikke snarere søge at afhjælpe dette ved en til Omstændighederne svarende Forandring? Jeg behøver vel ikke først at sige, hvor inconsequent hiint vilde være. Imidlertid kunde Frygten for, at gjøre sig latterlig iblandt de med Sagen Ukyndige, eller at tabe Skindet af Ufeilbarhed, afholde Nogen fra, offentlig at lægge sine, tildeels utilregnelige Misgreb for Dagen ved at foretage en Forandring, og at opoffre det uvæsentlige Domme for den væsentlige Fordeel. Dog, var det

endog latterligt at have gjort et Misgreb, saa er det endnu meget latterligere, sielvindet at holde fast derved, og at gjøre et fortrukket; mildt Ansigt til slet Epil. Man lade Andre tænke, ja sige, hvad de ville, og gjøre selv som man bør!

I det Hele taget vilde jeg derfor ikke raade til, at man ved sin Eiendoms eller Forpagtnings Tiltrædelse strax erklærede sig for et nyt Dyrknings-system; men, i det mindste i det første Aar, hellere fulgte det af Forgjængerer tiltraadte Spor, naar det ikke er tvertimod sund Sands, paa det at man imidlertid kan see sig vel for, skue baade tilbage og fremad, om ogsaa mere end et Aar skulde gaae hen med denne Udspeiden, og først da efterhaanden indlede det Nyere, men som derhos maa være det Bedre. Ved saadant indledende Skridt vil, i Forbigaaende sagt, en omhyggeligen behandlet reen Brak tilbyde vigtig Tjeneste, og meget fordeelagtigen bane Veien for de nye Planers Iværksættelse. Uden nogen Opoffrelse i Begyndelsen, kan i saadanne Ting intet udrettes, men meget vinder Den, der siden sparer Lærepenge, og hurtigt gaaer Den forud, der aldrig behøver at gjøre et Skridt tilbage.

Meget er hidtil skrevet om Overgangen fra en Dristmaade til en anden, for at man ikke skulde tabe for meget derved, eller bringe Maskinen ud af Ligevægten, hvilket sidste vistnok med Hensyn til Fremtiden er af Bigtighed. Sagen fordrer uægteligen at mange Hensyn tages; men den er dog

ikke saa vanskeligt som man kunde falde paa at troe, i det mindste ikke for Den, der ei vil afgjøre Tingen i en Haandevending; men, som sagt, tager sig nogen Tid dertil, kalder den rene Brak og Biskefoderet til Hjælp, tilbørligen indstuderer sin Jordbunds Beskaffenhed, dens Veliggenhed og Klimaet, tager Hensyn til de forskjellige Slags Afgrøder (især de hverandre ufordragelige, saasom Klover, Erter, Hør), som sidst bleve dyrkede, overveier den Kraft, hvori Markerne findes, beregner sine egne Kræfter, og sammenligner dem med hans fremtidige Markinddelings Behov, er betænkt paa det fornødne Foder og Qvæg til den nødvendige Gjødningsmasses Tilveiebringelse, for det første udsætter Handelsvæxters Dyrkning, og ikke strax giver sig alt for meget af med Rodvæxter o. s. v.

Insecternes Deconomie.

Det er Mennesket ligesaa værdigt at iagttage Insectet, der bag et Græsstraae forsvinder for Diet, som den sunklende Stjerne paa Himlen. Den os medfødt Vidbegjærlighed er ikke alene Moder til alle den menneskelige Aands Triumpher, men dens Tilfredsstillelse er nøie forbunden med vor Sikkerhed, med vor Velfærd. Nogle Skribenter, begar

vede med en stærk Indbildningskraft, saasom Rousseau, Goldschmidt, Gray og Darwin, bestjæftigede sig indtil deres høie Alder med Naturhistorien. Dette Studium frugtbargjør Aanden idet det aabner en ubegrændset Sphære fuld af Liv og Udodelighed. Smaaer Aander indskrænke sig til at opstille Classificationer og forfærdige Navneregistere, medens den ægte Naturhistoriker heller opholder sig paa Marken end i Stuen; han lever, som Daines Barrington siger, under Guds frie Himmel.

Den saa længe ubekjendte Insectverden, hvori Aristoteles og den ældre Plinius neppe kom over Dørtærskelen, har først i den sildigere Tid aabnet sig for Naturforskerens Blikke. Redi, Malpighi, Valisnieri, Swammerdam, Leuwenhoek, Reumur, Linné, de Geer, Bonnet, Hubert, Ray, Willughby, Derham, White de Selborn, Kirby og Spencer, have, naar jeg saa maae udtrykke mig, vexelsviis løst de Bind, der omgave Insecternes hemmelighedsfulde Tilværelse. Reumur, omendstjondt en beundringsværdig Jagttager, har ofte feilet; Charles Bonnet er det, med al hans Skarpsindighed og Udholdenhed, ikke gaaet bedre, og identviis vil Entomologerne, der følge efter os, ogsaa have meget at berigtige, der nu gjælder for factistt.

Imidlertid har Videnskaben alt naaet en Grad, der grændser til det Vidunderlige, og aabnet os en Verden af det uendelige Smaaer, saa høist sammentfattede Instrumenter, saa fine at vi neppe med

Microscopets Hjælp kunne opdage dem; eiendommelige bizarre Tilbøieligheder og forunderlige Instincter for Vedligeholdelsen og Forplantelsen; uforlignelig Duelighed til at anvende de Midler, som Naturen har anvist dem; Republikker, Monarchier, Krige og Kjærlighedsintriguer; Bygnings-, Bæver-, Murer- og Commerarbeide, udført af Materialer, som vi ubemærket træde under Fødder; mangfoldige frapperende Mechanismer, som kun ere dem egne; det er et nyt glimrende ubekjendt Universum, der aabner sig for Jagttagerens Blikke. Insecterne ere baade meget skadelige og gavnlige. De blive undertiden meget ødelæggende for os, og de Midler, vi anvende imod dem, gjøre ofte det Onde værre, fordi vi ere ubekjendte med Naturens Love. Snart betjene vi os, for at ødelægge Insecterne, af Ting, der ere os selv skadelige; snart agte vi ikke paa dem, fordi de undgaae vore Blikke. De hæbne sig da, idet de angribe vore Afgrøder, eller falde os til Besvær i vore Huse.

Imedens vi vide at bortskræmme de større skadelige Dyr af vore Haver, byde Bladlusene og Larverne os Trods, og indtil den Dag i Dag ere alle vore Bestræbelser, al menneskelig Eftertanke strandet paa deres Mængde, deres tilsyneladende Ubetrydelighed, deres Bedholdenhed og de ødelæggende Naaben de føre. Under Capinocial-Zonen bliver Kulturens Fremstridt standset af en liden Myre, som tilintetgjør hele Bøger og med sit usynlige Bid

endog gnaver Pergamentet istykker. I mere end een Deel af Sydamerica findes intet skrevet Document, som er 100 Aar gammelt. Saaledes bliver Rjæden sprængt, der forbinder Fortiden med Nutiden, saaledes forsvinder fra Aarhundrede til Aarhundrede Depotet af de erhvervede Kundskaber, og intet Efterladenskab heraf gaaer over paa Efterkommerne; standset i sin Udvikling er Civilisationen neppe skreden frem, før den alt maa gaae tilbage, og et Folk uden Forfædre, bliver evig i sin Barndom.

Skulde man troe, at en Insectlarve af Størrelse som et Riiskorn, lagt paa Grenen af et Fyrretræ af 150 Fods Høide og 3 Fods Gjennemsnit, var istand til at ødelægge denne Kolos? Jeg har seet Fyrrefløve, der have lagt under for dette Insect's Graadighed. Ganske berøvet deres Bark, vare Træerne aldeles hentørrede og lignede blegede Skeletter. I Sydcaroline har en liden sortvinget Læge (?) lyshnet 2000 Acres Land, der forhen vare be-
dækkede med de pragtfuldeste Træer. Et Insect trænger ind i Kornarene, fortærer Melet og levner os kun Skallen, og et andet slaaer sin Bopæl op i Marven af Rjoffenurterne og ødelægger dem derved. I Africa blive hele Byer ligesaa hurtigt ødelagte af de hvide Myrer, som af en Ildbrand. Vore Døcker, Diger, vore Marineværker, have maattet bukke under for disse Armeer, der ere saa ubetydelige naar vi betragte Væsnene hvoraf de

bestaae og dog i Masse saa frygtelige i deres Virkning.

Hvor daarligt vilde det altsaa være, at ringe: agte Studiet af Skabninger, der tilføie os saa me: gen Skade! Kun ved Kjendskab til deres Anatomie, deres Næringsmidler og deres Levemaade kunne vi lære at kjende Midler til at afværge deres Øde: læggelse. Imidlertid ere med disse Onder ogsaa store Fordele forbundne. Et Insect leverer os Co: chenillen, et Andet Silken, et Tredie Honningen. Som Verktøi for Ødelæggelse og Igjenfrembrin: gelse, bortskaffe Insecterne alle de vegetabiliske Lev: ninger, hvis Forraadnelse vilde udbrede Pest og som i for stor Mængde vilde gjøre Jorden ubeboe: lig. Det er dem, der følge efter Døden og befor: dre Cadavernes Oplosning; ved deres Kjæber og Maver bliver Jordens Overflade holdt reen. Hvad Hyænen og Gribben have begyndt, det fuldendes af Myriader af Insecter, fremkomne af Æg, lagte i de forraadnede Levninger. Naar een Art graa: dige Insecter tager Overhaand, kan man sikkert regne paa, at en anden den fjendtlig Art stiger op af Jorden eller i Træerne for at standse deres for: stærke Formerelse. I Aaret 1820 bedækkedes vore Marker af Bladluus, og uden at det kunde for: hindres, ødelagde de Afgrøderne; da fremkom store Sværme af Guldsmedde, der gjorde Ende paa dem. *)

*) Wasserjungfer, Demoiselle, Libellula, Linnée.
Udendviel er her indløbet en Feil, thi denne Slægt, der

Hvilket kan nu det mystiske Sammenhæng være, ifølge hvilket en Arts Formerelse er betinget af en anden Arts Mængde? Selv da, naar Skabningerne, hvortil saadanne Phænomenener ere knyttede, skulde høre til de allermindste, vil dog deres Studium være høist interessant.

En uundtømmelig Mangfoldighed characteriserer Insectverdenen. I en Omkreds af 2 Mile har jeg i Omegnen af Ripley fundet 2420 forskjellige Arter, hvoraf 98 vare nye forhen ubekjendte. Man kan observere Insecterne overalt, hver Krog paa Jorden er beboet af dem. Edderkoppens Bæv giver Philosophen, Geometeren, Physikeren, Stof til Eftertanke. Mange af Insecterne, der opholde sig i Luften, under vore Fodder og i vore Boliger, og enten som gavnlige eller skadelige i saa mange Henseender fortjene vor Opmærksomhed, ere for det meste af forunderlig Skønhed og paafaldende Dannelse. Den skadelige Vespe, som vi med Rette saa meget frygte; Guldsmedden, der anretter saa stor Ødelæggelse iblandt de andre Insecter, ere prydede med Guld og Purpur, Gaze og Diamanter. Det glindsende Støv, hvormed Sommerfuglene og nogle

som Larve lever i Vandet, fanger, saavidt jeg har observeret, sit Rov kun flyvende i Luften, og da Mængden af Bladlusene er vingeløs, saa er det rimeligt, at Slægten Hemerobius, Fløvinge, er meent, der især som Larve lever af Bladlus, og af Reumur er kaldt *Lyon de ponceurons*. D.

Farver prange, er kun at sammenligne med Fuglenes Fjer i de tropiske Lande.

De, for hvem denne ydre Skønhed endnu ikke er tillokkende nok, bør undersøge den indre Bygning, disse Dyrs anatomiske Deconomie; den svarer til de forskjellige Instincter, den skal tilfredsstille, og som, enkelte eller tilsammentagne, ikke ligne Pattedyrenes eller Fuglenes.

At forsvare Unglen, idet de beskytte den mod udbortes Angreb, ved al Slags List, som undertiden er mærkelig og altid beundringsværdig; at forskaffe sig Næring; at leve sammen i et Monarkie, eller en Republik; langt bort at udsende Colonier, at udvandre i Masse eller hele Slægter, det er Tilværelsens Betingelse, som opfyldes af Insecterne. Deres Æg ere smaae, skrøbelige og udsatte for alle Farer; men de opbyde Alt for at beskyærme dem. Udrustede med sammensatte og forunderlige Maskiner, har Mennesket endnu Intet opfundet, som er at sammenligne med Insecternes Frembringelser. I deres beskedne og obscure Liv udfolder sig Forsigtighed, Betænkksomhed, Udholdenhed, utrættelig Virksomhed, Opsøgen af alle Slags Hjælpemidler, Alt hvad store Riger og store Mænd byde over. Men kun Instinctets Magt er det, der anviser dem saa mange findrige Midler til at beskytte dem og deres Afkom imod de Farer, der omgive dem. — Nogle grave sig underjordiske Huler, andre bygge Boliger af Blade og Træe, eller udgryde

en klæbrig Saft, der hærdes i Luften og hvoraf de danne Celler, og endelig anlægge nogle i Træstammerne Gange med Tusinde Omveie. Disse Arbejders, disse Vidunderes Levemaade, for hvis Kjendskab vi maa takke de sildigere Fremskridt i Videnskaben og hvis Undersøgelse først er bleven os muelig, ved Hjælp af fuldkommnere Instrumenter, ere af vedholdende Philosopher iagttagne med Opmærksomhed, og paa det nøiagtigste beskrevne. Vi ville her meddele nogle af de mærkeligste Iagttagelser.

Den af Neumur beskrevne Muurbie (*Megachile muraria*) bygger sin Rede af Sand, som den ved Hjælp af en Bædste den udspyer danner til Muurkalk. Uagtet dette koster den megen Umage opfører den dog modig sin Bolig, der bliver særdeles fast. Stedse i Bevægelse og hadende al Hvil, besidder denne Bie, ligesom flere aarevingede Insecter, en Trang til Virksomhed, der formelig synes at plage dem og tvinge dem til at arbejde; dog er dette kun Tilfældet med Hunnerne, der alene bygge, udpynte og proviantere Boligerne, medens Hannerne forblive uvirksomme.

I Aaret 1828 saae jeg*) en Muurvespe (*Odyneras muraria*) meget beflæstiget at grave et Hul i en gammel Muur. Med sine skarpe Klæver brak Vespen en lille Steen løs, omtrent af

*) Forfatteren til disse Iagttagelser er den berømte Naturforsker John Hennie.

Storrelse som et Sennepskorn; men istedet for at lade den falde, fløi den bort dermed, sandsynligviis, for ikke at forraade sit Arbeide, thi da tilfældigviis et saadant løstrebet Stykke faldt ned ved Foden af Muren, søgte den det op igjen, og bragte det bort. I 2 Dage var Hullet færdigt, 2 andre Dage gik hen, med at afpudse det indvendigt med Leer, hvorved Neden fik Dannelse af en Glaske med krum Hals. Efterat Boppen havde lagt 2 Æg i Neden, forsynede den samme med flere levende Larver og Edderkopper for at dens Unger, naar de kom til Verden, ikke skulde mangle Føde. Dens sidste Arbeide var at tilkline Indgangen med et Leerlag, dobbelt saa tykt, som det, hvormed den indvendigt havde klinede Neden. I November Maaned aabnede jeg den, og fandt dens Beboere ligge ganske behageligt i den flaskedannede Nede, som Moderen havde indrettet; der var 2 Pupper i den af lige Form, men, som man vil erfare, af ganske forskjellig Indhold.

Trods al Boppens Forsigtighed, var dog det hemmelighedsfulde Smuthul opdaget af en Snyltegjæst; en tovinget Flue (*Tachina larvarum*), der meget ligner vor almindelige graae Huusflue, men som er større, havde lagt et Æg i Boppens Nede, hvoraf der var udkroben en Larve, der efterat have fortæret den ene af Beboerne, havde forvandlet sig til en Puppe. Den overblevne Bespeunge havde ligeledes forvandlet sig, og da Sommeren kom, af-

fastede de deres Bedækning, gjennembrød Bæggen der luffede for dem, og søgte under en anden Skikkelse det Frie.

En anden Architect, der hører til samme Slægt, udhuler sig en Bolig i Sandet, og vælger dertil det haardeste. Efterat den der har fuldført sin Celle, danner den, af smaae grønne Larver, som den paa det forunderligste opstabler, en Pyramide, som skal tjene Ungerne til Føde. Disse Larver forbinder Bespen med hverandre, ved en klæbrig Materie, saaledes at de ikke kunne røre sig, og de blive en efter anden fortærede af Bespeungerne. Det er mærkværdigt at denne Underholdning af Larver netop flaaer til.

Den personlige Nytte, Om sorgen for Familien, Nødvendigheden af at beskærme Eggene mod andre dem efterstræbende Insecter, kan til en vis Grad forklare disse Mesterværker; men hvorledes skal man forklare sig den Kunst, Omhu, ja selv den Smag, hvormed en vis Biart ikke alene bygger, men endog ved Drapperier forskjønner sin Rede. Papaver:Vien (*Osmia papaveris*) stjaaler med sine Kjæver Blomsterbladene af den røde, vilde Valmue, saaledes at de affkaarne Stykker faae en oval Form; af flere saadanne Udsnit af disse Blade bereder den sit Afkom en Seng, idet den dermed indvendigt betrækker Bæggene, og benytter dem som Skillerum imellem Cellerne. Hvorfor mon Papaver:Vien giver Bladene af den røde Valmue Fortrinet for

alle andre Blade? Skulde det være det smukke Blode, der indtager den? Man overile sig ikke med at besvare dette Spørgsmaal benægtende. Naar visse musikalske Toner ere Hunden ubehagelige, naar Trompetens Lyd opflammer Hesten, hvorfor skalde det ikke være tænkeligt, at dette Insect fandt sin Lyst i denne eller hiin Farve?

En anden bladstjærende Vie (*Megachile centuncularis*) er baade Kunstsnedker og Tapiserer. Af forskjellige Udsnit af Rosenblade bygger den flere fingerbølledannede Neder, hvoraf den ene passer i den anden. For at give dem den behørigte Bøining, betjener den sig blot af Bladenes Elasticitet og gjør ingen Brug af nogen slags Liim. Til en saadan Nede bruger den fra 9 til 12 Udsnit af Bladene, der deels ere cirkelrunde, deels ovale. Den sidste Nabning lukkes med 3 Bladstykker, der danne et Laag. Det Hele er udført med en saadan Nøiagtighed, at man med Sax og Passer ikke vilde kunne gjøre det mere geometrisk rigtigt. Naar denne Vie ikke kan faae Rosenblade, maa den hjælpe sig med andre, men den vælger kun de takkede.

Myrene, hvilke man har stænket langt mindre Opmærksomhed end Bierne, hvis Honning fra Arilds Tid har tjent Menneffene til Næring, ere i deres Udvikling og Instinct ikke mindre forunderlige. Deres Eidenhed og tilsyneladende ubetydelige Gavn: lighed have længe unddraget dem Naturforskeres

Opmærksomhed. Linne, de Geer, Latraille og Hubert have bevist, at de almindelige, om Myrene antagne Meninger vare urigtige, at de ikke, som man troede, samle Winterforraad af Korn, og at deres Republik, liig Viernes, er det frivillige Resultat af et Instinct, som alle Individuer adlyde.

At leve langt fra Lys, Støi og Varme, at anlægge de underjordiske regelmæssige Gange, opføre Mafonds, jevne Jorden og gjøre den haard, reise Støttepuncter, udbedre Beskadigelser, som Oversvømmelse og Tørke har foraarsaget, og at boe i Fred i de af dem anlagte Grotter; dette er Hovedpuncterne, der characterisere Myrenes Historie. Enhver egen Art, har sin særdeles Bygningsmaade. Den lille *Formica brunea*, opfører ofte indtil 40 concentriske Etager. I stærk Hede trække de dem tilbage i de nederste, der tjene dem som Kjeldere; men er Veiret vaadt og koldt, stige de op i de øverste. Den surinamske Myre bygger en Nede, der er 6 Fod høi over Jorden, som om den forudsaae den i dette Land saa hyppige Oversvømmelse. Naar en saadan Myrefamilie, uagtet sin Forsigtighed, bliver bortskyllet, griber den ene Myre fat paa den Anden, og danner saaledes en lang flydende Kæde, som da et eller andet Sted driver til Land.

Negntiden, naar Jorden er vaad, er gunstig for Myrenes Arbeide. Hvilende paa Piller, ere Hvælvingerne de opføre, mærkeligt nok, saa rigtigt

beregnet, at deres Tyngde og Omfang staae i noie Forhold til Støtternes Kræft. Solen hærder dem, og Paladset er færdigt.

Skulde man nu kunne antage, at denne geometriske Regelmæssighed, disse tusinde Hjælpemidler, denne stedsevarende Virksomhed og denne mærkværdige Betænkksomhed hidrørte fra en mechanisk Lov? Guldfører Insectet sine Mesterværker saaledes som Blomsten spirer, eller som Stenen falder til Jorden? Var det saaledes, da vilde Hindringer standse det; thi en sig selv ubevidst Mechanik kan ingen Banfæligheder overvinde. Men Bjerne bygge deres Celler skraa, naar de ikke formaae at bygge dem horizontale; de beslutte dem til Uregelmæssighed i deres Arbeide, naar Omstændighederne byde det. — Jeg indesluttede engang i en Glascapsel en Myrefamilie med Reden, og gav den med Forsæt en saa skraa Stilling, at Reden truede med at styrte om. Myrene anvendte 3 hele Dage, for at opføre en pyramidalst Basis, hvormed de understøttede de Dele, der truede med Fald.

Termiterne, der i Dannelse og Levemaade have nogen Lighed med vore Myrer, men som dog henhøre til en anden Orden, og som om trent ere $\frac{1}{4}$ Somme store, opføre pyramidalst Bygninger af 12 Fods Høide, der altsaa ere 500 Gange høiere end Bygmestrene.

Græshopperne, tilligemed flere Andre, ere forsynede med et Bærktøi, hvormed de lægge Æggene,

og som Naturhistorikerne have kaldet Ovipositor. Med denne Eggelægger, der hos de forskjellige Arter er forskjellig, løsner en Art Græshopper, der leve paa Træerne, Barken paa Grenene, for i denne Aabning at lægge deres Egg, medens en anden Græshoppe, *Gryllus verucivorus*, dermed gjør et Hul i Jorden til samme Diemed. Bladvesperne, som Reumur har kaldet Saugfluer, have den samme Eggelægger i stor Fuldkommenhed, og hos nogle bestaaer den af en Saug, en Rasp og en Fjæl, hvormed de ligeledes saare Bladene, for deri at lægge deres Egg.

Nogle Larver, de saakaldte Bladviklere, sammensye Bladene paa forskjellige Trær, og indeslutte sig i dem, som i en Eremitage. Den indvendige Hud af Bladene tjener dem til Næring, medens den ydre beskytter dem. Men denne Sammenrulling er for Larven et høist vanskeligt Arbejde, da flere Blade ere stive, og alle saa elastiske, at de let springe tilbage i deres naturlige Stilling, og dog maae disse sammenrullede Tutter beholde den Form Larverne give dem, for at kunne beskytte dem imod deres Fjender og det onde Veir.

De fleste Larver spinde Silke, brunn, hvid, gul eller sort, meer eller mindre seig eller fast. Den eneste, hidtil benyttede er Silkeormen, Larven til Morbær-Spinderen (*Bombyx mori*). Den omspinder sig med en uafbrudt Traad, som er 600 til 1000 Fod lang, hvoraf den danner sin Cocon.

Denne Traad, der er dobbelt, og altsaa egentlig har en Længde af 1200 til 2000 Fod, veier dog kun $3\frac{1}{2}$ Gran. Naar man betænker hvilket uhyre Quantum Silke der forbruges; at der kun gives saa Mennesker, der ikke have brugt, eller bruge, en eller anden Ting af Silke, saa svimler man over den Tanke, hvilken umaadelig Mængde Larver der behøves, for at tilveiebringe den. Der udfordres 10,000 Cocons til 5 Pd. Silke, og dog finde Milioner af Mennesker deres Ophold ved denne Vøl og Fabrikation.

Edderkopperne, de bekjendteste af alle Spinderinder, der af de nyere Entomologer ikke mere henregnes til Insecterne, have deres Spindeapparat, ikke som Larverne ved Mundten, men ved Bagsiden. Ved de store Arter kan man med blotte Øine see dette, der bestaaer af 5 smaae Vorter, af hvis omtrent 5000 Udbninger der udgaar Traade af ubestribelig Fjinhed, og som i $\frac{1}{10}$ Linjes Afstand snoe sig til en Traad. Over denne bizarre Indretning har man brudt sig Hovedet. Efter min Formening lader den sig forklare af Edderkoppens eiendommelige Tilværelse, der ofte nøder den til, med hele sin Vægt, at hænge sig ved en enkelt Traad, og den opnaar det samme som Nebflageren, der, for at give sit tykke Tong Styrke, snoer det af mange fine Traade. Men disse 5 Spindevorter tjene ikke alene Edderkopperne til at give Væven særdeles Styrke; men de ere dem ogsaa til meget

Gavn, for at befæste den. Idet de nemlig trykke dem imod den Gjenstand, hvorved Væven skal hænge, danne de ved dette Tryk en liden cirkelfrond Plet, af det Gummi, hvoraf Væven spindes; denne Plet, der i et vist Omfang har Hold, kan bedre bære, end om kun den tynde Traad var befæstet.

Naar en Væv gaaer fra det ene Træ til det Andet, hvorledes faaer Dyret da bragt Traadene over? Paa hvad Maade bygger et saa svagt Kryb en saa solid Bro? Ifølge mine egne Jagttagelser, benytte Edderkopperne Vinden til at være Traadens Leder. Naar de mærke Lusttrækket, hæve de Bagdelen i Veiret og lade Vinden spille om Borterne, af hvis 1000 Abninger der spindes en Traad, der med den ene Ende befæstes, medens den anden, slærende for Vinden, klæber sig fast ved den første Gjenstand den berører. Jeg har overbevist mig om Rigtigheden heraf, ved flere forskjellige Edderkopper, som jeg holdt indespærrede i Glas, og som alle sloge deres Bro paa samme Maade, men ingen af dem kunde udføre dette Arbejde, med mindre jeg satte Luften i Bevægelse ved at blæse paa dem.

En vis Art Edderkop forbinder de paa Vandet sømmende Planter med Traade, og bruger dem som en Flydebroe, ved hvis Hjælp den gjør Jagt paa Gluerne, der leve ved Vandet.

Paa Bladene af mange Træer seer man Udvepser, der ligne smaae Frugter, de saakaldte Galcæbler; disse indeholde alle et Æg eller en Larve til

et Insect. Saften af Bladet tjener det til Næring og indesluttet i Galæblet er det sikret imod al Efterskræben af dets Fiender.

Men ikke alene Træernes og Planternes Blade Bark og Beed ere anviste Insecterne til Ophold; nogle affætte deres Yngel imellem Hud og Kød paa vore Huusdyr. Dette gjør Køns Bræmse, *Oestrus bovis*, en tovinget Blue, noget større end en Vie. Efter Meumur borer denne Blue med en Eggelægger, der ligner en Rikkert, et Hul i Huden paa Ryggen af Koen, og lægger deri et Æg. Clark mener derimod, at den kun lægger Eggene uden paa Huden, og at Larven selv siden borer sig ind. Saasnart Kvæget mærker denne Fiende, render det, med sænket Hoved og Halen iveiret, som besat derfra; hvilket dog synes at tale for at Bluen ved sit Stik forarsager Dyret Smerte. Men hvad enten det Ene eller det Andet er Tilfældet, saa har Larven til denne Bræmse Vinteren igjennem under Køns Skind et varmt og sikkert Opholdssted. Den nærer sig af de tilflydende Safter, der trække til den Åbning, den bestandig vedligeholder, og denne Fontenelle har maaskee en gavnlig Virkning paa Hornkvægets Sundhed.

Ved at meddele ovenstaaende Bemærkninger af John Kennie, var det mit Ønske at henvende mine Læseses Opmærksomhed paa en Gjenstand, der i

faa mange Henseender fortjener den. Læren om Insecterne, Entomologien, har i den senere Tid, her i Landet, kun havt meget faa Belyndere; og medens vore Naboer, Svenskerne, have gjort store Fremfskridt i denne Videnskab, og besidde Mænd, der med Iver og Udholdenhed offrede sig til Undersøgelsen af disse høist interessante Dyr, synes det, som om vi ikke alene have lagt Insectlæren paa Hyliden, men som om vi ringeagtede den. Vi ere ikke engang komne saa vidt, at vi ville indrømme det mulige Gavn, der kan høstes ved at dyrke denne Green af Naturhistorien, og ligesom ofte det Spørgsmaal er gjort mig: "Hvad nytter det til?" saaledes gaaer endnu Entomologen, Myggesamleren, om som et seeværdigt Dyr, dragende Alles Opmærksomhed hen paa sig, fordi han bærer et ganske ubekjendt Instrument, som man antager for et stort Pienglas eller et Røllejern, og som dog kun er en simpel Tang til at fange Insecter med.

For dem, der leve i den fri Natur, saavel for Gartneren, som for Landmanden og Forstmanden, maae det være af største Vigtighed at kjende de Skabninger, som deres Haandtering bringer dem nærmest i Berørelse med. Burde Forstmanden ikke kjende de for Skovene farlige Insecter, og Jorddyrkeren gjøre sig bekjendt med de Dyr, der ofte tilintetgjøre hans bedste Forhaabninger. De, der ikke have mindste Begreb om Naturhistorien, og som ere uindviiede i dens Hemmeligheder, see daglig Phæ-

nomener, der ere dem ganske uforklarlige, og deres Jagttagelser føre som oftest til Resultater, der lægge hele deres Uvidenhed for Dagen.

Saaledes er det jo ganske rimeligt, at Forstmanden, der seer den langhalede Gjøgvespe (*Pimpla manifestator*) stifte sin Eggelægger ind i Ridsler og Huller paa Træstammerne, maa antage den for et skadeligt Dyr, medens enhver Entomolog dog veed, at den, saavel som den store Mængde af Ichneumonider og Braconider ere gavnlige Dyr, og at hiin i Træstammerne kun søger de Larver af andre skadelige Insecter, hvorpaa den vil lægge sine Egg og som den, idet den derved skaffer sit eget Afkom Næring, ødelægger. Gartneren seer Myrene meget beskæftigede løbe op og ned af Træer og Planter, der ere stærkt angrebne af Bladlus, og idet han heraf slutter, at Myrene ødelægge disse, lader han dem uforstyrrede sammenrulle Bladene og fortsætte deres Ødelæggelser. Vilde han gjøre sig den Umage at iagttage dem nøiere, da vilde han see, at Myrene langt fra at ødelægge Bladlusene egentlig kun malke dem, eller ved at stryge dem med Kjæverne bringer dem til at give en Draabe Fugtighed fra sig, som hine meget begjærlig indsuge. Man seer derfor Myrene løbe ned af Træerne med tykke, fyldte Maver, medens de, der gaae op, ere smalle. Bladlusene leve af Saften i Bladene, hvilken de, ved Hjælp af et af Næren dertil indrettet Rør, kunne suge til dem, me-

dens Myrene, der fattes dette Sugerør, først kunne faae Saften af Bladene, efterat den er gaaet igjennem Bladlusenes Maber. Disse kunne derfor anses som et Slags Destilleermaskiner for hine, og det er rimeligt, at hvor Bladlusene stærkt malkes af Myrene, der suge de desto mere Saft af Bladene og ere folgelig desto skadeligere.

Men Mange ere af den Mening, at vi her i Landet Intet have at befrygte af Insecter, og at vort Lands Beliggenhed og Clima befrie os fra dette Onde. Erfaringen viser os det Modsatte. Hvad var f. Ex. Skyld i, at vi for en Deel Aar siden havde en saa elendig Byghøst, at man flere Steder knap fik igjen hvad man havde saaet? En liden tovinget Flue (*Musca lineata*) havde lagt sine Æg paa det unge Byg, og Larven, der aad det Indvendige af Straaet, forhindrede Aarene fra at stride ud. Linné taler om en anden Flue af samme Slægt (*Musca Frit*) der undertiden har ødelagt $\frac{1}{10}$ af Sverrigs Kornhøst. — Hvorfor staae i Aar (1833) Frugttræerne i mange Haver, især Æble og Pæretræerne, aldeles uden Blade og Blomster? Fordi Larven til en Spanner (*Geometra*) ikke alene afæder Bladene saa hurtigt som de komme frem, men tillige sammenspinder dem, saa at den aldeles standser Træernes Væxt, og uden at man har kunnet forebygge det, har den i nogle Haver alt i flere Aar efter hinanden fortsat sine Ødelæggelser. — Hvad vore Skove angaaer, saa troer jeg,

at Lovstoven ikke saa let er udsat for nogen Fare; de kunne saa temmeligt taale at Lovet og de unge Skud afædes, fordi de igjen kunne slaae ud; men langt anderledes forholder det sig med Naalestovene, der aldeles standses i Væksten, naar Naalene afædes paa de unge Skud, som altid vanskeligen erstatte deres mistede Topskud. Flere Bladvesper have som Larver viist dem meget ødelæggende, baade for Granerne og Lærketræerne. En saadan Bladvespe (Theutredo) har jeg havt Leilighed til at iagttage i flere Aar. I en liden Plantage (paa omtrent 20 Eder Land, meget sandet Jord) af den almindelige Rødgran, der havde opnaaet en Størrelse, tjenlig til smaae Spær, Bognstænger &c., og som stod i den bedste Væxt, var det mig paafaldende, da jeg en Dag i Juni 1829 gik derigjennem, at see mange af Træerne have et usædvanligt rødt Udseende, der forundrede mig saameget mere, som de paa denne Tid ellers ere prydede med de smukke lysgrønne Skud. Ved nærmere at undersøge disse Træer, fandt jeg, at den rødlig Farve var en Folge af, at Naalene vare afædte paa de unge Skud, at denne Afædning havde bevirket en fuldkommen Standsning i Væksten, og at de spædste af Skudene endog vare saa visne, at de havde beholdt den Krumning, som maaskee ellers er en Folge af en yppig Væxt. Paa visse Stæde i Plantagen vare Træerne mere angrebne, end paa andre, men hvor det var værst, var kun hvert Andet forstaaet. De

Graner, der kun havde lidt paa Sidegrenene, vare ikke saa beskadigede, som hvor Topskuddet var angrebet. — Jeg gjorde mig megen Umage for at finde Insectet, der havde gjort denne betydelige Skade; men det var, efter at have anrettet Odelæggelsen, forsvundet. Først efter megen Søgning fandt jeg, kun i ringe Mængde, en liden lysegrøn Orm, af samme Farve, som Raalene paa de unge Skud, kun nogle Linier lang, med 18 Fødder, som jeg da saae var Larven til en Bladvespe (*Tenthredo*). Ligesom de andre Larver af denne Slægt, holdt den sig, med sin til Siden krummede Bagdeel og de 6 forreste Fødder, og aad Raalene af de unge Skud, fra Spidsen nedester. De gamle Raale rørte den ikke. Den var særdeles graadig; men maa dog, for at kunne gjøre saa megen Skade, have været i stor Mængde. Næste Aar søgte jeg, men bestandig forgjæves, at finde det fuldkomne Dyr, selve Bladvespen, af hvis Æg denne Larve fremkom; og ikke desmindre var Larven der igjen, fortsatte sine Odelæggelser, og vor Granplantage frembød et sørgeligt Syn. Jeg saae nu rigtignok, at denne Afværgning af Raalene ikke bevirkede en, som jeg troede, total Odelæggelse af Træerne, thi de fleste af dem flog ud igjen; men egentlig mere en Standsning i Væksten for det Aar; dog var det at formode at Granerne ikke flere Aar efter hinanden kunne taale at miste de unge Skud, især naar Toppen ogsaa gik tabt.

Paa samme Tid, som denne Ufædning fandt Sted, saa jeg i temmelig Mængde en liden Gjøgvespe af Slægten *Tryphon*, der kun havde sit Tilhold paa Granerne. Dens samtidige Ophold med disse Larver, og den Mængde der var af den, lod mig formode, at den, af Naturens vise Skaber, var bestemt til at standse, eller dog modarbejde den alt for stærke Formerelse af denne skadelige Bladvespe, ved at den, ligesom alle Gjøgvesper, lægger sine Æg paa andre Insectlarver, og derved ødelægger dem. Heri blev jeg endnu mere bekræftet, da Bladvespe-Larverne i 1831 vare langt færre, end i de foregaaende Aar, og at Gjøgvesperne i samme Forhold vare tiltagne. Ved at trække en Deel Larver, det vil sige, fodre dem i Fangenskab, indtil de forvandle sig og blive til en Puppe, hvoraf Dyret siden udkryber, har jeg faaet Bladvespen; men af 9 Pupper fremkom kun 3 Bladvesper, derimod 6 Gjøgvesper, hvad altsaa fuldkommen bekræfter min Formodning. Denne lille, guulstribede Gjøgvespe (*Tryphon exornatus*, Gravenhorst), der neppe er 2 Linier lang, reddede rimeligviis Granplantagen fra Undergang.

Naaletræernes Veed tjener endvidere til Næring for flere af de allerfarligste Insecter, nemlig Slægterne *Bostricus* og *Hylurgus*, og efterhaanden som Naaletræerne voxe til og blive talrigere, ville disse skadelige Dyr, som slet ikke ere ubekjendte her, vist ikke udeblive. Overlader man dem uforstyrret de

engang angrebne enkelte Træer, saa indtræffer tidigt eller sildigt et for deres Formerelse gunstigt Aar, og man kommer da til forsilddigt at angre, ikke itide at have taget Forholdsregler imod dem. Ved at hugge og brænde de Træer, der først bleve angrebne, var det tænkeligt, at man kunde standse et Onde, som man siden ikke let finder noget Middel imod.

Juni 1833.

Chr. Drewsen jun.

Om Midlerne til Hesteavlens Fremme.*)

(Oversat efter det tydske Manuskript.)

Devise: Forbedringer i den landøkonomiske Haandtering, saavelsom i Politiken, bør saameget muligt afpasses efter det Bestaaende. Kun den fordomsfri Praktiker kan, uden Fare, anvende ny opstillede, genialt foredragne, Hypotheser i Landbruget.

Hesteavlens Forsald i vort Fædreland maa vel fornemmelig tilskrives den Omstændighed, at den ved ulykkelige Tidsbegivenheder er gaaet over fra de velhavende og rige Landmænds Hænder, i de

*) Nærværende Afhandling er en af de Udarbejdelser, som i Aaret 1831 indkom til Landhuusholdnings-Selskabet, i Anledning af den igjennem Selskabet udsatte Kongelige Priisopgave over det omhandlede Emne.

Fattigeres; efterhaanden havde nemlig den falske Anskuelse dannet sig, at det ikke kunde betale sig, at forene Hesteavl med en god Landoekonomi. Der maa anvendes hensigtsmæssige Forbedringsmidler, for at bewirke en Forandring i denne Henseende; thi den velhavende Landmand er den gavnligste Hesteopdrætter, baade for sig og for Staten. Ved saadanne Midler, som ikke kunne bestaae i den praktiske Udførelse, skader man meget Avlen, da Bonden, som blot dommer efter Udfaldet, forkaster Sagen selv, naar blot Maaden at udføre den paa, var urigtig.

Ved anvendte store Opoffrelser, og den hensigtsmæssige Maade, hvorpaa Hs. høifyrstelige Durchlaucht. Hertugen af Augustenborg, i en Række af Aar, har drevet Hesteavl, er der bleven udbredt en rigtigere Anskuelse blandt den velhavende Klasse i nogle Egne; men det maa overalt i Landet komme dertil, at Godseieren og den velhavende Bonde aarlig opdrætte nogle Føl; de maae bringes til at indse klart, at — saa lidet lønnende end Avlen er i Stutterierne — dog intet Produkt af Landhusholdningen affaster saa stor Fordeel, som en, paa Localitet og Oekonomi rigtig begrundet, forædlet Hesteavl. Opdrætteren maa frem for alt holde fast ved den Grundsætning, at det Gode kun kan avles af det Gode; han maa føre sin bedste Hoppe til sin bedste Hingst, og ikke vise nogen smaalig Sparksomhed her.

Hvad man end kan sige om vor fædrelandske Races Forfald, er der dog endnu en fortreffelig Fond tilbage, som, naar den bliver rigtig benyttet, er tilstrækkelig til at gjengive den danske Hest dens tidligere Berømmelse. Indførelsen af stærke, engelske Hingster har udbredt en rigtigere Anskuelse af dette værdifulde Hesteslag, thi af dets Parring med de bedre indenlandske Hopper er der fremkommet særdeles udmærkede Brugsheste.

Regjeringen har, ved at udsætte engelske Besætlere af Halvblod og $\frac{3}{4}$ Blod, villet give Hestep opdrætterne i Jylland Leilighed til at forbedre deres Avl; det synes imidlertid ikke, som om denne velmenende, landsfaderlige Hensigt er opnaaet saaledes som den burde. Hingsterne syntes vel skikkede til at forbedre en indenlandsk Race. Forfatteren har kun seet en af dem, Antagonist, som behagede ham saameget, at han sendte 5 Hopper til den; desværre bleve kun 2 af disse drægtige, og to Hopper, som han lod springe af Hingsten Candidat, bleve ei heller med Føl.

Ulmindelig er Klagen over de udsendte kongelige Hingsters Ufrugtbarhed, og dette er en stor Ulykke, da Landmanden derved faaer Mistillid til en Race, fra hvilken dog vor egen Races Forbedring skal gaae ud og opnaaes ad den korteste Vej. Man burde ikke have udstillet nogen Hingst som Landbesætteler, hvis Avledygtighed ikke var prøvet. Det er endvidere fordærveligt, at lade Hingsterne

bedække for saa ubetydelige Springpenge; dette har til Følge, at den usleste Skindmær bliver ført til Hingsten, og gjør Landmanden efterladt i at iagttage sin Hoppes Beskæftid. Hvor Landmanden først er bragt dertil, at han betaler høie Springpenge, forholder det sig allerede godt med Avlen; disse Penge vil han kun anvende paa gode Hopper, og af samme Grund være mere omhyggelig over Tingen selv. Hvilke Offre end Regjeringen bringer, ville dog efterladne Landmænd ikke drive nogen god Hesteavl.

Holder Privatmanden en Besteler, saa udkræver hans Interesse, at see til, at den leverer mange og gode Efterkommere; denne Maade at forsyne et Land med Bestelere paa har ogsaa praktisk vist sig nyttigst. Men hvorledes kan en Privatmand tænke paa, at frembyde en Besteler af Værdi, naar kongelige Hingster bedække næsten for Intet? De uddeelte Præmier have været altfor lave til at de kunde opmuntre til at kjøbe kostbare Hingster.

Forfatteren anseer det for u hensigtsmæssigt, at udsende kongelige Hingster, som det hidtil er skeet. Erfaringen viser overalt, at enhver borgerlig Haandtering har den sikreste Fremgang under Privates Hænder. Dens Bestaaen afhænger af den rigtige Maade at drive den paa. Her tilskynder den Enes Intelligents den Anden til at præstere det Høieste. Men saaledes gaaer det ikke, hvor Indtægt og Udgift ikke noie sammenholdes, hvor der handles efter

bestemte Regler og Forskrifter og hvor det ikke kommer an paa Facit. I de Egne af Landet, hvor der ikke holdes kongelige Beskellere, trives Hesteaalen bedst.

Det er unndgaaeligt nødvendigt for at befordre Avlen, at opmuntre Speculationen: kun hvad der betaler sig, kan bestaae som almindelig Haandtering. Ved at udsende Beskellere paa den omtalte Maade, griber Regjeringen forstyrrende ind i Hesteaalens opdrætternes Haandtering, og bringer kostbare Ofskud til Landets Skade. Som en Følge af de lave Springpenge kan Privatmanden i de Egne, hvor de kongelige Hingster bedække, kun holde elendige Dyr, og, da der ikke er tilstrækkeligt Antal af brugelige Beskellere, afveksler man med Beskellerstationerne, og saaledes bliver Haandteringen overalt fordærvet.

Uagtet alt Opsyn lader det sig ikke forebygge, at de ved Beskellerne anbragte Karle gaae frem paa en skjædesløs og forkeert Maade; men det vil ikke være undgaaet Praktikerens Opmærksomhed, hvor yderst vigtigt det er, for at denne Haandtering skal være ledsaget af heldige Resultater, at vise Opmærksomhed og Intelligentes indtil i de mindste Details. Bestemte Forskrifter passe ikke paa alle Tilfælde, og blive da ofte urigtigen anvendte.

Uf 6 Følhopper, som jeg har ladet bedække, har jeg i tre Aar været saa heldig, aarlig at opdrætte 6 Føl; ved de af mine Hingster bedækkede Landhopper var Forholdet af de ufrugtbare til de

drægtige som 1 til 6 i det foregaaende og som 1 til 5 i dette Aar. I dette Aar var der flere meget gamle Hopper, som ikke før havde solet.

Efter hvad der er sagt i det Foregaaende, vilde jeg driste mig til at gjøre følgende Forslag til Hestavlens Forbedring her i Landet:

- 1) At sælge til Landmænd de kongelige Hingster, der due til Landbeskellere.

Uden derved at indrømme disse noget Fortrin for andre Hingster, maatte de dog stædes til Concurrents ved Præmierne. Jo bedre Beskellere af det kongelige Stutteri viste sig i Landet, des større Kjøbsum vilde der komme ind for dem, og derved vilde opstaae en for Avlen høist fordeelagtig Kappelest i mellem Private og det kongelige Stamme-stutteri. Ingen Slags Tvang maatte finde Sted ved Salget. Paa denne Maade vilde det tydeligt vise sig, om vort Stutteri indvirker fordeelagtigt paa den indenlandske Hestavl eller ei; Nyttens deraf vil blive bestemt ved Pengeprøven — upaatvivlelig den rigtigste. Det vilde da vise sig, om Stutteriets Bestyreres Intelligents holdt lige Skridt med de private Opdrætteres eller ei. Det vilde ved et saa kostbart Institut være noget særdeles Onskeligt for Regjeringen.

Mangler, som ofte ligge i en urigtig Behandlingsmaade, blive tilskrevne Hesteracen: saaledes have de frederiksborgske Stutteriheste det fletteste Ry i hele Landet for deres Ufrugtbarhed. Forsat:

teren var saa heldig for 10 Aar siden at faae en stærk og smuk Hoppe af dette Stutteri i sin Aal; i 9 Aar er den bleven bedækket, og har i 7 Aar givet 7 fortræffelige Føl; en Søn og en Datter have allerede leveret et meget godt Afkom. Den Første har i 2 Aar bedækket 15 Hopper, som alle bragte Føl. Gid nu fra dette Stutteri maatte udbrede saa mange saadanne Tillægsdyr i Landet, saa vilde dets Berømmelse snart være afgjort, da de Ovennævnte have erhvervet sig Kjenderes udeelte Bifald.

Da de i Jylland omsendte engelske Hingster tilfredsstille den praktiske Kjender, mener Forfatteren, at de i forstandige Landmænds Hænder vilde være Landet til Nytte.

2) Forhøielse af de kongelige Præmier til det Dobbelte af det hidtilværende Beløb.

Hvad den hidtil stedfundne Uddeling af Præmierne angaaer, da dable denne Forholdsregels Modstandere ved den:

- a) at Heste, som ikke ere prøvede, men kun falde i Diet, faae Præmie;
- b) og iblandt de flette den mindre flette, altsaa en middelmadig Hest, faaer Præmie;
- c) at en god Beskeler, strax efterat have faaet Præmien, kan sælges til Udlandet og saaledes Nyttens kan gaae tabt.

Enhver Praktiker vil indrømme, at selv den bedste Kjender ikke er i Stand til at bestemme alle

en Hests Egenfkaber ved at see den; men det er ligeledes viist, at han kun i faa Tilfælde vil stufte sig i Henseende til Hovedegenfkaberne. Theorien stærer Alt med Lethed over een Kam, og forglemmer, at der maa opstilles ganske andre Regler for Landets Hesteavl end for Stutteri; og Fuldblodsavlen. Vi ere endnu langt fra at være komne til det Punkt, hvor det er anvendeligt at prøve Landbesfkelerne; hvilket først kunde skee med Rytte, naar Landet var tilstrækkeligt forsynet med Fuldblodsbesfkelere. At prøve Fuldblodshestene ved Løb, er som Prøve betragtet af ringe Rytte for Landavlen; hvo der skal blive den Bindende, afhænger, som mangfoldige Exempler have viist, alt for meget af Blodets større eller ringere Grad. Den for Landavlen ubrugbare fin; og feilfuld byggede $\frac{3}{4}$ Blodhest vil ofte seire over den til denne Avl fortrinlige, stærke og godt byggede $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ Blodhest.

Der vil endnu gaae mange Aar hen, inden det bliver muligt at udstille Besfkelere, som ere prøvede i Landet, da Hingsten først er prøvet, naar den har leveret gode Efterkommere, efterdi en god Løber kan være en slet Besfkeler. Vi Aar videre frem ville belære os, og vise, om Beddeløbene ville holde sig hos os; jeg frygter for, at Localitet og Ubekjendtskab med Sagen ville være i Veien for, at de kostbare og vanskelige Forøvelser til Beddeløbene — hvori den egentlige Rytte for Avlen bestaaer — blive almindelige. Vi see hvor vanskeligt det falder, at

bevæge Landets Nigmænd til paa en virksom Maade at understøtte Løbene. Jeg er aldeles af samme Mening som de, der anprise Prove af Tillægsdyrenes Værd; kun frygter jeg for, at der endnu vil gaae mange Aar hen, inden det bliver muligt at udfille prøvede Dyr i Landet, selv om Løbene holde sig; indtil dette Punkt er afgjort, trænger vor Landavl til at ophjælpes directe paa en Maade, som er uafhængig af Beddeløbene.

Derfor det, for at vedligeholde den ædle Stutteriavl, er uundgaaeligt nødvendigt, at anvende Prover, behøves dette ikke saaledes ved Landracen, som er baseret paa bestandigt arbejdende Tillægsdyr og ikke som den første er udsat for Slappelse og Forkjælelse. Den forstandige Landmand har Leilighed nok til at prøve sin Hoppes Duelighed ved Arbeidet, og vil ogsaa tage Hensyn dertil ved Avlen.

Det klinger smukt i Moralen, at foretrække Dyd for Skjønhed: men naar Theoretikeren lærer os, at foretrække den stygge, men gode Hest, for den mindre gode, men smukke, til Avlen, saa bringer han alt for liden Praxis ind i sin Theori. Vi have ikke at gjøre med en Avl, som blot er til vor egen Brug, men vi maae gaae ud paa at levere den Handelsartikel, som bringer meest ind. Opdrætteren af, om end nok saa gode, men stygge Heste, vil aldrig kunne bestaae. I England blive undertiden Heste, som udmærke sig ved Beddeløbene og paa Jagten, men som have en maadelig Byg-

ning, dyrt betalte; naar derimod Taler er om den almindelige Landavl, seer Englænderen paa Skjønhed og paa Egenstaber, der falde i Diet; han er en altfor rigtig Speculant til ikke at gjøre dette. Vi made bringe store, stærke, lette og for Diet velbehagelige Heste til Toros; af tusende Heste bliver ikke een solgt efter Prøve.

Den saa dygtige jydsk Hest bliver ikke dyrt betalt, fordi den mangler den Skjønhed; man forlanger af en Luxushest. Man burde ved de i Jylland udstillede Hingster have seet mere paa en smuk Fordeel. Hvad Handelen, hvad Eysthaveriet forlanger, maae vi opdrætte, kun derved er der Fordeel for det Almindelige.

Modstanderne af Præmienddeling efter Skuet gjøre endvidere den Indvending, at Bedømmelsen vil falde lige saa forskjellig ud som Emagen er, da den Ene anseer en smuk Fordeel, den Anden et smukt Kryds for en Hovedegenskab ved en smuk Hest; at altsaa Præmierne uddeeldes efter forskellige. Skjønhedsregler alt eftersom de, der forestaae Præmienddelingen, afveylede. Kaste vi et Blik paa Hestehandelen, saa vil denne snart vise os, at denne Indvending er uden Grund, da jo just de forskellige Eysthavere derved vilde tilfredsstilles. Et cultiveret Land som vores vil aldrig opdrætte en Landrace, hvis Form er aldeles constant; her afvekler Localiteten altfor meget i Skik og Brug, Nøgt ic. ;

og det vilde heller ikke være at ønske for Uffættningen.

Hvad den anden Punkt angaaer, at hvor der gives flette Hingster, den mindre flette, altsaa dog en flet — iblandt de Blinde den Eenøiede — er holder Præmien, da gjør dette Intet til Sagen, saafremt kun Præmien bliver af saadan Størrelse, at den svarer til Hensigten; thi da vil Speculationen snart fremskille noget Godt. Jo høiere Præmien kan sættes, desto snarere vil Hensigten opnaaes; at udsætte lave Præmier, er at kaste Penge bort; saaledes f. Ex. i Tydskland, hvor man giver Præmier paa nogle Rigsdaler. Forfatteren er af den Mening, at af Alt hvad Regjeringen har gjort for at befordre Hesteavl, har Uddelingen af Præmier, i Forhold til disses Ubetydelighed, stiftet den mest Nytte. Den første Præmie (100 Rbdlr.) er vel for lav, men Uddelingen af den er skeet med Sagkundskab og til Publicums Tilfredshed. Han kan domme saa meget upartiskere derom, som han ofte har bivaanet Uddelingen, men selv ikke har erholdt Præmie.

Med Hensyn til den tredie Punkt, da deler vel enhver oplyst Statsborger med vor vise Regjering den Anskuelse, at enhver Tvang i Handel og Vandel er skadelig og derfor ei bør anvendes uden Nødvendighed. Da Præmien først bliver tildeelt Hingsten efterat denne har vilst hvad den dner til, har man her ikke tilsidefat den behørig Forsigtighed.

Indbendingen under c. klinger besynderlig i deres Mund, som anbefale Præmier for Veddeløb; her kan ved Salg o. s. v. Præmien gaae tabt for Uolen.

Ved den praktisk udførte Fuldblodsavl paa Augustenborg ere vi komne til Overbeviisning om denne Races store Fortrinlighed, som og om Maaden hvor: paa man i Tidens Længde kan vedligeholde dens Egenskaber. Meningerne ere deelte med Hensyn til om Fuldblods; eller Halvblodshingster ere de nyttigste til Landracens Forbedring: da nu allerede i flere Aar stærke engelske Landheste have bedækket i Holsteen, og Fuldblodsheste paa Augustenborg, saa vilde det vel ikke være af Veien, om Regjeringen anstillede en Undersøgelse i denne Sag; naar det gjælder landoekonomiske Gjenstande, føre Kjendsgjerninger sikrere til Maalet, end Raisonnement. Vist er det, at stærke engelske, blot efter Kjenderblikkets Afgjorelse valgte, Hingster have paa en paafaldende Maade forbedret Uolen i Holsteen. Forfatteren kjen: der flere Exempler paa, at Descendenter af disse, som ere opdrættede af Landmænd, ere solgte for en Priis af 300 til 800 Rdlr. H. Ct.

Bøger give alleslags Lærdomme og Forskrifter med Hensyn til Hesteavlen; men lad Praktiseren prøve Forholdene og Localiteterne: den store Thaers fortræffelige Skrifter have bragt mangen Ubetænk: som Fordærvelse. Theoretiseren og Regnekunsten lære os, at Fuldblod parret med almindeligt Blod hurtigere fører til Forædlingens Maal, end Halv:

blod; men naar Erfaringen viser os, at Parringen af det altfor Heterogene ikke arter godt, saa er dette en Veiviser, som er at foretrække for alle Hypotheser. Allerede i flere Aar har jeg anvendt Guldblodshingster, og har stedse gjort den Bemærkning, at Føllene ved den samme Pleie holdt sig mindre godt end de efter Halvblodshingsterne. Forædlingen maa skee gradviis og med Hensyn paa Localiteten. Kraftens Maximum, Hurtighed og Udholdenhed, finde vi forenede i Guldblodshesten: den forbedrede Landrace giver os vel kun tildeels disse Egenskaber, men ogsaa ringere Virrelighed og Uro, af hvilken Grund den er mere passende for den almindelige Brug end Guldblodet. Imedens een Guldblodshest kan afsættes, forlanges hundrede af Halvblodsslaget, og det er den Handelsartikel, paa hvis Produktion vi maae anvende vor Intelligents.

Er en Egn skreden fremad i Forædlingen, saa vilde vist Guldblodshingster af det stærke Slag være at foretrække; men det er forbundet med saa betydelige Bekostninger at anskaffe dem, at vi ikke tør haabe, at erholde mange saadanne. Stærke, velskabte Hingster af Halvblodsslaget have godtgjort deres Brugbarhed, og deres Anskaffelse og Anvendelse bør vi søge at befordre. Naar Theoretikeren siger os: at man kan befrygte Tilbagefald af Halvblodshingsten, saa har han ikke rigtig vidst at anvende en i og for sig selv rigtig Sætning; Tilbagefald vilde i Landracen ligesaa godt finde Sted med

Guldblodshingsten. Underledes forholder det sig med Stutteriablen, hvor man maa holde sig til reent Blod og til Prover. Tilbagefald i Landracen have ikke meget at betyde. Saa meget der end i Stutterierne bør sættes Pris paa det rene Blod, for at herfra en Forædling kan udgaae i Landet, hvis fornødent gjøres, saa kan man dog ikke bestemme Landhestens Godhed efter dens Qvantitet af ædelt Blod. At forædle og at forbedre ere ikke eensbetydende, naar Talen er om Landablen, thimangen $\frac{1}{4}$ Blodhest har i Handelen og med Hensyn til Brugen langt større Værd end en $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ Blodhest. Hvis vi nu ogsaa antage, at den stærke Guldblodshingst er at foretrække som Beskæler for Landhopper, saa kan man ikke lade en saadan bedække for mindre end 10 Species Springpenge; det vil neppe kunne skee saa snart, at vi bringe Landmanden derhen, at han vover en saadan Udgift for sin Hoppe. Hvad hjælper det saa, at holde Guldblodshingster, naar disse af en eller anden Grund ikke benyttes? Paa slige Klipper støder Theoretikeren ofte i Praxis.

For at vi nu ikke med Hensyn til det rene Blod skulle forblive afhængige af Udlandet, tør vi vel haabe, at Beddelobene fremdeles ville finde Understøttelse af Regjeringen, da vel Ingen nu mere vil vove at bestride den Sætning, at Stutteriablen ikke uden Prøve vil kunne være af nogen Nytte for Landablen.

Bor Landavl trænger til at ophjælpes paa en mere directe Maade, end ved Beddeløb; i saa Henseende kunne Præmier for gode Hingster gavne meest, naar man sætter dem høit. Ved passende Præmier kan Regjeringen med mindst Beføstning indvirke paa Opdrætternes Intelligentz. Med den Udgift, som en kongelig Besskellers Udsendelse medfører, vil, naar den samme Sum anvendes til Præmier, den herved vakte Privatinteresse — Spekulationen — formaae at holde det tidobbelte Antal.

Naar jeg beregner Omkostningerne med at anskaffe og holde i et Stutteri 25 Besskellere (et Antal, som kun tildeels vilde kunne tilfredsstille Landet, da dog Alle kunne gjøre lige Fordring paa deres Benyttelse) saa vil jeg paatage mig at bevise, at derved opstaaer en aarlig Udgift af i det mindste 8 til 10,000 Rbdlr. for Regjeringen. Denne for en saa vigtig Sag virkelig ei betydelige Sum, anvendt med det Halve til Beddeløbene og det andet Halve til Præmienddeling for Hingster, vilde komme Landet til stor Nytte.

Uddelingen af Præmier fører ikke som mange andre Foranstaltninger den Ulempe med sig, at Summer først maae voves paa kostbare Indretninger. Denne Forholdsregel kan uden Forberedelse træde i Virksomhed; uden Tab for Statskassen igjen ophæves, naar Regjeringen, efter Aars Forløb overtydet om Beddeløbenes fordeelagtige Indvirkning paa Landets Heseavl, maatte ansee Uddeling af

Præmier for overflødig; indtil dette skeer, holder jeg for, at en gavnlig, af Publikum yndet, Maade at opmuntre til Udbredelsen af bedre Hingster i Landet, ikke bør ophæves, for Erfaringen har lært os om Beddeløbene kunne gavne og vedvare som påsænde for vore locale Forhold.

Det Spørgsmaal om Beddeløb hos os ville kunne bestaae i Tidens Længde, kan, selv om Regjeringen fremdeles udsætter Præmier — paa Bidrag fra Private kan man i Tidens Længde ikke gjøre Regning — ikke saa sikkert besvares med Ja, som Mange troe. Hvo, som har besøgt vore Sportmens' Cirkler, vil have lagt Mærke til, hvor liden Beddelyst der viser sig selv blandt Sagens første Befordrere, og hvorlidet selv de Rigere ere tilbøjelige til at vove Noget derpaa. I England er Beddelysten national, der gaaer Tingen af sig selv, om endog, som ved alt Spil, Antallet paa de Tabende skulde være større end paa de Vindende. Antage vi, at 10 Concurrenter stille Heste i Haab om at vinde en Præmie paa 400 Species, saa slippe de ikke ringere end med 1000 Species i Traisneeromkostninger. Her finder altsaa en Underbalance af 600 Species Sted — eller Een vinder 300 Species over sine Udgifter og Ni tabe de anvendte Bekostninger, som vist ikke kunne anslaaes lavere; for disse har Hver af dem en Hest, som er bedre øvet til denne Brug, men med alt det ikke bedre skikket til Ridehest eller til at sælges.

Som Middel til at befordre Hesteavl i Lan-
det vilde ogsaa en meget forhøiet Priis paa de Re-
monteheste, som opkjøbes af Regjeringen, være at
ønske; dette vilde ikke alene indvirke umiddelbart,
det vilde tillige være en god Maade at producere
vore Varer paa; saaledes udfyller Kjøbmanden sine
bedste Varer, for at opmuntre Handelen. — Skulde
man nu holde sig noie til den i Priissspørgsmaalet
bestemte Sum af 4000 Rbdlr., saa vilde, efter det
allerede Anførte, mit Forslag gaae ud paa:

i Fremtiden at forhøie Præmierne til det Dob-
belte, og derimod heller at indskrænke Antallet af
Besigtelsessteder, da Erfaringen har tilstrækkelig
lært, at een hoi Præmie virker sikkrere, end naar
den deles og bliver saa lille, at Ingen kan an-
vende Noget af Betydning paa at vinde den;
men Præmier bør for det første endnu vedblive
at uddeles for at tilveiebringe gode Hingster, ind-
til Landmanden har vant sig til at betale Spring-
penge, som kunne tilstrækkelig lønne Den, der
holder Hingsten.

Til Slutning tillader Forfatteren sig endnu den
Bemærkning, at hverken det nærliggende Mecklen-
borg, eller engang England, formaae at bringe det
af ham for Landavl anpriste Hesteslag i Hande-
len i tilstrækkelig Mængde, hvorimod man i det
første Land har maattet sælge de smaa ædle Heste
til en Priis, som ei var lønnende. Lader os ikke
bedømme andre Landes Opdrætttere efter Bøger og

Uviser, thi her kommer dem saa Meget, ja selv Trykfeil, til Gode; nei, man bør vurdere en Uol efter den reelle Værdi, efter Handelsværdien. For: medelst vort Lands Localitet ville Saa kunne rivalisere med os i at frembringe det store Slag; derfor vil Affætningen af denne Artikel aldrig standse. Den Paastand, at Guldblodshingster, parrede med Landhopper, give større Føl, end naar Hopperne parres med uædle Hingster, vil man ikke finde stadfæstet i Praxis, hvis de sidste saavel som deres Forfædre ere af samme Størrelse som de første, og Hopperne i begge Tilfælde holdes paa samme Foder. Enkelte Exempler afgjøre kun lidet; ellers kunde Forfatteren beraabe sig paa egne Erfaringer, der stedse have stadfæstet, hvad han har sagt. Det meget Edle harmonerer ikke med stort Omfang.

Til Understøttelse for hvad Forfatteren har sagt om at omfende kongelige Hingster i Landet, kan han ikke undlade at anføre en Skrivelse, som en Hesteopdrætter og god Kjender i Tysen har havt den Godhed at tilsende ham, og hvori denne med følgende Ord beklager sig over, at det der ei kan betale sig at holde en god Vækkeler:

"Regjeringen har i Aar i denne Egn ud: "sillet 4 Hingster, for hvis Brug der betales 1 "Skjeppe Havre; dette er nu Anledning nok til, "at — om ogsaa Dyrene ere under al Kritik "flette — Alle drage til dem med deres Hopper, og "at saaledes Ingen kan holde en god Hingst."

I Dag (den 22de Juli) modtager jeg et Besøg af den keiserlig russiske Oberst v. Kersting, under hoids Bestyrelse. allerede i flere Aar betydelige Stutterier staae, en i sit Fag meget kyndig Mand, som for sin Regjerings Regning søger her i Landet store, stærke og velbyggede Beskælere, og som allerede hos en holsten'sk Landmand har kjøbt en haarig Son af en ham tilhørende Hoppe og Oldes Yorkshire Hingst, for en Sum af 640 Species. Denne Herre forsiktrer mig, at mangesaarige Forsøg med at opdrætte store og stærke Raretheste og svære Kavalleriheste med deres Landrace og Fuldblodshingster af det stærke Slag eller med stærke Landhingster af den herværende Geest (ikke Marst), Forsøg, der kostede Landet Tønder Guld, stedse have vilst sig til Gunst for de sidste Hingster; og at man nu havde besluttet sig til ganske at udelukke Fuldblodets Anvendelse i dette Niemed.

Slige Besøg ere glædelige for Opdrætteren af dette Slag. Men ville, uden høie Præmier, ikke de bedste Hingster vandre ud?

Bemærkninger, foranledigede ved forestaaende Afhandling.

(Meddeelte.)

Naar Forfatteren først og fremmest tilskriver H. D. Hertugen af Augustenborgs Opoffrelser og den hensigtsmæssige Maade, hvorpaa Hs. Durchlauchtighed driver Hesteavl, at rigtigere Anstuelser have udbredt sig og de mere velhavende Klasser igjen have begyndt at befatte sig med Hesteavl; naar Forfatteren skildrer det Sidste, som særdeles velgjørende for Hesteavlens bedre Fremfridt og tilføjer det Ønske, at det maa komme saavidt dermed i hele Landet; saa maa man først kalde sig tilbage i Huskommelsen, eller spørge: hvori disse, for Hesteavlens saa gavnlige Opoffrelser fra Hertugens Side bestaae, og hvad det er for Midler, som, efter Forfatterens Udsagn, have vilst sig som praktisk rigtige og ledsagede med et heldigt Udfald? Herpaa kan kun svares: at de omtalte Offre bestaae i at kjøbe Fuldblodsheste i England, og Midlerne i at anvende Fuldblodsheste ved Hertugens Godsforpagteres og Bønderes Hesteavl, i Forbindelse med offentlig anstillede Veddeløb.

Mange ville formodentlig betragte denne Bemærkning som overflødig; thi vist er det, at i hele Landet veed Enhver, hvem Hesteavlens blot nogenles

ledes interesserer, at Hertugen betjente sig af disse Midler, for at befordre Hesteavl; men ikke Enhver veed med den Bestemthed, som Forfatteren udtaler, at de have virket fordeelagtigt til Hensigtens Opnaaelse.

Da nu Anmelderen har staaet nær nok til at vide hvad disse Midler have udrettet, og da det ei alene i og for sig er interessant, at betragte den Maade, hvorpaa de ere blevne anvendte, og hvilke de directe og indirecte Følger have været, men ogsaa Resultatet, som et for Alles Dine liggende Factum, maa være af største Vigtighed for hele Landets Hesteavl, vil det maaſkee være ham tilladt, her nærmere at drøfte denne Gjenstand.

Da Hs. Durchl. Hertugen for en halv Snees Aar siden traf den Foranstaltning, at hans Forpagtere og Bønder kunde lade deres Hopper bedække af de hertugelige Hingster, var der blandt disse to i England indkjøbte Fuldblodshingster, nemlig PotBo's og Haphazard samt en Halvblodshingst af usædvanlig Størrelse og Styrke, ved Navn Coloss, som var falden efter en engelsk Hingst og en normannisk Hoppe i et nederlandsk Stutteri.

Alle Forpagtere betragtede den sidste som en fortrinlig, for deres Avl især skikket, Hingst. — Derimod betragtede de de to Fuldblodshingster, i hvis fremmede Udvortes de ligesaalidet fandt Behag, som de holdt deres fra alt Overflødigt befriede og derfor tilsyneladende finere Knokler for stærke, med

en Slags Tilbageholdenhed, om ikke med Ningeagt. At dette vilde blive Tilfældet, havde Hertugen forudseet og derfor forbeholdt sig at vælge den Hingst, som skulde bedække hver Hoppe.

Fremgangsmaaden skete nøie overensstemmende med den af Hertugen tagne Bestemmelse — og, naar en Bønde ikke var fornøiet med den for hans Hoppe bestemte Hingst, kunde han tage hvilken som helst Bøndehingst han vilde. Følgen heraf var, at de hertugelige Besselere bleve lidet benyttede i de første Aar, og at Antallet paa de af dem bedækkede Hopper sædvanlig kun udgjorde 60 til 80.

Denne Tingenes Tilstand forblev uforandret, indtil det første offentlige Beddeløb fandt Sted, hvori Bønderne paa Als kunde tage Deel med hvilke Heste de vilde. Her viste det sig, at endog de 3aarige Heste, som vare faldne efter Guldblods-hingsterne (selv om de bare en uforholdsmæssig Vægt) vare alle Concurrenter overlegne i Styrke og Udholdenhed, og overalt gik af med Seieren.

Dette offentlige Beviis paa disse Hestes Fortrin, og den Omstændighed, at Tilskuerne strax bøde og betalte høie Priser for de Seirende, virkede mægtigt paa Bønderne — og allerede det første Beddeløb gav grundet Haab om at Landhesteaavlen paa Als vilde herved forbedres og forædles. I det følgende Aar steg Antallet paa de af de hertugelige Hingster bedækkede Hopper netop til det dobbelte. Beddeløbene, som hvert Aar gjentoges, gave hver

gang de samme Resultater, og disse, i Forbindelse med den af Bønderne gjorte Erfaring, at de efter Fuldblodshingster faldne Heste bringe en betydelig Fordeel, hvad enten man vil bruge dem til Arbeide eller sælge dem, forvandlede den oprindelige Villie mod Fuldblodshingsterne snart til den største Forkjærlighed for dem. Som en Følge heraf ere i de sidste Aar 3 til 400 Bønderhopper blevne bedækkede af de hertugelige Hingster.

Jeg har i de sidste Aar ofte hørt Bønderne indstændig og bønlig bede om at maatte faae deres Hopper bedækkede af en Fuldblods; i Stedet for af en Haloblodshingst; thi som en Følge af, at Hertugens eget Stutteri er saa betydeligt tiltaget, er det ikke altid muligt, at tilfredsstille Landmændenes almindelige Ønske i ovennævnte Henseende.

Disse Hesteveddeløb gavnede imidlertid ei alene den altsige Landmands Hesteavl, men deres Nytte udstrakte sig til flere Egne af begge Hertugdømmer, da de mange Tilskuere, som fra de forskjellige Kanter af Landet bivaanede Løbene, og de Godseiere, som Hertugens Gjæstfrihed havde hidlokket, overbeviste sig om Fuldblodets Fortrin og store Værd, hvorved vist nok, som Forfatteren bemærker, rigtigere Ansættelser udbredtes, og flere Godseiere bleve foranledigede til igjen at begynde paa en forædlet Hesteavl. Enhver, som tog Hensyn til de for Hesteavlen let beregnelige gode Følger af disse Veddeløb, ønskede det givne Exempel forplantet til hans Egn,

— og saaledes foranledigede Beddeløbene paa Augustenborg Beddeløbene i Slesvig, Oldesloe, Tjele, Haderslev og nu ogsaa i Fyen, og bidroge til en Udbredelse af uendelig mange ædle Heste, som uden Beddeløb aldrig vilde have fundet Sted.

Det er altsaa paa denne Maade, at H. D. Hertugen i en Række af Aar driver Land: Hesteavl, hvorom der her kun kan være Tale, og det er ved disse Midler, som Forfatteren siger, at det er lykkedes ham, at udbrede rigtigere Anstuelser og i nogle Egne af Landet at bevæge de velhavende Klasser til at drive Hesteavl. Man maatte nu heraf kunne uddrage den logiske Slutning: at Udvendelsen af de samme Midler i andre Egne af Landet maatte føre til det samme Resultat, og at Regjeringen af denne Grund burde forøge Antallet af Beddeløbene i Landet og derved understøtte Udbredelsen af Fuldblodshestene. Efter Indledningen er Enhver, som kender Hesteavlens nuværende Fremskridt i Hertugdømmerne og hvad der har foranlediget dem, berettiget til at vente en saadan Slutning fra Forfatterens Side; saa meget mere, som han anpriser en forædlet Avl som særdeles fordeelig og sammesteds bemærker, at kun det Gode kan fremavle det Gode; endelig ogsaa fordi han ved sine indledende, i og for sig rigtige, Bemærkninger om Udsendelsen af kongelige Hingster af $\frac{1}{2}$ og $\frac{3}{4}$ Blodslag — som han kalder dem — der bedække næsten for Intet, vil be-

vise og virkelig bevise, at Private derved forhindres fra at holde kostbare Beskæftigelse, og folkelig saavel den enkelte Hesteopdrætter, som den hele Hesteavl, lide Skade.

Dog pludselig føler Forfatteren sig betaget af den Frygt, at Beddeløbene ikke ville kunne bestaae i Fremtiden, i det han noget længere hen siger: "Jeg frygter for, at Localitet og Ubekjendtskab med Sagen vilde være i Veien for, at de kostbare og vanskelige Forøvelser til Beddeløbene — hvori den egentlige Nytte for Avlen bestaaer — blive almindelige."

Om nu Forfatteren ved Localitet her forstaaer Pladsen for Løbebanerne eller vort Lands geographiske Beliggenhed eller overhovedet det danske Folk; om han mener at Ubekjendtskab med Sagen skulde blive ved at være en Hindring, som varede ved til alle Tider, — og hvilke Begreber, han gjør sig om Forøvelser til Beddeløbet, i hvilke den egentlige Nytte for Avlen skulde bestaae (?) vil jeg lade staae ved sit Værd.

Naar det imidlertid fremlyser af dette og andre Steder i Skriftet, at Forfatterens Mening er, at Beddeløbene ingen Fremgang vilde have hos os, saa staaer en saadan Mening ligesom i Modsigelse til den Erfaring, man allerede har gjort, i Særdeleshed til det Factum, at Beddeløbene her i Landet have tiltaget baade hurtigere, og — efter Glædeind-

holdet at domme — i større Antal, end i noget andet Land paa Continenten.

Hvad Omkostningerne ved Forøvelserne angaae, da vil Enhver, som kjender de gangbare Havrepriser og veed hvad Tillæg af Foder, der muligt kan komme til for 1 Hest i Traineertiden (omtrent 4 til 6 Uger), let skjønne det Overdrevne i hans Berregning. Vi indrømme gjerne, at selv de ubetydeligste Traineeromkostninger vilde være for store, naar man Intet kunde vinde derved, og indskrænke os til at bemærke, at man ved Veddeløbet i Slesvig kan med 2 Heste i 4 Dage vinde 1600 Species, og i Oldesloe i 2 Dage med 1 Hest 1200 Species, uden derved at sætte en eneste Skilling paa Spil! — En saadan Binding opflammer Speculationen og opmuntrer til at lære Midlerne, ved hvilke denne bedst understøttes. Enhver spørger først og fremmest efter ædle Heste; thi af dem kan man alene vente Seieren. Efterspørgslen om saadanne Heste opmuntrer Hesteopdrætterne til at forædle deres Avl. Mange af dem speculere selv paa hiin betydelige Vinding — og deres Anstrængelser for at producere det Bedste og Bedste blive des større. Seierherrerne paa Banerne lønnes med høie Priser — og blive ved den Udsigt de have til Gevinst ved Afkommet af de seirende Heste saa meget lettere og sikrere vundne for Avlen, da Lovene for Veddeløbene allerede nu fastsætte en Alder for Hestene, der concurrere til de offentlige Priser,

og ved tiltagende Concurrents ville foreskrive mere indskrænkende Bestemmelser i saa Henseende. Jo mere en Hingst eller en Hoppe udmærker sig paa Banen, jo ædlere og bedre Hesten er, des sikkrere vil den vindes for Avlen, naar den forlader Banen. Naar man vil følge den Vej man allerede har begyndt at slaae ind, ville vi snart, som i England, faae særegne Løb for Guldblodsheste, og Guldblodsavlen paa Godserne vil stedse mere tiltage.

Ved Guldblodets Tiltagen vil Halvblodet udbrede sig mere og mere, og den tilsigtede Forædling af Landracen saaledes gjøre hurtige Fremfærd. Men uden Beddeløb vil Guldblodsavlen aldrig komme i Veiret eller kunne holde sig, og uden Guldblod er der ei at tænke paa Halvblod.

At prøve Halvblodsheste ved Beddeløb, er, mener Forf., til liden Nytte for Opdrætteren. Denne Sætning forekommer os noget vrang. Hvorledes skulle vi udfinde, om disse Halvblodsdyr vare bedre end vore egne forfæstede? Ved Præmier, grundede paa Dyrskue, dog vel ikke? Ved vor daglige Brug? Hvo der antager det Sidste, kjender ikke den jydskke Hesteopdrætter — Bonden (og med de jydskke Herremænd gaaer det ikke bedre). Ikke en eneste Hest i en Bondestald er nogensinde prøvet, som det sig bør; thi ved Bondearbejde prøves ingen Hest. Bonden kalder den Hest den bedste, som er størst og har meest Kjød og Staldmod; men for Stutterimanden er saadant ikke nok.

Hvad nu Lysten til at vedde angaaer, som Forfatteren savner her i Landet, da maae vi bemærke, at det forekommer os glædeligt, hvis den ikke finder Sted, da den i sin Udartning kan sammenlignes med Lysten til Hazardspil, og, hvor der er udsat offentlige Priser for Veddeløbene, meget vel kan undværes. Men naar der tales om Mangel paa Interesse for de offentlige Løb og Utilbøielighed til at befordre dem ved Pengebidrag, saa være det tilladt, at anføre som Modbeviis, at Staden Oldesloe hvert Aar udsætter en Priis af 1600 Rbdlr. Sølv for de derværende Hesteveddeløb; ligesom og, at samtlige Løb i Hertugdømmene ere komne i Stand ved Pengebidrag af Private og først senere ere benaadede med kongelige Præmier.

Istedetfor andet Beviis paa den Beredvillighed, der finder Sted iblandt dem, som Forfatteren betegner med Benævnelsen "Sportsmen", kan det her være nok at minde om det Factum: at da, ved et af de sidste Veddeløb paa Augustenborg, en Subskription paa et offentligt Hesteveddeløb i Tjen blev paa selve Stedet besluttet af 3 Godseiere fra Tjen og forelagt de øvrige Tilstedeværende, subskriberedes strax for 800 Rbdlr. Sølv*). Forfatteren gjør i Sandhed sine Landsmænd Uret, naar han

*) Det i 1832 oprettede Selskab til Hesteavlens Fremme i de danske Provindser talte allerede i det første Aar omtrent 500 Medlemmer, hvert med et Bidrag af 4 Species, og, saavidt vides, et endnu større Antal i det

fradommer dem Almeenaand (public spirit) og Gode til at indsee det virkelig Nyttige.

Hans Forslag om, at den hidtil stedfundne Præmieuddeling for Hingster bør vedblive at bestaae, er begrundet paa hans Tvivl om, at Hestevæddeløbene — hvilke han kun berører, som om de først nu skulde til at begynde — kunne trives her i Landet.

Til Understøttelse for dette hans Forslag, anfører han blandt andet: at det netop er ønskeligt, at de, som uddeler Præmierne, alt som de i Tidens Løb afløses af andre, tilkjende dem efter de forskellige individuelle Anstuelser af Hestens fortrinligste ydre Bygning, fordi just derved det forskelligartede Lysthaveri blandt Røberne af Heste kunde bedst finde Tilfredsstillelse. Det forekommer os imidlertid, at Hesteopdrætterne just ei kunne ønske at være i en bestandig Uvisshed om, efter hvilket Ideal de skulle stræbe, og at det Lysthaveri, som grundede sig paa den bedste Smag, ikke kunde være tjent med den saameget anpriste Omvexling, naar denne først efter en Snees Aars Forløb fandt Sted til Fordeel for den. Det synes at være bedre, at gjøre det fande Gode og Skønne almindeligt, og holde fast derved, for at den fordærvede Smag kan danne sig derefter, og den rigtige finde Tilfredsstillelse.

andet Aar. Væddeløbs-Foreningen i Kjøbenhavn fandt nok ogsaa mange Deeltagere.

læse. Fuldkommen gode Vare finde Afsetning baade hos os og i alle andre Lande.

Den hidtil anvendte Præmie: Uddelings U hensigtsmæssighed har især Dr. Heine i sin hippologiske Afhandling, som findes i Tidskr. f. Landoecon. 2det B. 2det H., overtydende godtgjort; Beviset kunde ikke hentes ad Erfaringens Vej; det maatte — som af ham — føres a priori. Allerede i mange Aar ere Præmier blevne uddeelte over hele Landet. Man indrømmer dem, der besørge dette Hverv, baade Upartiskhed og Sagkundskab; desuagtet ere Hestene i de fleste Egne ringe, i andre derimod bedre. Men hvorledes er det muligt, at faae Beviset for, at de hist eller her vilde være flattere eller bedre, eller netop saaledes, som de nu ere, dersom ingen Præmier vare blevne uddeelte? Hvortil da fordybe sig i en Labyrinth af Undersøgelser over: om Hestene i det ene Sogn ere noget bedre end i et andet; om, og hvor, og naar, de tilforn vare noget bedre? — Lod end alt dette sig paa det nøieste udfinde og godtgjøre — hvilket efter Sagens Natur ikke er muligt — saa vilde man dog i Hovedpunktet, hvorom Spørgsmaalet dreier sig, ikke komme Resultatet et Haarsbred nærmere. — Alt vor Hesteavl kunde være bedre end den nu er, det vide vi jo i alt Fald, altsaa og, at vi have Aarsag til at stræbe efter dens Forbedring. Hvori Forbedringen skulde bestaae, har nysnævnte Forfatter sagt os: nemlig i at gjøre Hesten endnu mere

tjenlig til Brug; og Middelet dertil: at vække en almeen Stræben efter saadan Forbedring, at prøve denne, gjøre den lønnende, og udfinde den bedste Race, — alt ved Beddeløbet. — At tillægge dygtige Brugsheste, bør være det eneste Maal for Hesteavlens. Skulde det end befindes nyttigt, endnu en Tid lang at give Præmier for udsøgte Landbeskellere og udmærket Affom, da bør altsaa disse Præmier for Beskellere være betingede ikke blot af Uoledygtighed og god Bygning, men ogsaa af Dygtighedsprøver, og for Affommet maa det være en Betingelse, at det er faldet efter ædle Heste.

Forfatteren gjør de af ham saakaldte Theoretikere, som han lader sige: "at man maa frygte for Tilbagefald af Halvblodshingsterne," den Bebrejdelse: "at de anbringe en i og for sig rigtig Sætning paa en urigtig Maade." Forfatteren er af en anden Mening, og siger iblandt andet: "Tilbagefald ville ligesaavel indtræffe med Fuldblodshingster i Landracen." Ved denne Yttring bliver man nu fuldkommen uvis om, hvad Forfatteren egentligt forstaaer ved Fuldblod og Halvblod. Fremfor Alt burde han dog vide, at en Fuldblodshingst er en saadan, som nedstammer fra aldeles ublandet, ædelt, fornemmelig orientalsk Blod; hvis Ahner saavel paa fædrene som mødrene Side alle vare af Fuldblod; dernæst, at ved en Halvblodshingst forstaaer man kun den, der er falden efter en Fuldblodshingst og en uædel Hoppe eller omvendt. Naar

han betænkte dette, vilde han kunne sige sig selv, at den umiddelbare Frembringelse af en uædel Hoppe og en Guldblodshingst paa fædrene Side kan kun gjøre Tilbagefald til det Ædle, d. v. s.: kun kan arte efter en eller anden af Faderens Forfædre, der alle ere ædle; at derimod Afkommet i første Led efter en uædel Hoppe og en Halvblodshingst kan arte saavel efter Faderens uædle Moder, som efter Moderens uædle Forældre og saaledes, hvad alle Egenstaber angaae, blive uædel. I det første Tilfælde er Sandsynligheden for Udarstelse langt fra ikke saa stor som i sidste.

Al Forfatterens Bemærkninger paa andre Steder om $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ og Guldblodsheste skulde man fristes til at troe, at alle ædle Heste ere stygge, feilfulde, flette og uduelige til Landavlens Forbedring — og at de $\frac{1}{2}$ Blodsheste han anpriser udgjøre en egen Race. Man kunde fristes til den Tanke, at det endnu ei var blevet Forfatteren ganske klart, at alle Halvblodsheste skulde Guldblodshestene deres Tilværelse og at der ingen Halvblodsheste kan tænkes uden Guldblodshingster.

Han vil have, at Forædlingen skal udgaae fra og bevirkes af $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ Blod, istedetfor fra Guldblod, og ønsker, at kun de Foretagender, der tilsigte en saadan Forædlingsmaade, maa understøttes. Han vil altsaa have $\frac{1}{4}$ Blodsheste avlede af de $\frac{1}{2}$ Blodshingster, som han vil anvende til Landavlens, af hine $\frac{1}{8}$, derpaa $\frac{1}{16}$, saa $\frac{1}{32}$ og saa frem-

deles, og, i det han saaledes spænder Hestene bag Vognen, troer han heri at see den hurtigste og sikreste Wei til Maalet!

Man behøver vist ei at være nogen stor Hippolog eller Calculator, for at kunne forudsee, at naar 10 Fuldblodsheste, som anvendes paa Landavlen, efter 10 Aar give 4000 Halvblodsheste, ville derimod 1000 Halvblodsheste, anvendte paa Landavlen, ikke frembringe en eneste Halvblodshest. Men hvorfra skal man da nu og i Fremtiden tage de Halvblodshingster, der ere Forfatteren nok, naar Landet er blottet for Fuldblod?

Alt de af Landhopper med Fuldblodshingster avlede Heste i Henseende til Kraft og Udholdenhed, altsaa med Hensyn til hvad de kunne præstere ved Brugen, ere at foretrække for de Heste, der ere faldne efter Halvblodshingster, er tildeels ogsaa her i Landet erkjendt. For at godtgjøre denne Erfarings Indflydelse paa Priserne, ville vi anføre et Factum. Paa den Hesteauktion, der i September Maaned 1831 afholdtes paa Augustenborg, blev for Stykket af et halvt Aars gamle Føl efter den derværende, i sin Art fortrinlige, Halvblodshingst Rainbow i det høieste givet 15 Species; for de efter Landhopper, bedækkede af Fuldblodshingster, faldne halvaarige Halvblodsføl blev der betalt over det dobbelte, ja indtil 80 Species. Og dog er Rainbow en Hingst, som ganske svarer til Hr. Oldes og Forfatterens Ideal. Den er uden Aftegn, maaler

$\frac{1}{2}$ holsteensk Maal, har smuk Reising, overhovedet skønne Former og særdeles stærke Knofter, aldeles uden Feil, og forbinder med disse Fortrin ogsaa det, at have en god og regelmæssig Bevægelse.

Grunden til at dens Jøl ikke kunde holde Priis med dem, som falde efter Guldblodshingster, maa dog vel ligge derti, at Publicum har overtydet sig om de sidstes større Værd. Man kunde nu maaſkee troe, at det var et særegent Lyſthaveri hos enkelte Kjøbere, der havde bevirket denne Forſkiel i Prisen ved denne ene Auktion. Dette er imidlertid ikke Tilfældet, men hundrede Tilſkuere have erfareet ved de Auguſtenborgſke Heſteauktioner i de ſidſte Aar, at jo mere Blod Jøllene og de unge Heſte havde, og jo ædlere deres Udſeende var, deſt dyrere bleve de betalte.

Men paa hvilket andet Sted i hele Landet, end paa Auguſtenborg, kan Forfatteren have gjort ſine Erfaringer, med Henſyn til Salget af virkelige Haloblodſføl? Den i 1831 udgivne trykte Forſtegnelſe over alle de Guldblodshingster, ſom gives her i Landet, viſer, at der overhovedet kun fandtes 5, med Undtagelſe af Hs. Durchlauchtighed Hertugens Guldblodshingster. Grev Holſtein til Neversdorf eier 2 (Potſo's og Shuffler), Grev Reventlow til Farwe 1 (Virginius) og Captain Carr til Luſchenbeck 2 (Palæmon og Antonin). Grev Holſtein havde eiet Potſo's i 2 Aar; Shuffler, Virginius og Palæmon vare forſt nylig indførte fra Ud-

landet. Disse kunne altsaa dengang endnu ikke have produceret Føl, der kunne bevise Noget for Forfatterens Erfaringer. Man maa selvfølgelig have hentet den Erfaring, at Føllene efter Fuldblods- hingster ikke have saa stor Værdi i Handel og Vandel, som de, der falde efter Haloblodshingster, enten fra de Føl, der ere faldne efter de Augusten- borgske Fuldblodshingster eller fra dem, som ere faldne efter Antonin paa Tuschenbeck. Men at Føllene af den Sidste søges meget og betales dyrt, seer man bedst af de høie Springpenge (16 Species for hver Hoppe), som Eierne tager ind for 50 til 60 Hopper, der, foruden Stutteriets, aarligen bædres af denne Hingst. Om Hestene paa Als er der allerede tidligere talet, og det er overalt bekjendt i Hertugdømmet Slesvig, til hvilke, for vort Land ualmindelig høie, Priser man kan blive af med de umiddelbare Descendenter af de derværende Fuldblodshingster. Vi have gjort os bekjendte med flere saadanne Salg paa Landet, og ville blot anføre følgende, som vi noie erindre.

I. Amtet Sadersleben.

1) Af en Bonde i Nastrup Sogn er solgt*):

a) Et toaarigt Skimmelføl for	. 140 Spec.
b) Et eetaarigt brunt Føl	. . . 100 —
c) Et nyfødt, diende Føl	. . . 60 —

*) Føllene ere 3 paa hinanden følgende Mars Afkom af een og samme Hoppe.

2) Af Eieren af Laabdrup:

En brun Vallak, 5 Aar gammel, som paa den Slesvigſke Løbebane i ſit 4de Aar havde vundet 200 Spec.
Solgt for 170 —

II. I Amtet Sønderburg.

- 1) Af en Bonde i Maibüll et 5 Maaneders gammelt Føl for 64 Spec.
- 2) Af Forpagteren paa Refeniſgaard en 5aarig Hoppe for 140 —
- 3) Af en Bonde i Leebüll et 1½aarigt Føl for 70 —

III. I Amtet Nordburg.

- 1) Af en Kevierjæger en 3aarig Fuxhoppe for 175 Spec.
- 2) Af en Mand i Seblon en 3aarig brun Vallak for 210 —
- 3) Af Forpagteren paa Gammelgaard en 3aarig brun Vallak for . . . 120 —
- 4) Af den ſamme et Føl 1 Aar gammelt for 80 —
- 5) Af en Mand i Seblon en 4aarig Hoppe for 160 —

Vi vide desuden mange Exempler paa høie Priſer, ſom ere blevene budne, uden at Handelen kom i Stand, hvilket hyppigt er Tilfældet med Hopper. Dog kan det Anførte være nok, for at viſe det Grundloſe i den Paastand, at de directe Descendenter af Guldblodſhingſter med Landhopper

overbøvedet ingen høj Værdi have som Handelsartikkel. Men at ogsaa Marſkbeboerne, som have Hr. Oldes $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ Blodſhingſter lige i Nærheden, nu begynde at sætte højere Priis paa Fuldblodſhingſter end Halvblodſhingſter, beviſer dette ene Factum tilſtrækkeligt, at der ſelv fra Marſken præſenteres ikke ſaa Hopper til Bedækning, baade af de Auguſtenborgſke Fuldblodſhingſter og af Antonin paa Enſchenbeck. Marſkbeboerne vilde ſikkert ſpare Udgifterne ved ſaadanne, formedelt den ſtore Graſtand, koſtbare Skridt, derſom Hr. Oldes', af Forfatteren ſaa anpriſte, ſhingſter behagede dem mere.

Forſaaavidt Forf. henter et Argument fra en Correſpondent i Fyen, kunne vi bemærke, at vi kjende denne Provindses Hefte ret vel, og i Særdeleshed mange af dens tildeels kronebrændte Veſtelere; men endſkjøndt vi indrømme, at der fra det Frederiksborgſke Stutteri ei altid udgik fortrinlige Dyr, kunne vi dog ikke anſee dem for ſaa flette, ſom nogle af Fyens meelt forroſte Præmiehingſter.

Forfatteren anfører i Slutningen af ſin Afhandling en Yttring af en keiſerlig ruſſiſk Oberſt, ſom ſkal have kjøbt en ſhingſt af Hr. Oldes Race til en meget høj Priis. Vi kunne ikke bedømme denne Oberſts Autoritet, og kjende ei heller Hefteavlens Fremſkridt i Ruſſland. Imidlertid tvivle vi paa, at den er kommet videre i dette Land, end i England og Lybſkland, og tillade os til Slutning mod diſſe Yttringer af en keiſerlig ruſſiſk

Oberst, — som maaſkee anſeer de ſtore engelliſke Cleveland-Bays for Guldblod og maaſkee intet kjender til den Prøve ſom Beddeløbsbanen afgiver — at anføre ſom en Autoritet følgende Ord af den berømte Hefteopdrætter, den k. k. öſterrigiſke Stuteri-Inspecteur Juſtinus.

”Da alle kultiverede europæiſke Landes Regeringer have fundet det nødvendigt, at forbedre og ſaavidt muligt at fuldkommengjøre deres Hefteavl; da Hefteavlen kun i ſaa Lande er betydelig og tilſtræffelig forbedret ved de anvendte Midler, eſterdi den bedſte Hefteavl for Staten og Borgeren maa være den nyttigſte; da Omkoſningerne paa Indretningerne og Opdrætningen ere de ſamme, hvad enten der opdrættes Hefte til ti eller hundrede Dukaters Værdi; da de engelliſke Heſtes Godhed er bekjendt over hele Europa; da Exempler give den bedſte Lærdom i alle vanſkelige Foretagender, og da det er det Sikkeſte og Klogeſte at benytte Andres Erfaring, for at ſpare Tid og Omkoſninger, ſaa maa man virkelig undre ſig over, at de med Hensyn til Hefteavlens Forbedring nedsatte Commiſſioner endnu ikke have underſøgt, hvilke Midler der ere blevne anvendte og endnu anvendes i England.”

”Det tør vel være tilladt at ſlutte, at i de Lande, hvor man kan forſkaffe ſig hine Midler

"og anvende dem som i hiint Land, maae de
"samme Resultater følge deraf."

"Det er ligegyldigt, ved hvilke Midler In-
"teressen for Hesteavl frembringes; men det vil
"vel være vanskeligt at udfinde et bedre Middel,
"end Beddeløb. — —"

"Alle Heste, som nogensinde ere komne til
"os, saavel til Hoffets, som til Adels Brug,
"ere opdragne af Landmanden; der er kun faa,
"med hvem dette ikke vil være Tilfældet, det er
"Bønderheste, som ere kjøbt paa Torvet; Kon-
"gen af England selv rider paa Heste, som ere
"opdrættede af Bønder, og disse engelske Bøn-
"derheste kalde vi ædle og med Rette. Men
"den engelske Landmand vilde ei kunne opdrætte
"dem uden Beddeløb."

Naar Beddeløbet almindelig indføres hos os,
naar Interessen vækkes for den bedre Hesteavl og
derved Bekjendtskabet med det Gode alsidig ud-
breedes, ville snart de Hingster, som skulde Beddelø-
bet deres Berømmelse, blive søgte og det vil blive
overflødigt for det Offentlige at holde Landbe-
strelere.

Mærkelige Grundforbedringer.

(Efter Beretninger til Landhuusholdningselskabet.)

I.

Til Det Kongelige Danske Landhuusholdningselskabs Opmærksomhed anbefale vi undertegnede: Gaardmand Jens Christian Jensen i Odderstjer i Borris Sogn, Ringkjøbing Amt.

Denne Mand har, ved at afdæmme Odderstjer Bæk, ved at lede Vandet derfra i en Grøft, som han har kastet, 2030 Alen i Længde, paa Siden af en Banke, norden for Bækfens gamle Løb, faaet udbirket, at Vandet derfra kan sættes over hidtil unyttig Eiendom, hans Gaard tilhørende, omtrent 16 à 17 Tdr. Land, Hede, Mose og grøn Jord. Den ny Canals mindste Afstand fra Bækfens gamle Løb er 50 Alen, og dens største Afstand derfra er 170 Alen. Fra Canalen gaar mange smaa, deels gravede, deels pløiede Rønder ud i Eiendommene, som skulle sættes under Vand, og lede Vandet ud over næsten den hele ommeldte Strækning.

Sønden for Bækken har han gravet en Grøft, paa Siden af Banken, som tager sin Begyndelse i en Mose, hvor den modtager nogle Kildevæld. Dette optagne Vand, og nogle Kildevæld, som længere nede fremkomme af Banken selv, ledes i en

Groft, 1250 Alen i Længde, og vander en Strækning af omtrent 4 Tdr. Land.

Allerede spores de gode Virkninger af dette ikke lidet Arbeide, som denne driftige Mand for største Delen selv har udført, ved Hjælp af en Tjenestepige og en Dagleier, i en kort Tid, og der er ingen Tvivl om, at dette Arbeide vil, i sin Tid, da Vandet kan afledes og paasættes efter Behag, gavne hans Gaard betydeligt.

Vi undertegnede have selv med Fornøielse taget hans Arbeide i Oiesyn, og kunne indestaae for Sandheden deraf, saaledes som her er anmeldt.

Desuden kan jeg undertegnede, som Sognepræst paa Stedet, bevidne, at Manden, hvis Arbeide her er anbefalet til Det Kongelige Danske Landhuusholdningselskabs Opmærksomhed, er en meget ordentlig og sødelig Mand, der ved sin Duelighed og Driftighed har i andre Henseender meget forbedret sin Gaard, som han modtog i forfalden Tilstand, deels paa Bygning, Besætning og Avling, saa han visseelig, til Opmuntring for ham selv, og til Exempel for Andre, kunde fortjene Det Kongelige Landhuusholdningselskabs Understøttelse i een eller anden Præmies Tildeelse, da han, skjøndt hans Vilkaar ere meget forbedrede, dog ikke kan kaldes formuende*).

*) Belønnes med Selskabets 2det Solbæger.

Gaarden Odderstjer staaer for Hartkorn 2 Tdr.
2 Skpr. 1 Sdr. 1 $\frac{1}{2}$ Alb.

Petersminde	Eljern Præstegaard	Borris Præstegaard
d. 20 Octbr. 1832.	d. 22 Octbr. 1832.	d. 17 Octbr. 1832.
Herr,	C. S. Jordan,	C. W. Vilstrup,
Cancelliraad, Her.	Sognepræst for	Sognepræst for Borris og
redsføged og Skri.	Eljern Menig.	Fæster Menigheder.
per i Belling og	hed,	
Norre Herreeder.		

II.

Underdanigst Indberetning!

Til det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab
i Kjøbenhavn, over hvorledes jeg i 19 Aar har op-
dyrket og behandlet raae Jorder.

Aar 1813 kjøbte jeg et Huus i Elling Sogn
pr. Frederikshavn, hvortil er 10 Tdr. Land; men
den Gang var ikke mere opdyrket, end til 1 Td.
Rugs Udsæd, og jeg kunde ikke holde flere end een Ko,
og maatte dog kjøbe endeel Foder til den. Da jeg
ikke er opfodt ved Landvæsenet, men hele Tiden havde
faret til Soes, valgte jeg i Forsningen at bruge Fi-
skerie og Jagt, da mit Huus ikke ligger langt borte
fra Havet; men det jeg kunde tjene derved, var
ikke tilstrækkeligt til at underholde en stor Familie
med. Jeg forlod da disse og gav mig til at drive
mine Jorder, i Haab om, at de skulde give bedre
Næring, hvilket jeg ogsaa heldigen, efter et mæ-

sommeligt Arbeide, har erfaret. Da jeg begyndte at bearbejde disse ovenmeldte 9 Tdr. Land uopdyrket Hedejord, som deels bestod af Sandrimmer 4 til 5 Alen høie, og imellem disse Rimmer en Glade, som man kalder Doppe^{*)}, over hvilke til næsten enhver Tid stod Vand, maatte jeg først sørge for Vandets Afledning ved Grøfter, førend jeg kunde begynde med andet Arbeide; da jeg fik Vandet bort, befandtes der i Dopperne et Lag Dynd ovenpaa Dvægsandet, 2 à 3 Alen dybt, som jeg opkastede i en Bunte til Forraadnelse, hvilken jeg siden anvendte som Gjødske paa den sandede Jord. Af Sandrimmerne udførte jeg med min Hjulbør et Lag paa Dopperne af omtrent 1 Kvarteers Tykkelse, derefter pløiet saa dybt som muligt, saa atter igjen et Lag Sand og en Pløining, derefter gjødsket og pløiet til Byg 1ste Aar, 2det Aar Erter og Bisker, 3die Aar Byg og 4de Aar Havre, samme Aar om Efteraaret fældet, og et tyndt Lag Sand paa, da jeg syntes at det var for brunt og for løst, og Foraaret igjen gjødsket til Byg, og ligeledes brugt i 4 Aar med samme Sædskifte, derefter udlagt til Græsning eller Høslet; og saa fremdeles opdyrket lidt efter lidt af Dopperne.

*) Disse saakaldte Doppe og Rimmer forekomme langs med Bendsyssels nordlige Kyst; hine ere flade Mosestrimler, adskilte ved Rimmerne, der ere Sandbanker af 4 eller flere Alens Høide.

Sandrimmerne har jeg behandlet paa følgende Maade: jeg tog først Jordskorpen eller Lyngtorven af og hensatte for sig selv ved en Side, derefter bortførte jeg det røde Sand, enten i Vandhullerne eller hvor jeg bedst kunde blive af med det. Jeg blev saaledes ved at føre bort, indtil jeg kom til Qvægsandet, paa dette satte jeg Lyngtorvene og et Lag Dynd ovenpaa, og saaledes blev det liggende indtil det var ganske forraadnet, derefter behandlet med Plov og Harve til det har været tjenligt til at besaae, til 1ste Aar gjødsket og Baarrug, 2det Aar gjødsket og Vinterrug, 3die Aar Byg og Kartofler, 4de Aar Rug og 5te, Havre.

Til den allertørreste Jord bruger jeg det ovenmeldte Dynd, istedetfor Gjødskning; jeg udfører af det forraadnede Dynd om Efteraaret paa Agrene, og spreder det jævnt ud og lader det ligge oven paa Vinteren over, om Foraaret pløiet og besaaet med Baarrug, 2det Aar Vinterrug, 3die Aar broget Havre, og lagt ud til Græsning i 4de Aar.

Denne Gjødskningsmaade med Dynd har hjulpet mig meget, thi jeg har ikke manglet Gjødskte; hver Gang jeg havde Møddingsstedet tomt, har jeg kjørt et Hundrede Læs ned deri, som har modtaget Saften af Kreaturenes Gjødskte, der ellers vilde være aldeles spildt. Et halvt Hundrede til Hundrede Læs Lyngtorv brænder jeg hvert Aar, som jeg bruger til at blande i Gjødskten. Dette har nu saaledes hjulpet mig, at jeg nu kan fodre 4 Køer, 1

Bølle og 8 til 10 Faar, skjøndt jeg ingen Høav-
ling har, uden det som kan avles paa Ugeren.
Paa 2det Aar forretter jeg nu mit Arbeide med en
Bølle tilligemed nogen Hjælp af Køerne. Kløver
har jeg saaet, men er mislykkedes mig, formedelsf
at her ingen Markfred er For eller Efteraar, men 2
Eder. Land har jeg under Arbeide, som jeg agter at
faae indhegnet; dette vil jeg bruge til Bexeldrift,
samt Kløver; men det falder mig besværligt i denne
Tid, da Kornet er saa dyrt, thi vi ere 8 Mennes-
ker daglig til at spise; men jeg er næsten alene om
Arbeidet, endskjøndt jeg rigtig nok har havt megen
Hjælp af stærke Stormvinde; thi naar Vinden har
baaret fra Rimmerne og til de Dopper jeg har vil-
let havt Sand paa, saa har jeg lettet Jordskorpen
paa Rimmer, og Vinden har da baaret mange
Læs Sand ud over Dopperne. Ligeledes har jeg
havt Hjælp af en Bæk ved det Stykke Jord jeg
nu har under Arbeide, jeg har ligeledes aftaget
Jordskorpen og sat den til Side for at afbenytte den
igjen, saa har jeg lagt Dæmninger for Vandet,
saaledes at det har skaaret paa Sandrimmer og
derved bortført, tør jeg sige, nogle Tusinde Læs, og
saa igjen tilsat det Bortskyllede med Jordskorpen
og Dynd oven paa, og nu er der et fladt Stykke
Jord, som forhen var høie Sandrimmer; det maa
Alt indrettes saaledes at Ovægsandet kan blive til
Underlag, thi at dyrke de høie Sandrimmer kunde
maaskee forarsage en flyvende Altit, ifødetfor Uger

jord, og saaledes ere mine Naboer ogsaa komne efter det, siden de ved mig fik Begyndelsen at see, hvilken de nu ogsaa befinde at være det Rette.

At arbejde med Stude eller Voller er ikke saalmindeligt her i Sognet, som da jeg begyndte; mine Naboer holdt det for unyttig Tidsspilde; men de ere nu ogsaa komne efter, at det er fordeelagtigt for dem, at de med deres Færeature kan forrette deres eget Arbejde uden at leie Gaardmændene til det; der kan nu her i Sognet tælles 40 Spænd af den Slags; mange af Gaardmændene, som før har holdt 4 til 6 Heste, holde nu ikke flere end 2 Heste, og Voller eller Stude forresten.

Torskefiskeriet var ganske ubekjendt her i Sognet, indtil jeg fandt at her var Torsk ved Steenrøren; jeg indrettede et meget simpelt Fiskeredskab, som blot bestod af en Line, en Lod og en Krog; det Hele til dette Fiskeri kan bekostes for 20 Sk.; mange Fiskere have glædet sig meget ved denne Opfindelse. — Jeg vover herved at indgive denne min Indberetning til det Kongelige Landhuusholdningsselskab, efterat H. R. Høihed har taget mine Ansiggender i naadigst Biesyn, paa sin Reise i Jylland 1831; hvor han da har anmodet mig om det.

Klitten i Elling Sogn pr. Frederikshavn d. 24 April 1832.

underdanigst

Namns Bertelsen.

Idet jeg herved paa Forlangende bevidner Sandheden af Skytten Almus Bertelsens forestaaende Beretning, tillader jeg mig tillige, ærbødigt at anbefale denne vindskibelige og duelige Mand til det Kongelige Landhuusholdningselskabs særdeles Opmærksomhed og den Understøttelse, hvortil han, ved sin overordentlige personlige Anstrengelse med ellers som ubrugelige ansete Jorders Opdyrkning til frugtbart Algerland, og det Exempel paa findrig Opfindelse, Dygtighed og Flid, der, med Hensyn til de beskrevne Gjenstande, har havt saa velgjørende en Indflydelse paa Sognets, især Huusmændene Dristmaade og Arbeidsomhed, sikkerligen har gjort sig fortjent; — ligesom jeg ikke heller bør lade ubemærket: at Hans Kongelige Høihed Prinds Christian, med sin fyrstelige Interesse for alt Nyttigt, paa Høifsammes Reise gennem Amtet ogsaa Selv naadigt værdigede at tage Almus Bertelsens Fod i Diesyn, og at modtage min underdanigste Forklaring om den brugte Fremgangsmaade.

Frederikshavn, den 26 April 1832.

N. Juel.

Landbræfens-Commisfair i Hjørring
Amt, og Landinspecteur oc. *)

*) Almus Bertelsen, hvis Opdyrkningsarbeide Kammerjunker, Amtsforvalter Brinck-Seidelin ogsaa havde hæderligen omtalt i sin Beskrivelse over Hjørring Amt, bevilgedes af Landhuush. Selskabet en Understøttelse af 50 Rbdlr.

Fortsatte Erfaringer om Lucerneabl*).

(Af en Beretning fra Pastor Ritzow til Landhusholdnings-Selskabet.)

Da jeg flere Gange i foregaaende Aaringer har tilladt mig at meddele Det Kongelige Landhusholdnings-Selskab mine Forsøg med Lucerne, anseer jeg det for min Skyldighed, at indsende mine senere Erfaringer angaaende denne ypperlige Plante.

Ved min sidste Indberetning, til Udgangen af 1829, meddeelte jeg mit Forsøg med at bruge den til-Græsning; dette skeete især i September s. A., da jeg mærkede, at den neppe vilde blive saa høi inden Vinterens Komme, at den med Fordeel kunde aflaaes. Den lod sig da overtøire hver 6te Dag, saalænge Sommervarmen vedblev, og med dennes Aftagelse formindskedes ogsaa Lucernen; Kærne melfedes overordentlig derved, og det syntes som een Skjeppe Land var rigelig til at ernære en Ko fra Begyndelsen af Mai til i October. — Men det følgende Aar var Lucernen overordentlig mat, hvorfor jeg ikke lod den slaae mere, men tøjrede den bestandig i Sommeren, under hvilken Operation den efterhaanden aftog mere og mere. Jeg lod altsaa den største Deel pløie op i Efteraaret 1830, lod Jorden ligge Brak 1831, besaaede den med Rapsæd

*) See Tidsskrift for Landoekonomie 1ste Bind S. 405.

og avlede 1832 paa omtrent 17000 □ Alen 23 Tdr. Rapsæd; samme Jord lober i dette Aar en ypperlig Afgrøde af Hvede.

Med Hensyn til Lucernen har jeg isørigt gjort følgende Erfaringer. Naar den afædes om Efteraaret, eller slaes saa sildigt, at den ikke kan faae nogen betydelig Væxt inden Vinterens Komme, da bliver den langt mattere det følgende Aar, end naar man lader den have nogen Væxt til den Tid. Jo høiere den er imod Vinteren, desto stærkere bliver Afgrøden den følgende Sommer. — Ligeledes bliver den mat, naar den overløbes med Græs; jeg saae tydelig forskjellige Gradationer ved den. Noget havde været overløbet med Græs og stærkt afvointret 1829, dette var svagest i 1830; bedre vare nogle Rader af denne samme Plet, som jeg i Efteraaret 1829 havde ladet sætte i Muldstand, og allerbedst viste sig nogle Rader, der ikke vare afvointrede men afflaede til Frøe og havde inden Vinteren naaet en temmelig Høide, uagtet disse ogsaa vare stærkt græsløbne. Jeg troer heraf kan uddrages følgende Resultat: Naar man vil beholde Lucerne i god Væxt i flere Aar, saa er den første Betingelse, at man lader den være temmelig høi mod Vinterens Komme; den anden, at den ikke overløbes for meget med Græs; — hertil kan Hyppeløv og Harve være tilstrækkelige, undtagen i det første Aar.

Min Lucerne havde i de sidste 4 à 5 Aar ikke været behandlet med Plov og Harve, dog vedlige

holdt den sig godt, noget i 8 og noget i 10 Aar; dog gif de sidste Aaringer enkelte Planter ud, hvilket dog ikke betydeligt fortyndede Raderne, og havde jeg ikke ladet den afgræsse saa stærkt og tillige holdt den i Muldstand, vilde den rimeligviis have holdt sig flere Aar længere.

Jeg forsøgte i 2 Aar at lade noget bære Frøe, men uheldigviis var dette kolde Aaringer, og Frøet blev ikke godt modent, og var tillige blandet med Ukrudsfrøe, fordi jeg ikke havde holdt den reen. Dog troer jeg, at den kan blive moden i nogenlunde varme Sommer.

I Foraaret 1832 lagde jeg atter 6000 $\square$ Allen med Lucerne; Raderne vare denne Gang kun 20 à 21 Tommer fra hinanden; jeg tog 1 Lod Frøe til en omtrent 40 Allen lang Rad. Men disse Rader vare for tætte, og Folkene kunde ikke rigtig faae Plads imellem Raderne til at luge den. En Allen er det tætteste. I nogle Rader blev den unge Lucerne stærkt plaget af Jordlopper, i de frodigste derimod ikke. Jeg slog den kun een Gang i Sommeren 1832, deels fordi den, formedelsst den kolde Sommer, ikke voxede hurtigt; deels fordi jeg vilde, at den skulde være høj imod Vinteren. Kun Ende af de først afflaede Rader blev flaaet 2 Gange, men uagtet disse ved Vinterens Komme vare 6 à 7 Tommer høje, vare de dog mærkelig svagere i dette Foraar, end det, som havde været 12 Tommer høit. De 6000 $\square$ Allen bleve holdte

rene med 4 Haandlugninger for 12 Rbdlr., og behøve i dette Aar kun høist ubetydeligt Arbejde. — Uagtet det folde Foraar, voxede den dog da Varmen kom i Luften saa stærkt, at jeg den 17de Mai begyndte at skjære af den i Haffelse, og den 25de Mai at fore heelt med den. Foruden Varmen, var upaatvibelig den Omstændighed, at den mod Vinteren var saa høi, en virksom Grund til denne Frodighed. Min sidstlagte Lucerne stødte op til en Bygager, der var tilsaaret Dagen før Lucernen blev lagt; denne Alger var pløiet lidt ind paa Lucerneageren i den ene Ende; jeg ændsede ikke dette og lod Lucerneraderne trække snorlige, altsaa i Enden igjennem det saae Byg. Dette voxede særdeles frodigt, men den opspirede Lucerne blev aldeles kvalt af Bygget og gik ganske bort. Dette beviser, at det er høist misligt at bredsaae Lucerne, hvorved den da heller ikke kan holdes tilstrækkelig reen, og vil neppe, om den endog kommer i Groening, kunne holde sig et Par Aar, og det endda rimeligviis kun i en saare mat Tilstand. *)

*) Schwerz anbefaler dog (i sin "Anleitung zum practischen Ackerbau," 2ter Band, 1825) Bredsaaning i Forbindelse med en anden Frugt, helst Hør, som følger efter Kartofler; eller og med Boghvede, afbenyttet til Grænfoder, eller med Bisker; men vil man lade disse Afgrøder modnes, da bør deraf ikke saaes meget over Halvdelen af sædvanlig Udsæd. Ved at saaes tillige med en anden hurtigere voksende Sæd, beskyttes — siger

Mine fleeraarige Erfaringer angaaende denne Væxt bestyrkte mig stedse mere i min Overbeviisning, at Lucerne er den fordeelagtigste Plante man kan dyrke, da den baade giver stor pecuniair Indtægt ved at fodre Creature dermed, og saavidt jeg kan skjønne, kan en Lønde Land med Lucerne aarlig afgive Gjødning til et Areal af lige Størrelse.

Wibye Præstegaard pr. Kjørteminde, d. 28 Mai 1833.

Det Kjøngske Pinnedmanufacturs Indflydelse paa Huusfliden.

(Efter Meddelelser til Landhuush. Selskabet.)

I.

Fremstilling af Garnindkjøbet i Egnen omkring Randers Kjøbstad til de Kongelige Fabriker paa Kjøng og Øbjerggaard i Aarene 1830, 1831, 1832 og 1833.

§. 1.

I de mellem Randers og Mariager Fjord beliggende fire Herreder Støvring, Nørrehald, Gjer-

han — de unge Lucerneplanter først imod Kulden og siden imod de udtværende Solstraaler; meget Altrud undertrykkes af Sæden, som derhos sikker imod Insecternes Angreb og yder ved sin egen Afgrøde tilfredsstillende Fordeel i det første Aar, da Lucernen afgiver meget lidet. — Ubemærket maa det herved ikke blive, at Schwerz forudsætter en Ager, som har den

lev og Ondfild, samt i den østligste, folkerigeste Deel af Sønderlyng Herred i Viborg Amt, har Høraavl, Garn: og Væredstilsivirkning fra meget gamle Tider været drevne fortrinligen og maaskee fremfor i de allerfeste af Landets andre Egne. Det herved foranledigede Forsøg til Indkjøb af Hør: og Blaargarn til de Kongelige Fabriker, blev under vort Tilsyn iværksat saaledes:

I Vinteren 1830—1831 indkjøbtes ved Opkjøberne, Væveren N. Frandsen i Hastrup og Madame Bloch, 33,390 Fjed Hørgarn à $2\frac{1}{2}$ Sk. Fjedet, for den Sum 869 Rbdlr. 51 Sk.; udi hvilken Betaling er indbefattet $\frac{1}{4}$ Sk. pr. Fjed i Godtgjærelse til Opkjøberne. Desuden indkjøbte Kjøbmand Jsaachsen et Quantum Garn til samme Priis, hvilket han selv sendte til Commissionen.

I Vintersemesteret 1831—1832 indkjøbtes (confr. vor ærbødige Indberetning af 30te April 1832; hvorhos vi bemærke: at N. Frandsen paa sine Omvandring for at bestille Garn og underrette Spindersterne, ogsaa i sidste Vinter, af hvilken han tilbragte det halve uden for sit Huus, til lige har været omkring i Galthen Herred og en heel Deel Eogne af Viborg Amt, og ikke uden

tilbørlige Reenhed og Eljorhed; til den Ende foreslaaer han dyrket Brak to Aar efter hinanden. Ogsaa fraraader han at gjødske umiddelbart til Lucernen, men hellere til den foregaaende, eller endnu bedre, den næstforegaaende Brakstugt.

Udg.

Nytte.) — 169,144 Fjed Hørgarn à $2\frac{1}{2}$ Sk. for den Sum 4,404 Rbdlr. 73 Sk. I Godtgjøreffe til Opkjøberne R. Frandsen og Madame Bloch gaves $\frac{1}{8}$ Sk. pr. Fjed, i alt 220 Rbdlr. 23 Sk. Garsnet befandtes i det Hele særdeles godt.

I Vintersemesteret 1832 og 1833 købtes 401,004 Fjed Hørgarn til $2\frac{1}{2}$ Sk. og endvidere 65,784 Fjed til $2\frac{1}{4}$ Sk., samt 3,582 Fjed Blaargarn til $2\frac{3}{8}$ Sk. pr. Fjed og 84 Fjed til $2\frac{1}{8}$ Sk., ialt for den Sum 12,070 Rbdlr. 28 Sk. I Godtgjøreffe betaltes desuden til de tre Indkjøbere, R. Frandsen, Madame Bloch og Skipper Bladt à $\frac{1}{8}$ Sk. Fjedet, den Sum 612 Rbdlr. 55 Sk.

Ialt er der fra Begyndelsen til Dato indkøbt 669,322 Fjed Hørgarn og 3,666 Fjed Blaargarn for den totale Sum, 18,177 Rbdlr. 38 Sk. S. og L.

§. 2.

De herved allerede besirkede Resultater ere følgende:

- a) Talhasper, som blandt Almuen tilforn vare saar godtsom ubekjendte og aldeles ikke brugte, ere nu i de ommeldte Herreder almindelig indførte og anskaffede; thi foruden de af Commissionen skjænkede, har Dreier Strand i Randers alene i dette Foraar til Bønder forfærdiget og solgt 150 Stykker til en Priis af 2 Rbdlr. Stykket.
- b) Høravlen er udvidet og Forarbeidningen af Materialet ligesaa; begge i Særdeleshed hos Huus-

mænd, Indsiddere og Tjenestefolk, af hvilke ogsaa de to første Klasser meest trængte til forøget Arbejdsfordeel. — Som Beviis herfor bemærke vi:

- 1) At i sidste Aar er fra Randers udført til Forbrug i Osiemøller, circa 1260 Tønder Hørfrø. I Randers har i senere Aar været holdet et Marked med Hørfrø, de 3 à 4 første Løverdage i Baarsædstiden, hvor da det hjemavlede Frø sælges og omsættes, og ifødet derfor, af hvem dertil har Come, kjøbes uden Landst. I Aar var Mængden af Frø ulige større end forhen, fornemmelig den 27de April og 4de Mai, da begge Fortougene af den over et Par hundrede Alen lange Torvegade vare fuldtpackede med Poser og Sække med saadant. De af Hans Majestæt Kongen i disse tre Aar her til Amtet skjænkede 45 Tønder Hørfrø har tilmed saare meget bidraget til at forædle denne Sædeart.
- 2) At Lærrederne, uagtet Garn for over 18,000 Rbdlr. i disse tre Aar er gaaet bort fra Lærredstilvirkingen, dog langt fra at stige, meget mere ere faldne i Prisen, thi da de have betydelig vundet i Størrelse, uden at samme er stegen i Priserne, ere disse jo faktisk sunkne, skjøndt de saa betydelig have vundet i Kvalitet, at de næsten ganske synes at have fortrængt de fremmede, af hvilke

forhøi indførtes ikke lidet, men i de sidste Aar saa godt som intet.

3) Et Sjedet, der fra først af kostede $2\frac{1}{2}$ Sk., nu sidst er kjøbt for $2\frac{1}{4}$ Sk. og nemlig, naar Høraalen falder godt ud, herefter vil kunne have for 2 Sk.

c) Spindet (som Folge deraf Lærredet) har i Henseende til Qualitet høist mærkelig forbedret sig, saaledes at det ei alene har opnaaet større Jævnhed og Udstrækning, men og andre gode Egenskaber: Mundhed, Jævnhed og Egalitet. Der er derfor at haabe, at denne Egns Lærreder fremtidig vil vorde en gangbar Udførselsartikkel.

d) Den meest trængende Deel af Landalmuen har saare betydeligen vundet i Erhverv. Thi tilforn, naar deres selvavlede (og mindre) Forraad af Hør var forarbeidet, som sædvanlig indtraf længe før Vinterens Forløb, ophørte denne Huus-Industri, altsaa baade Arbeide og Fortjeneste. Ja, de fattigste, som ei formaaede at oppebie Tiden til Lærredet kunde vorde vævet — langt mindre til det var bleget (havde opnaaet høieste Grad af Forædling) — nødtes til at sælge Garnet, saasnart det var spundet og det langt under dets Værd og meget under den Priis, som siden af den Kongelige Commission til Opmuntring stipuleredes. Nu har denne høiere, offentlig bekjendtgjorte, sikre og diebliske Betaling sat

disse Arbeidere istand til at anskaffe sig nyt Material (meest af Tjenestefolk og Familier udenfor Bondestanden) og saaledes fortsætte deres Virksomhed, og nu tilsidst ogsaa at formere Udsæden. Det bemærkes her, at en lovende Begyndelse til at indføre Blaarkamme og Rarter, allerede er gjort i Spentrup Sogn og ventes snart videre udbredt.

§. 3.

Slutteligen tillade vi os at gøre den Kongelige Commission opmærksom paa Vigtigheden af, at Indkjøbet om mueligt endnu for nogen Tid varer, indtil Garn- og Lærredsproductionen opnaaer den tilsigtede Godhed og Egalitet, at det kan vorde en fordeelsagtig Handelsartikkel.

Vigtig er denne Sag med Hensyn til Productets Forøgelse og Forædling og deraf flydende forøget pecuniær Fordeel for Egnens Beboere i det Hele, endvidere vigtig for den mindre formuende Deel af Huusmænd og Indsiddere, der heri finde et Middel til at holde Armoden ude, og saaledes tillige undgaae at ligge Communerne til Byrde, vigtig altsaa for Fattigvæsenet paa Landet, da Almisselemmerne nu kunne erholde en Bestjæftigelse, som vil erstatte en betydelig Deel af deres Forpleining, foruden, som ovenbemærket, at mange Individuers Antagelse til Uunderviisning enten forekommes eller dog uddrages til en tidligere Tid.

Thi anbefale vi Sagen til den Kongelige Commissionens vedvarende Beskyttelse og Fremme, med Forsikkring, at vi som før, efter Tid og Tøne, skulle vedblive vore Bestræbelser indtil deres Gang har opnaaet den, med høieste Grad af Sandsynlighed, forventende Fasthed og Sikkerhed.

Tøvrigt bemærkes, at Regnskab for samtlige til Indkjøb hidtil modtagne Summer vil til den ærede Commission behagelig findes at være aflagt, ligesom alt Garnet ved vor Foranstaltning affendt til Kongs Dplag.

Randers den 25de Juli 1833.

arbdigst

P. Wilde. S. S. Blicher.

Til

den Rgl. Commission for Øbjerggaard og Rjong
Fabrik.

II.

Hvad Commissionens Foranstaltninger have virket til at fremme Høraavl og Hørførædling i Randers Amt, sees af en Beretning fra Kammerraad og Amtsforvalter Wilde og Præst St. St. Blicher, af hvilken man herved fremsender en Afskrift, i den Forudsætning at den vil have Interesse for det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab, siden der ved Spinderierne for Rjong Fabrik har været beskæftiget henved 3000 Spinderster, henhørende til 900 Familier, der opholde sig i 40 Sogne, hvoraf 33 i

Randers og 7 i Viborg Amt. Ligeledes har der paa Moens Land, under den drivtige og nidkjære Kammeraad og Amtsforvalter Paulsens Bestyrelse, siden 1825 i 7 Kirkesogne været beskæftiget fra 450 til henved 1000 Mennesker ved Spind til bemeldte Fabrik; og har hiin Virksomheds Indførelse blandt Almuen der paa Landet, efter troværdige Meddelelser, virket til Aftagelse af Fattigdom, Lediggang og Tiggerie.

Ved disse Foranstaltninger, i Forening med Productionen af imellem 5—700 Spindere i Nærheden af Fabrikken, og tildeels af Fangerne i de herved værende Straffe-Anstalter og i Moens Tugt- og Forbedrings-Huus, bliver det Kjøngste Manufaktur forsynet med Garn endog i større Mængde end det kan forvæve. Forhen blev Garnet forskrevet fra Udlandet.

Kjøbenhavn, i Commissionen for Objerggaard og Kjøng Fabrik, den 21de September 1833.

Collin. Johnsen. Peterson. Dysfel.

Noget om Karsagerne til Nutidens lave Kornpriser, og Midlerne til at afværge deres skadelige Virkninger*).

Priserne paa Landproducter staae paa et Standpunkt, der siden Syvaarskrigen ikke har været saa

*) Fornemmelig efter A. Lips "Deutschlands National-

lavt som nu; Arbejdsløn og Varepriser stode dog dengang i passende Forhold til hine.

Uarsagerne til denne for den agerbrugende Klasse mislige Krigs kunne bringes under to Hovedsynspunkter: 1) almindelige og 2) specielle; de sidste ere enten a) udvortes, d. e. som ligge i ydre tilfældige Uarsager; eller, b) indvortes, d. e. som selve Landbosforholdene medføre. Men disse indre Uarsager ere igjen: aa. saadanne, som ligge i Agerbruget selv og den Maade, hvorpaa det drives; bb. saadanne, som ligge i Agerbrugets politiske Forhold.

I Almindelighed ere de Misforhold, hvorunder Agerbruget lider, en naturlig og umiddelbar Følge af den Tilstand, hvori alle Erhvervsgrene, isærdeleshed Industri og Handel, befinde sig, saavel som af Staternes politiske og fornemmelig finansielle Stilling. Det Onde er tildeels af politisk Art; thi det er en Virkning af det Heles Udsplittelse i saa mange Stater, som udøve en skadelig Rivalitet imod hverandre, og derved fremkalde Savnet af en levende Handel og Varesomsætning.

Det indtraadte Misforhold imellem de forskellige Hoved-Erhvervsgrene indbyrdes er en endnu værre Omstændighed. Mængden har kastet sig paa

Oeconomie." Ein Versuch zur endlichen Lösung der Frage: "wie kann Deutschland zu lohnendem Ackerbau, zu blühender Industrie und wirksamem Handel gelangen?" Gießen, 1830.

Agerbruget, medens Industriklassen er kun lidet talrig; af raae Producter frembringes altsaa flere, end Markedet forlanger, især af dem, der tjene til Føde, medens Productionen af Handels- og Manufacturplanter forsømmes. En talrig, industriøs og commerciel Befolkning er en vigtig Betingelse for Landbo- og Velstand.

Ud ydre og tilfældige Aarsager kunne nævnes: flere Aars gunstigt Veirig; Krigens Ophør; Kornhandelens Standsning, især foranlediget ved den engelske Kornbill*), i Forening med næsten alle Landes forøgede Production, hvortil kommer det nyere Prohibitivsystem.

Til de indre, eller i selve Landbovæsenet grundede, Aarsager høre: de Fremskridt, Agerbruget i vor Tid har gjort, hvorved baade flere og bedre Producter salghedes, og til lavere Priser, end før. — Især Kartoffelavlens stærke Udbredelse kommer her i Betragtning.

Imidlertid har dog Folkemængdens Tiltagelse og Consumptionens Forøgelse holdt nogenlunde Skridt med Productionens Formerelse, saa at det endda ikke er opklaret, hvorfor netop Kornvarer, ikke ogsaa alle andre Landproducter, ere sunkne saa betydeligt i Priis. — Phænomenet maa selvfølgelig have en dy-

*) At den engelske Kornbill har mange Modstandere i selve England er bekjendt; ganske nylig er i London sammentraadt et Selskab, som ved Foreninger over hele Kongeriget vil foranledige Kornlovens Ophævelse.

ber Grund, som vist er at søge i selve den Maade, hvorpaa Agerbruget for en stor Deel drives; med andre Ord i Trevangsbruget (med Brak, Vintersæd, Vaarsæd), eller et maadeligt Kobbelsbrug, som kun admitterer Korn, med Udelukkelse af næsten alle andre Vegetabilier. Dette Agerdyrkningsystem karakteriserer sig ved noget Stivt og Ubsieligt, som sætter Landmanden ud af Stand til at afbenytte Conjuncturerne; indtræde flere mislige Aar efter hverandre, og Dyrtid deraf opstaaer, da høster han ingen Fordeel af denne, ja hans Ruin kan vel endog snarere derved hidføres.

Det er forresten ikke Landproductprisernes absolute, men deres relativt lave Standpunkt, som fremkalder det Onde. Der hviler nemlig paa Bonden altfor store Udgifter og Byrder; baade til det Offentlige (directe og indirecte Skatter; Sportler, Stempelafgifter, Gebyhrer &c.) og til Private (Hosveri, Liende &c.) Allerede fra Fortiden bleve de sværeste Paalæg væltede paa Bonden; ham og hans Erhverv har man — den fremskridende Humanitet og Civilisation tiltrods — vedblevet at ansee som Samfundets egentlige Lastdyr. For at tilveiebringe Midler til sine mange Afgifters Udredelse, maa Bonden, under den herskende Pengemangel, nødes til at sælge sine Producter efter endt Høst; det Lidedet, som deraf udbringes i Penge, forslaaer ofte ikke engang til hine Udgifter; hvorfor Armod og Udsæthed bliver hans Lod. Dertil kommer, at hans Pro-

ductions: Omkostninger ere for høie, især af Mangel paa arbeidssparende Redskaber og fordi han endnu intet kjender til det i Fabrikvæsenet med stor Fordeel anvendte Princip for Arbeidets Deling, hvorved ham paaføres Tab af Tid og Penge. Derhos benyttes ikke de ledige Timer (især Winterens) paa en productiv Maade — ved Vi: Erhverv — saa at han i de Intervaller, da Voldsbruget ikke sysselsætter ham, fortærer uden at fortjene.

Man har i Almindelighed antaget, at Kornpriserne vare overdrevent lave i og for sig; man arbeidede derfor kun paa deres Stigen, uden at overlægge, om ikke Agerdyrkerens Forlegenhed havde sine Aarsager udenfor Prisernes lave Standpunkt, og om ikke selv deres Lavhed havde sine gode Følger, saavel for Landmanden, som for de øvrige Stænder.

De tagne Forholdsregler eller gjorte Forslag til Prisernes Stigen vare blandt andet: 1) Kornets Magazinerings; forsaavidt denne skeer af de Handlende, paa Speculation, er den ønskelig og i sin Orden; Mangel paa Capital hos de Handlende gjør maaskee endog Handelscompagnier tilraadelige, for at betydeligere Foretagender kunde ved Fleres forenede Kræfter iværksættes. Men det Offentlige bør ikke besætte sig hermed. Ere Kornoplagerne beregnede paa indtrædende Misvæxtaar, da kunde let,

naar et saadant indtræffer, den største Deel af Forraadet være fortæret af Muus og Insecter, samt ved Indsvinding o. s. v. Renterne af Indkjøbscapitalen løbe imidlertid saaledes op, at de, i Forening med Magazinomkostninger, snart kunne fordobble denne Capital. Den hele Forholdsregel griber desuden forstyrrende ind i Landets Kornhandel, og afkræfter de saa Rjøbmænd, som besatte sig med denne Handel, fra at vove videre derpaa; 2) nyt Betalingsmiddel 3: Papiirpenge, for hvilket Kornet skulde tjene som Valuta; men herved glemmer man, at kun Gjenstande af Priisholdighed og sand Handelsværdi kunne skaffe Papiirpenge Cours og Credit, og at Kornet, som en Vare, der paa den ene Side er udsat for Bedærvelse og paa den anden for aarlig tiltagende Priisløshed ved Forraadets Optyngelse, ikke afgiver nogen solid Valuta. (Til Betalingsmidlernes Forøgelse og som Palliativer henhøre: Oprettelse af Creditforeninger, Hypothekbanker, Laaneanstalter paa Meubler og Besætning;) 3) Fastsættelsen af et Minimum af Priis, under Statens Garantie, for at sætte en Grænse for Prisernes Synken paa Korntorvene, til Gunst for Producenterne (dette kunde være nyttigt nok; men vilde dog snart udarte til Stockjobberie — liget det med Pengehandel, — hvormed Staten ikke bør besætte sig). 4) Forbud mod Kartoffelbrønderie. — Alle flige Midler ere hensigtsfridige, og kunne ikke forøge Kornets Pengeværdi paa nogen indgribende

Maade og med Varighed, deres Anvendelse vilde snarere opmuntre til Kornproductionens Forøgelse, og derved endmere virke til Kornets Priisløshed. — Onskede man alene at bringe Kornpriserne iveiret, da var det simpleste Middel: at lade Markerne — især de mindre gode — ligge udyrkede for en Tid; og da kun offre Arbeide og Sædeforn paa de bedste Acre. At Mange vilde derved komme til at faa Arbeide, Fortjeneste og Brød, taler afgjørende herimod. Culturen bør desuden have sin fri Gang. Ved Fødemidlernes lave Priis forøges Befolkningen, og dette er et Middel til, atter at bringe Priserne iveiret; men det derved igjen foranledigede høiere Udbytte er en ny Hindring for Folketilvæksten. Kun Arbeide og Orden er det, der skal opretholde Mennesket i Nødens Tid og føre ham til et bedre Maal.

Helt bør vor Stræben gaae ud paa, at faa Priserne paa andre Artikler til at falde, og derhos at lette Landmandens Byrder, saa at der bliver et bedre Forhold imellem hans Indtægter og Udgifter. For de øvrige Klasser af Samfundet er Næringsmidlernes lave Priser en stor Velgjerning; den første Betingelse for Industriens Opkomst; det bedste Middel til at hindre almindelig Armod. Forsaaavidt de lave Productpriser ere en Folge af Naturens rigere Gaver, disse igjen af Jordens fuldkommnere Dyrkning, kunne de i sig selv ingen Skade bringe Landmanden, i det Plusproductionen dækker Deficitet.

Alle Stænders bedre Levemaade under lave Priser skaffer ham større Udfættning, bringer mere Kærlighed i Handel og Wandel, altsaa livligere Penge-Omsætning; der fortæres mere, fordi man ikke indskrænker sig til det absolute Behov; — stige Priserne, da forhøjes ogsaa Arbejdslønnen og Forvagningssummen; — hvad Landmanden saaledes vinder paa den ene Side, vilde han maaskee tabe paa den anden. Kornpriserne ere et Hovedelement for Regulationen af andre Varepriser. Ved Brødpriserne Synken taber Ingen; thi alt andet bliver forholdsbliis bedre Kjøb (?), overalt opstaaer Liv og Mod; men ved deres Stigen taber Enhver; thi Alt stiger med dem, og denne Stigen lammer Consumptionen, formindsker Udbyttet og Productionen (?); det Hele ligger under Mangel og maa undvære.

Istedetfor altsaa at stræbe efter Productpriserne Stigen, bør der arbejdes paa: at det bliver muligt, ogsaa under lave Priser at kunne bestaae ved Landbrug; altsaa sætte Ugerbruget i Stand til at frembringe og levere Kornet for godt Kjøb. Landproducterne trængte til en betydelig Priisnedsættelse; selv de nuværende Priser ere ikke lave i Forhold til dem paa Industri-Frembringelser, og til hvad de bør være for den Klasse Mennesker, hvis fornemste Bederqvægelse er Brødet.

Kapital og Arbejde bør, mere end hidtil er skeet, offres Industri og Handel, saa at den Over-

strømning af Kræfter, som under de høie Kornpriser tilflod Jordens Dyrkning, kunde afledes, og tilflyde hine Erhvervskilder, — hvad ogsaa middelbart vilde komme Landmanden tilgode.

I Indførelsen af et bedre Dyrkningsystem bestaaer forresten hans vigtigste Redningsmiddel. Iblandt Driftsmaader staaer Bexelbruget øverst; det er en fuldkommen Modsatning til den sædvanlige Drift med 4 å 5 langstraaede Sædafrøder, og Jordens Udlæg i udmagret Stand; Bexelbruget kan underkastes uendelige Modificationer, efter Tid og Omstændigheder; det beroer paa Principet for en ubegrænset Fuldkommengjørelse, medens Trevægsbruget eller hiint flette Kobbølbrug fordømmer Landmanden og hans Haandtering til Stilstand og Glendrian. Det giver et høiere Netto-Udbytte, medfører et rigtigere Forhold mellem Agerbrug og Kvægavl, yder en større Mangfoldighed af Producter, og frembringer formedelst alt dette en vis indre Ligevægt, en større Soliditet og Beroligelse, i det den derfra udgaaende Rigdom af Kvæg og Foder og af Producter saavel som den Jordbundens Reenhed, som derved opnaaes, ikke udsætter Landmanden for de mislige Følger af Prisernes Baklen. Det tilbyder Naturkræfterne flere Gjenstande at arbejde paa, og frembringer, foruden Korn, en Mængde andre hertil lige Næringsmidler og raae Stoffer, der hidtil hentedes fra Udlandet, saasom Olie, Hør, Hamp, Tobak. Denne Mangfoldighed af Producter:

1) forebygger altfor overflodige Afgrøder af eet Slags Producter, 2) frembyder Muligheden af at indskrænke Kornavlten og bringe den i Ligevægt med andre Fornødenheder, og 3) tilbyder Middelene til at bestjefte den industrielle Befolkning, ved Frembringelse af mange raare Stoffer, deels til Forbrug, deels til Forarbeidelse, saa at Liv og Virksomhed vækkes i alle Erhvervsgrene. Thi Liv og Rigdom ere Vexelbrugets Følgesvende, som Englands og Brabands Exempel viser. Denne Driftsmaades Grundtræk ere: 1) Dyrkning af Planter, som først den nyere Tid har indført, 2) af kraftige Fodervæxter, 3) forstandig Sædvexel, 4) bedre Redskabers Anvendelse og 5) Indførelsen af Sommerstaldfodring, der er Sjælen i det Hele.

De Grundsætninger, hvorpaa dette Dyrkningsystem hviler, maae imidlertid i deres Anvendelse underkastes mange Modificationer, efter locale og andre Forhold, især i Begyndelsen eller i Overgangsperioden. Saaledes er f. Ex. reen Brak i mange Tilfælde aldeles nødvendig, ja bør vel ikke forsømmes førend Jorden har naaet en høi Culturgraad, og, som Følge deraf, behørig Ekthed og Reenhed.

At en velordnet Vexeldrift formaaer at modarbejde Kornpriserites nuværende dybe Stand og at forebygge den for Fremtiden, fremlyser af Følgende: 1) Ved den gamle Brugsmaade er for det meste den større Deel af Algeren udelukkende bestemt for Kornavl, medens i Regelen kun Halvdel

ten deraf er ved Bexelbruget offret Dyrkningen af de mange Fornødenheder for Mennesket overhovedet (Kornet inclusive); 2) Agerens anden Halvdeel forbeholdes i Bexelbruget Dyrkningen af Qvægfoder, saasom: Klover, Kartofler, Raal o. s. v. Disse fortrinlige Fodervæxter give Leilighed til en riig, hidtil saa høilig forfømt Qvægavl, og ved Mælkproduction, Opdræt, Fedning, tilbydes Landmanden en vigtig, tilforn kun slet benyttet Erhvervskilde i den animalske Production, som i et velordnet Avlsbrug bør i det allermindste yde en ligesaa stor Indtægt som den vegetabiliske; 3) den store Gjødningsmasse, som opnaaes i Bexelbrug ved forøget Qvægavl og Commerstaldfodring gjør det muligt for Landmanden at gjøde stærkere, og saaledes enten — naar Kornvarer ere i lav Pris — at dyrke de dyrere, men megen Gjødning fordrende Handels- og Industriplanter, saasom: Raps, Hør, Hamp, Rummen, Tobak, som alle ere udmagrende og ingen Gjødning gjengive, men burde være den egentlige Pengeskilde for Avlsbruget; eller ogsaa — naar Kornpriserne ere i Stigen — at anvende Gjødningsmassen paa de Dele af Lodden, der skulle bære Korn, og derved forøge disses Afgrøder*), altsaa, naar netop Dyrking dertil gives, at producere ei blot et lige, men selv et dobbelt Quantum Korn imod det, som et sædvanligt Kobbelsbrug afgiver. Derfor siger og:

*) Dette skeer sædvanligt i Flandern.

saa den af Europas Landbrug hvorførtjente Chemiker Davy: Overflødighedens sande Magaziner ere at søge i en hensigtsmæssig Vexeldrift; 4) da der ved denne Brugsmaade ikke dyrkes Korn alene, men tillige mange andre Værter, saa bliver det derved overhovedet muligt at dyrke enhver af disse i det Omfang, som Behov og Søgning tilraade, og ved den mindste Overflødighed at ophøre med den ene og kaste sig paa en anden. Vexelbrugeren har til enhver Tid godt forberedede Jordstykker til Disposition, hvad enten de skulle bruges til Handelsplanter, Korn eller Kvægfoder, og kan, alt som Nødvendigheden byder, forandre deres Bestemmelse. Overalt bør Agerdyrkeren kunne, uden lang og kostbar Forberedelse, gaae over fra een til en anden Planter Dyrkning, for paa den Maade at benytte Conjunctionerne til sin Fordeel. 5) Afgrødernes Mangfoldighed sikrer Landmanden ikke blot imod det ved Forandring i Handel og Consumption mulige, men ogsaa imod de ved Veirligets Foranderlighed hidførte Tab. Hvo, der kun dyrker eet Slags Afgrøder, træffes total af et for samme indtrædende gunstigt eller ugunstigt Veirli, og har intet videre, ved hvis Salg han kunde holde sig skadesløs for Mangelen eller Overflødigheden, og for de af den sidste fremkaldte lave Priser. Derimod vil Vexelbrugeren, som dyrker flere Plantestægter, ikke let kunne rammes saa haardt ved Uaar eller ved Priissløshed; iblandt hans Afgrøder vil der altid være en eller anden,

som ikke lider af Veirslaget, ja maaſkee endog lykkes ſaa meget bedre, medens andre ſlaae ſeile. Udbyttet af dem opveier altsaa Miſvæxten. 6) Endeligen frembyder Bexelbrugets Forraadsſkurre, naar trykkende Nød er forhaanden, ſ. Ex. i Krig, ved Troppemarscher, Hagelſtade, Dyrtid, altid et eller andet overordentligt Hjelpe middel for Conſumtionen, formedelt Mængden af de ellers for Nvæget beſtemte Nodfrugter, ſom da kunne tjene til Menneſkeføde. Men hvilke ſæregne Reſſourcer tilbyder i ſaadanne Tilfælde det gamle Jordbrug? Som ofteſt kun dets kraftløſe Straa og Hø.

I et Land, hvor Bexelbruget er almindeligen indført, kan ſølgelig Landbruget bevæge ſig i en udſtrakt Scala. Kornafgrøderne, Menneſkets Hovednæringsmiddel, forblive imidlertid ogſaa her ſtedſe Grundlaget; men begge de andre Hovedklaſſer af Planter, Foder og Fabrik eller Handelsvæxterne, afgive to mægtige Nodvæxter, ſom vedligeholde den høiſt onſkelige Ballance imellem Maſſen af Subſiſtentsmidler og imellem Conſumtionen deraf, og derved ligesom danne Productpriſernes Regulator, ſom ſnart lægger til, ſnart tager fra, efterſom Productionens eller Conſumtionens Interesſe kræver.

Trangen til Foderplanter er ſtor hos de fleſte Landmænd. Sjeldent har man Foder nok ud paa Foraaret; Føhuſene ligne paa denne Aarſtid mere Hoſpitalet, i hvilke den ſtrængſte Diæt er foreſkrevet, end Stalde, hvori rigelig Pleie burde ydes.

Alt dette maa være heelt anderledes; Qvægablen, som hidtil var Bisag, maa hæves til lige Rang med Planterigets Frembringelser, og Betingelsen herfor er i de fleste Tilfælde en rigtig Foderavl. Udbytten af Jorden kan kun stige, naar Consumptionen af dyriske Producter tiltager, naar Folkets Tilboielighed for Kjødspiser voxer, hvortil desuden Brødet lavet paa billige Maader baner Veien; saa mange andre Frembringelser har Eligt til Følge, f. Ex. Talg, Horn, Huder, &c.

Fabrik og Handelsvæxter frembringe vi langt fra ei heller i fornøden Mængde. At vi ganske skulde undvære Tilførsel af Udlandets Producter lader sig vel ikke tænke; det vilde endog være imod Forsynets Hensigter, i det ellers Handel og Samkvem maatte ganske ophøre imellem Nationerne.

For at de Fabrik, Manufactur og Handelsplanter*), som traadte i Kornets Sted, kunde finde Af sætning, maatte Industrien af al Magt opbæst, blandt andet ved Indførselsforbud imod udenlandske Fabrikvarer, hvilket dog kun maa, som et nødvendigt Onde, anvendes saalænge, indtil andre Stater tilstede Indførsel for vore egne raare eller forædlede Frembringelser, paa rimelige Vilkaar.

Som imod alt Godt og Ødelt, saa optræder ogsaa imod det her anbefalede Dyrkningsssystem en

*) Kundskab om Valget iblandt disse og deres Dyrkning, m. v., maa søges i landøkonomiske Lærebøger.

Skare af sande eller indbildte Hindringer og Vanskeligheder. Hvad Mange befrygte af dets Indførelse, da det ikke tæller saa mange og store Skifter med Korn som det gamle Jordbrug, er Straa- og Kornmangel. Men denne Frygt er ugrundet. Et godt Vexelbrug kan aldrig udsættes for Straa- eller Kornmangel; thi: 1) staae dets Kornmarker, om end i ydre Omfang, dog aldrig i Udbytte tilbage for dem i hiint Kobbelsbrug, fordi Jordbundens indre rige Kraft, frembragt ved en stor Gjødningsmasse og vedligeholdet ved klog Afvexling, erstatter Mangelen i Omfanget; og 2) kan et Vexelbrug ingen Mangel lide paa Straa eller Strøelse, da Straaet, efter sin egentlige Bestemmelse, her ene anvendes til Strøelse, og ei til Foder, efterdi Vexelbrugeren ikke behøver denne Nødhjælp. Skulde end noget mindre Straa frembringes, da vilde saadant Savn paa ingen Maade blive føleligt i Henseende til Strøematerialet.

Disse og lignende Fordomme ere allerede for længe siden gjendrevne ved de Erfaringer, som tænksomme Landmænd i Tusindtal have gjort. Men derimod har Vexelbrugets Indførelse vistnok at kæmpe mod andre Vanskeligheder, ligesom overhovedet Overgangen fra een Dyrkningsmethode til en anden ikke altid er let. Dyrkning af Handelsplanter fordrer mangehaande Kundskaber, Markernes Behakning medfører meget Arbeide og næsten alle disse Værter kræve megen Gjødning. — Hvor der gives arbejds-

løse Fattige, er Vexeldriften et velkomment Middel til at skaffe disse Fortjeneste. Men paa de fleste Steder maa iøvrigt denne Drift nødvendigvis betinges af Tilvæxt i Aalsbrugets Arbeidskraft og Gjødningsmasse, med andre Ord, af forøget Folkemængde og Aværgavl. — Imellem Production og Folke­mængde finder en Vexelvirkning Sted. Ligesom et intensivt Agerbrug kræver stor Befolkning, saaledes baade fordrer og muliggjør dennes Subsistents en hoi Agricultur. I Lande med ringe Folketal kan denne naturligviis, af flere Aarsager, ikke pludseligen fremkaldes, men efterhaanden som Agerdyrkningen skrider fremad, vil ogsaa dette tiltage.

Nedsættelse af Landmandens Udgifter er det andet Hovedmiddel til hans Redning. Først og frem­mest burde de offentlige og communale Byrder let­tes ham, hine blandt andet ved successive Ophævelse af indirecte Afgifter; thi det synes ubilligt, at den Skatydende skal udrede Stempelafgifter, Sportler, o. s. v., i hvert enkelt Tilfælde, naar han har Stat­ tens Hjælp nodig; de facto betaler han paa denne Maade sin Skat to Gange. Statskassens Deficit maatte dækkes ved Besparelser i Statshushold­ ningen, og ved et andet Skattesystem. I Hen­ seende til Skattesystemet, da er det kun Folge af statsøkonomisk Wildfarelse, naar alle urørlige Eiendomme, navnlig Jorder, gjøres til Hovedgjen­ stand for Beskatning. — Den rige Banquier og

Fabrikant har jo ligesaa vel Andeel i Statens Goder som Grundeieren. Overhovedet er det ikke Ting, men Personer der, burde være Gjenstand for Beskættigelse; altsaa hverken Grundeiendom, Næringsbrug, Producter eller Consumption; men Mennesket, Forsgeren, umiddelbart. Enhver burde beskæftiges efter en for Alle fælles Maalestok, og i Forhold til hans Indtægter; Eiendom have ikke Alle; Indkomster har derimod Enhver, selv Betleren.

Hvad der nedtrykker den agerdyrkende Stand, er ikke blot Afgiftsbøssenen, men ogsaa Naturalbyrder og jorddrottlige Byrder; saasom: Tiender, Leverancer in natura, offentlige Arbeider, og de af disse og flere Feudalsystemets Levninger flydende Dextationer. Kan man end paavise en historisk Ret til saadanne Præstationer, som f. Ex. Hovet, saa maa dog denne Ret vige for noget Høiere, for Almeensvel og Humanitetsloven. — Det er paa Tiden at hine forældede Institutioner ophæves; dog ikke ved voldsomme Midler, men ved vise, paa de gjensidige Interesser saavidt muligt begrundede Statslove. Naturalbyrder bør forvandles til et aarligt Fixum, og, om muligt, engang i Tiden ganske ophøre; desaaarsag anslaaes til en vis Capitalværdi, som Yderne skulde være berettigede til, naar de dertil vare i Stand, enten efterhaanden ganske at indløse i lempelige Terminer, eller at udrede ved Afstaaelse af et vist Areal af den Jord de besidde. — Med det

samme bør ogsaa de øvrige ydre Hindringer for Agerdyrkningens Fremme søges bortfjernede, saasom Censituter, Indskrænkninger i Dispositionen over Eiendommene, disses ofte adspredte Beliggenhed. — Urigtigt er det at sætte Grændser for Eiendommenes Størrelse, da denne maa beroe paa enhver Jords brugers Kapital og paa andre Omstændigheder. Aristocraternes Paaskand om Skadeligheden af Eiendommenes Udskykning bør ei ændses, deres Slutninger angaaende store Eiendommes større Fordeelsagtighed for Stat og Eier ere urigtige. Baade i oekonomisk og politisk Henseende ere mindre Landbrug at anbefale. Jo mere Agerbruget nærmer sig Havedyrkning, jo fuldkommnere er det; Veien dertil er netop Parcellering. Statens Population er dens vigtigste Støtte; især naar den indbefatter en talrig Klasse af selvstændige Grundbesiddere.

Skulde end, hvad dog Erfaringen modsiges, de store Aalsbrug kræve forholdsvis mindre Tid og Arbeide, end de smaae, følger deraf ingenlunde, at de sidste slet intet reent Udbytte skulde affaae. De smaae Jordbrugeres Velstand afgjør her mere, end alle Undersøgelser. Netop i de Lande, hvor Jordeiendomme henligge i store Mæsser, som i Spanien, Italien, Ungarn, Polen, Mecklenborg, staaer deres Udbytte paa lavest Standpunkt, og omvendt, hvor mange smaae Aalsbrug forefindes, er Udbyttet meget høiere, saaledes i Brabant, Lombardiet, Frankrig, hvilket sidste nu er rigere og mere blomstrende,

end forhen. Dette er ogsaa ganske naturligt: I det mindre Jordbrug kan ei blot Alt pleies og passes bedre, fordi det lettere overkommes; men — hvad der især kommer i Betragtning — de smaae Grundeiere og deres Familier holde sig ikke for gode til selv at arbejde med. Det er altsaa ingen hoiere baaren Herre, som her skal leve med sin Familie, men Arbeidere, som skulle søge deres Brød; det er Fædre, som personligen arbejde for og med Kone og Børn, og derfor anstrænge sig langt mere, end simple Leiesvende og doovne Tjenestefolk paa store Gaarde, medens hine tillige tage tiltakke med simplere Kost, end disse. Ved Bellevnet, eller i det mindste ved Tilfredsstillelse af de hoiere Stænders utallige Fornødenheder, tilføtter let Godseieren sin Eiendoms Overskud, istedetfor at anvende det til successive Forbedringer paa denne. — Nogle, som vel indrømme alt dette, opstille imidlertid den Sætning, at den Enkeltes Interesse, eller Privat:Fordelen, maa vige for Almeen: eller Statsvellet, som de ansee kræfter, i det de mene, at Staten maa i Ufredens og Nødens Time have en Klasse af rige og selvstændige Grundeiere at stole paa. Men denne Indvending kuldastes ved den Bemærkning, at den større Privat:Fordeel ogsaa stedse er den større Stats:Fordeel. Desuden tilbyder den mindre Jordbruger Staten, i Krigstid, den vigtigste af al Hjælp, sin Arm; han har sædvanligen en opsparet Nødskilling, som han i Trængselens Stund gjerne offerer; i folkerige

Egne, med smaae Mølsbrug, var det stedse meget lettere for Regjeringen at erholde de fornødne Hjelpekmidler, end i Egne, med store Godser; den nyere Historie afgiver talende Beviser herfor, hentede paa den ene Side fra Ostpreussien, med dens gamle Adels, paa den anden fra Franken og Schwaben, med deres mange smaae Grundbesiddere.

For Jordernes Udstykning tale desuden mange flere Fornuftsgrunde: Landeiendomme bør, som anden Besiddelse eller Formue, være saa delelige, som Tilfredsstillelsen af de enkelte Eieres høist ulige Fornødenheder kræver, saa delelige, som selve Maalestokken og Repræsentanten for al Formue, nemlig Penge. Forholdene jevne sig bedst ved den størst mulige Frihed, hvorved Enhver indrømmes Ret til at eie eller drive saa stor eller liden Eiendom, som han finder for godt. Den Leilighed til Jords Erhvervelse, som Parcelleringen aabner, vedligeholder Tilbøieligheden for dette Slags Besiddelse, vækker Driftigheden og forhøier Landets Værd. Derved tiltager Stats- og Privat-Crediten. Parcelleringen udsletter en Mængde Vanskeligheder i det menneskelige Samsunds selvkæbelige og politiske Forhold, hvilke de store Jordeiendomme føde af sig. Stoltheden og Forsængeligheden fandt Behag i de store Mølsbrug, hvori Jorddrotten overalt kunde see en eiendomsløs, underdanig Dagelønner-Befolkning, hvis Herre han ene var. Menneskevennen seer derimod hellere velbyggede Huse med et lille Mølsbrug, selvstændige Mennesker, vel

nærede og velklædte Familier, end, paa Godseieren nær, rundt omkring kun usle Hytter med halvnøgne Børn, og i mange Miles Omkreds ingen Kjøbstæder, men kun enkelte store Gaarde. Han velsigner den Tid, da Mennesket ikke længere er sin Medbroders Træl og Lastdyr, men seer Muligheden af, ved Flid og Sparksomhed selv at kunne erhverve sig en lille Fordeiendom. Denne bliver i vindstribelige Hænder omhyggeligere drevet og dyrket, end den store. Folkemængden tiltager, derved og Forbruget af Livets første Fornødenheder, hvis Priis selvsigelig ei let kan synke saa dybt som i svagt befolkede Provindser, hvis Productions-Overskud ene skal affættes ved Udførsel, og derfor er underkastet Handels-Conjuncturernes Ustadighed. Staten vinder ved Folkemængdens Forøgelse flere Skatteyndere, og flere, deres Jord og Arne, altsaa og deres Fødeland, hengivne, fredelige Borgere. En stigende Aandskultur er og gjerne Selveiendoms umiddelbare Følge. — Imidlertid skal dog med alt dette ingenlunde paaftaaes, at smaae Alsk Brug overalt bør fortrænge de store; disse bør tvertimod vedligeholdes, ja flere saadanne fremstaae ved hines Sammenlægning, hvor Omstændighederne maatte tilraade det; de større og de mindre Eiendomme kunne jo godt bestaae ved Siden af hverandre; hvad vel og er Algerbruget saavelsom Staten tjenligst. Men aldeles ingen Tvang, ingen indskrænkende Forskrifter, bør finde Sted i Henseende til deres Omfang. Vedkommendes For-

godtbefindende og fælles Trang og Tarv bør her være den eneste Rettefnor. Enhvers egen Interessé vil nok afpasse Forholdet paa bedste Maade, efter locale og andre Omstændigheder.

Hvad man derimod bør fortrinligen arbeide paa, er en passende Fordeling af Jordeiendommene, saa at alt det, der henhører under een Eiendom, samles og arronderes, for at det kan havees saa nær omkring Bygningerne som muligt. Denne Sag er saa vigtig, at Regjeringen bør af yderste Eone begynde den; maaskee endog ved tvungent Mageskifte, naar een Part ønsker det, og naar der er Joie til, ved Lovskraft at tvinge en egensindig Nabo til det, der egentligen er hans eget Bedste. I alt Fald burde Kjøb, Salg og Bytte, som foretages i nævnte Diemed, ikke besværes med Udgifter, eller med de Bryderier, som det Formynderskab, Staten maatte tiltage sig, altid medfører i saadanne ganske private Anliggender.

Forresten burde Næringsveiene have frit Løb, saa at s. Ex. Haandværkere ikke vare bundne til Kjøbstæderne eller tvungne Laug.

I det Landmanden, ved et hensigtsmæssigere Dyrkningsystems Indførelse, selv byder Haanden til at forbedre sin Stilling, maa han tillige stræbe at producere med færre Udgifter, ved at anvende Principerne for Arbeidets Deling og for Mechanismen, og derved spare Tid, Kraft, Arbeide

og Penge. Ugerbruget er at betragte som et Manufactur i det Store. — Det bør udøves paa en mere fabrikmæssig Maade, end hidtil er skeet; og som Følge deraf bør Landmanden: 1) indskrænke sig til færre Grene af Landbruget, saaledes at han nemlig med al sin Kraft kaster sig paa den eller de enkelte Grene af Landoekonomie, for hvilke hans Eiendom er fortrinligst stikket, istedetfor at producere noget af Alt og gjøre sit Landbrug til et Mønsterkort og Mønsterbrug. Man seer jo f. Ex. at hvad enkelte dygtige Landmænd avle til Salg, næsten indskrænker sig til Raps, Hvede og Hør. Skjænkende deres Besætning en fortrinlig Røgt, opfodre de megen Havre og noget Byg, af hvilket sidste de kun dyrke lidet, naar ikke Prisen er lønnende. Som Exempel paa Sædskifte, der forekommer hos saadanne Mænd, kan anføres: 1) Grønjordshavre, 2) Brak, 3) Raps, 4) Vintersæd, 3 eller flere Aars Græsleie. — Mangen engelsk Landmand, som sidder for hoi Jordafgift, benytter sin Jord næsten udelukkende til Fædrift og Græsgang, producerer kun Korn til eget Huusbehov, og staaer sig dog vel derved, fordi alt drives med mere Simpelt og med Besparelse af Tid og Arbeide. Det egentlige Ugerbrug burde vist paa mange Steder, især hvor Befolkningen er ringe og naar tillige Kornpriserne ere lave, drives mere intensivt end extensivt. Formedelsf den Omhye der kan skjænktes et mindre Areal's Dyrkning, yder det forholdsvis et større reent Udbytte; især da

tillige Sædeforn spares. 2) De mechaniske Kræfter bør bringes i Anvendelse hvorsomhelst det er muligt, og arbeidssparende Redskaber overalt benyttes, til Besparelse af Folkeløn ic. 3) Arbeidets Deeling med Hensyn til enkelte Forretninger er af Bigtighed. Een og den samme Arbeider lod man hidtil udføre de forskjelligste Slags Arbeider; ved Overgangen fra det ene til det andet gik ofte megen Tid tabt; ligeledes ved Indøvelsen i hidtil ham uvante Arbeider. Tidens strengeste Inddeling og bedst mulige Anvendelse saavelsom den punktligste Orden bør derhos iagttages. — Et godt Bogholderi bør føres. — Iøvrigt bør Landmanden ikke lade det beroe ved Besparelser alene; han maa ogsaa søge at forøge sine Indkomster; f. Ex. ved Forædling af sine Producter (Kinnedhuusfliden burde der blandt andet lægges fortrinlig Vind paa); ved at bestyre sit Landbrug med mere Intelligenz og Energie, og isærdeleshed skjænke den meget forsømte Dvægaavl større Opmærksomhed; samt bestrebe sig for Huusdyr: Racernes størst mulige Forædling og for Kreaturerne bedre Underholdning.

De Næringsveie, som staae i nærmest Berøring med Landhuusholdningen og hvis Bestemmelse er at anvende, tilvirke og forædle de raae Producter, befinde sig tildeels paa et meget lavt Trin. Duffeligst altsaa, om der skeete noget ret indgribende til at ophjælpe slige Næringsveie. Til disse høre:

a) Mølleri, eller Meel: og Gryn:Maling, der ud:

3 Bind 1 Hefte.

(8)

øver en saa betydelig Indflydelse paa Kornforbruget i selve Landet og bidrager til at lette Kornvaerternes Udsælf i forædlet Tilstand. b) Brødbagningen, der høilig kunde trænge til Forbedring. c) Bryggeri; godt Øl, som det, man kun i England og Baiern forstaaer at tilvirke, er et af de herligste Næringsmidler, om hvis Ypperlighed — naar det er hvad det kan og bør være — man i de fleste Lande slet intet Begreb har. Var Ølet bedre, end nu, da vilde det snart være den almindelige Nationaldrik, og deraf skulde flere Fordele spores. Saaledes vilde da Bygget, hvis Dyrkning ofte hidtil betalte sig saare slet, finde større Anvendelse og bedre Af sætning; Aolsbruget vilde i Affaldet fra Bryggeriet vinde et Fodermiddel, og derved tillige et kraftigt Gjødningsmaterial; Brændevinens Brug vilde, naar Ølet var en mere indbydende Drik, af tage betydeligt, til flersidigt Gavn for det Almindelige. At udbrede Kundskab om en bedre Bryggeri-Methode, maa Staten sørge for; det kunde blandt andet skee ved Mønster-Bryggeriers Anlæg paa de, det Offentlige tilhørende Aolsgaarde, hvor da Lærlinger kunde antages til Underviisning i forbedret Ølbrygning.

Endnu staaer det Spørgsmaal tilbage: hvorefter de bedre Indsigter udbredes iblandt Landboerne? Svaret er: ved Exempel, Underviisning og Love. Staten selv kan fremskille gode Exempler paa

sine Domainer, deels ved at foreskrive Forpagterne en vis god Dyrkningsmaaade ic., deels ved at lade nogle af Godserne bestyre af rationalt uddannede Administratorer, som dog ikke burde have fast Løn, men Procenter af Udbyttet, og som derhos burde stille Caution. Underviisningen kan skee ved gode populaire Skrifters Udbredelse iblandt Folket, og ved landoekonomiske Læreanstalter; disse burde være tre Slags: a) Almue- eller Elementair-skoler (som kunne sættes i Forbindelse med Landsby-skolerne, hvis Lærere, saavelsom Præsterne, burde, hine paa Seminarier, disse paa Universitetet, høre Forelæsninger over Landøkonomien); b) Realskoler for unge, vordende Landmænd udenfor Bondestanden; og c) en landoekonomisk Høiskole eller et Central-Institut. Paa begge de sidste (b og c) bør Underviisningen meddeles baade theoretisk og praktisk; men paa Høiskolen skulde Agerbruget ikke tjene som Mønsterbrug, men til Forsøgs Foretagelse. — Dan-nelsesmidler virke imidlertid først for den kommende Slægt; den nærværende bør tvinges til sit eget Vel, — ved gode Landbollove, som bør bringes til Efterlevelse ved et Landbrugsraad under Inden-rigsministeriet eller endnu bedre ved et eget Mini-sterium for Statshuusholdning, under hvilket skulde sortere: en sagkyndig Chef i hver Provinds og desuden districtuiss subalterne Embedsmænd, kyndige i Stats- og Landhuusholdningen.

Fra Statens Side bør Landmændene desuden

ydes al mulig Understøttelse og Opmuntring directe, til deres Erhvervs Fremme.

Endeligen kunde endnu nogle andre Midler anvendes til Landvæsenets Opkomst, saasom: Udsur-
rance-Anstalter (imod Hagelbygge, Dværgsyge, mis-
lykket Høst ic.), gode Veies Anlæg, gode Politi-
Anstalter (især til Markfredens tilbørlige Oprethol-
delse), Fattig-Coloniers Anlæg paa Landet; land-
oekonomiske Fattigskolers Oprettelse (for at faae be-
dre Lyende) efter de Fellenberg-Wehrlichs Mønster.

Kunstig Tørring af Træ*).

Tørt Træ er en meget vigtig Ting, baade som Brændematerial, Bygningsmaterial og fremfor alt i samtlige Træarbejders Værksteder; og Træets Tørring er derfor en Sag, som oftere er tagen under Overveielse. Ingen almeennyttig Gjenstand turde desuagtet være mere skjodesløs behandlet end netop denne. Millioner Favne utørret Brænde anvendes i Huusholdninger og ved tekniske Haand-
teringer; tusinde Huse opbygges dermed, og utallige Redskaber forfærdiges deraf. Altsaa er det endnu paa Tiden at minde herom, for at Manglerne om-
sider kunde, om muligt, werde afhjulpne.

*) Af S. Pohls "Archiv der Deutschen Landwirthschaft,"
37ter Band.

Nylig erfarede vi igjennem det Wiener polytechniske Instituts Arbejder, at man havde gjort den Indretning i en Glasfabrik, at tørre alt det fornødne Brænde ved Siden af og oven paa Ovenen, og bruger saaledes henved $\frac{1}{3}$ Brænde mindre.

Vi føie hertil den engelske Beretning, efter hvilken J. C. Langton har i 1826 faaet et Patent paa at tørre Træ efter sin Maade. Den bestaaer deri, at man udsætter Træet i et tomt Rum for en meget høi Temperatur, for ved Fordunstning at trække Saften og al Fugtigheden ud af dets Porer. Hertil betjener han sig af støbte Jerncylindere, om trent 30 Fod lange og 5 Fod i Vidde. Naar Brændet er lagt deri, blive de lukkede og tilfittede, saa at de ere fuldkommen lufttætte. Med en Luftpumpe drager man nu den indre Luft ud, og heder Cylinderen udenfra med hedt Vand og Damp. Saaledes bliver Temperaturen deri forhøiet; Saften og anden vegetabilsk Fugtighed i Træet stiger ved Luftpumpen ud i Dampstikkelse, og Træet bliver saaledes befriet derfra. Pumpningen fortsættes saalænge Træet endnu uddunster. Communicationen imellem Luftpumpen og Træcylinderen gaaer igjennem en Refrigerator, hvorved Dampene afkjøles og fortættes.

Den behørig Tid til hele Processen afhænger af Træets Styrke. Ved tyndt Træ eller smaa Stykker Træ ere 10 Timer tilstrækkelige til dette Arbeide; ved tykke Stammer kan derimod Tørringen medtage flere Dage. Processens Fuldbendelse

lader sig bestemme ved et Barometer. For nemlig at see, om Træet er blevet tilstrækkelig tørt, tillukter man Hanen paa Forbindelsesrøret imellem Træcylinderen og Luftpumpen, holder ved i den høiere Temperatur, og naar nu Nvægsølvbet i Barometer-røret forbliver staaende paa samme Punct, da er det Beviis paa, at der ei længere opstiger nogen Damp, og at Træet følgelig er tilbørlig udtørret. Stiger derimod Nvægsølvbet atter, da er det Tegn paa, at Fugtighed endnu undviger af Træet, og Arbeidet maa da fortsættes saa længe, indtil der ikke udvikler sig nogen mere Damp deraf.

Man kan vel antage, at saadant kunstigen tørret Træ hverken kaster sig eller sprækker. Lillige medfører Methoden den store Fordeel, at Træet tidligere kan tages i Arbeide; ved den naturlige Tørring udfordres ofte hele Aar.

Var det derfor ei hensigtsmæssigt, om Nogen drev Træets kunstige Tørring som egentlig Haandtering? Foretagendet vilde sikkert lønne sig, især hvis man satte Tørringen i Forbindelse med saadanne Jldsteder, som visse Næringsbrug fordrer. Man taler saameget om, at der mangler Arbeide; hvorfor udtænkter man da ikke nye Erhvervsgrene, eller meget mere, hvorfor griber man ikke til dem, som Andre af Ukyndighed ei give Agt paa? Hvo der blot lærer sit Haandværk, er tilbøielig til at troe at han ikke kan lære mere; han bliver siddende

noirksom paa sin lodpriste Langstrøme, naar ikke
Hungeren driver ham derfra.

De menneskelige Excrementers fordeelagtige Anvendelse til Gjødning*).

(Af Postmester Becker i Sena.)

Det er vel ingen Tvivl underkastet, at, iblandt alle dyriske Excrementer, de menneskelige levere den indholdsrigeste Gjødning; thi Menneskets Føde bestaaer af de meest nærende vegetabiliske og animaliske Substantser, da Mennesket i Almindelighed dog stedse nyder de kraftigste Spiser.

Medens man paa de fleste Steder lader sig nøie med den Gjødning vore Huusdyr yde, gives der Lande, hvor de menneskelige Excrementer langt foretrækkes for hiin. Saaledes vide f. Ex. Chineserne kunstigen at berede de sidste saaledes, at de kun behøve at anvende en ringe Deel deraf til deres Havers og Markers Gjødning, for at høste rige Afgrøder derefter. De samle omhyggeligt dette Gjødningsmaterial, ælte det med Jord og forme Massen, ligesom Teglstene, til Lørring og Opbevaring. Saaadan Gjødning anvende de i pulveriseret

*) Af samme Tidsskrift.

Tilstand til at strøe over den nedlagte Sæd og andre Planter. De regne kun paa, at denne Gjødning skal virke paa den enkelte Afgrøde, og gjøde derfor paa ny til hver følgende. — De vindstibelige Belgiere anvende hine Excrementer i flydende Tilstand som et kraftigt Gjødningsmiddel, hvilket de fatte saa høit, at det er blevet en vigtig Handelsartikel. Saaledes gives der i Gent adskillige rige Entrepreneurer, som drive denne Gjødningshandel i det Støre, og hertil udrede og vedligeholde flere Skibe. Disse Mænds Virken — saaledes melder et Niensvidne — indskrænker sig alene dertil, at de om Dagen optage en Liste over de Locumer, hvis Rensning de den nærmest følgende Nat lade besørge ved deres Folk, som bære Renovationen ud paa de smukt udstyrede Fartøier; Entrepreneurerne betale Huusværterne noget vist i Penge i Forhold til Beboernes Antal. Den fra omtrent en halv Gade saaledes sammenbragte Masse fortyndes med Vand, og føres derefter ud i Omegnen, hvor den sælges til Landboerne.

I Frankrig begyndte man for noget over 30 Aar siden at berede af Menneskeffæm et tørt, stankfrit Pulver, som nu under Navn af Poudrette og Urate (hiint beredet af de faste, dette af de flydende Dele, de sidste med Tilfætning af Kalk og Gips) sælges til Gjødning, ja udføres endog, nedpakket i Sække, til andre Lande. Renovationskolen i Paris gav hertil den første Anledning; thi da den

var saa propfuld, at deri ikke kunde rummes mere, lod i Aaret 1782 Privet & Comp. sig ikke blot overdrage det hele deri opsamlede Forraad, men paatog sig endog for Fremtiden Renovationen af samtlige Priveter i Paris. Regner man, at Entrepreneuren aarlig sælger 80 til 100,000 Sække Gjødningspulver, og at Prisen er 8 til 9 Francs paa selve Stedet, saa er det klart at hans Fortjeneste er betydelig, ikke at tale om det fleersidige Gavn, som heraf flyder for Almeenheden. Forhen havde Paris en aarlig Udgift af 80,000 Francs paa den saakaldte Natte-Renovation, hvorimod nu Patenterne paa Gjødningspulvers Beredning og Forpagningsafgiften for de dertil indrømmede Pladser udenfor Byen indbringe dens Kasse 100,000 Fr. aarlig*). Først i 1818—19 var det, at Donal & Comp. udsandt en Maade at tilberede det saakaldte Urte af de flydende Dele, som indtil da afledtes gjennem Rønder under Jorden. Paa samme Tid opfandt Cazenove transportable Privet-Lønder, som kunne anvendes i ethvert Huus, hvor Eieren selv, ved Hjælp af Gips og Kalk, vilde tilberede det omtalte Gjødningspulver, noget, som med ringe Møie lader sig udføre. — Siden har Cazenove & Comp.s Methode begyndt at finde Anvendelse i

*) Kunde Kjøbenhavn spare Udgifterne i lignende Anledning, da vilde Fordelen allerede i pecuniær Henseende blive ikke ubetydelig.

nogle af Tydsfflands saavel som i Ruslands Hovedstæder.

Det er at beklage, at det omhandlede kraftige Gjødningsstof ei overalt tilbørlig agtes og benyttes; ja hos de Fleste hersker endog en høist forunderlig Fordom imod Brugen deraf.

Næsten i alle Huse i større Stæder betragtes Locummet som den største Incommoditet, hvorfor man ved dets Anlæg stedse har bestræbt sig for, saa meget som muligt at fjerne dets Indhold, og hvor somhelt Leilighed fandtes, paa den uforsvarligste Maade at aflede det til rindende Vandløb.

Ikke at tale om en saa uforsvarlig Eigegyldighed imod Gjødning, medfører denne Fremfærd mange andre Ulemper, som ei alene ere blevne skadelige for Bygningerne, men ogsaa for Beboernes Sundhed, og ofte have de givet Anledning til Stridigheder imellem Naboer.

Jeg har selv tidligere været i en ubehagelig Stilling med Hensyn til min Bolig, idet Affaldet fra mit Hus blev, tilligemed det fra 5 Naboer, ført i een Udløbsrende, som tog sin Udgang i en snever, men meget besøgt Gade, hvor en Arm af en liden Bæk var bestemt til at føre disse Ureenligheder bort. Men da Bækkens Vandstand undertiden var saa lav, at den ei formaaede at optage og bortføre alle Udtømmelserne fra disse 6 Huses Beboere, blev denne snevre Gade sædvanlig saa tilfølet og tillige af den stinkende Uddunstning saa for-

pestet, at man neppe turde vove at passere den. Da dette Afløbssted desuden ei havde Fald nok, saa kunde det ikke seile, at det ofte blev tilstoppet, hvorved der opstod en modbydelig Lugt, og det stinkende Vand løb snart ned i den Enes, snart i den Andens Gaard og Kjelder, hvorover der forefaldt Stridigheder imellem Naboerne, og ofte nødtes man til at lade Ureenlighederne bortføre af denne ækle Gade med ikke ubetydelige Omkostninger.

For at undgaae alle disse Ulemper og for ei at see min Gjødning flyde ud af mit Huus, fandt jeg mig foranlediget til, saavidt Rummet tillod det, at lade grave en Grube til at nedsænke Gjødningen i.

Herved blev Hensigten saa fuldkommen opnaaet, at jeg, som man siger, slog tre Fluer med eet Smæk:

- 1) at mit Gjødningsmaterial betydelig forøgedes;
- 2) at jeg ikke længere besværedes fra Nabostederne, da det Overflødige i Kanalen afløb i min Grube, der var dybere;
- 3) at ogsaa strax den forrige Ureenlighed i omtalte Gade bortfaldt.

Imidlertid, saalænge jeg kun strøede med Straae i Gruben, kunde dog ved dens Rensning, der formedelsi den hyppige Tilflyden ofte maatte skee, den slemme Lugt ikke undgaaes, førend jeg faldt paa, at føie ulødsfket Kalk dertil. Herved blev ikke alene dette Onde strax forebygget, men jeg be-

mærkede ogsaa ganske tydeligt, at denne med Kalken blandede Gjødning, naar den bragtes paa Jorden, yttrede sin Virkning meget kraftigere end hiin uden Kalk.

Efter Rundgjøvelsen om det i Paris opfundne og som fortrinlige Gjødningsmidler anprisede Pouzdrette og Urate, besluttede jeg at lade de faste og flydende Dele forblive samlede, og af denne Blanding — hvortil min Grube gav den bedste Leilighed — at berede et efter min Theorie endnu virksomt mere Gjødningspulver — Urate composée — og at anstille sammenlignende Forsøg dermed.

Jeg vil nu forteligen meddele Fremgangsmaaden ved dette Pulvers Tilvirkning saavelsom dets Anvendelse, tilligemed Resultaterne deraf.

Først kastes i den med Excrementer næsten fyldte Grube saameget ulødsket Kalk, blandet med Aske, som jeg finder fornøden til at indsuge hine. Det Hele viser sig da som en vællingagtig Masse, der ved Bearbejdning og Omrøring faaer en salmiakagtig Lugt. For at gjøre Massen jevnere og tillige lade den indsuge flere frugtbargjørende Dele tilsætter jeg undertiden endnu Mergel, eller tørt Gadeskarn, Sod og Jord, saalænge indtil Gruben er fyldt; derpaa bliver den hele Masse stuet op med Spade og Skovel, og bragt til Tørring under Tag, men paa et Sted, hvor der er Lufttræk. Den fuldkomne Tørring kan paa forskjellig Maade befordres, idet man hertil betjener sig af flettede Vidiefurve

eller Tørrebrikker, som, efterat Massen 2 til 3 Sommer tyk er lagt derpaa, sættes paa Stillaadser paa et luftigt, men vel bedækket Sted. Hvo der ikke netop har denne Leilighed, og hvem en hurtig Tørring just ikke er magtpaaliggende, kan, naar Massen har faaet tilstrækkeligt Sammenhold, stable den, 5 til 6 Sommer tyk, op imod en tør Væg. Den sidste Maade har jeg befundet mig bedst ved, fordi intet særegent Rum dertil udfordres. Den bedste Leilighed til denne Tørring skaffer mig mit Bognesknur, som netop er lige ved Siden af Gruben, og i hvilket jeg lader den deraf opkastede Masse opstable ved Væggen bag Bognene, og saalænge staae der, indtil den er fuldkommen tørret, hvorefter den bliver afkradset fra Væggen med en Haffe, kastet omkring paa Gulvet under Bognene og flere Gange vendt; ved Bognenes hyppige Uld og Indskyden opnaaes da uden videre Arbeide, at de større Klumper adskille sig og det Hele efterhaanden omsider knuses til Pulver. Saasnart en Væg er afkradset, bliver den strax belagt med frisk Masse, der atter opkastes af Gruben, for at der stedse kan være Forraad. Vil man nu gjøre Brug af Pulveret, lader man saameget deraf som man hvergang behøver til Gjødning, gaae igjennem et Sild inden det anvendes.

Naar man ved at blande Massen tilsætter Mergel eller Gips foruden Kalk, da bliver den ved Tørringen haardere, end om man blander den med

Kalk, Sod og Afke. Ved den sidste Maade falder den fra hinanden næsten af sig selv, hvorimod den i første Fald maa bankes og behørig stødes, hvortil man kan betjene sig af hvadsomhelst man dertil finder beqvemmest; det kommer kun derved an paa, om man vil drive Sagen i det Smaa til egen Behov, eller i det Store og fabrikmæssig. I sidste Tilfælde maatte vel særegne Maskiner dertil anvendes, for at større Quantiteter kunde paa den lettest mulige Maade tilvirkedes.

Naar jeg ovenfor sagde, at man til Indsugningen af de flydende Excrementer, og for at faae dem til en fast Masse, kunde, foruden Kalk, endvidere betjene sig af Afke, Mergel, Sod og Gadeskarn, da maa jeg dog endnu herved bemærke, at den allerede udbyggede, men dog tilbørlig tørrede Afke, som man for en ringe Priis kan faae hos Sæbesyderne, er meest stiftet til denne Brug, fordi den kun som en udløst, ligesom død Jord er tilbøielig til atter at indsuge olieagtige Dele. Men for at sætte denne Afke i Virksomhed, og bringe den i Forbindelse med Kalken, kan følgende Fremgangsmaade anbefales.

I Nærheden af Gruben eller Urinhullet kaste man en Dynge af denne Afke, omtrent dobbelt saa meget som man af ganske friskbrændt Kalk har bestemt at anvende. I denne Afkedynge gjør man med Skovlen en saa rummelig Jordybning, at den kan optage Kalken, som derpaa i brændt Tilstand

befugtes med den af Gruben opkastede Gjødningsfast, dog ikke mere, end indtil Kalken begynder at pladske eller lædskes, hvorefter denne endnu brusefende Kalk strax bliver tilbørlig overdækket med den rundt om Hullet spredte Aske, og dygtig sammenbanket med en Skovel. Naar Kalken ikke længere høres at syde under Asken, da vil den være falden fra hinanden til Pulver, og man kan da let blande den med Asken ved Hjælp af en Spade. Samme Fremgangsmaade kan ogsaa anvendes med Gadeskov eller Mergel. Af en saaledes tilberedt Compostdyngte kastes nu efterhaanden saameget i Gruben, som behøves til at indsuge de deri værende Excrementer og omdanne dem til en fast Masse.

Efterat jeg saaledes har viist Gjødningspulverets Tilberedning, kommer jeg til dets Anvendelse, og endelig til de Fordele, det yder.

Dette Urate composée kan anvendes paa tvende Maader:

A. i sin tørre Tilstand, og

B. i flydende Tilstand, efterat det er opløst i Vand eller Møddingsvand.

I første Tilfælde anvendes det:

- 1) som Gjødning ved Sædens og andre Afgrøders Nedlægning;
- 2) til at overstrø grønnende Sædafgrøder og Foderurter med.

I andet Tilfælde benyttes det:

- 1) til Overgjødning paa alle Slags Havevæxter,

samt Plantninger af Frugt- og andre Træer og Wiinplanter.

2) til Indkalkning af Hvede og andre Kornarter, der ere bestemte til at saaes.

Naar man ved Vintersædens Nedlægning, enten af Mangel paa Tid eller paa Gjødning, ikke har kunnet gjødske forinden, da kan man paa 1 Skjæppe Udsæd efterat dertil behørigt er ploviet og een Gang harvet, jevnt udsrøe paa middelgod Jord 3 Skjæpper, men paa svær Jord 4 Skjæpper Urate composée, og derefter endnu engang gaae Stykket over med en let Harve, om muligt paa tværs.

Ved Vaarsæden finder vel den samme Fremgangsmåde Sted, kun maa bemærkes, at Arbeidet da udføres i fugtigt Veir, og at Gjødningspulveret udsrøes enten før eller under Regn, fordi en mild, jevn Regn let opløser Pulveret, og meddeler Jorden nærrende Bædster, hvorved Sæden snart kan opnaae en kraftig Spire og yppig Væxt.

Naar Bælgfrugter og Olievæxter saaes, kan dette Gjødningspulver ligeledes anvendes; dog egner det sig fortrinligen for Blomster og andre Væxter i Haverne, hvor sædvanlig dyrkst Gjødning kun virker skadeligt. — Naar dette Gjødningsmiddel anvendes ved Kartoffeldyrkning, vil det ligesaaalidet som en sædvanlig Gjødning forseile sin Virkning, og derhos blive Kartofferne derefter endog bedre og renere af Smag. Naar man lægger Kartofferne i Furer eller efter Ploven, oversrøes de, saasnart de

ere lagte i Jurem, med lidt Pulver og blive derpaa tilsploiede.

Naar Roer og Gulerødder saaes, anvendes vort Gjødningsmiddel paa følgende Maade: Man tager, omtrent 4 Dage førend Gulerødderne skulle saaes, for hvert Pund Frøe 5 til 6 Rander Gjødningspulver, tilsætter, efter dette Forhold, noget fugtig, men reen og god Jord, blander alt dette vel tilsammen, river denne Blanding dygtig igjennem med Hænderne, og slaaer den sammen i een Hob. Naar denne Riben med Haanden gjentages ved Saaeningen, da ville Gulerødderne ei alene komme tidligere frem end sædvanlig, men de ville ogsaa vise sig i behørig Frastand fra hinanden, blandede med mindre Ukrudt, og ved iøvrigt god Behandling give overordentligt Udbytte.

Naar man med Fordeel vil dyrke Turnips og hvide Roer, da opløse man noget Urte med Vand eller Gjødningsaft, og lægge Frøet deri nogle Dage førend det skal saaes, og lade det ligge saaledes deri, indtil det er opsvulmet, men dog endnu ikke har spiret; da sættes til 1 Pd. Frøe dobbelt saameget tørret Urte, som sammenblandes og rives med Hænderne, og saaes derefter i veltilberedet Jord, harves, og efter Omstændighederne tromles; først sidenefter overstrøes det med Gjødningspulver, paa 1 Tønde Land 4 til 8 Skjepper. Dette vil ei alene bevirke, at Frøet hurtig fremspirer, men ogsaa borte

3 Bind 1 Hefte.

(9)

hjerne Ufrugt og Jordlopper, hvilke sidste ere saa skadelige for de unge Roer.

Samme Fremgangsmaade bør ogsaa følges ved Sommerrapsens Dyrkning.

At Agre med grønnende Afgrøder overstrøes om Foraaret med Pulveret, fortjener meget at anbefales; endog Afgrøder, som staae flet, ville, naar de ellers bestrøes i gunstigt, det vil sige, fugtigt Veirig, snart bedre sig.

Naar man om Foraaret behandler Foderurter, saasom: Klee, Luzerne, Esparsette o. s. v. ligedan, da vil man spore den bedste Følge deraf, og naar man efter hver Slæt gjentager Overstrøningen, da vil man altid erholde dobbelt Udbytte.

Pulverets gjentagne Overstrøning paa alle Slags Kaa-planter (som Kaa, Kaa-rabi, Kaa-roer o. s. v.), naar de anfaldes af Jordlopper eller Kaa-lorme, har aldrig forfeilet sin Virkning; og om end Ormene derved ikke ødelægges ganske, saa kunde de dog, formedels den frodigere Vegetation, ikke vinde Magt.

De sorte Orme derimod, som til visse Tider indfinde sig meget hyppigt i Sommerrapsen og paa de hvide Roer, døe paa Diebliffet, naar man blander Gjødningspulveret med halv saa meget Meel: Kalk og dermed stærkt overstrøer de af Ormene hjemsogte Afgrøder før Solens Opgang, medens Duggen endnu ligger derpaa.

Til Overgødning paa Kaa-planter og alle Slags

Havvæxter, iligemaade paa Træplantninger og paa Wiinanlæg, opløses 15 til 20 Pund Urte i omtrent 40 Kander Vand, hvortil endnu kan føies halv saa meget af Gjødningsvand.

Til Syltning af $\frac{1}{2}$ Tønde Hvede eller andre Kornfrugter, der ere bestemte til at saaes, kan man tage 10 Kander Røddingsvand, hvori 5 Pund Gjødningspulver opløses.

Omendstjondt Ingen nægter, at den dyriske Gjødning, anvendt med visse Aars Mellemrum, er baade gavnlig og nødvendig, og om end den dygtige Landmand sørger for, at han ei let kommer til at mangle Gjødning, saa vil dog et saa betydeligt Tilskud af det kunstigen tilberedte Gjødningsmiddel til enhver Tid være ham velkomment; thi han vil dermed sættes i Stand til at forsøge sit Forraad af Korn, og derved tillige af Gjødning, og at forbedre sine Enge, der ellers pleie at savne Gjødning.

Det er heraf klart, at dette Gjødningsmiddel ogsaa egner sig til at anvendes i større Hølsbrug; men for de smaae Landmænd, saavel som for Kjøbstadindvaanerne, der ikke kunne holde Qvæg og ofte maae betale Gjødningen dyrt, er det isærdeleshed at anbefale.

De særegne Fordele, det yder, ere følgende:

- 1) At man, da det formedelsf sine Bestanddele virker baade pirrende og nærende, uden Skade kan

anvende det paa enhver Jordbund, og det gjentagne Gange.

- 2) At det i sin tørre Tilstand let kan transporteres, og at, da det kun anvendes i ringe Qvantitet, bakkede eller langt bortliggende Marker, hvorhen man ellers ikke let kunde komme med Vogne, med liden Møie og uden store Bekostninger kunne vorde gjødsfede.
- 3) At denne Gjødning af menneskelige Excrementer ikke efterlader noget Ukrudt, meget mere synes at tilintetgjøre det, der allerede er forhaanden; Mennesket nyder nemlig intet Korn i raa Tilstand, men for største Deelen kogte Kjødspiser, samt malede og bagte Kornfrugter; medens der imod Dvægets Gjødning, blandet med Straae, indeholder alt Slags Ukrudtsfrøe, som ved Dyrenes hurtigere Fordøielse deels afgaae i endnu usfordret Tilstand med Excrementerne, deels hidsbringes med Strøelsen.
- 4) At enhver Huseier, paa en let og billig Maade kan, ved at følge den her givne Anviisning, tilberede en Gjødning, der efter alle Erfaringer er tilstrækkelig til at gjøde saa stort et Stykke Land som udfordres til Husebeoernes Ernæring; i det nemlig antages, at med eet Menneskes Excrementer, naar de i Løbet af eet Aar omhyggeligen samles og kunstigen tilberedes, kunne gjødes 4 Acre Land, der, ringe anslaaet, yde 8 (danske) Tønder, hvorimod et Menneske i det Høieste fortærer 5 Tdr.

5) Endeligen, at der ved transportable Privet-Tønder's Indførelse og de menneskelige Excrementers Blanding med Kalk, undgaaes mange Ubehageligheder, der hidindtil have fundet Sted. Men, hvad der er det aller vigtigste, en Ting, man ellers afstøede, og søgte at fjerne som noget, der vakte Ækelhed, bliver ved den omhandlede Fremgangsmåade bevaret og benyttet til Fordeel for Landbruget og til Gavn for Manges Helbred, idet derved afværges, at Priveter anbringes ved Floder, Bække eller Kanaler, og at saaledes paa den skadeligste Måade det ferske Vand, der skal tjene Mennesker og Kreaturer til et Næringsmiddel, gjøres ureent, og bedærves i sine Grundbestanddele.

Hvo der iøvrigt er til Gids, at indrette stankfrie og transportable Locummer (fosses inodores mobiles) efter Cazeneuve, ham anbefaler jeg det fortræffelige Skrift af Statsraad Huzzi i München: "Ueber den Dünger als das Lebensprinzip der Landwirthschaft," 5te Dplag, hvori han over det hele Apparat leverer en fuldstændig Beskrivelse, oplyst med Tegninger, og ledsaget med Overslag paa Omkostningerne, der omtrent ere 20 til 40 Gylden. Her ved finder jeg dog at bemærke, at de deri beskrevne Indretninger, der have til Hensigt, at de faste og tørre Excrementer blive affondrede fra de flydende, paa det at de skulle gjøres frie for Lugt, og erholde en forstjellig Tilberedning, synes mig meget for

omstændelige og kostbare; thi da vi have seet, at en behørig Tilfætning af ulædsket Kalk til begge Slags Excrementer strax forebygger den stænkende Lugt, og at af denne Sammensætning og Blanding et endnu virksommere Gjødningspulver kan beredes end af hine, der faaes af de affondrede Dele; saa kunde, efter min Mening, disse bevægelige og stankfrie Priveter indrettes meget simplere og billigere, og overalt anvendes, naar man i alle Locummer hængte en for Localet passende Lønde, Vallie eller Spand, hvori man kom noget Kalk, og efterhaanden som Massen deri forøgedes, vedblev at nedkaste mere Kalk, indtil Karret var fuldt. Derpaa optages det, og et andet tomt Kar nedhænges paa ny; Karrenes Indhold vil vistnok til enhver Tid være fri for Lugt, og kan, som vi ovenfor have viist, tilberedes til et kraftigt Gjødningsmiddel.

Koreløbig Meddelelse om det Beatson- ske Agerdyrkningsystem.

(Af et Brev til Udgiveren.)

I dette Efteraar læste jeg i Dagen en interessant Beskrivelse over den grevelig:lerchenborgske Agerdyrkning*), og paa samme Tid blev jeg i en Sam-

*) See dette Tidsskrifts 2del Binds 3die Hefte S. 438 o. f.

tale, foranlediget heraf, gjort opmærksom paa Præfien Haumanns tydske Oversættelse af det Beatzonske Agerdyrknings-System, trykt i Jlimenau 1829. Da her ingen Exemplarer vare i Boghandelen, blev strax et besørget, som jeg først erholdt i Decbr. f. A. Efter Gjennemlæsningen kunde jeg ikke glemme de deri afhandlede Gjenstande, da de forekom mig ligesaa interessante, som dog i flere Henseender utydelige, og — om jeg tør sige det — i nogle mis- troiske. Interessen vandt Overhaand, og jeg besluttede at henvende mig til den engelske Forfatter selv, og afsendte derfor et Brev til ham, ad paalidelig Vei, ved Nytaarstid.

Strax efter blev jeg af Dem, Hr. Secretair! gjort opmærksom paa, at der endnu var udkommet en Fortsættelse af dette Agerdyrknings-system, som under Titel "Beatzons Nachtrag zu neuen Systeme des Ackerbaues" var oversat af den nu nylig afdøde Fyrst Schwarzenbergs Resident Mayer, dateret Wien 1830. Jeg lod derfor ogsaa dette Exemplar besørge, og har i den Grad fundet mig tilfredsstillet, at det, tidligere læst, vilde have gjort ethvert videre Skridt til Oplysning, for det første, overflødigt, da isærdeleshed Medstaberne heri ere beskrevne med en saadan Tydelighed, at der er Grund til at lade dem gjøre efter, Beskrivelsen og forsøge dem; ja jeg følte endog Drift til at oversætte bemeldte Exemplarer, eller forfatte et Udtog af dem. Ved modnere Overlæg fandt jeg dog, at mange,

maaskee forgjæves anvendte Beføstninger vilde spares, ved at opføre Oversættelsen, indtil paalidelige Forsøg vare anstillede, og da jeg tillige erfarede, at det kongelige Landhuusholdnings-Selskab tidligere havde foranstaltet en Undersøgelse om dette nye System i Tydskland, og senere bevirket at Forsøg i saa Henseende vorde foretagne her hjemme, faldt det af sig selv, at Sagen med større Nytte burde udsættes.

Da det imidlertid var muligt, at en foreløbig kort Meddelelse i Tidsskrift for Landøkonomie ikke vilde være nogle af dets Læsere uvelkommen, eller uhensigtsmæssig i den Forudsætning, at de anstillede Undersøgelser og Prøver muligt kunne lede til noget applicabelt Resultat; giver jeg mig den Frihed, herhos at sende en Skizze af de Beatoniske Ideer, og hans derefter nu henved en Snees Aar udøvede Praxis, ifald De maatte finde Brug herfor.

Man finder saaledes, at paa Landgodset Knowle i Grevskabet Sussex i England, tilhørende Generalmajor Beatson, er af Eieren i en Række af Aar udelukkende indført et, ikke i enkelte Dele af Agerbruget, men i hele dets Grundvæsen dybt indtrængende System, eller Maade at dyrke Jorden efter, der vel ikke enkeltvis indeholder noget aldeles nyt, men samlet til et Heelt, og som saadant anvendt i Forening paa een Eiendom, forsaavidt er uden Exempel, og forbauser ved de økonomiske Følger det udgiver som Resultat.

Generafen har allerede tidligt hentet sine Kundskaber fra egen Jord, hvor han, forsynet med Theori ved Læsning, practisk, og med omhyggelig Flid, studerede Landoekonomie. Hans Erfaringer udvidedes under et flere Aars Ophold som Gouverneur udenfor Europa fra 1807 til 1813, i hvilke han offrede Landoekonomien den Tid, han havde tilovers fra Embedsforretninger. Fra 1813 helligede han sig ganske, efter sin Hjemkomst, til denne Videnskab, og anvendte sin Tid og erhvervede Erfaringer udelukkende paa Agerbruget.

Idet han erkjendte den Fuldkommenhed de bedste Theorier ledte til, troede han at indsee, at de sædvanlige Maader at naae denne Fuldkommenhed paa, vare i Almindelighed for kostbare, med Hensyn til den ustadige Priis, Producterne, ifølge Conjunctioner, stedsse ere underkastede. Hans Bestræbelser og Forsøg, der vare rettede efter den Grundfætning: at Jordens Værdi forøges i samme Grad, Dyrknings- Omkostningerne formindskes, gik derfor ud paa:

- 1) at affkaffe den kostbare Brak;
- 2) at udfinde den mindst kostbare Gjødning;
- 3) at tilberede Jorden med saaliden Hestekraft, som muligt, og alligevel naae den hidtil erkjendte størst mulige Fuldkommenhed.

Hvad Gjødningen angaaer, da finder han sin Regning ved, hvor Extra-Gjødning er fornøden, at brænde Leer i fugtig Tilstand, og til en vis Vær-

megrad, i selvannede Done paa Marken i Nærheden af Stedet, hvor det skal bruges, hvorefter Leret da og, udsat for Atmosfærens Paavirkning, let pulveriseres. Den engelske Landsbypræst Dr. Edw. Cartwright skal ved mangfoldige fleeraarige Forsøg have stadfæstet det Økonomiske heri, og vedvarende Fordeelagtige; samt anfører, at man i Irland, alt over et Aarhundrede, med Held bruger brændt Leer som Gødning, i Skotland over 10 Aar, og at dets Anvendelse nu meget udbreder sig i England. Hans Forsøg falde stedse ud til Fordeel for Leret, og ved nogle Forandringer i Maaden at brænde Leret paa, erholdt han dette Gødemiddel for lettere Priis end Staldgødning.

Som sædvanligt Gødemiddel bruges, ved hensigtsmæssige Jern at bringe Algerens Stubbe, Stub: og andre Rødder samt medfølgende Jord sammen, opbrænde og fordele samme paa Jorden. Paa denne Maade forsikkrer Generalen, at han erholder 30 til 35 Læs, eller over 150 Tdr. Jord: og Stubaske, tilstrækkelig Gødning til 6 Skpr. Land. Da der altid havees et tilstrækkeligt Forraad af brændt Leer liggende til saadanne Steder, hvor det skulde behøves, saa anvendes Staldgødningen udelukkende til Humle-Plantning og paa Engene.

Angaaende Brakkens Afstøffelse, da søger Beaton at lære, at den u hensigtsmæssig dybe Pløining er til Hinder for Jordens Pulverisering, som, efter hans Formening, er Hovedsagen ved alt Markarbeide. Den

første Pløining, siger han, bringer Ukrudtet, som er spildt paa Overfladen, ned i Jorden; og i Forening med Tværpløiningen dannes store Jordknolde, i hvis Indre en stor Mængde Ukrudt er indsluttet, der først mod Enden af Brakken for størstedelen bringes til at spire, voxer op med Sæden og deler Jordens Kraft. Fra Columellas Tid af og indtil nu, er Jordens fuldkomne Pulverisering stedse anseet som en Hovedbetingelse for den største Frugtbarhed, men denne opnaaes paa en mindre fuldkommen, og langt kostbarere, Maade ved den sædvanlige Mars:Brak eller Sommerbrak, end nødvendigt er. Morgen:Landene (Landene mod Østen, Levanten) kjende ikke denne Maade; Indianeren og Chineseren pløie og pulverisere Jorden under eet ved ganske lette Redskaber. Et saadant Redskab har General Beaton sammenfat, eller rettere, opfundet en let Rod:Ramme med Hjul og Regulatorer til at bestemme Dybden efter Hestekraften, samt befæstet ved 2de Tværstykker med 7 Huller i hvert, i disse kunne optages og ved Rørringer fæstnes alle saadanne smaa Jern, som efter Omstændighederne, og den nøiagtigste Beskrivelse ere nødvendige til Jordens Dyrkning; kort sagt, der gives intet bekjendt Redskab, hvoraf Jorden kræver Arbejde, uden det jo kan fæstnes ved denne Ramme, og da Jorden ved denne Behandling ikke trænger til Tromlen, saa bortfalder paa denne Maade baade denne, samt Plow og Harve, som søreget Redskab. Pulveriseringen opnaaes ved dette Redskabs gjens

tagne Anvendelse, og altsaa paa en Maade veeblifelig, den meest flæbrige Jord bliver herved forvandet i en Tilstand som den letteste, og bevirker saaledes et let Træk for de følgende Operationer. Et enkelt Tilfælde undtaget, trækkes Redskabet kun af een Hest, det bruges almindeligt med 7 Jern i, og veier da kun 109 Pd. med Jern og alt. Paa denne Maade erholdes Brakkens Undværlighed og Jordens Tilberedning med saa liden Hestekraft som muligt. I denne Anledning udtrykker Generalen sig saaledes: "De Erfaringer, der ere gjorte i det Store, have alt forlænge siden beviist, at Dykkerne af svær Jord ere paa urigtig Wei, og tage forkeert fat paa Arbeidet. Redskaberne ere i Almindelighed for store og uehjælpomme, de udfordre en stor Trækfraft, og vore Landmænd offre formeget paa een eneste Operation. Dette tilsammentaget gjør Pløieningen mœisommelig og bekostelig, da den derimod, efter fornuftige Grundsætninger, kunde være simpel, let og mindre bekostelig. Ingen, som har forsøgt dette nye Redskabs Virkning, kan længer — uden at være Slave af Sædvane og Jorodom — fortsætte i et System, der er saa fordærveligt for ham selv og modstridende det menneskelige Selskabs Interesse."

Det vil maaſkee ikke være uden foreløbig Interesse at læse, hvorledes General Beatson, efter Ovenstaaende, behandler en Mark.

Har han havt Kiever, Bønner, Erter eller

Kartofler i Marken, og derefter ønsket Vintersæd, lader han, ifald Jorden trænger til Gjødning, udstrøe 23 Læs (å cirka 5 Tdr.) Leer eller Jordaske, førend han begynder nogen videre Operation. Derpaa scarificeres med ovenomtalte Redskab med een Hest 2 Gange, for at løsne om Rødder o. s. v.; derpaa samles disse i Rader med Stubbrøven (ogsaa samme Redskab) bringes derpaa i Høbe efter Behag, opbrændes og udstrøes som Aske. Er Veirriget ikke Forbrændingen gunstig, samles Stubbene paa Kanten af Marken og opbrændes om Foraaret til Overgjødning. Er nu Marken saaledes rensket, bredsaas Sæden, hvorpaa scarificeres 3 eller flere Gange, til det Hele seer ud som en jevnpløiet Alger. Paa denne Maade blandes Jord og Gjødning nøie med hinanden, og Sæden lægges i en passende Dybde. Tilslidst trækkes Bandsurer 12 à 14 Fod fra hinanden.

Har han derimod fundet raadeligt, med sit Redskab at omploie Stubbene paa f. Ex. sin Ertemark strax efter Høst, kan ovenmeldte Rensnings-Methode ikke anvendes. De paafølgende Arbeider bestaae derfor i at udstrøe den omtalte Qvantitet Leeraske, saae Sæden, scarificere 2 Gange, harve 2 Gange og derpaa trække Bandsurene. Hans Høvede har, paa denne Maade behandlet, efter indsigtsfulde Landmænds Skjøn, staaet udmærket godt.

I Anledning af det saa ofte omtalte Redskab bemærkes sluttelig, at der kun bruges 2 Heste for

det, naar man med de 3 brede Skjære, der fatte en Brede af 41 Tommer, vil gjennemrode Overflaaden, særdeles naar man har den Hensigt paa een gang at bearbejde Jorden i en Dybde af 3 à 4 Tommer. Der gives iøvrigt, ikke sjeldent, Arbeide med det, hvor Beatson siger, at et Væsel eller en Ro er tilstrækkelig.

Af en Correspondence, som læses i Slutningen af Nachtrag o. s. v. sees, at dette System alt i 1820, ikke uden tilsyneladende Held, var begyndt at bringes under Forsøg baade i Hamp: York: og Herefordshire.

Jeg har saaledes i Korthed meddeelt en Anskuelse af det Beatsonske System, med Hensyn til at det ikke er almindelig bekjendt, og formodentlig heller ikke Exemplarer nok forhaanden i Boghandelen. Enhver, som har Lyst, vil imidlertid let kunne forskaffe sig disse, dersom han troer, at der er noget ved Sagen at offere lidet for. I nogen Mening herom tør jeg aldeles ikke indlade mig, men at jeg har følt mig opfordret til denne offentlige Fremstilling af Systemet, vil jo røbe min Interesse for det, og jeg nægter da ikke, at jeg anseer det omhandlede Redskab, naar det noie og paa det omhyggeligste er gjort efter Beskrivelsen, for at kunne blive af stor Betydighed paa vore Marker.

Redoune Mark, d. 6te Febr. 1834.

C. Lumo.

Bredsaeningsmaskine,

indrettet og anvendt af Proprietair P. A.

Tutein til Marienborg paa Møen.

(Med et Kobber.)

Herom har Hr. Proprietair Tutein meddeelt Landhuusholdnings-Selskabet Følgende:

Efter forgjæves i flere Aar at have anvendt al Flid paa at erholde gode Saaemænd, pønsede jeg paa at indrette mig en Bredsaeningsmaskine, thi om Radsaaening kunde for Liden hos mig ei være Tale, deels formedelsf den Culturgad, hvori mine Jorder befinde sig, deels formedelsf at jeg endnu er nødt til at benytte Høvet til min Gaards Drift. De første Forsøg, der gjordes med at construere en Bredsaeningsmaskine svarede ei til Hensigten, indtil jeg endeligen i Aaret 1829 byggede en Maskine saaledes som den Model, hvilken jeg har tilladt mig at tilstille det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab, udviser*). Da Modellen er udført med megen Nøiagtighed ogsaa i dens mindste Details, vil en egentlig Beskrivelse være overflødig; ikkun nogle faa Oplysninger kunne være nødvendige. Maskinen sættes i Bevægelse ved een Hest, som uden Anstrengelse kan trække den hele Dagen. Det ene Hjul af Maskinen sidder fast paa Axelen, som altsaa gaaer rundt naar Maskinen drages frem.

*) Findes i Selskabets Modelkammer.

Herved sættes de andre Maskinehjul i Bevægelse, og endeligen Axelen, paa hvilken Bægerne, der saae, ere anbragte. I det under Bæger-Axelen anbragte Lærred lægges nu Sæden, som udfastes af Bægerne gjennem Norene. Disse Rør ere forneden forsynede med en gennemskaaen Regle, der spreder Sæden. I den rigtige Dimension af denne Regle beroer for en Deel Maskinens nøiagtige Saaening, idet det er denne Regle, der gjør Maskinen til Bredsaeningsmaskine. Lærredet, hvori Sæden ligger, er paa den ene Side fastgjort paa en rund Stok, hvorved det kan strammes, alt efter som der er mere eller mindre Sæd i Lærredet. Da Maskinen naturligviis ei maa saae i Bendingerne, saa er paa Hovedhjulets Axel anbragt et Jernhylster med en Skrue, hvorved denne Axel staaer i Forbindelse med de øvrige Maskinehjul; idet dette Hylster enten skydes frem eller tilbage, sættes selve Saaeningsapparatet i Forbindelse med Hovedhjulet, eller omvendt. Endeligen findes ved Maskinen en Stang, som ved en Jernbøile anbringes i Hestens Mundbidse; denne Stang har netop den Længde, at naar Hestens Fører gaar i det af Maskinen sidst dannede Hjulspor og holder Stangens Ende midt for Brystet, vil Maskinen saae tæt op til den foregaaende Saaegang. Foruden denne Fører, som kan være en Dreng, maa en paalidelig Karl følge bag efter Maskinen. Denne Karl har at paasee at alt er i behørig Orden; fylde Lærredet med Sæd; stramme det naar fornødent gøres;

i Bendingerne at skyde Jernhylsteret tilbage og atter frem o. s. v. Saaledes behøves til at saae: een Hest, een Karl og een Dreng.

Med Hensyn til den Qvantitet Arbeide, som udbettes med denne Maskine, da er det ei saa betydeligt, at nogen synderlig Binding derved fremstaaer. Dersom Aegrene ei ere meget korte, hvorved hyppige Bendinger forarsages, saa kan Maskinen besaae en Tonde Land i 40 Minuter, men da der maa regnes noget for den Tid, der gaaer med at fylde Maskinen med Sæd, og Aegrene ofte ei have den for Maskinens Brug heldigste Figur, saa bør man ei regne høiere end 1 Td. Land i Timen, altsaa ei mere end en god Sædemand kan overkomme; imidlertid anseer jeg dette af mindre Vigtighed ved et Arbeide som Saaeningen, hvor den besparede Arbeidskraft aldrig kan blive nogen Gjenstand af Bægt. Fordeleene ved Brugen af denne Maskine bestaae i Følgende:

- 1) At den saaer jevnere og nøiagtigere, end det er muligt ved Haandarbeide.
- 2) At det ganske staaer i Landmandens Magt, hvor tyndt og tykt der skal saaes. Der høre nemlig til Maskinen forskjellige Sats Bægere. Til den, som bruges her, er 3 Sats, nemlig saadanne, der saae 8 Skpr. Sæd, 7 Skpr. og 6 Skpr. pr. Td. Td.
- 3) At idet den saaer saa meget nøiagtigen, betydelig Udsæd spares. Paa hver af Marienborg Marker, der indeholder 70 Tdr. Land, er Besparelsen mod Haandsaaening 10 à 12 Tdr. pr. Mark.

3 Binds 1 Hefte.

(10)

- 4) At Vinden ingen Indflydelse kan yttre paa Saaeningen, hvilket jeg anseer af særdeles Vigtighed i vort blæfende Klima.

Den Saaemaskine, der nu bruges her, og som ganske er som Modellen udviser, har jeg nu brugt i 3 Aar, fornemmeligen til Hvede, Rug og Byg. Den kalkede Hvede maa naturligvis være fuldkommen tør og atter igjen udgnides førend den kan saaes af Maskinen; thi klumper den, er den dertil uskikket. Den har vundet almindeligt Bifald, og jeg veed af Erfaring at den er fuldkommen praktisk. — Endnu maa jeg tilføje, at hvor Agrene for Enden begrænses ved en Grøft eller et Gjerde, maa en Brede lig Maskinens forblive ubesaet til at vende paa; naar Ageren er tilsaet, kan denne Strimmel saaes paa tværs, af Maskinen. Begrænses Agrene i Bredden saaledes ved Grøfter, at der bliver en Strimmel tilovers, mindre end Maskinens Brede, besaaes denne bedst med Haanden, eller og maa man strue saa mange Bægere ud, at Maskinens Brede derved bliver overensstemmende med det Stykke, der skal saaes.

Prisen paa Maskinen med Træbægere er her paa Stedet 60 Rbdlr. Sedler; imidlertid vilde jeg meget anbefale at have Bægerne af Messing, som mindre er udsat for at slides og ei bulner ud i fugtig Veir. Herved vilde Maskinen maafee fordyres med 10 Rbdlr.

Marienborg, den 11te Mai 1833.

Forklaring af Kobberet
til Bredsaeningsmaskinen.

Fig. 1.

Maskinen seet forfra.

Her sees Undervognen med de tvende Hjul.

- a) Nabningerne til de tvende Bomme, mellem hvilke Hesten gaaer.
- b) Søilerne, der bære den Deel af Maskinen, hvori Sæden kommes og hvorfra de 12 Rør gaae, igjennem hvilke Sæden falder ud.
- c) Reglen, som sidder i Enden af Rørene.
- d) Maskineriet, hvis underste Halvdeel er omgivet med en Trækapsel.

Fig. 2.

Maskinen seet fra oven.

- a) Bommene til Hesten.
- d) Maskineriet.
- e) Hjulet, ved hvis Hjælp Lærredet, hvori Sæden ligger, bliver strammet. For at hindre Hjulet og Stokken, hvorom Lærredet oprulles, fra at dreie sig om i utide, er ved Hjulet anbragt en Stopper, som sees paa Figuren.
- f) Alle de püncteerte Stykker vise Nabningerne, hvorigjennem Sæden kastes ned i Rørene.
- g) Axlen, hvorpaa Vægerne sidde.

- h) Bægerne, som ved Omdreiningen opfange og ud-
kaste Sæden.
- i k) En Jernstang, som stiver paa Maskinen.

Fig. 3.

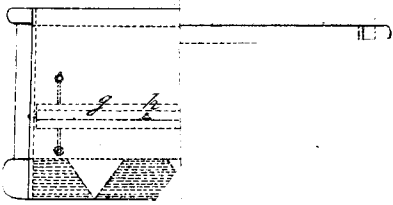
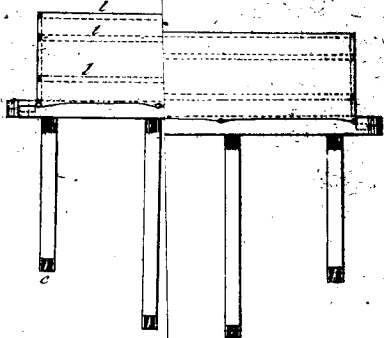
Maskinen seet fra Siden.

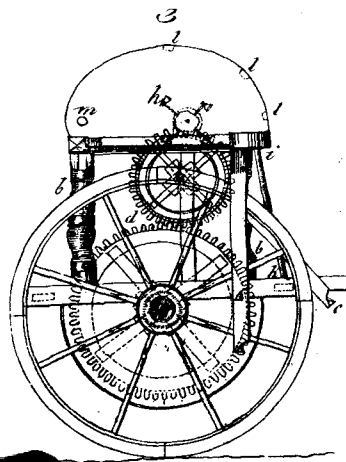
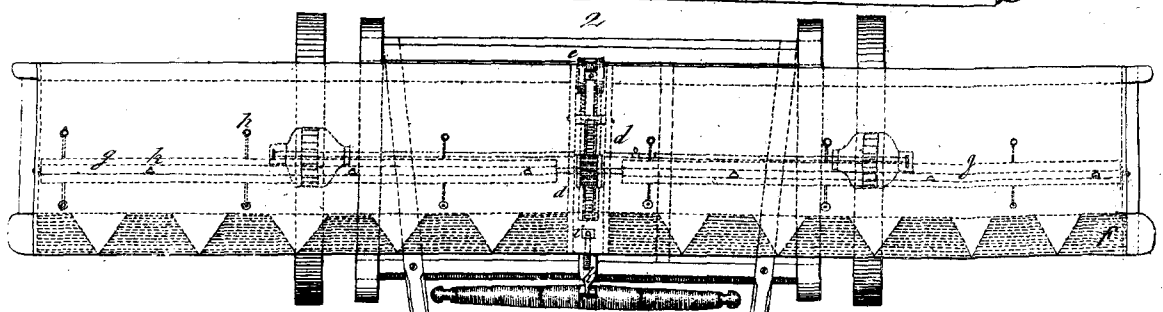
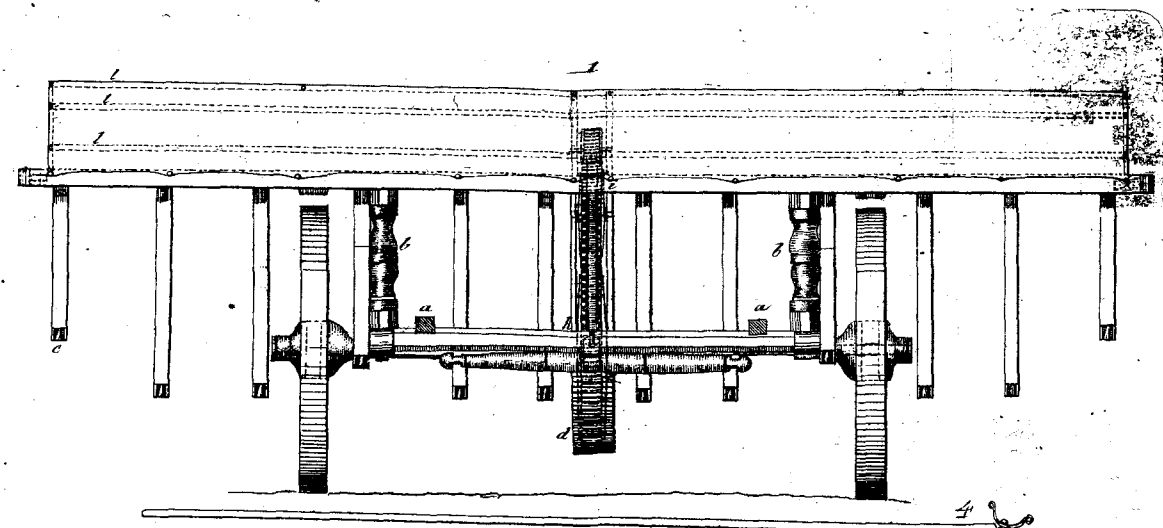
- a) Bommen.
- b) Søilerne.
- c) Reglen.
- d) Maskineriet, der bestaaer af et Stjernehjul med
60 Tænder, siddende paa Enden af Axlen til
det ene Vognhjul, der ved at omdreies sætter
Maskineriet igang. Dette Stjernehjul griber
ind i et mindre med 36 Tænder, der atter sætter et
Drev med 12 Stofte igang. Drevet sees end
bedre paa Fig. 2, hvor det sidder paa Midten
af Axlen g.
- h) Bægerne.
- i k) Jernstiven.
- l) 3 Lægter, hvorpaa Lærredet fastnagles.
- m) Stofken, hvorpaa den underste Deel af Lærredet
oprulles.

Fig. 4.

Stangen med Jernkrogen til at sætte i Hefiens
Bidsel.

Udsbildningen af det Hele er $\frac{1}{24}$ af den virkelige
Størrelse.

Om Oldtidens Agerdyrking og Agerdyrkningsredskaber, med noget Hensyn til Nutiden.

Det er ikke uden at belæres og dannes, at Mennesket, hvert i sit Tug, skuer tilbage i Tiderne, og undersøger hvorledes det, efter Historien, Sagn og rimelige Slutninger, fra Begyndelsen har seet ud med den Videnskab, Kunst eller Haandtering han udøver. Især er det for den rationelle Agerdyrker værd at lægge Mærke til, i hvor forbausende høj Grad hans Videnskab har hævet sig i vor Tidsalder, og dermed sammenligne de mange Aar tilbage, da den endnu stod i sin Barndom og umærkeligt gik fremad. Ikke uden Grund tør vi antage, at denne forholdsmæssigt pludselige Fremgang er bevirket ved det saa betydelige Antal af Mænd med Genie, Kundskab og Dannelse, som i de senere Tider practiserende have anvendt deres Pund paa denne saa interessante Deel af Jordlivet, og hævet den til Videnskab. De have udfundet og vlist Maaden at gaar frem paa til en ubegrændset Guldgrube, og talentsfulde Mechanici have arbeidet paa at lette Veien, og formindste Omkostningerne ved arbejdsbesparende Redskaber.

For den tænkende Agerdyrker er Veien saaledes aabnet til med Klogskab fordeelagtigen at kunne

benytte det Givne og gjøre sig det egent, og for at Efterkommerne ikke med Villighed skulle faae Aarsag til at bebreide os Forsinkelsen af Videnskabens practiske Udbredelse, synes Nutiden opfordret til at sørge for Dannelsen af rationelle Landmænd, hvis Kyndighed og sikkert Taft, anvendt i Landets forskjellige Egne, kunde hjælpe det saa langt Tilbagestaaende lidt fremad itide. Vi savne nutildags ikke saameget duelige Kundskaber i Faget eller med Fordeel anvendelige Erfaringer, som duelige practiske Mænd til at anvende begge Dele. Med hvilken Deeltagelse læser man ikke om de Landmænd i Preussien, som, udgaaede fra det mögelinske Institut, have vidst at modstræbe den Udelæggelse, de senere Aars landoeconomiske Krisis har truet med at forvolde, og see vi hen til vore egne finansielle Resourcer, synes det klart, at Danmark har meget at forlange af dets Jordbund.

Men for ikke at steie ud fra Hensigten med disse Linier, vil jeg vende mig til A. Y. Goguets "Undersøgelse om Loves, Kunsters og Videnskabers Oprindelse", hvorfra jeg har uddraget Følgende:

"Kornet er skabt saaledes som det nu befindes. De Gamle — Plato, Aristoteles, Theophrast o. fl. — tale endog om Lande, hvor Kornet voxer af sig selv, og vi have mange nye Efterretningers Vidnesbyrd om, at Hvede, Rug, Byg og Havre endnu paa endeel Steder findes i vild Tilstand. Algerdyrkningen er en af de Kunster, som ved Synd-

floden ikke aldeles gik til Grunde. Den hellige Skrift siger os, at Noah dyrkede Jorden, da han var udgaaet af Arken. Det er troeligt at denne Patriark meddeelte sine Efterkommere denne Kundskab. Mange Familier glemte Jorddyrkningen ved Sprogforvirringen; men hos Indvaanerne af Sinear Slette og omliggende Egne, samt hos de Familier, som i god Tid toge Boepæl i de Lande, hvor Jordbunden af Naturen var let at dyrke, vedligeholdtes den. Mesopotamien, Palæstina, Ægypten og China have haft Kundskab om Jorddyrkningen fra de allerførste Tider deres Historie begynder. Phoeniciernes Historie melder, at Algerdyrkning har været i Brug i de ældste Tider, og den hellige Skrift siger og at Isak, da han opholdte sig i Palæstina, saaede og indhøstede i 100 Fold. Hos Ægypterne har Algerdyrkningen været gammel; de give Isis og hendes Gemahl Osiris Æren for denne Opdagelse. Vi see, at Abraham i Hungerstiden begiver sig til Ægypten, og Jacob sender sine Børn derhen ogsaa for at kjøbe Korn (Patriarken gav Benjamin Mandler med til Joseph, og i Ægypten fandtes Kornet bevaret i offentlige Kornlader). Chineseerne paastaar, at de af alle Folk have kjendt Algerdyrkningen først. Grækerne sige, at den hos dem er bleven indført fra Ægypten, og Romerne vare overbeviste om, at den var kommet til dem fra Afrika og Grækenland. Det er ikke urimeligt, at nogle Folk, efter Udspres-

delfen forglemmende Algerdyrkningen, hos sig selv have opdaget Kornet og lært sig Kunsten at dyrke det, skjøndt med stor Vanskelighed; thi de have først maattet opfinde fornødne Redskaber, ja Plutarch lærer, at de endog ved Armenes Slæb maatte bearbejde Jorden. Dette befandtss at være Tilfældet da man opdagede Peru; her var hverken Ploug eller Arbeidsdyr; de brugte nogle skarpe Skuffer, og naar Jorden var tilstrækkeligen bearbejdet, saadedes Kornet ved at gjøre Huller med Kjepper.

Der findes endnu Golt, som ingen anden Maade kjende; de Vilde i Ny:Frankrig bearbejde Jorden med TræRedskaber, gjorde som en Wiinbjerg-Hakke, andre med Spader, eller et Slags Muurkee, nogle kun med Træhakker. Negerne Maade i Senegal er, at 5 til 6 give sig paa en Alger, og grave den om med deres Kaarder. De gamle Indbyggere paa de canariske Øer bearbejde ikke Jorden uden med Oxehorn. Disse ubequemme Maader kunne ikke have fundet Sted uden i de Egne, hvor de væsentligste Kundskaber ere aldeles blevene forglemte. Paa andre Steder havde man bequemme Redskaber til at dyrke Jorden med, og Plougen har, fra de første Tider efter Menneskenes Udspreddelse, været i Brug paa nogle Steder. Den ældste og saa bekjendte Dyrkelse som Ægypterne viste mod de hellige Tyre, som de kaldte Apis, grunder sig paa de Tjenester, disse Dyr have vliift dem ved at opdyrke

Jorden; og den forhen nævnte ægyptiske Prinds Osiris holdes og for Plougens første Opfinder; man meente endog, at han havde lært Schyterne at bruge Oxen til Jorddriften. Det er ellers klart af 1ste Mose Bog Cap. 45. V. 6, at det i Josephs Tid alt var Brug i Ægypten at pløie. Det var ligesaa gammelt i Palæstina; thi at Isak høstede 100 Fold bevidner noksom, at Kunsten at pløie har været bekjendt der. Af Jobs Bog Cap. 1 V. 14 seer man og, at der da i Arabien pløiedes med Oxen.

De første Plouge vare meget simpelt gjorte. De bestode af et langt Stykke Træ, der var bøiet saaledes, at den ene Deel gik ned i Jorden, og til den anden spændtes Oxene. Der var ingen Hjul; man havde alene tilsat et Haandgreb, at den som holdt paa Plougen, kunde styre og dreie den efter Fornødenhed. Saaledes vare de gamle Plouge, som Grækerne brugte. Siden gjorde man dem af 2 Stykker, det ene længere, hvortil man spændte Oxene, det andet kortere, og saaledes tilgjort, at det tjente til Plougstjære og gik ned i Jorden!! Disse Plouge vare saaledes endnu meget simple, og havde ingen Hjul.

Ægypterne have rimeligviis brugt sammeslags Plouge efter Beskrivelsen hos Hesiodus, og da de underviste Grækerne om Algerdyrkningen, have de tillige meddeelt dem Skikkelsen af deres Plouge; de bruges endnu paa nogle Steder i Over Ægypt.

ten. Latinerne have i lang Tid ingen anden fjendt, og man fjender endnu Formen igjen i de sydlige Dele af Frankrige, og i Almindelighed i alle varme Lande. I de Aarhundreder her tales om, og lang Tid derefter, kom der intet Jern paa Plougene; man har dem endnu i Mingrelieu og mange andre Lande aldeles af Træe.

De Gamle brugte fast ifkun Oxen at pløie med. Grækerne, som tale om Bacchus, som Agerdyrkningens Opfinder, sige, at han først havde bragt Oxen fra Indien til Europa. Imidlertid kan man af 5 Mose Bog gjøre den Slutning, at de i gamle Dage ogsaa brugte Eseler at pløie med. I det 22 Cap. B. 10 forbydes Israelliterne at spænde et Esel og en Ox sammen for Plougen.

At Harven er et gammelt Redskab, viser Jobs Bog Cap. 39 B. 10. I China brugtes den længe førend i Grækenland.

I de første Tider Jorden dyrkedes, maatte den være særdeles frugtbar, *); men denne Frugtbarehed har hverken kunnet være almindelig, eller have varet længe. Jorden taber sin Kraft ved idelig at bære. Man blev altsaa strax nødt til at

*) Ligesom vi af den hellige Skrift see, at Isak høstede i Palæstina 100 Fold, saaledes beretter og Alexander Humboldt i sin 1810 udgivne "Voyage", at der omkring Mexico gives store Gletter, hvor Udbyttet af den ugdede Hvedejord sjelden er ringere end 50, men ofte 80 Fold.

styrke den, og give den det Salt igien, den behøver til at blive frugtbar. De Gamle brugte her: til adskillige Maader, saasom Affald fra Creatu: rene, Affen af visse Planter, Hvidleer, Salte o. s. v. Af gamle Fortællinger sees, at det længe havde været i Brug at gjøde de Marker, som vare be: stemte til Kornsæd, men Tiden kan man ikke fast: sætte; Italien gav Saturnus Uren for denne Op: findelse. Ægypternes Jordbund var skarp og ufrugt: bar, men ved store Bestræbelser blev Ægypten det frugtbareste Land Alderdommen har kjendt. Af 5 Mose Bog Cap. 11 B. 10:15 sees, at Vandet ledtes igjennem Rønder for at vande og frugtbar: gjøre de Marker hvor Sæden var lagt.

Der maa være gaaet nogen Tid bort, inden man har opfundet beqvemme Redskaber til at høste Kornet. Formodentlig har man begyndt med at ruske det af; der findes endnu Nationer, som ingen anden Maade kjende. Siden opfandtes Seglen. De gamle Fortællinger tale om Saturni Segl; her har altsaa været Kundskab om at forarbejde Mes: tallerne, en Kundskab som saa Nationer i Begyndel: sen har havt; Indbyggerne i Paraguay (Sydame: rika) affkjar deres Korn med Sidebenene af Køer, som de brugte istedetfor Seglen.

Kunsten at skille Kornet fra Uret har kostet megen Eftertanke. Den almindeligste Maade i de første Tider var at tillave en Plads i fri Luft og banke Jorden vel, udbrede Regene derpaa, og lade

dem træde af Oxen eller andre Dyr, som man flere Gange lod gaae frem og tilbage. I 5te Mose Bog Cap. 25 V. 4 hedder det: "Du skal ikke binde Munden til paa en Ox, naar han tørster." Denne Maade har altsaa i Moses's Tid været brugt i Asien og Egypten; hos Grækerne og mange andre Nationer har det ligeledes været Brug. Man benyttede og tykke Brædder, som besattes med Nagler eller spidse Stene, og slæbte over Regene. Saaledes er Brugen hos Tyrkerne. Endelig fandt man paa at bringe Kjernen af Oxet med svære Skjts, saasom Vogne, Slæder; denne Maade synes at have været brugt og opfunden af Indbyggerne i Palæstina. I Italien og Gascogne bruger man endnu Kærrer og Slæder. I China lader man en ujevn Balthse af Marmor gaae over Oxene. Alle disse Maader bruges endnu i den største Deel af de varme Lande. Tærstefleilen bruges ikke i Levanten, hvor Jorddyrkningen er begyndt.

Maaden at rense Kornet paa har bestaaet i at kaste det ofte med Straaet i Luften; Vinden bortfører Straaet, mens Kornet falder paa Jorden. Man brugte siden Skuffer. Kasteskoblen har været i Brug fra ældgammel Tid, men lignede ikke vores; man mener den var gjort som en Skuffel. Forresten bruges denne Maade at kaste Kornet paa endnu i Italien og alle varme Lande."

Saavidt efter Goguet. Ved Siden af Egypternes og Grækernes allerældste simple Plouge er

det interessant at opstille det Standpunct samme Redskab og dets Anvendelse indtager i vore Tider. Loun-
don siger herom i sin fra det Engelske oversatte "Encyclopædie der Landwirthschaft" (Weimar 1827—33):

"Plougen er det fornemteste Redskab i Land-
væsenet; deraf lader det sig forklare hoormegret det
kommer an paa, at vælge den bedste Form for en
Ploug. Da imidlertid Plouningen, liig mange an-
dre Arbeider i det practiske Landvæsen, ofte udføres
paa forskjellig Maade, er det klart, at en særegen
Maade at pløie paa ikke kan være at foretrække
alle andre; Jordarternes Forskjællighed, Localiteter
og Maaden at benytte Markerne paa, udkræve ofte
forskjellige Slags Plouge, hvorvel der upaatvivle-
lig gives nogle, som lade sig meer almindelig bruge
end andre.

Plougen er 2 Slags, Hjulsplouge og Svings-
plouge. De sidste ere lettest at trække, men kræve
en erfaren og opmærksom Styrrer. De første ar-
bejde med større Stadighed, men kræve langt min-
dre Sagkundskab hos Styrreren og større Hestekraft.
De behøve som oftest ikke at blive holdt paa, uden
naar man sætter dem i, og naar man vender for
at drage en ny Fure. Tager man i det Hele Sty-
rerne, som de sædvanligen ere, og Plougene, som
de almindeligviis ere indrettede, saa vil altid et Di-
strict, som dyrkes med Hjulsplougene, have et net-
tere Udseende, end et andet District, som bearbei-
des med Svingsplouge. Tager man derimod et Di-

frict, hvor den forbedrede Art Svingplouge sædvanlig bruges, vil man der finde fortrinligere Agerdyrkere, som udrette deres Arbeide bedre, og med langt mindre Kraft: Anvendelse end i saadanne Districter hvor Hjulplouge ere brugelige.

Ved at gjøre en Ploug maa nogle almindelige Grundsætninger iagttages, som taale Anvendelse paa alle Arter af dette Redskab: man maa give de Dele af Plougen, som trænge i Jorden, gjennemnembyde og opbringe den, en saadan lang, smal, glat, spidsløbende og skarp Form, som finder mindst Modstand, naar Redskabet skal sættes i Gang. Fremdeles maa man skaffe Muldsjælen en saadan udhulet og bøiet Form, som deels bidrager til at formindske den Modstand, der forvoldes ved at den skal modtage den af Skjæret oppløiede Jord, og aflevere samme til den foregaaende Strimmel, deels og til at omvende denne Strimmel selv saa fuldkomment som muligt. Plougaasen, og Næsen eller Tungen, skulle og være saaledes indrettede, at den bevægende Kraft eller Trækket kan blive anbragt i den fordeeligste Træklinie. Dette er isærdeleshed nødvendigt, naar fleer end een Hest bruges, ellers ville de ikke virke paa et eneste Punct.

Indretningen af den forbedrede Svingploug er med mathematisk Nøjagtighed bleven angivet af Bailey, tidligere af Small og senere af Betch.

Skal Jorden være godt ploiet, maa den, som Bailey bemærker, hæves fra sit horizontale Læie og

brydes i en vis Vinkel, saaledes at Moiesfrimlerne faae en hælende Stilling, og den ene bliver lagt opad den anden. Dybden og Bredden af Furerne forholder sig, efter hvad de bedste Landmænd have antaget, som 2 til 3, det vil sige, naar Furens Dybde er $= 2$, maa Bredden af samme være $= 3$, og Hældingsvinkelen udgjøre 45 til 46 Grader.

Opfindelsekrige Mænd have givet Plougens forskjellige Dele forskjellige Former, deels for at lette dens svære Gang, deels for at bevirke Jordfrimlens fuldkomnere Ombending, og lægge den ordentlig uden at rive eller brække den itu. At Træklinien staaer i en ret Vinkel med Boven af Hesten, er en Omstændighed ved at forfærdige en Ploug, som den største Deel af Hjulmænd slet ikke kjende, hvorvel Enhver, der besidder Kundskab i Mechanik, har Overtydning herom. Læg vi den Vinkel, som Hestens Boven danner med en Linie, som falder lodret paa Horizonten, og sætte en anden Linie i ret Vinkel til den samme, eller paralel til Plougstaglerne, saa vil Længden af denne Linie, for Heste af sædvanlig Størrelse, regnet fra Boven indtil det Sted hvor Langjernet krydser den, og i den halve Dybde af Furen, blive 13 Fod 2 Tommer lang. Naar Plougen er godt gjort, maa Træklinien løbe gjennem Næsens eller Tungens Mellemhul paa Spidsen af Næsen. Dertil udfordres, at Næsen holder 7 Fod i Længden, for at den paa Næsen kan have den tilbørlige Hvide. Den Deel

af Plougen, som er nærmest Landsiden, maa løbe parallel med Træklinien. Nogle af de sædvanlige Plouge have paa denne Side en fuldkommen Bøining, og afvige over 2 Tommer fra Træklinien; men derved trækkes Plougen tilvensre, og den bagreste Deel af Muldsjælen kommer til at trykke stærkt mod Juren og brækker den itu; tilmed maa og Hesten anvende større Kraft paa at trække Plougen. Langjernet's Stilling maa ikke afvige meget fra en Vinkel af 45° ; thi stiller man det mere paa skraa, vil Plougen standses af Græs og Stubbe, der skyde sig iveiret paa Langjernet hen mod Næsen. Er Langjernet stillet mindre paa skraa, pleier det at skyde Stene eller andre Hindringer foran sig, og Plougen bliver da sværere at trække. Forskjællig Grad af Concavitet paa Muldsjælen passer for forskjellige Jordarter. Løs og sandet Jord fordrer den meste Concavitet, hvorimod leret Jord den mindste."

Næsten omtrent som en fuldkommen Nutids Ploug differerer fra de ældste ægyptiske og græske, er og Forskjællen i alle øvrige Henseender Algerdyrkningen, dens Maskiner og Redskaber, vedkommende; men underligt nok, de vigtigste Opdagelser fyldes det sidste Aarhundrede. Schubart von Kleeefeld og Albrecht Thaer ere Navne, som en taknemlig Efterverden har Aarsag til aldrig at forglemme. De have Begge, efter Martsunders Forløb, gjort den betydeligste Epoche i Tøget, og især den Sidste

constitueret Agerdyrkningsslæren til en Videnskab af det meest omfattende Slags. Fra Mænd der ere oplærte i hans Skole og Land, vil ofte en Praxis med Tiden komme til at udgaae, der ikke er bunden ved tillærte Former og Rotationstabeller, men selvstændigt udsprungen fra et velordnet Hoved med grundige Kundskaber, og fra en saadan Praxis, paa vidt forskjellige Steder, kan ventes meget; Opdagelser og duelige Erfaringer ville muligt ikke blive sjældne. Vel vil da Thaers Lære blive, om den ikke alt er, underkastet mange Modificationer og mulige Berigtigelser; men hvem skyldes dog Videnskabens systematiske Grundlægning og Udvißling, fra hvilke en saadan Praxis alt er udgaaet og endmere vil komme til at udgaae, i den Grad, som den store, ædle Thaer, elsket som Videnskabsmand, Lærer og Fader af sine Disciple og over den hele cultiverede Verden!

De arbejdsbesparende, og altsaa oeconomiske, Agerdyrkningsmaskiner og Redskaber ere ikke faa, og de kyndige Landmænd vel bekjendte; men der hersker, en stor Deel af dem angaaende, om jeg saa maa sige, en Gjæring, der først efter tilbørlig Praxis kan naae sit Culminationspunct, og saalænge vil den mere Formuende vogte sig for at anskaffe dem; med den Fattige vil det vel for en lang Stund gaae som sædvanligt, Høkeren skal ogsaa leve! Jeg kan dog ved denne Leilighed ikke undlade, i Forbindelse med det i forrige Hefte om:

handlede Beatsonſke originale Redſkab, hvorom Hr. Bliſſenſlagermeſter Jrgens, ſom i næſte Uge agter at reſe til London for længere Tid, har lovet efter Gøne at ville indhente de noiagtigſte Kundſkaber, om muligt fra Knowle ſelv, at nævne 2 andre Redſkaber fra den nyere Tid: det ene er den, ligeledes i forrige Heſte, omhandlede Bredſaaningsmaſſine, nu over 3 Aar med ſtor Fordeel brugt af Dyſſinderen, Hr. Proprietair P. A. Lutein til Marienborg paa Moen; og hvilken Landmand paa en nogenlunde ſtor Lod har ikke Mærſag til med Længſel at ſee dens almindelige Anvendelſe imøde; den anden er en i ovennævnte Encyclopædie aftegnat og omhandlet Meiningsmaſſine, opfundet af Smith i Perthſhire, hvorom Encyclopædien af 1827 udlader ſig omtrent ſaaledes: ”Denne, den nyeste og meeſt ſindrige, Maſſine er efter flere Mærſ Forsøg endelig i en fuldkommnere Form atter, og med godt Udfald, prøvet i Septbr. 1815 ved Bønners, Hvedes og Havres beqvemme Afmeining, ſaaledes at den nu kan bruges paa bakket og ujevnt Grund. Halmen blev paa den meeſt regelmæssige Maade afmeiet og nedlagt. Afmeiningen ſkeer af en næſten ſædvanlig Løe, der ved et ſimpelt Maſſinerie opretholdes og omſvinges i horizontal Retning. Dette lille Maſſinerie holdes frem og føres af en Bærefſtang, der ligger tilbage over Arelen af 2 Hjul, og det Hele drives fremad ind i Gæden af 2 Heſte, ſom med deres Fører gaae bagved Hjulene. En

engelsk Morgen Land meies om Timen, og Redskabet koster fra 30 til 35 Pd. Sterling.”

Det gaaer med dette Redskab fra 1815, som med det Beatoniske Agerdyrkningssystem fra samme Aar; vi have ikke hørt noget Erklæret om nogen af Delene fra Stedet eller Omegnen selv. Efter Tingenes sædvanlige Gang have de altsaa Formodningen mod sig, dog derfor at ville erklære saa uhyperlige Ideer for impracticable, var høist urigtigt, især da man slet ingen authentisk Beretning har om dem; tilmed have vi stor Aarsag til at sætte vort Haab til besparende Redskaber. Det er at ønske, at Sædens Pris, til almindeligt Bedste, maa holde sig lav, men kun under den Forudsætning, at Landmandens offentlige Byrder lettes ham, at Handelsprisen paa hans Ablings Fornødenheder, Haandværksløn, Lyndeløn og Dagleie kunne reguleres noget meer forholdsmæssig efter Kornpriserne. Til de 2 første Dele kan han ikke selv bidrage, og hvad den saa nødvendige Dagleie angaaer, da vilde arbeidsbesparende Redskabers Indførelse hos de mere Formuende lære Dagleieren eller Huusmanden at nedsætte sin ofte ubillige Fordring. Naar Landmanden lærer at benytte sin Jord med størst Fordeel, bliver der Spørgsmaal om Dagleie, og Redskaber ville da bidrage til at holde den inden billige Grændser. At derimod Haandværks- og Lyndeløn er uforholdsmæssig efter Sædpriserne, er Landmandens egen Skyld in genere; thi en Egn's Be-

boere have endnu ikke lært at indsee det Kloge og Fordeelagtige i at fremme deres gavnlige Jorætter ved Sammenhold og Enighed.

Jeg har i Ovennævnte stemt for lave Sædpriser og forudsat Jordens bedre Benyttelse for Eftertiden. Midlerne til at vedligeholde og fremme disse Dele er grundigt og interessant behandlet efter Lips i dette Tidsskrifts forrige Hefte, og det var at ønske, at denne Afhandling maatte blive læst af alle hoiere Formaaende og alle tænkende Landmænd, for at Grundsætningerne kunne blive drøftede og de gode Resultater ikke for sildigt komme til at træde i Kraft.

Til de der nævnte Midler for atter at ophjælpe den synkende Stand i Danmark, har følgende Forstillinger hos mig knyttet sig: Alt Landet trænger til bedre at opdyrkes, derom formoder jeg kun een Mening. Til dette Diemed bidroges betydeligt naar der fra det Offentlige tilstodes de mindre Eiendomme, hvor disse, efter Raison, kunne arrondere sig paa Godserne, Prioritet. Har nu f. Ex. en saadan Selveier, som føler Driftighed og Dygtighed hos sig til at gjøre noget ud af sin fritjobre Jord, udbetalt f. Ex. $\frac{1}{3}$ af Kjøbesummen, og behøver Prioritet i de $\frac{2}{3}$, for at gjøre sin Flid og Duelighed frugtbringende, hvor er der da aabnet ham en Udvæi til i Almindelighed at erholde denne, saalænge der fra de vigtigste Udlåns Indretninger kun udsættes Penge i over 10 Lønder Hartkorn? her sy-

nes saaledes at findes een Anstødssteen mod Landets bedre Agricultur. En Mand i ommeldte Stilling synes idetmindste at have Marsag til at kunne vente Laan af 150 Rbdlr. pr. Ed. Hrtk. Thi regner man at $\frac{1}{2}$ Hæftelse til Rigsbanken, og Skatterne af upriviligeret Hrtk. — samt Tiender, Skole- og Fattigpenge, smaa personelle Skatter ikke iberegne — udgjøre 10 til 12 Rbdlr. pr. Ed. Hrtk., er dette Renten af circa 300 Rbdlr. pr. Ed. Hrtk., som enhver Eiendomsbesidder i Landet saaledes er Debitor for til Staten. Dersom man altsaa ikke i Almindelighed kunde faae Laan i 1 Ed. Hrtk. af i det mindste 150 Rbdlr., kom det Resultat ud, at mere end de $\frac{2}{3}$ af Landets sande Værdie var indispønbel. Forhen modtoges en Eiendomsbesidders Obligation ved offentlige Udlaan for god til 200 Rdlr. D. C. pr. Ed. Hrtk. Efter nærværende Myntfod er 200 Rdlr. D. C. = 320 Rbdlr. r. S. eller 160 Specier.

Rodoure Mark, den 9de April 1834.

C. Luno.

Om det Beatsonfke Agerdyrknings-System's Anvendelse og Fremgang i Bøhmen.

Med Hensyn til det Haab det Beatsonfke Agerdyrknings-system muligt kunde have opvaft hos dem,
3 Bindes 2 Hefte. (12)

der interessere sig for det, og især da Tidrummet fra 1813, fra hvilket Mr General Beatson begyndte at practisere disse hos os fremmede Ideer, er for siert, til at man ikke med rimelig Formodning maatte have antaget dette, saalænge ikke anerkjendte System for mindre fordeelagtigt, er det høist interessant, at kunne meddele Følgende, som jeg i disse Dage har uddraget af tydsk landoeconomist Litteratur for 1832. Forfatteren er Ober-Dirigent, Ridder v. Glick. I 13 Aar har han paa egen Fod practist anvendt sine videnskabelige Kundskaber; i 1830 overtog han en betydelig herstkabelig Landbedrift, og 2 Aar derefter kaldtes han, under sin nærværende Titel, til Directionen af 5 betydelige Godser, tilhørende Hennes Excellence Frue Theresia Grevinde af Trautmannsdorff, Eierinde af betydelige Godser i Böhmen og Mähren. Men Tidsfølgen fræver, at jeg først maa meddele, hvad der om samme System høves fra Nieger, dateret Böhmen Decbr. 1831;

"Ingen Landmand vil uden Interesse have læst om Beatsons Agerdyrknings-system. Mig gik det ligeledes, jeg læste atter og atter denne Underbog, og fandt endelig — fraregnet nogle alt bekjendte, men i det Større ikke udførte Anskuelser — meget Godt deri. Særdeles tilbrog det bekvæmme Agerdyrknings-Nedskab sig min hele Opmærksomhed, da det roesttes formedelsi sin overordentlige Formindskelse af Dyrkningsomkostning, og en Jordsmuldring, der hidtil ellers ikke var let at tilvejebringe. Jeg lod

det under mit Tilsyn forfærdige efter Tegningen; det varede længe inden det kom istand, endelig stod det der, som jeg troer, Opgaven aldeles ligt.

Hr. Beatson taler ikke om Jernenes Krumning eller Bøining, hvilket, efter min Mening, vilde have været af Bigtighed, da den dybere eller lettere Indgriben i Jorden er væsentlig afhængig heraf, og i Forening med de foran anbragte, absolut bevægelige, høiere eller lavere stillede Hjul, bestemmer den vilkaarlig dybere eller lettere Bearbejdning. Ligeledes har et kortere eller længere Dræt væsentlig Indflydelse, da det første bevirker, at Redskabet griber dybere i, det sidste at det kun gaaer ganske grund.

Til mit Forsøg har jeg valgt en Mark paa omtrent 10 Acres; heraf blev den mindste Deel behandlet som Brak, den større besaaet med Klover og afgræsset af Faar. Den brakliggende Deel blev let ploiet i Efteraaret, men Kloverstykket bearbejdet med Scarificatoren, (Reißpflug, Echröpfer) strax efter at Faarene havde forladt Græsgangen, og derpaa erholdt begge Dele 4 Oergange med Scarificatoren, hvorefter Marken, for største Deel leret, blev saa smuldret, som jeg aldrig ved Plov og Harve har kunnet bevirke. Harven har jeg med Forsæt ikke brugt, for at overtøye mig, om den efter Scarificeringen var nødvendig eller ei. Derimod afbenyttede jeg Stubriiven, og lod den hver Gang følge Scarificatoren, for at samle Kloverstubbene, hvilke,

især i vaadt Veirlig, vare den meget iveien. Men Udsaldet blev altid flet; enten gled den hen over Stubbene, som havde samlet sig, eller og tog den for megen Jord med sig, naar den gik dybt i. Vilde jeg holde Marken ganske fri for Stubbene, maatte jeg, efter enhver Scarificering, anvende Stubbriven flere Gange, hvilket sinkede mig i Arbeidet.

For det meste har jeg selv foretaget Arbeidet med Scarificatoren og Stubbriven, fordi jeg fandt Tjenestefolkene for ubehjelpsomme og fordomsfulde, og fordi det var mig om at gjøre, selv at overtøye mig om Anvendeligheden af disse Redskaber. Jeg anstillede Forsøget med een Hest og med 2 Heste, med een og med 2 Oxer, og ved ethvert af disse Forspand snart med Kjører og snart foruden, og saaledes har jeg gjort den Erfaring: at een Hest eller een Ox blive for stærkt anstrengte, men 2 Heste, eller 2 Oxer arbejde meget let dermed; at en Kjører er nødvendig til Tenspænderen, men overflødig naar man har 2 for. Efter denne Erfaring lod jeg gjøre en Scarificator med 11 Jern, men fandt at hiin med 7, efter Hr. Beatsons Opgave, er den fordeelagtigste. Da jeg selv gjorde Proven, kan jeg efter Overbeviisning sige, at man i 10 Arbeidstimer kan med Scarificatoren, overensstemmende med Beatson, gjøre 3 engl. Acres færdig.

Efterat nu denne Mark, som isøvrigt ingen Gjødning havde faaet, ganske var tilberedet til Sæd, og jeg den i Høsten 1829 besaae med Hvede, som

jeg lod nedbringe ved at lade Scarificatoren gaae rundt. Skjøndt der nu ikke var de mindste Jordklumper at see paa Marken, prøvede jeg dog at harve, da Tiden var der, og efter et Tint fik Marken et Udseende, som efter en Haugecultur. Imidlertid var jeg, med Hensyn til Sædens Nedbringelse, ikke ganske tilfreds med Scarificatoren, fordi jeg fandt flere Sædeforn liggende paa Overfladen, end jeg bemærkede efter Nedbringelse med Ploven. Dette uagtet spirede den største Deel noget tidligere, end den med Ploven behandlede, og groede til med en sjelden Yppighed. Nu havde jeg derimod den Glæde at bemærke, at Hveden stod langt mere ligeartet, end efter den sædvanlige Behandlingsmaade, og udmærkede sig særdeles ved sin livlige Farve og Bredbladethed. Alle Deconomer, som betragtede den, gave den det Vidnesbyrd, at den var den skønneste i Egnen. Desværre kunde jeg, formedelst Forslyttelse, ikke fortsætte mine Jagttagelser ind i næste Aar; da jeg alligevel i det Fjerne interesserede mig for den, bragte jeg i Erfaring, at man havde haft en overordentlig rüg Høst, men det beregnede Udsald kunde eller vilde man ikke underrette mig om.

Al Foregaaende troer jeg at kunne uddrage:

- 1) At Beatsons Agerdyrknings-Nedskab, med Hensyn til at smuldre Jorden, er i den Grad brugbart, at intet andet Nedskab staaer det ved Siden.
- 2) At Marken, særdeles efter Sæd og Klevet,

forsaavidt behøver en let Pløining iforveien, at Stubbene, ved Algerens første Bearbejdning med Redskabet, ikke opholde dette i sin isvrigt meget lette Gang.

- 3) At det, med een Hest for, fordrer denne stærk og i fuld Kraft, samt en Kjører.
- 4) At, i Mangel af et saadant Jorspand, er 2de Heste eller Stude fornødne, men en Kjører kan spares.
- 5) At dets Construction er meget simpel, og Bekostningen af det ubetydelig, i det Høieste 14 Fl. W. W. = omtrent 11 Rbd. 4 Mk.
- 6) At Marken gjentagne Gange maa bearbejdes med det, inden man naaer den tilsigtede Nytte, da man kun gradviis kan stige fra grund til dyb Bearbejdning.
- 7) At det kun smuldrer og sprødgjør den dyrkbare Jord, men ikke vender den om; man har altsaa ved den allerdybeste Bearbejdning ikke at befrygte, at det skal bringe død Jord for Dagen.
- 8) At det kan nøies med et langt svagere Jorspand end de fleste af vore Algerdyrknings-Redskaber, og da det udretter dobbelt saameget, som vor sædvanlige Plov, formindsker det i overordentlig Grad Dyrknings-Omkostningerne.
- 9) At det vel til Sædens Redbringelse er meget uansteligt formedelsi den Tid det besparer, men at der da, til Sædkornenes fuldkomneste Delt.

ning maa, istedet for Jernkrogene, udsættes
smaae Jernskuffer eller Skjærer.

10) Alt det ikke, som Ploven eller den saakaldte
Krog, i Dybden begraver Ukrudsfrøet, og
efter gjentagen Ploining atter bringer det for
Dagen, men at det strax bringer det til at
spire, at sige, naar man iforveien ikke har
ploiet.

11) Alt Stubriven paa ingen Maade yder den Tje-
neste, man har roest den for, hvorfor og Ar-
beidet med den store Mandsrive, skjøndt kost-
barere, dog skeer bedre, og saaledes gjør Stub-
riven aldeles overflødig.

Da der i Mar gjøres flere Forsøg med dette
Redskab, skal jeg i sin Tid atter meddele de høstede
Erfaringer."

Endnu førend jeg kommer til v. Glick, findes
for 1831 følgende Reise-Bemærkninger:

"Paa den anden Side Lessonis, forhen tilhørende
vennøunte Excellence, Grevinde Theresia v. Traut-
mannsdorff, senere, 1822, kjøbt af Hs. Rgl. Høi-
hed Churfyrsten til Hessen-Kassel, hiinside der Wiener
Stræde, ligge de nu for Tiden bemeldte Grevinde
tilhørende herstabelige Besiddelser. Paa flere af disse
ere store Brændeviinsbrænderier med nye kostbare
Apparater og betydelige Hornqvægsmæskninger ind-
rettede; men mærkværdigere, og endnu mere inter-
essant end disse Brænderier, var mig den nye For-
valtning af disse herstabelige Besiddelser, som var

indført af Ober-Dirigenten Hr. Dominique Ridder v. Flic. Ikke saa nylig erindrer jeg at have besundet mig i mere behageligt og lærerigt eller bedre Selskab end hos ham. Hans videnskabelige Dannelselse leder Theorie og Praxis Haand ved Haand, den ene letter og understøtter den anden. At tale mere om ham personligt, var at fornærme, desforudførligere vil jeg være i at fortælle hvad jeg om hans Virken har seet og hørt. Imens han i en Række af Aar practiserede som Landmand, og gjorde sig bekendt med hele den landoeconomiske Litteratur, gik hans Tragten bestandig ud paa, at fravinde Grund og Jord en høiere Production og større Indkomst. I denne Henseende var han utrættelig i at anstille Forsøg, isærdeleshed med hensigtsmæssige Agerdyknings-Medskaber.

Ved Siden af en fornuftig, localpassende Frugtsølge, benytter han sig især af 2de Midler til at naae sit foresatte Maal:

Han er den næhriske Beattson, og har forstaaet at bringe dennes Scarificator til en saadan Fuldkommenhed, at den, med Undtagelse af Gjødningens lette Medpløien, gjør den øvrige sædvanlige Pløining aldeles undværlig, og med sin Scarificator alene udretter han, paa dueligste Maade, alle øvrige Marksarbejder af ethvert Slags. Jorden smuldres fuldkomment 10 Tommer dybt, efterat den paa Overfladen kun er vendt i 2 Tommers Dybde, alt Ufrugt bringes ganske bort af Ageren, og Grøden lægges fuld-

komment i Jorden. En Mark, der er tilberedt med denne Scarificator, seer ud som et Hangebed, intet Ufrugt, ingen Klumpe, Overfladen aldeles jevn, og fint pulveriset; intet Plovarbejde kan i fjerneste Maade sammenlignes hermed; allermeest paafaldende er Forskjellen, naar man gaaer over en scarificeret, og en paa sædvanlig Maade pløiet Mark, da føler man egentlig først rigtig Jordens sprøde Smuldring. Paa en scarificeret Uger gaaer man, som om Jorden var meddeelt Elasticitet, saa blød og eftergivende er den; naturligt kan i en saadan Jord alle Planter voxer yppigere og bære rigeligere. Ved at scarificere een Gang er Marken ligesaa godt beredet til Sæd, som naar man har pløiet 3 Gange, og da Scarificatoren spænder 3 Plovsurer, bearbejder den folgelig ligesaameget som 3 Plove, og $\frac{2}{3}$ Tid er desforuden sparet. — Paa sædvanlig Viis:

- 1) nedpløies Stubben,
- 2) pløies 2den Gang,
- 3) pløies til Sæd,
- 4) anvendes, efter Omstændighederne, flere og mange HarveTint til Sædens Nedbringelse.

Alle disse Arbeider kunne ikke skee paa een gang, men i fortære eller længere Mellemrum, i hvilke man da altid er afhængig af Veirliget o. s. v.

Med Scarificatoren forholder det sig derimod ganske anderledes; man gaaer over Stub: eller Klø: vermarken med den, opbrænder eller skaffer tilside alle Stubbe, Rødder og Ufrugt, og dermed er For:

beredelsen til Sæden skeet. Denne sidste nedbringes ved een Scarificering og Arbeidet er endt. Der Hele fuldendes i een Dag, og man har den Mulighed i sin Magt, stedse at oppebie den for Sæden gunstigste Tidspunkt, og hvilken Indflydelse dette igjen kan have paa Høsten er bekjendt nok. Hr. v. Glicks Scarificator sparer altsaa Tid og Arbeide og sikrer en rigeligere Høst. En fleeraarig Erfaring har stadfæstet det, thi Glick arbeider alt flere Aar med den. De Redskaber, som under Hr. v. Glicks Veiledning blive forfærdigede til Hendes Excellences Godser, komme med Tilbehør og Alt omtrent paa 40 Gl. W. W. eller circa 33 Rbd.

Det er imidlertid at lægge Mærke til, at Arbeidet med Scarificatoren, paa en hidtil uscarificeret Mark, ikke er let; 2de stærke Heste eller Oxer have fuldtov at gjøre, og saavel Kjøreren som Dyrene anstrænges; heller ikke er en Mark, med eengang, tilbørligen forberedet, men Scarificatoren maa i det mindste gaae 3 Gange over samme, førend den i den nødvendige Dybde kan kaldes smuldreret og renset. Er imidlertid dette eengang skeet, og paa rette Maade, er Marken og for bestandig i Orden; een eneste Overgang er aldeles tilstrækkelig til at tilberede Jorden fuldkomment, og en dygtig og stor Arbeidshest kan da ligesaa let trække Redskabet, som en Karl med Lethed haandtere og styre det.

Det andet Middel til hurtigt og sikkert at naa en forhyet Indkomst af sine Jorder, bestaaer i den

først muelige Formerelse af Gjødning. Da man,
 for paa sædvanlig Maade at erholde denne, natur-
 ligviis maa udvide Foderdyrskningen og anskaffe sig
 mere Nøg, og da dette ikke paa eet Aar lader
 sig gjøre, har Hr. v. Glick paa en anden Vei vidst
 at tilveiebringe Gjødning:Formerelsen, nemlig ved
 stort Forraad af Jord:Aske. Til dette Diemed er
 paa alle Godserne anlagt Jord:Brænderier. Oven
 udgraves i Jorden, i Nærheden af det Materiale,
 som skal brændes, og over Ildstedet bliver Jorden,
 vaad, idetmindste fugtig, saaledes opstabled paa hin-
 anden, og i saa store Stykker som mueligt, at den
 afgiver Lusthuller indtil en Høide af omtrent 3 Fod
 overalt, siden kan og sprød Jord kastes paa, og
 Jordhoben optaarnes i Form af en langagtig Tårn
 kant 5 à 6 Fod høj. Nu bliver Ilden nedenunder
 antændt, og i længere Tid og saalænge underholdt,
 til hele det underste Jord:Lag er kommet i Brand,
 og Ilden nu vedligeholder sig selv i Jorddyngen.
 Naar Ilden, eller og kun en meget stærk Røg, vi-
 ser sig paa Siderne eller oventil, bliver frisk Jord
 igjen lagt paa, hvilket isærdeleshed skeer, naar de
 underste Jordlag ere gjennebrændte og sammen-
 sunkne. Paa denne Maade bliver man ved indtil
 den hele Jordhob er udbændt, hvorefter man er-
 holder fra 80 til 100 Læs à 10 Centner, som let
 lader sig sønderrive og pulverisere til Jordaske.
 Denne Jordaske bliver sirvet ovenpaa Algeren, om-
 trent 10 Læs eller 100 Centner pr. Metze Land,

og derpaa, naar den først fuldkommen er mættet af Ilt (det gamle Guurstof) nedpløiet. Virkningen skal være aldeles lig en ligesaa stærkt sædvanlig Staldgjødning.

Hr. v. Slick giver under et Markomløb, istedet for 2de Staldgjøfninger, hvilke sædvanlig gives fra 6 til 10 Mar, kun een Stald- og een Jordaske-Gjøfning. Den Jord, som anvendes hertil, maa være, om ikke bar Leer, dog leeragtig, og, som alt bemærket, brændes i fugtig Tilstand. Jeg saae store Hobe af saadan Jordaske, men man kan kun bruge det som Gjødning paa leret Jord. At denne Raade at gjøde paa ikke er kostbar, er indlysende, tilmed spares paa Kjørsel og Tid, hvor man paa Marken selv som skal gjødes, eller dog i Nærheden, har Materialet.

Ikke mindre interessant var det mig at lægge Mærke til en Kartoffelmark af bar Leerjord paa Herregaarden Razowig, hvilken istedetfor anden Gjødning kun blev paakjört 18 Læs Sand pr. Mege Land, og paa hvilken Kartofflerne stode saa frodige, som jeg endnu aldrig har seet dem."

v. Slicks practiske Erfaringer over det Beatsonske Agerdyrkningsystem, bragt i Anvendelse ved en rigtigt stillet Scarificator og forstandig Brug af brændt Leer, Mergel, Elebrige og lignende Jordarter.

"Ikke uden Grund siger jeg her "ved rigtigt

fillet," og "ved forstandig Brug." Thi de fleste Scarificatorey jeg saa i fremmede Egne have ikke, hverken i ydre eller indre Form, den rigtige Stilling, som passer til alle de Operationer, der foresfalde, og denne Mangel ved Redskabet selv er Aarsag i, at saamange, der ønskede at arbejde dermed, ikke opnaaede det, som de havde lovet sig deraf.

En regelret dannet Scarificator maa i alle sine Bestanddele holde et ufravigeligt Størrelse-Forhold; Jernzinkernes Stilling maa overalt være ganske lige i en vis Vinkelgrad. De Hakkezinker, som skulle indsættes i den forreste Ramme, maae ubetinget og nødvendig udarbejdes $\frac{1}{2}$ Tomme kortere, end de bageste Skjærezinker. Der maa være lige Frastand mellem de 7 Huller i enhver Ramme; Hjulet maa, som en væsentlig Bestanddeel af det Hele, have sin behørig proportionerede Størrelse, og Regulatorerne ved Hjulet, saavelsom de, der blive at anbringe paa det bageste Tværtræ, ere Bestanddele af det Hele, som maa bruges efter deres Bestemmelse ved enhver Operation der skal foretages. Er en saadan Scarificator regelret sammensat med alle sine dertil hørende Bestanddele, og er fremdeles Drættet behørig anbragt i en tredie Deel Længde af det hele Redskab, og de forreste Zinker, naar man sætter det samlede Redskab paa en lodret Brædebund, da staae parallel $\frac{1}{2}$ Tomme høiere end Bunden er, men de bageste Zinker parallel med selve Bunden, saa vil et saadant Redskab sikkert gjøre den fortræffeligste

Tjeneste i enhver, endog den haardeste Leerjord, selv der hvor det formedeltst Torke ikke er muligt at arbejde med den sædvanlige Ploug, hvilket i dette Tilfælde udrettes derved, at Hjulet ved Regulatorerne stilles noget lavere, og de bageste Regulatorer forblive i den samme Høide. Med en saadan fuldkommen stillet Scarificator har jeg udført mine første Forsøg, og efterat have erfaret dette Redskabets Fortræffelighed, arbejdet dermed i det Store. Jeg vil derfor her saavel meddele Begyndelsen af mine Forsøg, som og den hidtil brugte Behandlingsmaade med mine Marker, med det Ønske, at samme, formedeltst den forhojede Production med langt ringere Omkostning end hidtil, maa finde Efterligning:

Jeg Begyndelsen af Aaret 1829 forskrev jeg Hammanns Oversættelse af Alexander Beatsons nye Agerdyrkningsystem, i den Hensigt deraf at lære at kjende, hvilket Gjødemedel der anvendes istedetfor sædvanlig Kalk eller Staldgjødning, og hvilket nyt opfundet Redskab der bruges istedetfor den sædvanlige Ploug.

Jeg maatte formode, at en Mark, som aarlig dyrkes uden Hjælp af nærende Stoffer og uden Ploug — eller istedetfor denne ved Redskaber der træde i dens Sted — aldrig med nogen forholdende Virkning kunde udmærke sig; og det saameget mere, da jeg i en Række af fulde 13 Mai anstillede sammenlignende Forsøg over Virkningen af en Mængde

forskjellige Gjødemedler, og over grov og fin Bearbejdning af Jorden, og tillige behandlede en under min Dyrkning værende Mark uden nogen Tilgiøb af nærende Stoffer, i den Hensigt, at jeg derved kunde sættes istand til noie at beregne, hvilken Kraft egentlig bliver tilført Jorden ved Gjødning, og hvilken reel Nytte der lader sig vente af gjødet og ugjødet Jord.

Ved min egen 13aarige Erfaring blev jeg overtydet om, at denne sidstnævnte Mark, under iøvrigt meget god Bearbejdning, hvile hvert 3die Aar og en efter rationelle Grundsætninger med Omhu valgt Frugt og Fodervæx, stod i reen Fordeel langt tilbage for de øvrige Marker, der aarlig vare dyrkede, og gjort frugtbringende ved forskjellige Gjødemedler.

I denne Døertydning lagde jeg aldeles intet Værd paa dette Værks henrivende Littel, og det var mig blot om at gjøre, at lære det nye Gjødningssurrogat og det nye Redskab at kjende, og efter Anvendelsen af samme, at kjæde denne Behandlingsmaade i Rækken af mine hundredfold øvrige Forsøg. I denne Hensigt altsaa vilde jeg lære det nye System at kjende, og fandt, udenfor Redskabet og dets Anvendelse, intet Nyt; thi med Hensyn til Markernes og Engenes Gjødning med brændt Leer, da var jeg alt ved mine tidligere Forsøg tilstrækkeligen overbevist om, at dette frembragte herlige Virkninger, naar det paaførtes efter et Omløb

af 3 Aar, efterat man havde gjødet i Forveien med animalst Gjødning. Men at det brændte Leer paa een og samme Mark, for bestandig, og i animalst eller andet Gjødemiddels Sted, vedholdende og fordeelagtigen skulde virke paa Sædens Vegetation, det kunde og tiltroede jeg mig ikke at bestemme. Men efterat jeg i visse Maader torde antage min Formodning, efter dette uskæerlige Værk, for at være bekræftet, at nemlig de brændte Jordarter, særdeles den klæbrige Jord, bestandig paaført isædtes derfor anden Gjødning, kunne yttre en opvækkende Vegetationskraft, da gik min Stræben isærdeleshed ud paa, strax at lade mig gjøre en Scarificator og Stubrive, for under fælleds Brug og Anvendelsen af de brændte Jordarter, at kunne anstille Forsøg i det Mindre.

Da Scarificatorens Afriksning i den haumannske Oversættelse, isærdeleshed Jernzinkernes Structur, ikke vare saa nøiagtige, at man i første Dieblis kunde opfatte disse, saa lykkedes det mig ved megen Eftertanke og efter flere Forsøgs-Tider, netop at træffe paa den samme Structur og Størrelse af Jernene, som i "Nachtrage zu dem neuen Systeme des Ackerbaues" paa det tydeligste er afbildet.

Ogsaa den øvrige Construction af hele Redskabet, saavelsom af Stubriiven, lykkedes mig fuldkomment, kun havde jeg endnu ikke anbragt begge Regulatorerne, da jeg endnu ikke brugte alle hine Dyr-

rationer, som "Nachtrag" siden gjorde mig bekendt med, og til de gjentagne Scarificeringer regulerede jeg Dybden ved over Jernet at paahæfte smaae Brætter, som ved at understøttes naaede til Kammen. Men da denne Maade at regulere paa ikke kan bruges ved alle indtræffende Operationer, især: deleshed naar man vil bruge Halvcirkelslove, har jeg ogsaa, ved de Scarificatorer jeg senere har ladet gjøre, anbragt begge Regulatorerne paa det bageste Sværtræ og paa Støtthjulet, ligesom ogsaa begge Diammerne efter den Mayerske Oversættelse forsynes des med 7 Huller, for at alle Operationer kunne foretages.

Da det Beatonfske Ugerdyrkningsystem kom mig ihænde, kjendte jeg saaledes allerede tildeels de brændte Jord og Leerarters gjødende Kraft; hvor meget mere maatte jeg da ikke strax fortsætte mine tidligere Forsøg og brænde en større Mængde Leer! Lykkelighvis havde jeg i Faarestallden liggende nogle Læs Leer, som jeg, i Winterens Løb, deels brændte i Ovnen, deels lidt efter lidt paa Ildstedet, og paa denne Maade erholdt jeg ved Enden af Marts 5 Læs af dette Stof, fra hvilket jeg gennem et Sild omhyggelig skillede den Aske, der befandtes deri. Denne ved flere Gange Omkaste til Pulver forvandlede Leeraske bragte jeg paa omtrent 1 Mege Land Hvede, som efter ugsødede Kartofler var saæt, ligeledes uden Gjødning, af den Årsag, at jeg i Foraaret vilde overstrøe den med mit sædvanlige

3 Bind 2 Hefte. (12)

vegetabilisk; mineralske Obergjødskningsmiddele, for derefter at erholde en saa stor Afgrøde, som jeg ellers ikke havde faaet ved at gjøde med nok saa stor en Mængde dyrisk Gjødning.

Lidlig paa Foraaret foranstaltede jeg derfor strax 3 smaae Leerbrændinger uden Døn, og erholdt til mine forehavende Forsøg 52 Læs vel gjennembrændt og pulveriseret Leer a 10 Centner eller ialt 520 Centner; men da jeg befrygtede ikke saa let at kunne udfinde det brændte Leers sande Virkning paa mine egne Marker, som vare i den bedste Cultur, forpagtede jeg til dette Forsøg af en ikke duelig Landmand en Uger, hvormed jeg var overtydet, at den i 12 Aar ingen Gjødning havde faaet, og som neppe gav 2 Fold. Denne lerede og paa sine Steder fugtige Mark, hvis Underlag ligeledes i en Dybde af 2 Fod er Leer, oversiroede jeg med 420 Centner brændt og pulveriseret Leer, saaledes at paa 1 Mege Udsæd kom 14 Læs a 10 Centner eller tilsammen 140 Centner. Ugeren, som bestod af 3 Meget Land, deelte jeg i 3 lige Dele og bearbejdede den som følger:

Efterat Leerassen var ligelig fordeelt, ploiede jeg Jorden, som neppe formaaede at bære Ufrugt meer, i $1\frac{1}{2}$ Tommes Dybde, hvilket ellers sædvanlig skeete i 2 Tom. Dybde, harvede den strax skarpt af med 2 Tint, og paa den 3die Dag drog jeg Scarificatoren i 2 Tom. Dybde paa tværs, gjentog sidste nævnte Arbejde 5 Tom. dybt, hvorefter det strax

nok engang blev godt afharvet. Ved disse hurtigt paa hinanden foretagne Operationer bragte jeg Marken i en meget sprød Tilstand, og Leerasken blev tillige paa det nœieste blandet med Madjorden. I denne forberedede Tilstand udsatte jeg Marken i 14 Dage for Atmosfærens Indflydelse, og efter denne Tids Forløb var den og bevoret deels med ung Riddike, deels med opspiret Hestehov, hvilket allerede paa en vis Maade var mig en Vorgen for den Vegetationskraft, der udviklede sig ved den paaførte, med Madjorden inderlig blandede, Leeraske, og det saameget mere, da jeg paa et lille Stykke af samme Mark, som jeg i den Hensigt lod ligge uden Overstrøening, ikke fandt et Spor af de nævnte Ufrugtsarter.

I den 5 Tom. dybt scarificerede Ugerjord udtørredes det Regnvand, som midlertid havde samlet sig, jævnt og efterhaanden, saaledes at jeg den 27de April kunde begynde min Saaening. Forinden maa jeg dog bemærke, at efter Breden af Ugeren lod jeg 99 □ Fæne Jord ligge uden Afse; Gjødning; den hele Mark besaaede jeg paa langs med 1 Møse Sommerhvede, 1 Møse Byg og den 3die Møse Land med 6 Skpr. Kartofler af de lang; og meelagtig røde, skaarne i 2 Stykker. Der blev saaledes et Stykke Jord besaaet med enhver af disse Urter, som ikke havde faaet Gjødning. De Markstykker, der vare bestemte til Byg og Sommerhvede, anlagde jeg i 40 Toms. Bede, saaede Sæden ovenpaa: og

bragte den ned med min 27 Tom. Scarificator i en Dybde af $1\frac{1}{2}$ Tom., overharvede Jorden paa langs, og ved Hypeploven med de bevægelige dobbelte Muldsjæle drog jeg 5 Tom. dybe, smalle Vandsfurer i 40 Tom. Afstand.

Jeg kommer nu tilbage til min Winterhvede, som først paa Foraaret, saasnart Jorden var tør nok, blev overstrøet med 5 Læs Leeraske pr. Møge Land. Strax efterat denne var tilbørlig fordeelt, harvede jeg som sædvanligt ogsaa denne Hvede, men oftere og kraftigere, for, idetmindste godt, at blande Leerasken med det øverste Jordlag. At Hvedens dobbelte Afharvning om Foraaret paa forpøt Jord bestandig tilveiebragte fortræffelige Virkninger for mig, kan jeg forsikre, og enhver Deconom, som besidder Landvæsen: og kemiske Kundskaber, vil efter den her beskrevne, foretagne Operation, meget let kunne forklare sig Aarsagerne til at den maa lykkes; det vilde derfor være overflødigt at tale mere herom. Kortsagt, jeg harvede Hveden paa langs og paa tværs, til Marken saae ud som nylig behandlet Jord. Virkningen heraf, i Forbindelse med den paaførte Leeraske, var saa overraskende, at Enhver der saae Hveden forundrede sig, og troede, formedelsk dens tykke, ligedannede og overordentlig store Ayr, at den var gjødet med Potaske: Affald.

Ogsaa Kornet og Sommerhveden, saavelsom Kartoflerne paa den forpagtede Jord, viste kort efter at være komne op en særdeles Vegetation, som og:

saa udmærkede sig lige til Høsten. Kartoflerne havde jeg efter 14 Dages Forløb, da der viste sig noget Ufrugt, afharvet paa langs og tværs, 14 Dage derefter hyppede jeg første Gang, efter et Forløb af 3 Uger 2den Gang, og 1ste Juli 3die Gang.

Resultaterne af denne Behandlingsmaade med alle her nævnte Slags vare paafaldende; efter hiin Hvede, som kom efter Kartoflerne, og som var overstrøet med brændt Leer, fik jeg paa 1 Møse Land 4 Traver i store trehalmede Bundter, hvoraf tærskedes 17 Møser Hvede; og skjøndt jeg i den øvrige Mark, efter foregaaende gjødet Grønfoder, ligeledes høstede pr. Møse Land 4 Traver Hvede, saa gave disse dog kun 13½ Møse. Leergjødningen, sammensat med det øverste Jordlag, og Jordens Løsning i Foraaret indbragte mig altsaa en reen Gewinnst af 3½ Møse Hvede.

Men nu maa jeg og underrette om, i hvilken Kraft denne her med Leeraste overstrøede Mark, og i hvilken Kraft mine øvrige Hvedemarker med forangaaende Fodervæxter have befundet sig.

I min korte 13aarige, men virksomme og raske løse Virken i det landoeconomiske Fag, gjorde jeg mig det strax fra Begyndelsen af til Lov, ved kemiske Oplosninger at bedømme de forskjelligste Jordarters Kraft, for derefter overhovedet at kunne bestemme min Fremgangsmaade og Gjødnings-Mængde. Denne kemiske Undersøgelse, særdeles for at bedømme den i Jorden værende Humus, gjentager

jeg hvert 3die Aar, for tillige at kunne skjønne, om den empiriske Methode at opdage Kraftforøgelsen ved paaført Gjødning og Kraftformindskelsen formedelst Jndhøstningen, stadfæster sig, og hvorvidt denne staaer i Forbindelse med hiin. Da jeg nu ved firegange gjentagen kemisk Opløsning af den samme Madjord, og 12 Aar igjennem paa 31 forskjelligeartede Marker, bragte i Erfaring, at den friske ugjærede Gjødning, hvori de fleste Salte og olieagtige Dele endnu befinde sig samlede, og endnu ikke ere opløste i Damp, samt af denne Aarsag er meest stiftet til at opfange Vand og Dunster til Opløsning og derved bevirket Plantenæring *) forholdsviis leverer den største og meest varige Jndtægt, saa har jeg ogsaa til nærværende Gjenstand sideordnet den ugjærede friske Gjødning, der strax, og idetmindste 6 Uger før Saaening, nedbringes. 360 Centner af denne Gjødning er sædvanlig hos mig paa en Dags Pløieland, hvorved jeg giver denne en ny Kraft af 90 Grader; Bearbejdning og Jndsugning af Atmosfærens nærende Dele lægger 10 Grader til, tilsammen 100 Grader. Fremdeles erfarede jeg, at enhver høstet Meke Hvede, efter Gradrag af Udsæden, unddrager Ageren 3 Grader, enhver Meke Korn omtrent $1\frac{1}{4}$, og hver 15de Meke Kartofler 2 Grader. Ligesom nu Høsten er falden godt eller slet ud, vil Kraftformindskelsen af Jorden være mere eller mindre

*) cfr. Thøer, 2 Deel pag. 169.

dre, og for den tilkommende Sæd vil der ogsaa være flere eller færre nærende Dele blevne tilbage i Jorden; hvorfor ogsaa Jorden, efter en slet Høst, som blot bevirkes ved atmosfæriske Uheld, ved Tilgivt af ny Gjødning bekommer til den næste Sæd forholdsvis saamegen mere Kraft, som den feilslagne Høst har berøvet den mindre, hvilket ogsaa Erfaringen i dette Tilfælde ved en paafølgende bedre Høst netop i samme Forhold stadfæster.

Denne Hvedemark havde nu ved Udsæden 68 Grader Kraft pr. 1 Dags Ploiland, og da jeg til Hovedsæden altid udlægger mine Marker saaledes, at de indeholde 100 Grader Kraft, saa har jeg af mit sædvanlige Overfrøeningsmiddel maattet tilgive 6 Centner pr. Dags Ploiland, for at erstatte de manglende 32 Grader, hvorefter jeg da, i ikke altfor ugunstige Aaringer, i Gjennemsnit pr. Dags Ploiland høstede 27 Møger Hvede over Udsæden, og 4860 Pd. Straae, hvorvel jeg oftere, og navnlig i Aaret 1829 i særdeles gunstigt Veirlig, med Beregning af Udsæden erholdt en Indtægt af 40½ Møger. Ved stærkere Gjødning og indtrædende vaadt Veirlig, var jeg stedse udsat for Faren af Veiesæd, og da min Bedrift er saaledes deelt mellem Eng, Agter og Dværgavl, at jeg aarlig kan gjøde den 3die Deel af Marken, pr. Dags Ploiland med 360 Centner, og derved give Ageren 100 Grader ny Kraft, saa kan jeg ikke lade usædvanlige Tilfælde komme i Betragtning, men blot holde

mlg til den sædvanlige Productions-Evne. Istedet for at jeg, for at udgjøre de 100 Grader Kraft, skulde i Foraaret have givet Ugeren 6 Centner pr. Dags Ploiland af mit sædvanlige Overstrøeningsmiddel, førte jeg, som tidligere bemærket, 5 Læs eller omtrent 50 Centner Leeraske paa 1 Mehe Land, og heraf faldt der 150 Centner paa en Dags Ploiland. Resultaterne af denne Gjødning og af Jordens gjentagne Smuldring ved oftere at harves i Foraaret, vare følgende: jeg høstede nemlig 4 Træder, hvoraf jeg har udtærsket 17 Meher Hvede, altsaa med Fradrag af Udsæden 16 Meher. Efter hjembragt Høst opløste jeg strax Madjorden paa denne Mark for at erfare hvor stor Kraftgrad Jorden endnu var i Besiddelse af, og hvormange Grader Kraft Leergjødningen altsaa maatte have afgivet til den.

Efterat jeg af 1 Mehe høstede 16 Meher over Udsæden, havde jeg paa den samme Mark faaet pr. Dags Ploiland 3 Gange 16 eller 48 Meher. Men da, efter tidligere Opgave, en over Udsæden høstet Mehe Hvede med Straae unddrager den Jord den voxer paa 3 Grader Kraft pr. Dags Ploiland, havde ogsaa disse 48 Meher unddraget Ugeren 144 Grader Kraft. Man maa derfor antage enten at Leerasken selv har meddeelt Jorden saameget mere Kraft, eller og at den maa have været stikket til at irritere Jordens naturlige Kraft til en forhoiet Vegetation i en saameget høiere Grad. Men efter

denne kemiske Opløsning fandt jeg, at denne Ager endnu bestandig besad 13 Grader pr. Dags Pløiland over den naturlige Kraft, og da samme, førend den dyrkedes med Hvede, indeholdt pr. Dags Pløiland 68 Grader over den naturlige Kraft, saa ere heraf ved Høsten fravundet samme 55 Gr. Men efterat en Høst af 48 Møger Hvede over Udsæden pr. Dags Pløiland havde udbraget 144 Grader Kraft, er det mig klart og tydeligt, at de overskræde 150 Centner Leeraffe og en kraftig Smuldring af Madjorden, tilligemed flere Gange gjentaget Harven i Foraaret maatte have meddeelt Jorden pr. Dags Pløiland 89 Grader Kraft, for herfra forholdsvis at kunne fradrage 144 Grader formedelst Høsten.

Antager jeg nu, at Jorden havde faaet 18 Graders Kraft ved dens Opsmuldring i Foraaret af den kraftige Harven og ved Indsugningen af Atmosfærens nærende Stoffer, saa havde en Leeraffe-Gjødning med 150 Centner pr. Dags Pløiland, endnu altid meddeelt Jorden 71 Grader Kraft, men for at bringe 71 Grader Kraft pr. Dags Pløiland i Jorden, bruger man 28 Læs à 10 Centner eller 280 Centner Staldgjødning, og da denne Ager før Hvedens Saaening endnu besad 68 Grader Overskraft liig 270 Centner Staldgjødning, saa udfordredes, med Iberegning af Atmosfærens gunstige Indvirkning, 550 Centner Staldgjødning for at kunne aale 51 Møger Hvede pr. Dags Pløiland, da 10 Centner heraf, ifølge mine ofte gjentagne

Jagttagelser, meddele Algeren pr. Dags Ploiland en Kraftformerelse af $2\frac{1}{2}$ Grad.

Heraf kan jeg altsaa forhaanden gøre den Slutning, at paa Leerjord, som ikke er altfor seig, som besidder 8 Grader naturlig Humus og pr. Dags Ploiland er forøget med 270 Centner Staldgødning, virker 150 Centner paastrøet brændt Leeraske ligesaameget, som om der istedetfor denne var paaført 280 Centner Staldgødning, og den første, hvis Materiale desforuden tages af samme Mark, kommer mig med Brænde og Arbeidsløn ikke dyrere end 7 Fl. W. W., omtrent = 5 Rbd. 5 Mt., hvorimod 280 Centner selvavlet Staldgødning idemindste koster 56 Fl. W. W. = 46 Rbd. 4 Mt. Hvilken Besparelse allerede i at tilvejebringe Næringsstoffet, og hvilken Besparelse ved at slippe for at udføre Staldgødningen, da Leerasken faaes fra samme Mark.

Nu kommer jeg til min forpagtede Jord, hvor paa jeg saaede 1 Meke Sommerhvede, 1 Meke Korn og i 1 Meke Land lagde 6 Skpr. overstaarne Kartofler paa den beskrevne Maade.

Af Sommerhveden erholdt jeg af denne forhen aldeles affræstede Jord, ved at udstroe 100 Centner Leeraske, $6\frac{1}{2}$ Meke igjen, hvor jeg af samme Algeres ugjødede Deel kun fik 3 Fold.

Efter Bygget fik jeg $7\frac{1}{2}$ Meke, og paa den ugjødede Jord kun $3\frac{1}{2}$ Fold.

Kartoflerne gave efter 100 Centner Leeraskes

Udsirøening 64 Møser, og paa den ugjødede Jord kun 4 Fold.

Ved Siden af dette Forsøg har jeg dengang endnu foretaget følgende med Leeraske-Gjødning.

Paa en halv Møse af mine visnok meget gode Byg-Ugre førte jeg, istedetfor 70 Centner Staldgjødning, som jeg sædvanlig pleier at give til Kartofler, 70 Centner Leeraske, og efter 4 Scarificeringer og 3 Høpninger erholdt jeg 33 Fold, hvor jeg iaar paa hine Ugre, som jeg gjødede med samme Quantitet Staldgjødning, og gav samme Behandling, kun erholdt 22 til 24 Fold. En Møse Land Kleeer oversirøede jeg med 30 Centner brændt Leer, som kostede 1 Gl. 24 Kr. W. W., omtrent = 1 Rbd. 1 Mk., og jeg fandt at dette under Væksten virkede ikke saa ubetydeligt mere end 100 Pd. brændt Gips, der til samme Tid var strøet paa 1 Ekp. Kleeerland, og som kom mig paa 3 Gl. 30 Kr. W. W. eller omtrent 2 Rbd. 5 Mk. 8 p.

Disse i Aaret 1829 saa gunstig udfaldende Forsøg have, naagtet mit store Forraad af Staldgjødning, som jeg nu i betydelig Mængde bragte paa Fodermarkerne og Engene, bevæget mig til, hele Sommeren igjennem, ikke alene kun at brænde Leer til Aske, men og at anvende det nye Beatsonske Nedsfab paa alle Markerne, hvilket, isærdeleshed efter Kleeer, Bitter, Blandsæd og Erter, ydede mig særdeles god Hjelp, og i den Grad, at da Høsten af disse Sædarter dette Aar traf sildig

ind, kunde jeg dog ved hurtig efter hinanden følgende Scarificeringer, endnu i rette Tid begynde Hvedesædens Saaening. Denne med Leeraske overstrøede, og med den Beatonfske Scarificator behandlede, Vintersæd udmærkede sig alt i Esteraaret frem for al øvrig Sæd, og jeg havde det paafølgende Aar en meget riiig Høst.

Uf disse Forsøg, som jeg foretog i Aaret 1829, kunde jeg altsaa slutte, at den hensigtsmæssige Brug af den rigtigt stillede Beatonfske Scarificator, i Forbindelse med brændt Leer, paa magre Leerjorder gjør en god Virkning, og paa sandet Jord, Leer, og leeragtig Jord, der desforuden er forsynet med nærende Stoffer, og holdt i god Cultnr, en overordentlig Virkning, og over al Forventning. — I Begyndelsen af Aaret 1830 overtog jeg Landbedriften af en betydelig Herstabs: Eiendom i et mildt Clima, hvis Jordbestanddele, blandede med Sand, indeholde Aluun. Da den derværende Agerjord er dyb, og indtil 12 Tom. blandet med vegetabiliske Substancer, hvis Underlag iøvrigt er sortagtig Sand, anvendte jeg ikke der paa Stedet Leeraske: Gjødning, da der desforuden ved dette Gods afledes Gjødning i Overflødighed. Leeraske: Gjødning i et vindtørt Leie trækker vedholdende en stor Deel af Agerens Fugtighed til sig, der saaledes som Næring for den sig udviklende Sæd vilde være gaaet tabt, og altsaa paa dette Sted ikke tilraadelig. Jeg indskrænkede mig derfor til Brugen af det Beatonfske

Ugerdyrkningsredskab, hvoraf jeg her ikke kan unde-
lade at meddele Resultatet.

Før Foraarssaeningen begyndte, lod jeg min
egen Scarificator og Stubrive komme hjemme fra,
for endnu i samme Aar at skaffe Godsbesidderen
en Overtydning om dette Redskabs Nytte ved en
synlig og betydelig Fordeel, hvorom jeg forud vid-
ste Besked.

Paa en nu inddraget Forpagtningsmark, be-
stemt til Havre, og som i Kraft stod tilbage for
de øvrige herskabelige Marker, men i Høsten godt
pløiet, blev herefter i min Nærværelse, og næsten
ved min Ledning, indtil Karlen forstod at føre Reds-
skabet, 20 Møger Land scarificeret i 6 Tom. Dybde,
men andre 20 Møger Land af samme Mark, paa
sædvanlig Maade harvet; herpaa bleve alle 40
Møger Land paa een Dag besaaet med 41 Møger,
7 Smaamaal Havre. Paa den alt scarificerede
Mark blev Havren nedscarificeret $1\frac{1}{2}$ Tom. dybt,
og paa den anden Deel af denne Mark blev den
som sædvanligt nedpløiet $1\frac{1}{2}$ Tom., hvorefter begge
Dele blev harvet jævnt. Efter 14 Dages Forløb
viste sig alt en væsentlig Forskjæl, og jeg maatte
gjøre den Bemærkning, at den scarificerede Jord
bevogedes altfor tykt, da alle Sædkorn vare spirede,
hvorfor jeg og, mod Udsørgsforvalterens Billie,
endnu engang lod denne Mark overfare, ved at
sætte 3 smaa Haffejern i det bageste Tværtræ,
og den indskruede Rive i det forreste; dog lod jeg

den fjerde Deel af denne Mark staae i sin tykke Tilstand, for at overtøge Forvalteren om, at denne ved Modningen ikke vilde komme den første nær, skjøndt denne Overscarificeren syntes at have tilintetgjort $\frac{1}{4}$ Part af Sæden. Alle Forbigaaende beundrede hele Sommeren igjennem denne scarificerede Havres høie Væxt, tykke og mørkgrønne Tilstand, medens den nedploiede Havre paa samme Mark beholdt Udseende som sædvanligt.

Men Forskjællen paa Høsten forholdt sig saaledes: Efter 20 Møger Havre under den sædvanlige Dyrkningsmaade erholdt man 10 Skof 54 Møg à 11 Møger = 120 Møger, altsaa 6 Fold.

Efter 20 Skpr. scarificeret Havre erholdt man derimod 19 Skof 29 Møg, à 14 Møger = 272 $\frac{1}{2}$ Møger, altsaa 13 $\frac{1}{2}$ Fold, foruden tykkere og længere Straae. Hvad har nu tilveiebragt denne væsentlige Forskjæl paa een og samme Mark, uden den forbedrede Dyrkningsmaade, det vil sige, Underlagets Smuldring uden at bringe dette til Overfladen, og en saa fin Pulverisering af det øverste Jordlag som muligt.

Det første bevirker nemlig, at de saa let bortdunstende indsugede atmosfæriske Lustarter kunne trænge ind og igjennem det smuldrede Underlag, der opholdes i længere Tid, og ved deres successive Opstigen i det midterste Jordlag skal blive indsugede af Væxternes Epire-Rødder, og saaledes, ikke derfor til ingen Nytte at bortdunste, at kunne gaae

over i Planterne selv. Paa et scarificeret Stykke Land, hvor Underlagets Smuldring, uden at opbringe Jorden selv, besirktes, forhøies Productionskraften ofte det Dobbelte, naar, hvilket som oftest er Tilfældet, Underlaget indeholder Stoffe, af forraadnede Planter og Rødder.

Det i dette Aar ved samme Meieriegaard scarificerede Byg, samt Erter, saavelsom Hirsen, udmærkede sig ligeledes i saa høj Grad fremfor de Marker, der ere behandlede med Plougen, at jeg i Løbet af Sommeren lod endnu 6 Scarificatorer forfærdige, for at kunne nedbringe den største Deel af Vintersæden med disse.

Dette gif og for sig, og foruden at jeg lod udsaae $\frac{1}{4}$ mindre Sæd end ellers, viste allerede Efteraaret, og endnu mere Foraaret, en Virkning efter dette Ager-Redskab, der ikke lader noget mere tilovers at ønske. Foraarsæden 1831 blev endnu størstedelen under min Veiledning behandlet med den Beatsonske Scarificator, og da Erter og Havre vare i Jorden, forlod jeg denne fortreffelige Egn, for at overtage Directionen over 5 betydelige Godser.

Overbevist om det Beatsonske Agerdyrknings-Redskabs veldædige Virkninger, og om Jordastens fortreffelige Indflydelse paa Markfrugters Vegetation, maatte jeg for ethvert af disse Godser i Løbet af Sommeren lade forfærdige et fornødent Antal af Scarificatorer, for dermed at kunne bestride Vintersæden, heller ikke undlod jeg at brænde en

passende Mængde Leer og flebrige Jordarter, hvor jeg fandt Grund til at forudsætte en god Virkning heraf.

En stor Deel af Vintersæden blev nu paa disse 5 Godser nedlagt ved Hjælp af Scarificatoren og med Leerast. Virkningen af begge disse Manipulationer udeblev ikke; Sæden kom kraftig og i saa fjelden stærk Væxt frem, at den nu byder Faarene en fortreffelig Græsgang, og den lader haabe en saa stor Indtægt af Kjærner og Straae, som jeg efter den sædvanlige Behandlingsmaade og den stærkeste Gjødning ingenlunde kunde vente, da Sæden efter stærk Gjødning og i ploiet Jord pleier at lægge sig, hvilket paa en scarificeret Mark aldrig kan indtræffe, idet Sæden i den meget dybe smuldrerede Jord kan drive længere og stærkere Væleroder, hvilke, naar de komme paa fast Underlag, selv der endnu trænge 2 Tom. dybt, og saaledes skaffe de over Jorden fremragende Værter en fast Støtrepunct, der formedelsst sin faste Consistents ikke tillader Sæden at lægge sig. Men i Jordens fint pulveriserede Overflade finde Sædspirene opløst Værring i Mængde, hvilken i en blot ploiet Mark for detmeste bliver indsluttet i de tilbageblevne, ikke smuldrerede Jordklumper, og saaledes til ingen Nytte for Sæden.

Fuldendt staaer saaledes for mig det fuldkomne Algerdyknings-Redskab, da alle de Operationer, som kun uogenlunde lade sig tænke til Landvæ-

senets Bedrift, lade sig hensigtsmæssigt og fuldkomment udføre med dette, naar man selv gjør sig den Umage at afrette Arbeidsfolkene, og forstaaer at borttrybde de Indvendinger, der i Begyndelsen vilde opstaae derimod. Har en Karl engang arbeidet 8 Dage dermed, griber han ikke mere saa gjerne til Plougen, og ret gjerne vil han da foretrække dette Redskab, som ved den anden Scarificeren gaaer alene, uden at han behøver at holde paa det, og de overveiende Fordele ville da og af sig selv blive indlysende for ham."

Til Slutning omtaler Ober-Dirigenten sine nubbærende Markers Drift efter den nye Methode, og anstiller en vidtløftig Beregning over Arbeidet ved den gamle Methode og ved den Beatsonske, hvis Resultat er $\frac{1}{3}$ mindre Arbeide med Hestekraft. Hvad videre i Tydskland er afhandlet om dette nye Algerdyrkningsystem, skal efterhaanden blive meddeelt.

Modoure Mark, den 29de April 1834.

C. Luno.

Noget om Landvæsenets Tilstand paa Bornholm.

Det synes meget rimeligt, at et saa isoleret Land, som Bornholm, maa staae tilbage i Culturen, som jo skylder Samfærdsel sine fleste og største Fremstridt; og denne Mening synes ogsaa at være temmelig almindelig iblandt Dem, som ikke nøiere kjende Landet eller have Egne og Leilighed til at fælde en paa egen Erfaring, ikke paa forudsattede Meninger, grundet Dom om dets virkelige Tilstand. Imidlertid burde dog De, der af theoretiske eller aprioriske Grunde have saa ringe Tanker om Bornholm, erindre, at Deboere ikke pleie at staae paa det laveste Trin i aandelig Udvikling. Desuden have Bornholmerne aldrig kjendt det Adels Tyrannie, som saa dybt nedtrykkede de fleste andre danske Provindser, undtagen maaskee under Svenskernes korte Herredømme i Aaret 1658; men selv den Katastrophe, som gjorde Ende paa dette, vidner om en Aand, som ikke let bøier sig under Slaveaaget. Selveiendom blev allerede tidligt almindeligt paa Bornholm, og i det sidste Aarhundrede er dets Skibsfart bleven meget udbredt. Folket danner en egen Landmilice, hvis Officierer tages af dets egen Midte. Disse maae ikke alene erhverve sig selv fundamentele Kundskaber, men ofte fortsætte deres Uddannelse paa militaire Instituter i Kjøbenhavn eller

Sjælland. Ogsaa Indretningen med "Sande mænd", som svare til, men dog ere noget langt Andet, end de danske Provindsers Sognefogeder, bidrager — og har i Aarhundreder bidraget — til at fremme fundamentale Kundskabers Udbredelse. Selv de hyppige Strandinger ved Landets Kyster bidrage dertil, fordi Enhver, der vil ansættes som Forbjærger, maa kunne læse og skrive. Heller ikke findes her den skarpe Adskillelse mellem Borgere og Bondestand, som andre Steder holder den sidste paa et saa lavt Trin i Samfundet. Snarere danne de egentlige Bønder, eller Gaardmændene, her et Slags Adelsstand, som staaer paa lige Trin, i det Mindste, med Kjøbstedborgerne. Mange Bønder ere endog beslægtede med Embedsmændene, omgaaes med dem og faae derved i det Mindste en vis Politur, om end ikke Cultur. Det maa derfor ikke forundre Nogen, at den bornholmske Almue i almindelig Cultur og fundamentale Kundskaber ikke staaer tilbage for nogen anden Almue i Danmark og maaskee over de fleste, skøndt Skolevæsenet her endnu er i sin Barndom. Bornholmeren har af Naturen gode Anlæg og Evner, megen Lærelyst og Mod til at udholde Besværligheder. Derfor finder man ogsaa Mange, som fra ringe Stand og blot ved egen Duelighed og Flid have hævet sig til anseelige Stillinger i Livet.

Hovedtrækket i Bornholmernes Character er — efter min Erfaring — en vis Selvfølelse,

som vel undertiden udarter til taabelig Forfængelighed, Indbildskhed o. desl., men som ogsaa er en Moder til megen ædel og agtværdig Kraftudsikling. Sjællænderen, Synboen, Tyden o. s. v. sætter sin jordiske Lyksalighed — saavidt jeg kjender til disse Folk — i at pleie Bugen; — Bornholmeren lever derimod gjerne ved kolde Kartofler, dyppede i Silde, for at kunne vise sig i Kirken i en anstændig Klædning. Af denne Selvfølelse hidleder jeg ogsaa hvad man kalder Bornholmernes Stridighed; thi det er dog egentligen kun en Følelse af Frihed og Rettighed, som rigtigt nok er levende, selv hos den mindste Tjenestedreng. Men selv saadanne Feil ere dog agtværdigere, end den slaviske Dorstighed, som alene er bekymret for Bugens Pleie. En Almue, som den bornholmske, fordrer vel Meget; men der kan og virkes Meget paa den.

Disse almindelige Bemærkninger om den bornholmske Almues Landsdannelse og Character har jeg anseet det for nødvendigt at forudsikke, for at sætte Læseren paa det Punct, hvorfra de efterfølgende Bemærkninger om Udsædsenets Tilstand bør betragtes. Især i denne Henseende venter man naturligviis ikke Meget af et saa isoleret Land, som for en stor Deel bestaaer af Lyngheder. Jeg maa tilstaae, at jeg selv kom hertil med samme Mening; men snart indsaar jeg dog, at Udsædsbruget i det Mindste ikke i alle Henseender er slet. Jordens Bearbejdning, som dog unegteligen er noget af

det Vigtigste ved Plovsbruget, er meget omhyggelig. Den gamle bornholmske Plov er vel plump og tung; men formedelst sit lange Løb ("Plovshoved") gaaer den meget stivt og stadigt og hvælver Ploieskrimlen ("stryger") godt. Harver med Trætænder, som endnu bruges saa mange Steder i Sjælland og vist endnu mere i Jylland, har jeg aldrig seet paa Bornholm, undtagen hos mig selv; og jeg har fundet det vanskeligere at faae mine Folk til at bruge dette Redskab, end den nordamericanske Svingplov. Harvetænderne ere lange og gaae op igjennem Harvetullerne, saa at de kunne stærkes og drives saa langt igjennem, som Omstændighederne fordrer. Tromlen ("Rullen") er her meget tyk, og den anvendes saa ofte, at Jorden bliver smul, som i et Havebed, før Bygget udsaaes. Desuden anvender man en særdeles Omhu paa at behandle Jorden, naar den er meest passelig ("gadelig"), hverken for vaad eller for tør. Bornholmeren besidder en særdeles Færdighed i og sætter megen Priis paa at holde Plovsuren lige og jevn. Han ploier 3 Gange til Byg, 1 Gang om Efteraaret, eller strax efter Høst, og 2 Gange om Foraaret. Jorden kastes aldrig ved to paa hinanden følgende Ploininger til een Side, og den første Ploining om Foraaret er som oftest Tverploining. Frugtfolgen er efter Bøvelbrugets Regler i 5 Skifter eller Fald: 1) Rug, gjødet, 2) Høile, 3) Byg, 4) Værtter, 5) Byg. I 5 Aar giver altsaa Jorden 4 Gæd-

afgrøder, uden at udmattes, da man i Almindelighed gjøder godt (omtrent 100 smaa Læs paa 1 Ed. Land). Afgrøderne ere som oftest ogsaa meget gode. Rug giver almindeligviis 12 til 16 Fold, Hvede ofte endog over 20 Fold, Byg 10 til 12 Fold. For saa vidt kan man altsaa sige, at det bornholmste Aalsbrug er endog fortrinligt, især i denne Egn, hvor nu de fleste Bønder have Klober i den hvilelende Mark. Denne Frugtfolge synes at være meget gammel, og da den i det øvrige Danmark er saa ny, finder jeg det meget rimeligt, at den har sin Oprindelse fra Låbekkerne, som i det 16de Aarhundrede (omtrent fra 1525 til 1575) havde Landet i Besiddelse. Sagnet siger, at Landet i den Tid blev dyrket som en Hauge, og paa mange Steder vise ogsaa gamle Tornrener Spor af fordums Indhegning*). Urteavlens er imidlertid begyndt endnu i Mands Minde; men Vikker synes at være ældre her paa Landet; og før nogen Slags Bølgfæd blev dyrket her, lod man maaskee Ugeren hvile igjen i 4de Aar, mellem begge Bygafgrøderne. Den omtalte Frugtfolge i 5 Skifter er ganske almindelig over hele Landet, undtagen hvor nyere Dristingsplaner have fortrængt den, og Ingen veed af nogen

*) Dette er især i Dine faldende, naar man passerer Landeveien fra Aakirkeby til Næstø og kommer henimod Bodils Kirke. Da viser Skraaningens af Slamre Bjerg, som hæver sig over Kirken, sig som en Samling af Hæger med levende Hegn.

ældre Driotsmaade at sige. Det synes mig derfor temmelig afgjort, at Lubeckerne alt for 300 Aar siden have bragt Agriculturen her til en ikke ubetydelig Hvide*); i det Mindste kan jeg ikke paa anden Maade forklare, at denne isolerede De saa tidligt har staaet paa et høiere Trin i Agriculturen, end de øvrige danske Provindser.

Imidlertid maa man dog heller ikke troe, at det bornholmske Avlsbrug i alle Henseender er fortrinligt. Var hele Landet saaledes dyrket, som jeg har omtalt, maatte man med Ret forundre sig over, at det ikke kan udføre mere Sæd, ja ofte end; og behøver Tilførsel. Tingen er, at kun den mindste Deel af Landet er saaledes dyrket; en stor Deel ligger endnu som Lyngheide, og en endnu større Deel nyder, under Navn af Havrejord, en meget ufuldkommen Dyrkning og bliver aldrig gjødet. Deraf kommer det da og, at man kan gjøde "Byg-jorden" saa godt, og at denne, som i Aarhundreder har faaet saa rigelig Gjødning hvert Ste Aar, kan give saa rige Afgrøder, især da det i Regelen er den bedste Jord, man oprindeligen har valgt til Bygjord. Havrejorden giver derimod des;

*) Minder om Lubeckernes Virksomhed her ere endnu Beistmøllerne, som have den gammeltydske Fagon, Seisen, (Leen), som endnu hentes fra Lubeck, adskillige tydske Udtryk, f. Ex. harre (vente = harren), Stal (Stelle, en nedlagt Gaards Grund), hohl (huul), Høle (Hule), Garse (Heire), o. m. fl.

mindre, i flette Har saa godt som Intet. Havren
saaes efter een Pløining, som ofte er maadelig nok,
naar Jorden er fuld af Kragetorn, faste Steen
o. desl., og man er i Almindelighed vel fornoiet,
naar man kan høste et Læs efter hver Td. Udsæd.
Paa god fast Jord bliver Havren meget kjernefuld,
men kort og fin i Straaet. Paa den saa kaldte
"ørre"*) Jord derimod bliver nok en Deel Foder,

*) Det er ikke let at sige, hvad det er, man her kalder ør
Jord. Ofte er den meget let; men den egentlige Sand-
jord kaldes dog ikke ør Jord. Den er ofte svampagtig,
uden dog at kunne kaldes Tørvejord. Den meste ør
Jord er et Slags Leer, som alter meget, naar den er
vaab, men taber sin Sammenhæng, naar den bliver tør
(Lette?). Den er væsentligt forskjellig fra flørleret Jord,
da den hverken smuldrer eller modstaaer Tørren saa godt
som denne. Heller ikke er det blot Mangel paa Muld,
som gjør Jorden til ør Jord; thi der er ogsaa gammel
Bygjord, som kaldes ør Jord og har dennes Egenskaber.
Den er ofte siddundet og har et flet Underlag; men dette
er dog ikke Tilfældet med al ør Jord, og kan nok ogsaa
være Tilfældet med Jord, som ikke er ør. Snarere er
det Jord, som tilforn har været bevokset med Lyng; thi
det er bekjendt nok, at denne Plante udtarer Jorden til
en betydelig Dybde, saa at den for lang Tid bliver ufrugt-
bar. Navnet ør er uden tvivl det gammel-danske our,
som endnu skal bruges i Sverrig og Norge, og som end-
nu forekommer i forskjellige Sammensætninger (f. Ex.
Overbrev, Der- eller Dreb = Ager) og har Betydning af
udyrket, maaskee det Samme, som "Ur," d. e. oprin-
delig, saadant, som Naturen har frembragt det. Der
altsaa det Modsatte af det tydske U r b a r.

men fuldt af "Lauksurt" (Lofes Urt, onde Urter, chrysanthemum segetum) og med liden og slet Kjerne. Havrejorden drives enten hvert andet Aar og hviler hvert andet, eller dyrkes i to eller flere Aar itræk og hviler ligesaa længe. Det er let at begribe, at den paa denne Maade hverken kan give Afgrøder, som lønne Driivtsomkostningerne, eller god Græsgang til Creatureerne. Den er kun et Middel til at berige Bygjorden, som maa føde Bonden, men vilde føde ham meget slet, dersom han skulde bære saadanne Byrder, som de øvrige danske Bønder.*) Man indseer derfor meer og meer Nødvendigheden af at opdyrke Havrejorden eller forvandle den til Bygjord, og betydelige Skridt ere alt gjorte i denne Henseende. Flere Bønder i denne Egn have omtrent fordoblet deres Bygjord, og adskillige Gaarde her i Sognet ere i de sidste Decennier meer end fordoblede i Værdie, i Forhold til andre Landeiendomme. Almindelig kan dog denne Opdyrkning ikke blive, før de adspredte Jordlodder blive samlede ved Udskiftning, og det er derfor glædeligt, at denne ved Landsfaderens Omhu er bragt i Gang her.

Opdyrkningen af de raage Jorder (Havrejorder, tørre Enge o. desl.) maa naturligviis begynde med

*) Paa Bornholm svares, som bekjendt, kun halv Skat, kun ringe herskabelige Afgifter og endnu ringere Tiende-Beværlag til Kirken og Præsten.

Brak, og skal den gjøre tilstrækkelig Nytte, maa den forenes med Udgrøvning, som mangler selv paa de gamle Bygjorder. Bornholmeren hjælper sig med at pløie til Vintersæden i smalle og høie Rygge, som skyde Vandet, der har Afløb igjennem Furerne (Hølsfurer). Hvor Jordsmonnet ikke har saadant Fald, at Vandet paa denne Maade kan komme af Algeren, drages tversover Ryggene Plovsfurer, som øses lidt op med Spade og Skovel, saa at Vandet kan faae Afløb. Ofte seer man dog Vandet staae heelt over Vintersæden, og, om det end ikke staaer over Jorden, er det naturligviis i Jordsmonnet og skader der lige saa meget. Paa den Jord, som er Efteraarspløiet til Byg, og paa Bygstub, hvor der skal saaes Værter, bruger man ogsaa at drage enkelte Plovsfurer, for at aflede Vandet; men dette er naturligviis ogsaa et meget utilstrækkeligt Middel til at udtørre Jordsmonnet, især paa faste Leerjorder, og Følgen er, at man ikke kan faae Jorden pløiet i rette Tid. — Det skadelige Vands Afledning ved ordentlige Grøfter er derfor den anden Forbedring, som Aalsbrugget her trænger til, og Udskillige havde ogsaa gjort Noget i denne Henseende. Men en fuldstændig og planmæssig Udgrøvning kan heller ikke finde Sted, før Udskiftningen er tilendebragt.

Skal Havrejorden opgjødes, uden at den gamle Bygjord derved forarmes, maa Gjødningssmassen sørges i samme Forhold, som det Areal, der skal

gjødes. Dette synes ogsaa at stee, saa at sige, af sig selv, da den gjødede Ager gjengiver rigere Foder til Gjødning; men den bedste og fasteste Jord vil have stærk og oftere gjentagen Gjødning, før den bliver god Byggjord. Ved saadan Jords Opdyrkning maa derfor den gamle Jord lide, dersom man ikke paa andre Maader forskaffer sig mere Gjødning, og enkelte Bønder, som have indseet Fordelene ved Haverjordens Opdyrkning, men ikke gaaet forsigtigt nok tilværks dermed, have derved virkeligen forringet deres Gaarde. Compostgjødning, hvortil man i Almindelighed finder en Deel Material i Damme, gamle Diger, Svinegaarde, Stakhaber o. dsl., — er noget bekostelig. Derimod er Sommer: Stald: fodring med grønne Afgrøder, efter min Erfaring, den mindst bekostelige Maade at tilveiebringe god og overflødig Gjødning paa. Omkostningerne ved Creaturerne's Nøgt paa Stald, fremfor paa Marken, erstattes rundeligen ved deres deraf følgende Størrelse og Fedme, og Omkostningerne ved Foderurterne's Dyrtning maae tilregnes Agerens Forbedring. Man behøver da ikke at holde flere Creaturer, end man kan føde godt*); thi den Halm,

*) Drewsens Bemærkninger i Almanakken for dette Aar ere vistnok meget rigtige, dersom han ved "Foder" tænker sig Høe, Kløver, Roer, Kartofler o. dsl. Men er han derimod nærmest Halmfoderet, da vilde jeg hellere raade Bonden i et knapt Aar at spare dette i Pakkelse, for at han kan holde Creaturer nok til at fortære Foderet i

som ikke kan blive fortæret om Vinteren, kan deels skæres iblandt det unge Klover; eller hvad man ellers har at begynde Sommerfodringen med; og deels anvendes til Strøelse, som er saa nødvendig, for at opfange den næsten flydende Gjødning, som Creaturerne give, naar de fødes med grønne Afgrøder. Den saaledes med Gjødningsaft gennemtrængte Halm vil, naar den ligger tørt, forraadne saa meget, at den endnu samme Efteraar kan bringes paa Marken*). Om man altsaa, f. Ex. vælger en Ed. Land geometr. M. Havrestub om Efteraar

rigeligere Aar; thi det kan næppe omtvies, at den Mængde gamle Halm, som i en Række af frugtbare Aar opdynges, giver langt mindre og flattere Gjødning, end om den strax var bleven opfodret. Nægtet jeg sidste Aar ikke høstede meget over halv saa mange Læs Sæd, som Aaret før og havde mindre Høe og Klover, har jeg dog i Vinter oversødet en større Besætning og holdt den i bedre Stand, end forrige Aar, ved at fære Halm og Høe sammen til Hakkelse og give 300 à 400 Lbr. Kartofler til. Gammel Halm har jeg aldrig.

-) Saa meget jeg end forresten hylder Høeghs Meninger om Landbrugsen, kan jeg dog ikke være enig med ham i, at Gjødningen bør ligge et heelt Aar om, før den bringes paa Ageren. Det er naturligt, at den derved bliver des kraftigere; men om den tiltager i Kraft i samme Forhold, som den aftager i Volumen, er et andet Spørgsmaal. Nye Erfaringer og kemiske Undersøgelser (v. H. Davy's *Agricultur-Chemie* S. 344 ff.) synes at godtgjøre, at Gjødningen taber sine ædleste og meest nærende Dele ved at brænde for meget sammen.

ret, paafører den om Vinteren eller tidligt i Vaaren 50 til 60 Læs Gjødning, nedploier denne og saaer Vikker eller Blandingsfæd deri, saa vil man deraf, i et almindeligt godt Aar, faae tilstrækkeligt Foder til 10 Hoveder i 4 Uger (naar Sæden nemlig er saaet til forskjellig Tid), og disse ville i den Tid, naar der strøes godt under dem, sikkert gjengive den Gjødning, som er bragt paa Ugeren. Denne er imidlertid gjødet og kan i det Mindste give en Halm, enten Byg eller Vintersfæd, og derefter Klover, indtil den igjen kan gjødes. Eller, om man vilde paa lignende Maade behandle den Bygstub, som ellers skulde ploies til Vintersfæd, da vilde man endnu sikrere opnaae en god grøn Ufgrøde, og naar da et lige stort Stykke Havrejord, tilberedt ved reen Brak, gjødedes til Vintersfæden, var dette reent vundet, uden at nogen Gjødning gik fra den gamle Bygjord. Da Vikker eller Blandingsfæd imidlertid ikke bliver til at meie, før efter St. Hans Dag, maa man naturligviis ved Sommerstaldfodring ogsaa benytte lidt af Klovermarken; men der kan man siden tage Frøklover eller en Efterflæt, eller tvære sine bedste Malketøer, saa dette Tab er næppe værd at regne med til Sommerstaldfodringens Behov. Min Hensigt var overalt ikke at give en Anvisning til den hensigtsmæssigste Sommerstaldfodring, men kun at begrunde den Mening, at denne er det sikreste og mindst bekostelige Middel til at tilveiebringe den til raag Jordens Opdyrkning

fornødne Gjødning. Men Sommerstaldfodring kan ikke godt iværksættes paa adspredt liggende Lodder, og denne Forbedring i Hølsbruget betinges altsaa ogsaa ved en god Udflytning. Vel kunne ikke alle Gaarde vente at faae al deres Jord samlet i een nær og beqvemt liggende Lod; men enhver Gaard, der ikke efter Plac. 30te Mai 1832 bliver udflyttet, maa dog sikkert faae saa megen nærliggende Jord, at derpaa kan dyrkes de fornødne Foderurter, afvexlende med Sædeafgrøder (s. Ex. i 4 Skifter: 1) Grøntfoder, gjødet, 2) Rug, 3) Kløver, 4) Byg).

Til Gjødningens Formerelse bidrager ogsaa Dyrkningen af andre Fodervæxter, saasom Kartofler og Røer; men dertil udfordres nødvendigens Markfred, og hvorledes skal den kunne overholdes af den Bonde, som har sin Jord liggende adspredt i en Snees eller flere Smaalodder, af hvilke mange ikke engang ere 1 Td. Land store, og som ofte ligge endog i flere forskjellige Sogne? Markfred kan, efter min Mening, overalt ikke godt overholdes, uden hvor Sommerstaldfodring er lidt i Gang; men denne fordrer igjen ogsaa Markfred; thi Staldfodringen maa hos os begynde med tidligt saaet Rug, Hvede eller Raps, da Vintervikter ikke let ville trives i vort kolde og ustadige Klima, og hiin Vintersæd maa have Fred, om den i Mai Maaned skal være saa stor, at den kan meies til Staldfoder. Saaledes rækker den ene Forbedring i Hølsbruget den anden Haanden; men alle betinges ved

— Udskiftning. Denne er ligesom Grundvolden for Aalsbrugets Fremskriden, og for saa vidt ønsker ogsaa enhver fornuftig Bønde paa Bornholm, at den maa fremmes; men paa den anden Side kan man ikke undre sig over, at Selveierbønder ere lidt ængstlige ved at overgive deres Jord — og altsaa deres timelige Belfærd — i en dem ubekjendt Landinspecteurs Vold*). Desuden have mange Bønder deres Jord saa godt samlet og saa beqvemt liggende, at de Intet kunne vinde ved Udskiftningen, og altsaa maae frygte for at kunne komme til at tabe ved den. Man maa derfor ikke ansee det for lutter Gjensidighed, naar Bornholmerne ikke med Begjerlighed gribe den Velgjerning, som af særdeles kongelig Naade er dem tilbudt. Hos Enkelte kan det vel være Lyst til at modsætte sig og Mangel paa Indsigt i Sagens Nytte og Fordeel for det Hele; hos Mange er det vistnok en ugrundet Frygt for, at deres Eiendomme skulle forringes; men hos Mange er det ogsaa en saare naturlig Forsigtighed, som afholder dem fra strax og ubetinget at give deres Samtykke til Alt,

*) Det nytter ikke meget at foreholde Landalmuen, at Landinspecteuren ikke er uindskrænket Herre; thi den føler kun altfor vel, hvor mislig dens Sag staaer, naar den, uden Retsconsulent, skal stride imod en Mand, som staaer saa høit over den i Landsdømmelse, og paa hvis Moralitet man dog ikke med Billighed kan forlange, at Nogen ubetinget skal forlade sig, saalænge han er dem fremmed.

hvad der staaer i Forbindelse med Udførelsen. Men for at give Læseren en tydeligere Anskuelse af Landets Localiteter, saavel med Hensyn til Hindringerne for Udførelsen, som med Hensyn til Det, der kan og bør gøres, for at fremme Voldsbruget, være det mig tilladt at fremsætte nogle Formodninger om, hvorledes "Bøndermarken" (som Bøndernes Jorder kaldes, i Modsætning til "Kongens Mark" eller "Udmarken") er bleven til.

Tænke vi os tilbage til de Tider, da Bornholm kun var et Tilflugtssted for Vikinger, — af hvis Borge endnu findes adskillige Ruiner, — saa maa vi uden tvivl forestille os hele Landet som en eneste Lynghede, hist og her bevoxen med Skov og gennemskaaen af Enge, som Vinterbækkeene dannede*). Paa disse begyndte vel alt Vikingerne, som toge fast Bolig her, at holde Creaturer og maaskee endog at dyrke enkelte Pletter ved deres Slaver eller Trælle. Saaledes opstod formodentlig i Aarhundredernes Løb, — især da Landet kom under Erkebiskopperne i Lund, — enkelte Bøndergaarde, lig Holme i Havet eller Oaser i Ørkenen. Da nu alle Bække samle sig til Aaerne, bleve naturligtvis de fleste Gaarde anlagte langsmed disse, og ved at udvides kom de til at grænse sammen, og dannede saaledes en Gaardrække. En lig

*) Det er nemlig bekjendt, at vindende Vand ødelægger Lynghedplanter, som saaledes maa give Plads for Græsarter.

nende Gaardrække dannede sig langsmed Havet, deels fordi Bækkene og Engene der blive talrigere, og deels vel ogsaa for de Fordele, som Havet frembyder, baade ved Fiskerie og ved Brag. — Saaledes finder man nemlig, at Gaardene ligge, — vel særskilte, men dog ikke adspredte. De ikke alene ligge, men hænge ogsaa gjerne ved deres Lodder sammen, i visse Rækker. Disse strække sig dog ikke langsmed Aaerne eller Kysterne, hvilket let lader sig begribe, naar man betænker, at Aaerne paa mange Steder ere saa langt fra hverandre, og at Kysterne nu ere paa de fleste Steder adskilte fra Hovedudmarken, Høiløngen, ved betydelige frugtbare Strækninger. En tredie Gaardrække synes derfor at have dannet sig langsmed Udmarkerne.

Allerede tidligt maa man have følt Rødvendigheden af at holde Creatureerne borte fra Sædemarken; men i ældre Tider fandt man det nok for besværligt at vogte dem, og Tvoring er endnu en Sjeldenhed paa Bornholm. Man begyndte derfor endtøvl meget tidligt at aflukke Volsmarken fra Lønghederne ved Steengjerder eller Jorddiger. Da nu Høilandet er en Løngheide, som for største Delen ikke kan opdyrkes, og Kysterne for det Meste ere bedækkede enten af Sand eller af nøgne Klipper; saa var naturligvis Udmarken en sammenhængende Strækning, hvori Bondemarken, — som derfor ogsaa kaldes "Indmarken", — dannede større eller mindre Holme, omgivne deels af det store Lønghav og deels

af smalle Stræder af samme ("Lynggader"). I hine Tider var Bondemarken endnu Fæstegods og kunde derfor let forøges derved, at enkelt Mand fæstede større eller mindre Stykker til af Udmarken eller "Kongens Mark" *). Derved blev Udmarken stedse mere og mere indskrænket, og store Strækninger forvandlede til smalle "Gader", som blot forbandt de større Udmarker. Saadanne Lynggader synes Bornholmerne i gamle Dage at have sat megen Priis paa, fordi de satte enhver Gaard i umiddelbar Forbindelse med Udmarken, saa at man blot behøvede at aabne en Laage eller et Løb, for at slippe sine Creaturer ud paa den, hvor de uden videre Tilsyn kunde søge deres Næring **). I Tidernes Løb forsvandt selv mange af Lynggaderne, deels ved nye Gaarde og deels, som det synes, ved at de tilgrændsende Gaarde tilegnede sig disse Strækninger og enten deelte dem imellem sig, eller, hvilket dog sjældnere er Tilfældet, beholdt dem i

*) Endnu i en langt senere Tid maae flige Stykker af Kongens Mark være fæstede af Selveierbønderne, da mange Gaarde endnu have saadan Fæstejord.

**) Af saadanne Lynggader findes endnu mange Spor paa Kryds og tværs igjennem Bondemarken. Det synes mig endog klart, at alle Kirker og Kjøbstæder paa Landet ere anlagte i flige Lynggader. Sagnet siger, at et Lyngløb (d. e. et Løb i Udmarksgrædet) for omtrent 100 Aar siden hangte ved det sydvestre Hjørne af St. Peders Kirkegaards Ringmuur.

Fællig *). — Efterat Gaardene vare blevne Eiendoms-gods, bortfæstedes endnu betydelige Strækninger af Udmarken til Huusmænd, som derfor kaldes "Udbyggere", fordi de oprindeligen boede midt i Lyngen eller Udmarken, i egne "Lykker". Efterhaanden smeltede naturligviis ogsaa flere af disse Lykker sammen til een stor Lykke, og adskillige Udbyggerlodder, som grændsede umiddelbart op til Bonde-
marken, smeltede sammen med denne, saa at de nu ligge indenfor Udmærksgrædset. Mange af disse Udbyggerhuse have Tid efter anden saaledes udvidet deres Lod, at de nu drives med 2 til 4 Heste. Da Husene selv ere Fæsternes Eiendom og Fæste aldrig negtes Kjøberen af Huset mod en fastsat Kjendelse, ere disse Udbyggere at ansee som Arvefæstere (om ikke de jure, saa de facto), og nogle Huse ere endog fritkjøbte, saa de ere fuld Eiendom **).

I det Gaardene saaledes bleve til paa forskjelliges Lide, kom de naturligviis under meget forskjelliges Vilkaar. De første Gaarde laae i tilstrækkelig Afstand fra hverandre og havde Plads nok til at

*) En saadan "Fællingsgade", som 3 eller 4 Gaarde tilegne sig Græsningsret til, findes her i Pedersker Sogn.

**) Egentligen ere vel saavel disse Huse, som Bøndergaardene "Arvefæste-Eiendom", da enhver ny Eier ved Tiltrædelsen maa erlægge en ubetydelig Kjendelse til Kongens Kasse. Gaardene benævnes enten "Selveier" eller "Børned-Gaarde"; men da de alle ere lige fuld Eiendom, formoder jeg, at dette blot har Hensyn til den tidligere eller senere Tid, da de bleve Selveieendom.

ndvide sig til alle Sider; de have derfor deres Jor-
der ganske eller for største Delen samlede rundt om-
kring sig. De senere eller yngre Gaarde maatte
derimod tage Leiligheden, som den faldt. Undertis-
den forenede maaskee Flere sig om at fæste en
Strækning af Udmarken, for at lette Beføstningen
ved at indhegne samme. De havde den da rimel-
ligviis i Begyndelsen i Fællig. Dog ikke saaledes,
som paa Herregaards Godser, at de havde Uger
om Uger i forskjellige Bange; men, da Jorden i de
Lider var overflodig og derfor kun lidet agtet, fore-
stiller jeg mig, at hver Bonde dyrkede nogle Styk-
ker, som han syntes bedst om, og som laae ham
meest tilhaande, og disse bleve med Liden til Byg-
jord. Det Øvrige brugtes til fælleds Bogtemark
eller "Kløvgang"; men efterhaanden som Driots-
kraften tiltog, drev man enkelte Pletter til Havre,
hvorved Enhver tilegnede sig saa Meget, som han
kunde overkomme at drive. Saaledes blev Fælleds-
skabet efterhaanden og uden nogen formelig Deling
hævet. Undertiden opstod der vel Strid om enkelte
Ugre eller Enge, og da enedes man vel om enten
at dele dem eller bruge dem "tilhandeled" d. e.
stifteviis*). — Paa denne Maade kan man i det
Mindste forklare det Phænomen, at en Gaardrætte
har sine Jorder. liggende i et fælleds Strøg, men

*) Af saadanne Handlende-Ugre eller Enge findes endnu en-
kelte, som ere forskjellige fra de ovenomtalte Fælledsgader.

indbyrdes adspredte inellem hverandre, uden mindste Orden. Derimod kan man ikke endnu paa denne Maade forklare et andet Phænomen, at enkelte (og ikke saa faa) Gaarde have enkelte Agre og Enge inde i andre Gaardrækters Strækninger, ja undertiden have deres fleste Lodder liggende adspredte i forskellige Gaardrækters Strøg, endog i forskellige Sogne. For at forklare dette, antager jeg, at enkelte Gaarde ere opstaaede ved et Slags Sammenstød af Jord fra andre Gaarde. Dette synes navnlig at være Tilfældet med de saa kaldte Kirkebøe Gaarde, paa hvilke den Servitut hviler, at hente Brød og Viin, Sand, Mai o. desl. til Kirken. Dette er jo Comunalbyrder, som altsaa Bønderne have fritjibt sig fra ved at give hver et Stykke Jord til et "Kirkebøe". Paa samme Maade ere maaskee Præster og Degnegaardenes Lodder blevne til; thi at disse nu paa mange Steder ere temmeligt samlede, kan let forklares af Beneficiariernes Bestræbelser for at samle dem ved Magelæg. — Men for fuldkomment at forklare Loddernes adspredte Beliggenhed, endog i forskellige Sogne, maa jeg endnu, støttende mig paa Sagnet, antage, at enkelte Agre, Enge, Skovpletter o. s. v. ere givne i Gadder gave, Medgift o. desl. samt kjøbt og solgte. Enkelte Gaardes Beliggenhed synes endelig at vise, at de ere opkomne ved een Gaards Opløsning eller Deling i flere. Det er naturligt, at det i de ældste Tider maatte falde en drivtig Mand

let at tilegne sig et betydeligt Areal, som han siden kunde dele imellem sine Børn *).

Foruden denne Forforskjellighed i Gaardenes Lodder, som jeg udleder af den forskjellige Tid og Maade, hvorpaa de ere blevne til, troer jeg endnu paa samme Maade at kunne forklare en anden Forforskjellighed imellem Gaardene, om hvilken der er fremført saa mange Formodninger: det ulige Hartkorn. Der gives nemlig her mange Exempler paa, at de mindste og fletteste Gaarde have høiere Hartkorn, end de største og bedste. Dette, synes mig, forklares lettest og naturligest deraf, at de største og bedste Gaarde i Reglen ere de ældste og blevne til paa en Tid, da Jorden næsten ingen Værdie havde, hvorfor de og kom til at svare en ubetydelig Afgift. De mindste og fletteste Gaarde ere naturligvis de yngste, og blevne til paa en Tid da selv den flettere Jord var i høiere Værdie. De bleve derfor oprettede paa haardere Vilkaar og havde ikke, som de ældre Gaarde, Leilighed til at udvide sig **). Undertiden

*) Gaalebes beretter Sagnet, at tre Gaarde i det nordøstlige Hjørne af Pedersker Sogn, som ere tæt sammenbyggede og kaldes "Kjærlingeby", ere blevne til derved, at en Mand deelte sin Gaard imellem sine tre Døttre. Deres Lodder ligge vel adspredte indbyrdes, men dog i et fælleds Strøg, hvori kun saa fremmede Lodder, især Skovhaver, findes.

**) At selv Præster og Kirkerienden staaer i et meget urigtigt Forhold til Gaardenes nærværende Bestaanden, kan

synes det ogsaa at have været Tilfælde, at en velhavende Bønde, for at befrie sin egen Gaard fra dens Byrder, har kjøbt eller oprettet en lille Gaard, lagt Byrderne (Hartkornet) derpaa og solgt den for hvad han kunde faae.

Jeg frygter, at jeg ved disse Betragtninger, som vel kun ere grundede paa Formodninger, men dog støttede til Kjendsgjerninger, har trættet Læserne; men jeg anseer dem for nødvendige til at kunne gjøre sig et rigtigt Begreb om Landets Localiteter, uden hvilket man ikke vil være i Stand til at dømme rigtigt enten om Udsædesnetets Tilstand eller om de rette Midler til at fremme det.

Fornemmeligen vil man af disse Bemærkninger se, at Udstiftningen her paa Landet har sine særegne Vanskeligheder. Det er naturligt, at den Bønde, som har sine Jorder samlede og saa bekvemt liggende, at han Intet kan vinde ved Udstiftningen*), nødigen vil bidrage til Beføstningerne

deels forklares ved at antage, at Tiendeaccorden er sluttet til forskjellige Tider, mellem forskjellige Præster og forskjellige Bønder, deels af de Forandringer, som siden ere foregaaede med forskjellige Gaarde, idet nogle ere benyttelige forbedrede, andre derimod ikke.

*) Det er ikke Tilfældet med saa ganske saa Gaarde. Her i Sognet have omtrent Hjerdeparten af Gaardene deres Grund deels ganske, deels for største Delen samlet, og i den senere Tid ere mange adspredte Lodder samlede med Hovedblokken ved privat Magelæg.

derved og endnu nødigere afgive Jord til mere uhel-
digtliggende Nabogaarde. Gaardenes Værdie beroer
naturligviis meget paa Loddernes Veliggenhed, og
det er ikke billigt, at Den, som har kjøbt en Gaard
for lav Priis, skal faae dens Værdie betydeligen
forøget paa andre Gaardes Beføstning, som netop
formedelst deres heldige Veliggenhed have en høiere
Værdie. Dette kan naturligviis heller ikke være
Hensigten med Udskiftningen; men man indseer dog
let, at denne Omstændighed opvækker megen Frygt
for og Modstand imod Udskiftningen. En Landins-
pecteur, som ikke har Kraft til at modstaae alle
Slags Fristelser, faaer derved megen Leilighed til
baade at chicanere og favorisere, og, om han end
handler retfærdigt, faaer hans Udskiftning dog le-
Udseende af Partiskhed. Ogsaa Forskjellen paa By-
jord og Havrejord gjør Udskiftningen vanskeligere;
thi næsten alle Bønder ere bange for at ombytte
selv det mindste Stykke god Bygjord mod Haver-
jord, især i de Egne, hvor raare Jorders Opdyr-
ning endnu ikke er almindelig. Fremdeles vensker
liggjøres Udskiftningen derved, at Gaardene ligge i
Rækker, langsmed Aaerne eller Udmærkerne; thi deraf
følger, at alle skulle have Jord i een Retning. Da
Gaardrækkerne nu ofte danne Firkanter, bliver det
især vanskeligt at skaffe Jord til dem, som ligge i
Hjørnerne. Selv Det, at Gaardrækkerne ere ad-
skilte ved Lynegader o. desl. kan gjøre Vanskelighe-
der, naar nemlig en Gaard har Jord inde i en an-

den Gaardrækkes Strækning, uden at nogen Gaard af denne Række igjen har lige megen Jord i den Rækkes Strækning, hvortil hien Gaard hører. Alle disse Vanskeligheder ere vistnok ikke uovervindelige; men de forklare dog for en Deel, hvorfor Udstiftningen, selv efter Placaten af 30te Mai 1832, og uagtet de derved tilstaaede overordentlige Begunstigelser, ikke har bedre Fremgang her paa Landet. Det er ikke blot, som maaskee Mange ville troe, en lastbærdig Gjenstridighed og Vedhængen ved alt Gamelt, som hindrer Bornholmeren i tilbørligen at paastrøkke og benytte den kongelige Naade, skjøndt vistnok ogsaa den Enighed eller Sammenholden, som er Øboere egen, vil bidrage meget til at hindre den gode Sags Fremme. Den Selvfølelse, der, som jeg ovenfor bemærkede, er et Grundtræk i Bornholmernes Character, vil især opføre dem imod Udstiftningen, dersom de troe sig derved fornærmede eller ulovligt behandlede. Udstiftningens Fremme vil derfor saare meget beroe paa vedkommende Landinspecteurs Fremgangsmaade og Individualitet.

Var Udstiftningen først sat igjennem og godt udført, vilde en viid Mark være aabnet for Udvæsenets Fremgang, og denne vilde uden tvivl skee med stærkt Skridt, da Bornholmerne, som sagt, ere af Naturen fløgtige (eller, som de selv udtrykke sig, "trædste"), drivtuge og see meget paa Fordelen. De fremstridt, som Udvæsenet har gjort, især i denne Egn og fornemmeligen paa de Gaarde, som have

nogenslunde samlede Jorder, berettigede til dette Haab. Min Formand, Pastor Sørensen, som blev Præst her 1816, gav det første Exempel paa Brakning og Kloveravl, og nu have næsten alle Bønder her i Sognet, og mange i de tilgrændsende Sogne, opdyrket en Deel Havrejord, enkelte næsten saa meget, som dner dertil, — og Kloveravlen er ganske almindelig i hele Sønderherred. Kartoffelavl: len var endnu i 1828, da jeg blev Præst her, indskrænket til Haber og Lykker, saa at 1 Td. Kartoffer betaltes med 1 à 2 Rbd., medens en Td. Byg kun kostede 14 à 15 Mk. Nu derimod dyrkes hele Tdr. Land i Marken med Kartoffer, saa at disse anvendes som Foder. Sennep, Kommen og andre Handelsvæxter dyrkes ogsaa af Enkelte; men denne Vøl kan naturligvis ikke bringes meget vidt, saalænge Markfreden endnu er saa ufuldkommen. Det mærkeligste Beviis paa, hvor let enhver Forbedring i Vølsbruget udbreder sig her paa Landet, naar blot dens Nytte og Ubødelighed bliver indlysende, er den nordamerikanske Svingpøvs Udbredelse her. I Aaret 1829 overlod det kgl. Landhuusholdningselskab mig et Exemplar af dette Redskab, som jeg dog først fik i Brug i Foraaret 1830, og endnu i samme Aar eftergjorde en Bonde her i Sognet denne Plov, med Muldfjæl af Træe, beklagt med Jernplader. Samme Efteraar vare flere af disse eftergjorte Plove i Gang her i Sognet; men snart erkjendte man de støbte Jern-Muldfjæl:

ders Fortrin, og disse egentlige nordamericanste Svingplove ere nu saa almindelige i denne Egn, at jeg næppe veed nogen Bønde her i Sognet, som ingen saadan Plov har. Da Kjøbmændenes Forraad af støbt Jern til disse Plove i Vinter gik op, var Efterspørgselen derefter meget levende. Jeg har ikke kunnet tilveiebringe sikre Data angaaende Antallet af disse Plove her paa Landet; men jeg troer uden Overdrivelse at torde antage, at flere Hundrede af dem ere i Gang her paa Landet i dette Foraar. Mange mene vel endnu, at denne Plov ikke gjør den gamle bornholmske Hjulplov undværlig; men jeg har dog seet Ploining udført med den nordamericanste Svingplov, som efter mit Skøn Intet efterlader at ønske. Jeg har nu i 3 Aar ikke brugt anden Plov, end den nordamericanste, og selv de meest Vantroer have maattet tilstaae, at jeg har avlet lige saa god Sæd derefter, som efter nogen anden Ploining. Jeg tvivler derfor aldeles ikke om, at den gamle plumpe og tunge Hjulplov snart vil blive en Sjeldenhed her paa Landet, og de sværere Svingplove træde i dens Sted paa de tunge Jorder.

Den største Mangel ved det egentlige Volsbrug, eller Jordens Bearbejdning, her paa Landet, i det Mindste i denne Egn, hvor Volsbruget, som sagt, i de senere Aar har gjort betydelige Fremskridt, — er efter min Mening — det skadelige Vands Afledning. I det Hele taget har Landet i denne

Henseende en fordeelagtig Bestaaffenhed, for saa vidt, som det hæver sig kogleformigt af Havet og altsaa har betydeligt Fald; men enkelte Strækninger ere dog temmelig flade, og en stor Deel af den bedste Molsjord ligger paa en bølgeformigt faldende Flade (især den søndre Deel af Landet). Imellem Ryggene (Mafene), som løbe paralel med Kysten, samle Bækene sig, bane sig Vej igjennem Høiderne og danne saaledes naturlige Aflednings-Kanaler. Men de ofte meget udstrakte Sletter imellem Mafene have derimod som oftest kun ringe Fald og staae derfor om Vinteren næsten under Vand. Underlaget er paa de fleste Steder uigjennemtrængeligt Leer eller endog fast Klippe. Vandet, som har gjennemtrængt det løfere Jordsmøn, trænger sig derfor under dette over det uigjennemtrængelige Underlag nedad, indtil det møder en uigjennemtrængelig Høide, da det vælter frem af Jorden. Egentlige Kilder ere ikke hyppige, fordi Vandet, formedelsf den næsten krusede Overflade, ikke ofte samles til stærke og varige Bæld; men des hyppigere er Spring eller, som det kaldes, "Ebal." Endog paa Siderne af Mafene, som synes at have en jevn Overflade og et godt Fald, findes hyppigt Ebal, som det, formedelsf den i forskjellige Retninger bølgeformige Overflade, ofte er meget vanskeligt at aflede. Og dog maa denne Ebal nødvendigens afledes, for Jorden kan blive god Molsjord. Den omtalte Maade at aflede Vandet paa ved Vandfurer, dragne med Ploven,

nytter i denne Henseende Intet. Hyppige Bratgrøvter langs ad Faldet eller Skraaningene virke vel for nogen Tid, men hindre igjen Tverpløiningen og komme derfor snart til at ligge paa de høieste Steder, saa de ikke engang kunne trække Vinterbandet. Bedækkede Grøvter vilde vistnok være hensigtsmæssigere; men de ere baade kostbare og vanskelige at anlægge, naar de skulle være varige. En Slags bedækkede Grøvter, som Sinclair omtaler i sin Ugerdyrkningslære, anlagt med Græstovr, vilde maaskee paa mange Steder kunne anvendes her; men man kan ikke vente, at den simple Bonde skal gjøre det første Forsøg, og man maatte derfor ønske, at rationelle Landmænd, som have soalbundet Jord med fast Leer til Underlag, vilde give Exemplet, som snart vilde blive efterlignet. Dog, for det Første maa man indskrænke sine Ønsker til, at store og frugtbare Gletter, som nu, af Mangel paa tilstrækkeligt Afløb, staae under Band til langt hen i Baaren, maae blive udtappede ved tilstrækkelige Bandgrøvter, og derom tør man nære et godt Haab i denne Egn, da Exempler ikke mangle, og kun de Ublsmanden uheldige Conjuncturer hidtil have hindret deres almindelige Efterfølgelse.

Kunde den gode Havrejords Opdyrkning og det fædelige Bands Afledning blive almindelig her paa Landet, torde man haabe, at det snart vilde kunne regnes blandt Danmarks frugtbareste Provindser, ernære flere Mennesker, og endda udføre Korn og

andre Uolsproducter. Men da maatte Sæden fra Først til Sidst behandles bedre, end nu i Alminderlighed seer. — Af det Ovenanførte vil man see, at Brak ikke hører til den gamle Bornholmske Driotsmaade, og en Folge deraf er naturligtviis, at Jorden er opfyldt med en Mængde Ukrudt. Paa de lettere og muldrige Jorder findes især Algerkaal eller Algerkiddik i stor Overflodighed, og Bonden anseer den ofte endog for gavnlig, fordi den "stænger Kornet op" eller understøtter Straaet, saa Sæden ikke gaaer i Leie. Paa den faste og magre Jord er især Flyvehavre (*avena fatua*) et meget skadeligt Ukrudt, som er vanskeligt at udrydde, da det modnes meget hurtigt, kan ligge længe i Jorden *) og udbredes ved det lodne og lette Frøe, som føres af Vinden og opskylles af Vandet til langt fraliggende Marker. I Vaarsæden, især Byg og Bælgfæd, tager den ofte saaledes Overhaand, at den næsten dæmper Sædafgrøden. Dette Ukrudt have Enkelte i denne Egn udryddet ved at dyrke de golde Rugrygge om Foraaret og nedpløie det Ukrudt, som da opvoxer. I en gunstig Sommer kan Jorden paa denne Maade blive flere Gange bedækket med Ukrudt, som da naturligtviis bliver ødelagt ved Pløiningen.

*) Man vil endog paaastaac, at Ugre, som have hvilet i 50 Aar, kunne frembringe Flyvehavre; men i saa Fald kommer Sædefrøet dog nok snarere andetsteds fra. Men vist er det, at den kan vore, om den ogsaa meies grøn, naar den ligger og tørres paa Stedet.

Naar man kan faae Jorden tidligt ploiet til Byg om Efteraaret, kan ogsaa en Deel af dette Ukrudt komme op og blive ødelagt ved Frosten, og kan man igjen om Foraaret faae tidligt ploiet første Gang, kommer atter en Deel op, som bliver ødelagt ved den anden Ploining. Ved Dyrkning af grønne Afgrøder og behakkede Rodfrugter vilde man vel lettest og sikkest faae dette eenaarige Ukrudt udøddet. Værre er en Slags Skræpper (maaskee *rumex acutus* ell. *crispus*) med tapformig grenet Rod, som vedbliver at voxe i Brakmarken, naar blot Hjertesbladene ere over Jorden, hvorfor den ikke er god at udødde. Den findes især i den fedeste og bedste Jord, hvor den ved sine store Blade qvæler mange Sædplanter. Dens Frøe er ikke godt at afrense fra Kloverfrøet, med hvilket det har omtrent lige Størrelse og Vægt, og det bliver derfor ofte udsaaet med Kloverfrøet. — I den øre Jord er "Laugsurter" (Løkes Urter, onde Urter, *chrysanthemum segetum*) ofte saa almindelige, at de i tørre Aar ganske qvæle Sæden. — I de senere Aar har en Slags Tidsel, som her kaldes Graatidsel (*serratula heterophyllus* Lin.?) taget meget Overhaand paa mange Steder baade i Vaarsæd og Vintersæd, hvorfor Mange ville ansee den som en Følge af Kartoffelsyden. Snarere er den en Følge af de mange fugtige Aar, som have fulgt efter hverandre. Ogsaa Eichorie (*c. intybus*), Svinemælf (*sonchus arvensis* & *oleraceus*), Børst (*apargia hirta*),

Høgeurt (*hieracium*) findes ofte i temmelig Mængde i Baarsæden, naar den ikke staaer frodigt. I Vintersæden er Klinte (*Klitter*) og Heire (*Garfe*) ofte saa almindelige, at Sæden bliver næsten ubrugelig til Brød. Neent Sædeforn gjøre kun Saa sig Umage for at saae, da de fleste Bønder ikke producere stort mere, end de selv forbruge. Endnu mindre søges tilført Sædeforn, undertagen af Hvede, som dyrkes meest til Salg. Selv Rensningen af den avlede Sæd er i Almindelighed maadelig; men det kommer især deraf, at Kjøbmændene gjøre saa lidt Forskjel paa reen og ureen Sæd. Rensningen skeer i Almindelighed med Haandsold; men i den senere Tid har man i denne Egn begyndt at anvende et Slags simple Harper, som ere flettede af Skomager-Nisper, i Stedet for af Staaltraad. De spare megen Tid og meget Arbeide, frastille godt det smaa Ukrudtsfrøe og Støvet, men kunne ikke affkunne Straae, Ux o. dsl. Saare ønskeligt var det, om nogle Rensmaskiner kunde worde opstillede hist og her paa Landet til almindeligt Brug, og at Kjøbmændene vilde betale Sæden efter dens Vægt og Reenhed. Da vilde snart Rensmaskiner blive eftergjorte her paa Landet og saaledes blive almindelige.

Endnu burde jeg, for at give et fuldstændigt Begreb om Udsivæsenets Tilstand her paa Landet, omtale Huusdyrenes Bestaaffenhed og Behandling; men for ikke længere at misbruge Læsernes Taale

modighed denne Gang, vil jeg hellere gemme denne Undersøgelse til en anden Leilighed. — Til Slutning maa jeg kun endnu gjøre Læserne opmærksomme paa, at disse Bemærkninger især gjælde om den søndre Deel af Bornholm, hvor jeg boer og er meest bekendt med de locale Forhold; men jeg troer dog, at hvad jeg har anført i Almindelighed, ogsaa gjælder for hele Landet.

St. Peders Præstegaard, i April 1834.

2. Børresen.

Kalk, anvendt med Fordeel paa Haraldslunds Jorder.

(Efter Proprietair Walthers Meddelelser til Udgiveren.)

I.

d. 5te Marts 1833.

Uf en haard Kalkmaterie, som findes paa mine Marker, nær ved Gaarden, lod jeg stryge Steen, som, efterat være lufttørrede, bleve brændte i en Jorดยbning i Jorden; forsaavidt de brændte Kalksteen ikke ved Luftens Paavirkning opløstes af sig selv, bleve de knuste til Meel. Kalken var nu saa ædsende, at de Arbeidere, som med blottet Hoved havde været beskæftigede med den, ganske og alde-

les tabte deres Hovedhaar. — I forrige Vinter lod jeg al Vintersæden oversire med Kalkmeel. Denne Overkalkning iværksattes saaledes: en Karl nedkafiede med en liden Haandskobl Kalken fra Vognen, men bestandigen med Binden, i det Vognen fjørte imod Binden, for at ikke Arbejderens Dine skulde tage Skade; omtrent 6 Tønder Kalk førtes paa hver Tønde Land, og Algeren saae da ud som om den var overpudret. Siden blev og Baarsæden, efterat være nedharvet, overkalket med et lige Quantum, paa samme Maade, og derpaa, saasnart Klever og Timothiegræsfrøet var udsaaet, let overgaaet med en Træharve. Kalkens Virkning overtraf min dristige Forventning; endog paa tilforn forsømte, sure Ugre, som sjældent havde givet noget Udbytte, stod Baarsæden saa herligt, at den tildrog sig Alles Beundring, og kun saa Landmænd i en blid Omkreds kunde opvise en lignende Afgrøde. Ogsaa den unge Klever og Græsset berettigede til de skønneste Forventninger. Et ligesaa lønnende Resultat gav Kalkningen for Vintersæden, som især udmærkede sig ved store skønne Kjerner. Af Hvede folgte jeg i Aarhus 200 Tønder (deraf til Bager Schrøder 150 Tdr.) og erholdt ultimo October sidstleden, paa Grund af dens fortrinlige Qualitet, 7 Rbdlr. pr. Tønde, imedens anden ringere Hvede paa den Tid folgtes for 5 til 6 Rbdlr. — Da det muligt kunde interessere Dem, at kjende

min Kalks Bestanddele, oversender jeg herved en lufttørret Prøve deraf*).

II.

(Velvilligen meddeelt til Svar paa nogle opgivne Spørgsmaal.)

d. 13de Februar 1834.

Kalken er anvendt paa Jorder af alle Slags Bestaaenhed.

Kalklaget er først fundet i Efteraaret 1831. Men i Vinterne fra 1831 til 1833 ere Engene, Vintersæden og den unge Kleeer allerede blevne tyndt overstrøede med brændt, til Pulver stødt Kalk, altsaa overkalket ovenpaa. Overkalkede unge Kleeer markeres yppige Væxt er blevet mig paafaldende, og jeg vil vedblive med Overkalkning.

Hidtil har en Gjentakelse af Overkalkning paa eet og samme Stykke Land ikke kunnet finde Sted, men jeg er overbevist om den bedste Virkning deraf, naar den skeer forsigtigen og med Maade, fordi det er Kalkens Hovedegenskab at drage de frugtbringende Dele af den atmosfæriske Luft til sig, og meddele Væxterne samme. Men ethvert Overmaal

*) En Analyse af denne Kalkprøve gav følgende Resultat:

59,7 Procent kulsuur Kalk.

38,4 — uopløseligt Stof, for største Delen Kieseljord.

1,9 Procent Jernoxyd, Manganoxyd, Magnesiæ og
Leerjord.

udg.

vilde være skadeligt. Ligesom Jorden virker Kalkens ædsende Kraft velgjørende, men ogsaa ved Feilgreb ødelæggende.

I Foraaret 1832 bleve 10 Eder Land, hvori der i Aaret 1831 havde været gjødet Rug, bearbejdede til Boghvede, stærkt kalkede, og Kalken derpaa nedpløiet. Kornet voxede yppigt, men forfros størstedelen under Blomstringen.

Jeg bruger reen Brak, og kalker eller mergler Agrene, saar først Raps, giver, hvis Jordbunden er god, først Gjødning det følgende Aar til Vintersæden, derpaa følger Byg, og i det fjerde Aar Havre, oversaaet med Klee eller Timothiegræs. Derpaa hviler Ageren i fire Aar, og giver sikker og fortræffelig Græsning. Denne simple Mecklenborgske Slag eller Holsteenske Kobbeldrivt synes mig ogsaa for Danmark at være den fordeelagtigste.

Erfaring om Kalkens Virkning paa de følgende Afgrøder vilde jeg fornemmeligen først kunne erholde ved overkalket Brak, men ogsaa den ovenpaa kastede Kalk viste tydeligen sin vedvarende Paa- virkning ved den anden Udsæd. Ufeilbarligen vil godt merglet Land yttre en varigere og kraftigere Virkning, end overkalket Land, thi ved Merglingen, hvor alle Kalkdele ikke strax kunne blive opløst til Støv, udvikle sig ved hver ny tør Bearbejdelse af Marken ogsaa nye Kalkdele, der atter amalgamere sig med Jorden; ikke at tale om, at Leerjorden, som indeholder Kalken, i de fleste Tilfælde er meget

gavnlig til Jordens Frugtbarhed. Men hvuden Forskjel i Beføstningerne, og hvilken raske Drift bevirkes ved Overkalkningen. Det er vanskeligere at mergle een Tønde Land godt een Gang, end at overkalke den 50 Gange.

J Winter blander jeg Kalk til Compostgjødnings og lover mig god Virkning deraf.

Haraldslunds Enge, omtrent 40 til 50 Tønder Land, vare forhen Mos; og Kjærenge. Selv ved Høebjergningen maatte Folkene vade i Vand til Beltet. J Landarchiver ere disse Enge derfor kun taxerede for 14 Læs Mosehøe. Bestyrtet over dette sørgelige Syn, lod jeg i Vinteren 1831 strø Kalk over det fodtykke Mosdække. Men dette kunde kun skee majsommeligen med Haanden. Mosdækket laae for tykt, Kalken faldt for tyndt, og jeg sporede kun Virkning der, hvor Kalken var falden tykt paa. Andre gjenneingribende Midler maatte jeg anvende, for at gjøre denne store sure Eng frugtbringende. Det er lykkeligen fuldbragt. Ved Afgrøvning og et med Glid udført Overrislings-Anlæg er nu et yppigt grønt Teppe af fede Græsarter traadt istedetfor Moslaget og enkelte Sivhalm, og jeg tør haabe, allerede i Aar at faae 300 Læs Høe, maaskee mere, hvis jeg, som jeg haaber, kan slaae to Gange. Kun paa de høiere Steder, som jeg ikke kan overrisle, men som jeg nu kan kjøre paa, har jeg anvendt Kalken med Nytte.

Saa vel paa Engen, som paa Algerlandet, har

jeg paa hver Tønde Land geometrisk Maal anvendt 4 Ldr. Kalk i pulveriseret Tilstand.

Haraldslunds Enge ere nu tillige blevne forvandlede til en practicabel Torvemose, hvor mange Tusinde Millioner Torv kunne tages.

Kalken er bleven anvendt i uløstet Tilstand.

Dyrskuer i Ringkjøbing Amt.

Selbeier, Gaardmand Ole Kirk i Ebbensgaard, Ulfborg Sogn og Herred, Ringkjøbing Amt, indgav i October 1831 en skriftlig Begjering (af ham selv, uden nogen Anledning af Andre, conciperet og reenskreven) til Hølstebro Omegns landøkonomiske Selskab, om: at dette vilde interessere sig for, at Præmie: Uddelingerne for Heste og Hopper maatte vedblive, saavel som og, at Præmierne for de sidste uddvidedes og forhøiedes. I Slutningen af samme Begjering viste han Hensigtsmæssigheden af aarlige Dyrskuer og Belønninger for Hingster, Hopper, Tyre og Qvier, særdeles for en Egn, som de nedenfor nævnte 3 Herreder, hvor Tillægget var saa talrigt og Afsetningen til Udførsel saa betydelig; men hvor man derhos ofte maa beklage: at de bedste Tillægsdyr især af Hunkjønnene bortselges i

faa ung en Alder til Hertugdømmene og Ublander, at nogle Steder endog Mangel paa gode Tillægs: Dyr var forhaanden.

Selskabet besluttede eenstemmig at understøtte denne virksomme Mands dannissindede Ønsker. — Hvad det foretog sig for, om mueligt, at forebygge Heste:Præmiernes Inddragelse og til Dvæg:Racer: nes Forædling, findes anført i et lidet Skrift: "Endeel Jydske Landmænds Mening om Væddeløb, Guldblod, Jydske Racer og Stutterie: Besigtelses Præmierne." Viborg 1832; hos Dons.

Udi bemeldte Skrift — pag. 5 — er givet Løfte om: at der i Tidsskrift for Landøkonomie vil worde meddeelt Underretning om Lovene for Dyr: skuet og dets Udfald.

Dette Løfte opfyldes herved, i det man frem: sætter Lovene, samt Vedommelserne for 1832 og 1833. — I Forbindelse dermed bør dog endnu be: mærkes: at man sættes i Stand til at uddele Præ: mier ved Subscription. De Herreder, som kunne subscribere, ere: Ulfborg, Hind, Hjerm og Ginding Herreder. Subscriptionen gjelder for 5 Aar, og In: gen kan tegne sig for ringere end 3 Mk. Courant. De fleste Subscribenter ere af Bøndestanden; kun Subscribenter kunne concurrere. Dis: ses Antal er omtrent 200. Undertegnede har siden foranstaltet en Subscription for Hammerum Herred alene, lige: som og for Skodborg og Vandfuld Herreder.

Ved denne Leilighed vil Undertegnede blot

nævne: at et Dyrskue, forbundet med Præmier, er allerede for flere Aar siden etableret af Randers Amts bekendte, nu saa virksomme landøkonomiske Selskab; og at det er en Feiltagelse, naar der i et offentligt Blad staaer anført: at Holbøks Amts (om jeg mindes ret) i 1829 etablerede Dyrskue var det første i Danmark. — Randers Amts var etableret adskillige Aar før dette.

L o v e

for det private Dyrskue med Præmieuddeling, for Ulsborg, Hind og Hjerm Herreder i Ringkjøbing Amt.

- 1) De Hundsdyr, som kunne vinde Præmie, ere Hingster, Hopper, Tyre og Qvier.
- 2) De udsatte Præmier ere:

for Hingster 1 Pr. à 20 Rd. r. S. — 20 Rd.			
— Hopper 1 do. à 20	—	—	20 —
— — 2 do. à 16	—	—	32 —
— — 4 do. à 12	—	—	48 —
— Tyre 1 do. à 16	—	—	16 —
— — 1 do. à 12	—	—	12 —
— — 2 do. à 6	—	—	12 —
— Qvier 1 do. à 8	—	—	8 —
— — 2 do. à 6	—	—	12 —
— — 5 do. à 4	—	—	20 —

Summa 200 Rd.

- 3) De Hingster, som kunne concurrere, maa

ikke være under 4 og ikke over 10 Aar, og i det mindste have en Høide af 10 Qvarter 1 à 2 Sommer Anlægsmaal.

De, som allerede ere tilfjendte Præmier ved de aarlige Stutterie-Besigtigelser, ligesom ogsaa de, der have erholdt Præmier ved det afholdte Dyrskue i Viborg, udelukkes som allerede belønnede.

Hopperne skulde ved deres Fremstilling være over 4 og under 7 Aar, og i det mindste holde 10 Qvarter 1 à 2 Sommer Anlægsmaal. De Præmier, som af Dommeren ved Dyrskuet tilfjendes de præmieværdige Hopper, udbetales først ved det Dyrskue, som holdes efterat Hoppen beviislig har baaret sit Føl (levende eller dødt), hvilket maa være faldet efter en Hingst, der enten ved de aarlige Stutterie-Besigtigelser eller af Dommerne ved Dyrskuet her eller i Viborg er erkjendt stutteriedygtig, eller efter de Hingster, som udsendes fra de Kongelige Stutterier. Een og samme Hingst og Hoppe kan tage Præmie 3 Gange, Hingsten dog kun hvert andet Aar, Hopperne derimod 3 Aar i Ræk, saas fremt de ellers hver Gang maatte ansees værdige dertil, og ingen fortrinligere gjør dem Rangen stridig. Dog maa ingen Hingst eller Hoppe være over 10 Aar gammel, for at vinde Præmie.

Eyrene maae ikke være under 2, og ikke over 4 Aar.

Qvierne skulde i det mindste være i det 3die Aar naar de fremsilles til Bedømmelse ved Dyrskuet, og maae, saafremt Omstændighederne tillade det, være holdte til een af de Eyre, som af Dommerne her eller ved et andet Dyrskue ere tilkjendte Præmie; dog skeer ingen Udbetaling førend ved det Dyrskue, som holdes efterat Qvien har baaren sin Kalo levende eller død. Ingen Tyr eller Qvie kan tage Præmie meer end een Gang. Af Hornqvæget udelukkes ganske fra Præmien den hvide og røde Farve, saavelsom Racer, der efter Dommerens Skjønnende kunne ansees for fremmende, saa at altsaa kun jydse Racer kunne komme i Betragtning til Præmie. Det er iøvrigt en Selvsølge, at de Hunddyr, som kunne erhverve Præmie, maae besidde de Egenstaber, der gjøre dem stikede til fortrinlige og gode Tillægsdyr.

- 4) Bedømmelsen skeer af 5 sagkyndige Mænd; af hvilke det landoeconomiske Selskab for Høstebroe og Omegn vælger Een, og de øvrige Subscribenter ved Stemmesleerhed Fire. I denne Anledning udsendes Circulationslister tilligemed en Fortegnelse over nogle sagkyndige og upartiske Mænd, blandt hvilke enhver

Stemmeberettiget giver Sire sin Stemme, eller vælger Andre.

- 5) Stedet hvor Dyrskuet holdes for 1832 er Ulfborg, 1833 Holstebro, 1834 Ringkjøbing, 1835 Ulfborg og 1836 Holstebro.
- 6) De Præmier, som ei uddeles, gjøres frugtbringende i Sparekassen snarest muligt.
- 7) Regnskabet og Incassationen er for Tidens overdraget Landsøverretsprocurator Smith paa Krogsdahl.
- 8) Enhver skal være Eier af det Kreatur, som præsenteres til Præmie, under dennes Fortabelse.
- 9) Skulde nogen af Dommerne selv ville præsentere et Kreatur til Præmie, udtræder han som Dommer, og Committeeen afgjører da paa hans Begne.
- 10) Ethvert Kreatur, som tilkjendes Præmie, forsynes med et Brænde, Hestene paa det høire Baglaar, Hornqvæget paa det høire Horn. Yderligere tilføies Protocollen Creaturenes Eiere, Couleur, Hestens Maal og Præmiernes Størrelse, samt de udmærkede Egenskaber, der gjøre dem præmiedygtige.
- 11) Af det Landoeconomiske Selskab i Holstebro, er udvalgt en Committee, som bestaaer af Landsøverretsprocurator, Proprietair Smith,

Proprietair Tang, Fuldmægtig Nepsdorph, Forvalter Jespersen og Gaardmand Ole Kirk. Denne udfører Selskabets Beslutninger paa dets Vegne, saavel ved Dyrskuet, som ved enhver anden Leilighed, i Tilfælde, der kræve hurtig Afgjørelse.

Ulfborg, den 30 Julii 1832.

A. S. M. Tang. Jespersen. Nepsdorph.
O. Kirk. J. Smith.

1832, den 30 Julii, holdtes Dyrskue i Ulfborg i Overværelse af S. T. Hr. Amtmand, Kammerjunker de Neergaard og de udvalgte Dommere.

Commiteen var ligeledes tilstede. Lovene laae til Eftersyn.

Først fremstilledes en blankbrun Hingst, tilhørende Christen Sørensen fra Volberg, 5 Aar gammel, 10 Qvarter 4 Tommer høj, og ganske uden Aftegning i Couleuren. Den befandtes at være en stærk, kraftfuld Hest, af god Reisning, velsluttet, stærk af Been, med lige og god Lænd, havende de Egenskaber i det Hele, som høre til en god Vognhest. Foruden denne fremstilledes tvende Andre, som dog ikke vare saa fortrinlige som Denne, hverken i Størrelse eller øvrige Egenskaber.

Volberg Hingst tilkjendtes derfor den udsatte Præmie: 20 Rdd. rede Solv.

Dernæst præsenteredes af Mogens Tang i Ulfborg en lyserød Hoppe med Blis, 4 Aar gammel,

10 Qvarteer $1\frac{1}{2}$ Tomme høi, vel reist, glat af Lænd, lige af Ryg og Been, samt i det Hele meget langstrakt, og forresten uden væsentlige Feil.

Endvidere forevises en brun Hoppe med Blis og venstre Bagfod hvid, 5 Aar gammel, stærk af Bygning, flade og kraftfulde Been, forholdsmæssigt Hoved og Hals, tilhørende Knud Kirk i Stadild.

Herforuden præsenteredes 7 Hopper, som ikke kunde komme i Betragtning, dels for Alderen, dels for Størrelse.

Af de beskrevne 2 Hopper skønnedes den ublissede at være den bedste, og da begge Hopperne vare præmieværdige, blev den ublissede, tilhørende Mogens Tang, tilkjendt første Præmie: 20 Rbd. rede Sølv. Den brunblissede Hoppe, tilhørende Knud Kirk, 10 Qvarteer 1 Tomme høi, tilkjendtes 2den Præmie: 16 Rbd. rede Sølv.

Af Tyre fremstilledes:

- 1) En sortbroget Tyr i 3die Aar, tilhørende Ole Ebbensgaard i Ulfborg, særdeles stærk af Bygning.
- 2) En forthjelmet Tyr i 4de Aar, tilhørende Jens Nefsgaard af Ulfborg Sogn, ligeledes stærk og velskabt.
- 3) En hvid Tyr med sorte Pletter, i 4de Aar, nogenlunde stærk, og meget velskabt, tilhørende Christen Ebbensgaard paa Pallisberg.
- 4) En sortbroget Tyr i 4de Aar, smuk af Skabning og Couleur, tilhørende Proprietair Tang.

Foruden disse Tyre blev endvidere præsenteret 7, som ikke fandtes præmieværdige.

Af de anførte 4 Tyre fandtes Ole Ebbensgaards at være den bedste, Jens Nefsgaards den næstbedste, og de 2 andre af lige Godhed.

Ole Ebbensgaards Tyr blev derfor tilkendt første Præmie, 16 Rbd. rede Solv, Jens Nefsgaards 2den Præmie, 12 Rbd. rede Solv, Christen Ebbensgaards og Proprietair Tangs Tyre hver 6 Rbd. rede Solv.

Af Qvier præsenteredes:

- 1) En sort Qvie med hvid Bug, i 3die Aar, meget stærk og smuk af Bygning, samt stor efter dens Alder, tilhørende Kjøbmand Richter i Holstebro.
- 2) En sort Qvie med lidet Hvidt paa alle fire Been, smuk af Skabning og stærk af Bygning, i 3die Aar, tilhørende Ole Ebbensgaard i Ulfborg.
- 3) En sortbroget Qvie, 3 Aar, meget smuk af Couleur og stærk af Bygning, tilhørende Ole Tipsmark i Veirum.
- 4) En sortgrimet Qvie i 3die Aar, tilhørende Strandbyegaard paa Svendsholm i Staby, meget stærk og smuk af Bygning lefter sin Alder, men ikke saa god som de Fornævnte.
- 5) En graabroget Qvie i 3die Aar, tilhørende Christen Sand i Bemb, temmelig stærk af Bygning og smuk af Horn og Hoved.

- 6) En sortbroget Qvie i 3die Aar, tilhørende Anders Tang i Hvolbergs Mølle, ligesom den under No. 5.
- 7) En sortbroget Qvie i 3die Aar, tilhørende Hans Melvei i Staby, meget smuk af Skabning, og tillige temmelig stor.
- 8) En graastjernet Qvie i 3die Aar, tilhørende Proprietair Tang til Nørre-Bosborg, meget stor efter sin Alder, men ikke meget smuk.

Af disse 8 Qvier, som alle fandtes præmieverdige, blev Kjøbmand Richters Qvie tilkjendt 1ste Præmie, 8 Rbd. rede Sølv, Ole Ebbensgaards og Ole Tjopsmarks Qvier 2den Præmie, hver 6 Rbd. rede Sølv, Strandbyegaard, Christen Sand, Anders Tang og Hans Melvei, samt Proprietair Tang 3die Præmie, hver 4 Rbd. rede Sølv.

Efterat forestaaende af Dommerne afgivne Beskæmmelse var forelæst alle Tilstedeværende, bleve Præmierne for Hingsten og Tyrene uddeelte, og Eierne af de, Præmier tilkjendte, Hopper og Qvier tilkjendegivne, at Præmierne ville vorde udbetalte ved næste Dyrskue, naar det bevises, at Hopperne have Føl og Qvierne Kalve. Kreatturene bleve dernæst forsynede med Brænde, overensstemmende med Lovene.

1833 den 4de Juli holdtes Dyrskue i Holstebro udi Gjestgiver Einhovens Loft. De udvalgte Dommere vare tilstede. Ligeledes var den Konge-

lige Stutteriecommission, efter forhen skeet Indbydelse, nærværende. Med Præmier belønnedes: en Hingst (5 Aar gammel, 10 Kvarteer 4 Sommer høi, tilhørende Anders Gammelby i Meiring) og en Hoppe med første Præmie, een Hoppe med anden og fire med tredje Præmie. Af Tyre tilkjendtes een første Præmie, ligeledes een anden, og fem tredje Præmie. Tolv Qvier erkjendtes præmiedygtige, hvoraf een erholdt første Præmie, tre anden Præmie og otte tredje Præmie. Præmiernes samlede Beløb udgjorde 220 Rbd., hvoraf 104 Rbd. tilkjendtes for Hingste og Hopper og 116 Rbd. for Tyre og Qvier. Den fremlagte Liste over disse Dyr viser iøvrigt deres Alder og Egenskaber*), samt Tiernes Navne og Præmiernes Størrelse. De ifjor for Qvier tilkjendte Præmier bleve udbetalte saaledes: til Kjøbmand Richter i Holstebro 8 Rbd. r. S., til Ole Ebbensgaard og Ole Lipsmark hver 6 Rbd. r. S., til Strandbygaard, Christen Sand, Anders Tang, Hans Melvei og Proprietair Tang til Vossborg, hver 4 Rbd. r. S. Af iaar tilkjendte Præmier udbetaltes til Gaardmand Anders Gammelby 20 Rbd. r. S. for hans Hingst. De, Tyrene i 1833 tilkjendte Præmier udbetaltes endvidere saaledes: Christen Sand i Bemb erholdt 16 Rbd. r. S.,

*) Disse ere angivne under følgende Rubriker: Høide, Farve, Aftegning, Hoved, Hals, Rng, Ribbeen, Lænd, Been, Fodfiste, Slag; og for Hornqvæget — iftebetfor de 3 første Rubriker — Dybde, Lød, Hove.

Proprietair Schack til Ustrup 12 Rbd. r. S., Christen Christensen Sønderfollergaard, Peder Christian Holm, David Grisebek, Juldægtig Nepsdorph og Peder Bisgaard hver 6 Rbd. r. S. De, forrige Aar tilkjendte Præmier for tvende Hopper æskedes ikke, da de ikke have faaet Føl. Hans Melvei lod erklære, at hans Qvie, som i forrige Aar blev tilkjendt Præmie, ikke tilkom den, da den er bortsolgt uden at have baaret Kalv, hvorfor han ogsaa frabsalder al videre Paastand paa Præmie af bemeldte Qvie og tilbageleverede samme.

Saaledes meddeelt efter Forhandlings-Protocollen.

Sindinggaard den 12 December 1833.

Sjællstrup.

Bemærkninger ved Grev Szechenyis i det danske Sprog oversatte Skrift om Hesteavl og Bæddeløb, med Hensyn til, hvorvidt hans Uttringer kunne blive anvendelige paa Danmarks Hesteavl.

Efterat vor lærde og sagkyndige Hippolog, Hr. General-Krigscommissair Meergaard, har i et Par kyndige Ord sagt sin Mening om Grev Szechenyis Skrift om Hesteavl og Bæddeløb, kunde det maas-

stee forekomme mange overflødigt, at ogsaa jeg opløfter min svage Stemme for, om muligt, at gjøre det indlysende, hvorlidet de fleste af Hr. Grevens Forslag ere passende til, fra Grunden af at op-
hjelpe Danmarks, vist nok til Forbedring trængende, Hesteavl. Men Neergaard har fornemmeligen taget Hensyn til den saa ivrigt anbefalede Trainers ring og, som jeg troer, tydeligen lagt for Dagen, at denne, istedet for at styrke, meget mere svækker den unge Hests Organer og, i det høieste, blot bidrager til, at en ædel, endog svagere, Hest paa en kort Afstand feirer over den uædle, endstjændt kraftfuldere og mere udholdende.

Vel har Hr. General-Krigscommissairen paa-
vist endeel andet Ufrud, men dog er deraf en ikke ubetydelig Deel tilbage. Dette vil jeg stræbe at gjøre Bestyrerne af Danmarks Hesteavl og de maa-
stee mindre grandtseende Hesteopdrættere opmærksomme paa. Jeg vil tillige erkjende det Gode, hvoraf der i Hr. Grevens Skrivt findes en Deel, som muligen med Held kan anvendes i Danmark. Den store Mængde Blomster, som blende de svagere Dine, vil jeg i Forbigaaende fornøle mig over; men forresten lade dem staae aldeles urørte.

Det fremlyser tydeligen af Szechenyis Skrivt, at han, med sine Forslag til Hesteavlens Forbedring, ene har Hensyn til sit Fædreland, Ungarn. Men, forudsat at disse Forslag ere passende paa

dette Rige, er det da vel en Selsfølge, at de ligesledes skulle være anvendelige i Danmark?

Kongeriget Ungarn med de dertil høørende Lande har i Fladeindhold 7000 □ Mile. Danmark ifkun 1000. Ungarns Folkemængde anslaaes til 11 Millioner. Danmarks til $1\frac{1}{2}$ Million. Ungarn er et af Naturen rigelig begavet Fastland, under et mildt og for Hesteavl særdeles passende Klima. Det grændser mod N. til Polen, mod D. og S. til Tyrkiet og Rusland, mod V. til Østerrige. Det har mange uhyre store Grevskaber og andre samlede Godser; hvor man i lang Tid har holdet og endnu vedligeholder store Stutterier; til hvis Forædling Grev Szechenyi især hensigter, hvilket tydeligen fremlyser næsten paa hver Side i Skriftet.

Danmark bestaaer for en stor Deel af Der, og grændser til det kolde Nordhav. Vel har det endnu nogle Grevskaber, Baronier og mindre samlede Jordegodser; men dets forrige berømte smaae Stutterier ere, paa et Par nær, aldeles forsvundne; Ungarns Stutterier ere af østerlandsk Herkomst, og det er sandsynligt, at de, hvis Antal Hr. Greven antager at være 100, igjennem mange Generationer ere bleve blandede eller krydsede, med tyrkiske, arabiske, berberiske og andre udmærkede Racer, thi Landets rige Godseiere manglede ikke Formue eller Lyst til Indkjøbet. Der maae selvfølgelig være mange, faste Grundlag, hvorpaa et mere anseeligt Hestetillæg kan bygges. Men hvad have vi i Danmark?

Skal Hensigten med et eller andet Foretagende kunne opnaaes, da bliver det uforbigængelig nødvendigt at udfinde de rette Midler dertil. Vilde vi vente en reen og god Afgrøde af hvilken som helst Udsæd, da bliver det fornødent at nedlægge den i en vel rensket og kraftfuld Jord. Ele vi ikke en saadan tjenlig Jord, da bør vi paatage os den Bærforsning, at renske og forbedre den ved de Nødvendigheder og Midler, vi have Evne til at anvende. Gjør vi ikke dette, da bliver vor Afgrøde upaatvivleligen svag og opfyldt med mange Slags Ukrud. Er Søden ikke ganske reen, da blive vore Bestræbelser for at renske og gjøde Jorden, forgjæves; thi, som Aarsagen var, maa og Virkningen blive.

Sandheden i disse Sætninger maa den simpleste Menneskeforstand upaatvivleligen indse. Anvende vi dette paa et Lands Hesteavl, da forekommer det mig aldeles indlysende, at man først maa renske og forbedre den nationale Stamme, førend man anvender store Pengesummer for at indkjøbe kostbare Hingste, og at man tillige maa skaffe sig tilstrækkelig Overbevisning om, at saadanne Hingste virkelig ere af den Bøstæffenhed, at Hensigten ved dem kan opnaaes.

Vi vilde nu saa nøie som muligt undersøge: om Grev Szecsenyi har i sit bemeldte Skrift vist os den Ve, hvorpaa vi med Sikkerhed kunne naae det tilsigtede Maa.

Ikke alene han, men alle mig hidtil bekjendte

Guldblods Apostle, synes at have hentet deres Læresætninger fra en og samme Troesformular. Blot paa Indklædningen er man istand til at skjelne dem. Ikke sjeldent fremstille de rigtige Grundsætninger, hvoraf de uddrage falske Slutninger. De forvekle Virkningerne med Aarsagerne og Aarsagerne med Virkningerne. Ved en Mængde Digressioner og mange, undertiden blendende Exempler, søge de at hendrage den kortsynede Læfers Opmærksomhed fra det Sande til det Skuffende. Naar de ikke sjeldent komme i Forlegenhed med deres Beviser, da slaae de om sig med Stuelærdom, Uvidenhed hos Andre og Erfarenhed hos dem selv. Kort sagt: idet de søge at nedrive al hidtil bestaaende Theori, grundet paa Fortidens Erfaringer og historiske Efterretninger, anvende de alle mulige Bestræbelser for at opstille en splinterny Theori, hvis eneste Formaal er: ved Veddeløb at putte de klingende Solodalere i Pommen; og desværre! allerede have de erhvervet ikke faa Profelytter, endog blandt Danmarks meget agtede og ophøjede Mænd.

Hvad en ophøiet Mand kan virke — det være flogt eller galt — og hvorlidet der tages Hensyn til den simple Mands Uttringer, derpaa have vi, desværre! i alle Lande alt for mange Exempler. Ikke desto mindre kan jeg dog ikke afholde mig fra, vedblivende at fremstille de Grunde, paa hvilke jeg troer, vore exalterte Hesteynderes Mening om, at et Lands Hesteavl, — det være hvilket som helst —

kan ophjælpes og bringes til høi Grad af Fuldkommenhed ene ved engelske, saakaldte Fuldblodsheste, og Beddeløb, ei er paalidelig, især naar Beddeløbene skulle vedblive efter de Regler, der hidtil almindeligen ere vedtagne som hensigtsvarende. Grev Széchényi gjør S. 7 Læseren opmærksom paa, at Alphabetet af en Ting eller et Foretagende altid maa begynde med A, for at man ikke, med megen Møie og Lidskæp, tilsidst dog maa vende tilbage til de Bogstaver, hvorfra man egentlig skulde have begyndt. Den første Grundsteen til en Bygning kalder han A, den sidste Steen i Skorstenen Ø. Hvad kan være rigtigere og folgeværdigere? Ifter destomindre viser dog Bogens Tittel og hele Indhold, at Hesteopdrætteren skal begynde sine Beskrivelser med engelske Fuldblodsheste og Beddeløb. Dette fremlyser end tydeligere S. 128 og 129, hvor der spørgende siges: "Hvad udfordres der altsaa for at hæve Hestevæsenet i vort Fædreland og for at vi snart kunne see det blomstre og bære Frugt?"

- "a) Flere store visse Belønninger, som hvert Aar udsættes for Seierherren ved Beddeløb."
- "b) En godt indrettet og til alle Aarets Tider vel vedligeholdt Bane."
- "c) Almindelige Traineeranstalter."
- "d) En bestandigt bestaaende Forening til Hestevæsens Fremme."

"e) Et paalideligt Register over Landets Heste og
"visse periodiske Bekjendtgjørelser."

"f) Bedækningspenge."

"g) Et aarligt Hestemarked."

En Gang for alle tillader jeg mig her at gjøre Læseren opmærksom paa, at jeg under disse Anmærkninger bestandigen har Danmarks Hesteavl for Øie, og gjentager, at hvad der muligen kan være gavnligt i Ungarn, ikke ogsaa her ubetinget kan blive at anbefale; thi et Klædemon passer ikke til alle Kroppe. Den modsatte Mening er desværre den Klippe, hvorpaa saa mange, ikke sjældent kostbare, Foretagender have strandet.

Førend man indlader sig med Noget i Modsigelser om et eller andet, er det nødvendigt, paa begge Sider at kjende det Væsentlige i det, hvormed der tales. I andet Fald bliver det blot Haarfloveri og Ordstrid, hvorved man hverken gavner sig selv eller andre. Derfor anseer jeg det nødvendigt her at gjentage det, jeg i mine foregaaende Afhandlinger har bemærket: at engelske Beddeløber-Heste, efter de gamle Hippologers Begreb, vare Afkommet af arabiske eller berberiske Hingste, krydsede med udmærket gode engelske Hopper, der allerede vare forædlede ved en Araber eller Berber. Dette Afkom kaldte de det første Blod. Ved Krydsning af dette Afkom med andre nationale Hopper frembragtes, efter disse Dyrs Beskaffenhed, mange Slags Heste, der klogeligen bleve anvendte hver til sit Brug. At

den engelske Hesteavl derpaa virkelig er grundet, har jeg (i Maanedsskrift for Hesteavl og Hestehold, 1833, Marti Maanedes Heste), som jeg troer, beviist, og agter end yderligere, med indfødte navnkundige Engælænderes Vidnesbyrd at bevise, naar jeg siden kommer til Hr. Grevens engelske Hesteavls Historie. De Heste, som nu af tydske og danske Hippologer kaldes Guldblod, skal være dem, der i lige Linie, uden Indblanding af europæiske Hesteracer, nedstamme fra østerlandske Hingste og Hopper.

I min foranførte Afhandling har jeg oplyst, at der i Østerlandene — en i sig selv aldeles ubestemt Benævnelse, hvorunder det store Rusland ogsaa kan henregnes — findes mange, meget forskellige Hesteracer, af hvilke de fleste under Californes Erobringer formodentlig ere fremkomne, ved Krydsning med arabiske Hingste. Disse maae selvfølgelig alle — efter vore nyere Hippologers om andre Landes Heste antagne Theorie — være Halvblod, eller Bastarder, af hvilke de forsikre os, at intet godt, eller ædelt, kan ventes. Jeg har ligeledes forhen med troværdige historiske Vidnesbyrd beviist, at ingen ædle arabiske eller berberiske Hopper, efter disse Landes Love og Vedtægter, maae udsæres til fremmede Lande eller komme i Prangeres Hænder; men at blot uædle Hopper, og saavel ædle, som uædle Hingste, ere i fri Handel og Vandel. Heraf maa upaatvivlelig følge, at dersom der i Engelland eller andensteds findes Heste, der baade

paa fædrene og modrene Side i lige Linie nedstamme fra østerlandske Heste, da maae de paa Moderens Side-være enten arabiske uædle Kadissi, eller uædle Berbere, eller andet Sammenskrab fra Lilleasien, Persien, Tyrkiet o. s. v., selvfølgelig alle Bastarder.

Det er endvidere i bemeldte min Afhandling, ved at paavise de af Frankerigs Ludvig XIV. anstillede Forsøg, oplyst, at Hopper fra de sydlige og østlige Lande, som bringes til de nordligere Lande, om de end parres eller krydses med Hingste af deres egen Race, dog frembringe et maadeligt Uffom, og at de ofte blive aldeles usrugtbare; men at gode Hingste fra de sydlige eller østlige Lande, krydsede med nordlige Landes gode og kraftfulde Hopper, afgive et onsteligt Uffom.

I Hr. Landvæsens Commisssair Michelsens Veterinairtidende for 1833 Nr. 27 er indført et særdeles mærkværdigt Prüsskriov af Mr. Henry Berry til Acton-Bracecham i Worcestershire angaaende: om Hundsdyrenes Egenskaber nedarves meest fra Faderen eller Moderen. Da denne Tidende formodentlig ikke eies af alle, som læse dette Tidsskriov, finder jeg det ikke upassende, her at meddele en ordret Udskriov deraf, saa lydende: Hvor Landbruget drives med nogen Iver, søger man ogsaa at anvende mere Omhu for Besætningens Forbedring, og saaledes fremstaaer uvilkaarlig Ønsket om, at erholde en mere forædlet Race. Til den

nes Frembringelse har man fornemmelig begyndt en Forædling, som stødte ved Faderen, fordi denne jo i sit Slags leverer et talrigere Afkom, end Moderen, som hvert Aar kun føder een Gang. Som nu, pleiede man ogsaa fordm at benytte de engang havende almindelige og mindre kostbare Mødre, hvortil fattes et udsøgt og fortrinligt Handyr af den Race, man ønskede at indføre. Kun faa eiede s. Ex. Hopper, hvoraf kunde avles en god Bæsteler, og ligesaa faa Køer havde til afgive daddelfrie Springtyre. De til saadan Forædling valgte Hingste, Tyre m. m., nærmede sig imidlertid meer eller mindre de Idealer, man dannede sig om det fuldkomneste Handyr af denne eller hin Art. Efter denne Form og disse Egenskaber blev nu stræbt af de Eiere, som havde forædledede Racer, og hvoraf solgtes Springtyre til de øvrige Landmænd, og saaledes er efterhaanden fremstaaet en høj Grad af Constanthed i disse, som Monsire antagne, Former. Det blev af den Årsag en Selvfølge, at et Handyr af en forædlet Race maatte blandt en Moderstok af almindelig Art frembringe et isiesfaldende Resultat, der ved en overfladisk Bedømmelse foranledigede den Troe, at fordi disse Dyr vare af Hantjønnet, besadde de ogsaa til Al overveiesnde Egenskaber, hvilke de dog i Grunden havde kun som hørende til forædlet Race. Saaledes maatte en Hingst, som stammede fra en constant Race, meddele dens Sol et mere isiesfaldende

Præg, end en Hoppe, som ikke eiede nogen constant Character eller Form, eftersom den stammede fra et Slag, som var fremkommen ved en paa Lykke og Fromme skeet Parring af de heterogene Dyr, og folgelig ikke kunde have en særdeles Tilbøielighed — Egenskab — til at nedarbe noget Eiendommeligt. Den omtalte Mening om Handyrets Eone blev endnu mere bekræftet ved den Omstændighed, at da Mødrene kun een Gang om Aaret føde, lader sig folgelig sjeldnere og ikke uden Vanskelighed anstille sammenlignende Jagttagelser om disses Aarveevne; medens efter Handyret habes aarlig et større Tillæg, hvoriblandt, selv endog tilfældig, dog maa findes nogen Lighed med Faderen. Paa denne Maade er sikkerlig den Mening fremstaaet, at vore Huusdyr bedre forædles ved Handyret, end ved Hundyret.

Imidlertid bør det dog bemærkes, at man i den senere Tid ikke saa udelukkende tilskriver Faderen den største Indflydelse ved en Forædling; men at ogsaa Forædlings-Metoden ved Mødre har fundet Forsvarere, som vel have mindre vægtige Grunde at fremføre, men derfor ere saameget mere paa- staaende. Flere Beviser habes for, at dette Princip i den nyere Tid oftere hyldes i England. Saaledes er nyligen hele Stammer af forædlet Kvæg bleven solgt, da dog ellers deraf kun kunde erholdes Tyre tilkjøbs. Derved gaae nu ogsaa Køer fra Haand til Haand, og tjene til Forædling, idet

mangen Eier af flige Kvæder stye Omkostningerne til Anskaffelsen af en hvi forædlet Tyr, og nøies derfor med at lade en af slettere Race springe, og erholde derefter dog et Tillæg, som er ædlere end Faderen. Men ogsaa kun ved flige Beviser understøttes den Mening, at man ved Hjælp af Mødre ligesaa godt kan foretage en Forædling, som naar der bruges hvi forædlede Handyr.

Alt Guldblodsdyr, eller med andre Ord — Dyr, som man ved en længe fortsat og omhyggelig Avl, samt ved stedse at stræbe efter den fuldkomneste Udvikling af visse Egenskaber, har bragt til, at disse constant nedarves, — at disse Dyr have den omtalte Indflydelse ved at anvendes til Avl, er en almindelig bekjendt Erfaring, som ved en eller anden tilfældig Afvigelse ikke kan gøres tvivlsom, og netop ved Guldblodsdyrene haves tydeligt Beviset for, at begge Kjøn ligegodt formaae at tilvelebringe en Forædling. En Mængde Kjendsgjerninger bekræfter dette. Guldblodshingsten Militiaman blev i Bromyard i Herfordshire flere Aar brugt som Besteler. Dens Sol vare næsten alle kastaniebrune og havde i Formen megen Lighed med Faderen, hvorfor ogsaa denne blev betragtet som et Monster paa en Hingst, der formaaede at nedarve sig. Men i ingen Egn, hvor man lægger Vind paa Hesteavl, findes slettere Hopper end i Bromyard. Der er ikke en Tanke om en constant Race. Derimod er Militiaman af et Stutteri, hvis fleste Heste vare af brun Farve,

og er det derfor at undre over, at en Hingst af en slig Nøl, ved at benyttes til Hopper, hvilke ere af et Slag, der ikke eier nogen særegen Raceegenskab, maa frembringe Føl, hos hvilke gjenfindes de Eiensdommeligheder, som en omhyggelig fortsat Nøl har skjenket den?

Hr. John Hemming til Acton: Brouchamp i Worcestershire havde i flere Aar et Meieri af almindelige Herefordshire røde Landkoer, hvis Forhove der vare hvide, og stedse arvede Kalvene det samme Aftegn. Til dette Meieri satte han et Aar en Springtyr af ædel Race, og det viste sig nu, at dennes Aftegn, — sorte Pletter paa Forhovedet, — nedarvedes næsten til alle Kalve, og findes endnu hos det sildigere Afkom. Hr. Hemmings Meieri var sammenkjøbt paa tilfældige Maader, og Køerne havde kun med Hensyn til omtalte Aftegn nogen Lighed med hinanden. Ved Benyttelsen af denne ædle Tyr er det nu meget forbedret.

Hr. Woodward til Birlingham købte 12 Yorkshires Køer, som gave megen Mælk, men havde især rigt ingen Tilboielighed til at blive fede, eller kunde der siges at de vare af ædel Race. De bleve sprungne af en meget høi forædlet Herefordshire-Tyr, hvorefter erholdtes et Afkom, der ikke gav megen Mælk, men lod sig let fede. Et andet Forsøg, som i det paafølgende Aar gjordes med de samme Køer og en anden Herefordshire-Tyr, havde et aldeles lignende

Resultat. Saa paafaldende Exempler behøve ingen videre Forklaring.

Forfatteren selv eier i nogle Aar en Race forædlede Sviin, som størstedelen ere af brunngul Farve. Søerne bleve besprungne af en almindelig Orne, og kastede — fødte — næsten uden Undtagelse Grise af samme Farve, som de selv vare. Kun blev Racen formedelsk Krydsningen noget større. Bleve almindelige Søer af Landracen besprungne af en forædlet Orne, saa fik Grisene stedse Faderens Farve. Meest overtydende er imidlertid det Tilfælde: at det hele Rast — Kulb — Grise af en halv forædlet So af brun Race og efter en hvi forædlet Orne af hvid Race, samtlige fik Faderens Farve, og det er saaledes umiskjendeligt, at i Forhold til Forædlingsgraden Dyret har, formaaer det at igjengive sig selv og dertil at have en overveiende Indflydelse hos det mindre forædlede.

Forfatterens Broder havde en Race af forædlede Sviin, som udmærkede sig ved korte affumpede Øren. Naar disse krydsedes med de store Sviin fra Nordwales, som have hængende Øren, saa viste sig stedse, at Afkommet havde affumpede Øren, enten der af den forædlede Race var brugt en So eller en Orne.

Vilde man antage, at enten Faderen eller Moderen fortrinssviis besidder den Evne, at nedarve Egenstaberne til Afkommet, maatte derved Forædlings-Theorien kun blive mere indviklet. At Afkom-

met vil ligne Forældrene, og at i Regelen ædle Forældre ogsaa vil afgive et ædelt Tillæg, maa selv for en indskrænket Forstand være en indlysende Erfaringsfætning. Lod det sig virkelig bevise, at Dyrerne sikkrest lode sig forædle ved Faderen, da vilde det næste Spørgsmaal blive: hvorledes erholder man et Handedyr, som besidder de dertil nødvendige Egenskaber? Neppe vil Nogen paastaae, at det er tilstrækkeligt, at Tyren eller Hingsten er falden efter en fortrinlig Fader, og Moderen ikke behøver at være af ædel Race. En ædel Hingst kan med en maadelig og uforædlet Landhoppe vel aale et Hingsteføl, som i den ydre Form aldeles er Faderen liig; men denne Søn vil tilvisse ikke kunne nedarbe Racen saa reen, som Faderen. Til at forædle en Race maa derfor stedse vælges et Handedyr, hvis Herkomst saavel fra Faderens som fra Moderens Side i flere Generationer har været aldeles daddelfrie. En reen Stamtafle er i den Grad vigtig, at mange Landmænd, i Overbeviisningen om Guldblodets Værd, anvender en saadan Hingst eller Tyr til Avl, omendskjondt den muligen er beladt med flere Feil, og Erfaring har viist, at de ikke havde Marsag til at fortryde dette Valg. Men tør man uden Undtagelse sætte en saadan Hingst eller Tyr til enhver Hoppe eller Ko? — eller bør man ved et Udvalg søge med Hoppens gode Egenskaber at modarbeide den Tilbøielighed til visse Feil, som Hingsten viser? Netop et saadant Udvalg, som kan hæve de gjensidige Le-

gemst; Mangler, er nødvendigt, naar Productionen skal gives den fornødne Grad af Sikkerhed; men til et slikt Valg, der er afhængigt af en Mængde Biomstændigheder, hører et eget og langt Studium.

En Mængde af Forhold forenede sig i England til, at Landmændene der bleve gjorde opmærksomme paa den ufordeelagtige Tilstand, hvori Kvægavlen befandt sig. Saavel ved Malkeqvæget, som ved Faarene, nødsagedes man især at tage Hensyn til, at de med Lethed tage mere Kød og Fedt paa sig, for at der, i Forhold til Priserne paa de landoeconomiske Producter, kunde ved Anvendelsen af et mindre Quantum af Foder erholdes en større Indtægt. Dette Maal lod sig nu snarest opnaae ved at benytte de til den Egenstabs forædlede Tyre og Bøddre, og da den første Generation, saavel med Hensyn til Formen, som til Nyttten, overtraf al Forventning, gav dette saameget mere Anledning til, at Landmændene bestyrkedes i den forhen havde Mening, at en Forædling egentlig kun er at bevirke gennem Faderen.

For at indsee det Ugrundede i denne Mening, behøver man kun at undersøge Stammerne hos de Landmænd, som gjøre en Erhverv af at tillægge Springtyre, og man vil finde, at i Almindelighed falde lige gode Kalve hvert Aar, naar Eieren især rigt forstaaer at gjøre det fornødne Udvalg, og Køerne især igt ere Fuldblodsdyr. Forekommer nu og da en enkelt Kalo, som maa betragtes som Ud-

ifnd, saa er dette kun en tilfældig Undtagelse. Hvor meget contrasterer herimod de Meierier, hvortil en Guldblodstyr sættes, for at forædle de deri værende Køer af almindelig Landrace. Kun fra den Tid af, og saalænge kan Eieren beundre samtlige Kalves store Lighed med Faderen, og hvorfra hidrører denne Lighed? Tyren er af en constant Race, hvorimod Køerne ere af et Slag, der ikke havde anden Bestemmelse, end blot at forøge Urten, uden Hensyn til Egenkaberne. Mogle Kjendsgjerninger vil oplyse dette Raisonnement. De ere tagne af den forthornede Nvæggraces Historie.

Hr. Collings Springtyr, Comet, nedarvede dens eiendommelige Karakter saa paafaldende, at selv enhver Fremmed maatte blandt en Mængde andet Nvæg kunne udpege dens Afkom. Men denne Tyr var ogsaa af det rene Blod, og da dengang endnu den forthornede Race var sjelden, blev den, med Undtagelse af dens Eiers og af Hr. Charges Stammer, brugt til at bespringe en Mængde Køer af almindelig Landrace. Det er derfor ikke at undres over, at Afkommet efter sli en Tyr her blev bedre, end Mødrene vare. Men i Hr. Collings og Hr. Charges Nvægstammer, hvor Køerne ligeledes vare høi forædlede, frembragte denne Tyr langtfra en saa isiefaldende Virkning. Køerne havde ligesaa godt som Comet, ved en lang Forædling og ved Parring i Blodet, erholdt en constant Charakter, og kun alene af de Køer, som havde Lighed med

Tyren, erholdtes Kalve af dens Udseende og Egen-
skaber. Det samme kan siges om Major, en Søn
af Comet. Paa Fuldblodskøer viste den sig som en
almindelig god Springtyr; men sattes den til Køer
af Landracen, først da blev dens overveiende For-
ædlingsevne isiefaldende, og den har i denne Hens-
seende erhvervet sig et berømt Navn. Man kunde
ogsaa her tydelig gjenkjende Fuldblodets Overvægt;
thi Majors Moder var den berømte Cow-Lady, hvis
Kalve samtligen folgtes til uhorste Priser. Major
besad saaledes ved dens Herkomst i den Grad over-
veiende Egenskaber, at Landkøernes ubestemte Typus
maatte aldeles forsvinde, og med Hensyn til Mo-
drene fremstod saaledes et forædlet Uffom, ikke fordi
Major var af Hankjønnet, men fordi den var af
Fuldblod. Det samme kan atter siges om Western-
comet, en Søn af Major og en iblandt Hr. Char-
ges fortrinligste Køer. Det hele Uffom efter denne
Tyr var fortrinligt; men dog viste sig dens Evne til
at forædle først i største Glands, naar den blev
brugt til Køer af uforædlet Race.

Er derfor saavel Handyret som Hundyret
begge af lige gode Racer og af lige individuel Be-
skaffenhed, da vil man hos Uffommet ikke kunne be-
mærke, at enten Faderen eller Moderen har haft
nogen særskilt overveiende Medarvingsevne. Ved
en Undtagelse herfra vil man ogsaa ved noiere Un-
dersøgelse opdage, at den ene eller anden Deel af
Forfædrene har haft visse eiendommelige Egen-
skaber.

ber, som nu ved Krydsningen, eller ved andre Omstændigheder, atter komme tilsyne. Et Exempel vil gjøre det mere indlysende: Antages en Springtyrs Forfædre, i tredie eller fjerde Generation tilbage, at have haft feilfuld dannede Bove, men som ved en hensigtsmæssig Parring nu ere forsvundne saaledes, at intet deraf er at mærke ved denne Tyr, og man lader den springe en Ko med fletbyggede Bove, vil Kalven sandsynlig have denne Deel langt flettere, end det kunde formodes, og man vil derefter urigtig beskylde Koen for overveiende at nedarve dens flette Partier. Kun en feilagtig Krydsning er her Marsag, eftersom man ikke havde taget Hensyn til et muligt Tilbagefald, som befordres derved, at Dyrene stedse have en større Tilbøielighed til at gaae tilbage til den flettere Urtypus, end at skride frem ved en Forædling, og derfor maa det for Producenten altid være en Regel, at kun den Avl er sikker, hvor man kjender Forfædrenes Egenskaber i flere Generationer tilbage.

Dersom de omtalte Springtyre, Comet, Major og Westerncomet derimod vare tillagte paa Rær af Landracen, er der ingen Tvivl om, at de jo vilde kunne have haft de samme fortræffelige Former, men som Modsatning vilde Erfaringen have viist, at de aldeles ingen Værd havde som Stamtyre. De Tyre af Comets Afkom, som vare tillagte paa Guldblodskoer, avlede atter fortræffeligt Qvæg; hvorefter imod blandt dem, som vare tillagte paa mindre gode

Kæer, findes ingen, som i nogen Henseende har erhvervet sig Navn af at kunne nedarve sine Egenskaber. Altsaa kun Fuldblod og ikke Haldblod har Værd til Nol.”

De mange i denne Afhandling fremstillede Forsøg gjør det for mig fuldkommen indlysende, at alle Arter af Huusdyr, uden Undtagelse, kunne, ved omhyggeligt Valg af Tillæggsdyr, og igjennem flere Generationer vedvarende Parring, forenet med tilbørlig Omhu og Pleie, bringes til constante Racer, hvis væsentlige Egenskaber nedarves til Afkommet; hvilket i Fremtiden med Rette bør betegnes ved det paa constante Racer nu antagne Udtryk: Fuldblod. Et Klimat og Jordbund i høi Grad ville befordre, eller svække, Landmandens til saadan Hensigt anvendende Beskræbelse, er upaatvivleligt.

De mange forskjellige Lands og Legems Feil, eller Fuldkommenheder, som den Agtpaagivende vil finde hos ethvert særskilt Lands Huusdyr af alle Arter, have upaatvivleligen deres Ursag, ikke alene i Klimat og Jordbund, men fornemmeligen i den Sagkundskab og Omhyggelighed, eller i den Uødenhed og Ligegyldighed, ja undertiden ubarmhertige Haardhed, hvormed de behandles. Dog bliver det derhos aldeles indlysende, at hvad Rigdom formaaer at bringe til høi Grad af Fuldkommenhed, det maa Kundskab og den bedste Villie, af Mangel paa Eone, lade blive aldeles uforsøgt.

Vilde man sætte den forædlede engelske Jagt

hest eller Veddeløber ved Siden af den fiberiske eller færøiske Hjeldhest, kunde man da ikke fristes til at troe, at de vare Dyr af forskjellige Arter?

Betragt de vilde Dyr, og see om ikke hver Enkelt af samme Art ligne hinanden som to Draaber Vand. Kan nogen paavise deres Lands eller Legems Feil? og hvad er vel Aarsagen? De have aldrig været Menneskets Trælle eller Kjæledægger!

Vi ville nu først henvende vor Opmærksomhed til den af Hr. Greven fremstillede engelske Hesteavl's Historie.

Uagtet han foregiver, at man i Engelland endnu bestandig træffer paa flere Steder Steenmonumenter og andre Spor til, at Veddeløb allerede under det romerske Herredømme der have fundet Sted, erklærer han dog S. 42, at den engelske Hesteavl's Tidsregning bør begynde fra Carl den Andens Regjering.

Han fortæller: "at denne Konge lod bringe arabiske, berbiske og persiske, med eet Ord: østerlandiske Hingste og Hopper til Engelland, tillagde Søl af disse, uden Blanding med andre Slags Heste, og tillige søgte at forædle de i Landet værende Hesteracer med østerlandsk Blod. De i Kongens Stutteri tillagde Heste udmærkede sig paa Banen ved en saadan Hurtighed, Udholdenhed og Kraft, at det hos mange fremkaldte Lyst til ogsaa at tillægge og fremstille Heste af samme Godhed."

"Fra den Tid af sparede de engelske Riigmænd

”hverken Penge eller Møie, naar det gjaldt om at
”anskaffe Hingste eller Hopper fra Østerlandet, eller
”at kjøbe dem, som bragtes dertil.”

Hvorfra Hr. Greven har hentet disse, med
flere Underretninger om den engelske Fuldblodsavl
Opriindelse, er mig ubekjendt, og kan under mit
Niemeed være ligegyldigt. Dog kan jeg ikke und-
lade at anmærke, at den indfødte Englelsmand,
Thomas Brown, som dog nok maa vide lidt bedre
Besked om Sagen, end en ungerst Greve, der la-
der sig noget fortælle af engelske Beddelsøvs Yndere
og maaſkee gjennemblader nogle Journaler om Bed-
deridt og Stamregistre, — fremstiller Sagen paa
en anden Maade.

Han siger, at der fra Jacob den Førstes
Tid, indtil Dronning Annas Regjering, indførtes
faa, ja maaſkee ingen arabiske Heste til Engelland;
men imellem Aarene 1702 og 1714 indtraf det Til-
fælde, at en Hingst blev kjøbt af en Hestepranger
i Aleppo, ved Ravn Darley, efter hvem Hesten
blev kaldet Darley; Araberen; ikke fordi man havde
nogen paalidelig Kundskab om, hvorfra den ned-
stammede; men, da den blev Fader til Flying Childers,
— Engellands allerberømteste Løber — slut-
tede man sig til, at den maatte være en ægte Ara-
ber. Brown bemærker derhos, at denne Hest maa
betragtes som den, der omstømte Ynderne af Bedde-
løb for den arabiske Race.

Den fornævnte Th. Brown beretter ligeledes:

at Hingsten Godolphin, ligeledes med Tilnavn Aras-
beren, havde været brugt som Karrehest i Pa-
ris, hvorfra den af en vis Cooke blev bragt til Eng-
sland og overladt til Eieren af et Kaffehus, Hr.
Williams, som forærede den til Grev Godolphin.
Denne Hest formodes at være kommen til Frank-
rig fra Berberiet, og som en mærkværdig Kjends-
gjerning anfører Brown: at der i Engsland ikke
findes een eneste udmærket Beddelsøber, der ikke er
beslægtet med Godolphin. Begge disse Heste forbi-
gaaes af Hr. Greven med Taushed, ventelig fordi
deres adelige Herkomst ikke ved noget Stamregister
kunde bevises. Dog synes han at erkjende, hvor-
meget Engslands Hesteavl skylder disse 2de Heste,
naar han S. 29 siger:

"Man maa ikke troe, at dybttaenkende Forskere
"i Fortiden have efter en vis bestemt Plan iværksat
"alle de Foranstaltninger, ved hvilke Hesteavlen i
"Engsland har hævet sig saa høit og saaledes for-
"beredet Sagens heldige Følger for Nutiden. Spi-
"ren til de gode Følger, er, om jeg tør udtrykke
"mig saaledes, uformodet faldet ned paa Jorden."

Om disse Ubladesser skal være Hentydning paa
Hestene Darley og Godolphin, tør jeg ikke paastaae.
Eigegyldigt kan det være.

Langt mærkværdigere ere hans Ord S. 30:
"Hvormange Bøger, hvormange Betænkninger ere
"der ikke blevne skrevne i Verden, hvori man blot
"har angivet Resultaterne, uden at udvikle disses

"Aarsager. Hvormange Bøger handle om Hestes-
 "avlens Udbredelse og Forædling, hvormange Skrif-
 "ter nedsatte Engellænderne og lovpriise Araberne,
 "og omvendt; hvormange Taler, Beskrivelser og Af-
 "handlinger ere der udgivne om Maaden at bedømme,
 "opdrætte og behandle en Hest rigtigt? men hvortil
 "fører alt dette? Hvad gavner al vor udstrakte Kund-
 "skab om, hvorledes den indre Indretning i vor Bygning
 "skal være, hvilke Materialier vi skulle anskaffe o. s. v;
 "hvad nytter det at opføre denne Bygning efter de
 "bedste Forhold og den ædlestes Smag, naar der en-
 "ten slet intet Fundament er, eller idetmindste kun
 "et svageligt? Hvortil, siger jeg, nytter alt dette,
 "naar vi lide af Pengemangel; naar vi altsaa ikke
 "kunne anskaffe os de udmærkede Hingste og Hop-
 "per, som den og den Bog anbefaler, som de for-
 "træffeligste, naar vi ikke ere istand til at behandle
 "de Hopper, vi have kjøbt, eller de Føl, vi have
 "tillagt, paa den Maade, som den og den Bog med
 "den største Grundighed beviser at være den bedste?"

Den, som har mindste Kundskab om Engellands,
 skjøndt ikke sjældent afbrudte, Fremskridt til Fuld-
 kommenhed fra Wilhelm Erobrerens Tid til vore
 Dage, veed, at dette af Naturen riigt begavede
 Land ikke nogen Tid har lidt af Pengemangel og
 folgelig ei har manglet Evne til at anskaffe de for-
 nødne Materialier, for at lægge Grundvold til, eller
 at opføre den stolte Bygning, som i mange Aar
 har vovakt alles Beundring; og hvad in specie

dens Hesteavl angaaer, da er det noksom bekjendt, at Engellænderne, længe før nogen arabisk eller østerlandsk Hest dertil blev indført, havde en national Hestestamme, hvilken, efter den fornævnte Henry Berrys Definition, med Rette kunde betegnes med Ordet Fuldblod, thi flere Steder i Maanedsskrift for Hesteavl og Hestehold, er det, uden Modsigelse, oplyst, at Danmarks Christian IV., i Aaret 1605 — længe før østerlandsk Heste bleve bragte til Engelland — fandt de engelske Heste saa fortrinlige, at han, som en stor Hestekjender og som Eier af mange forædlede smaae Stutterier, dog gav de engelske nationale Fortrin og derfor bragte en Stamme af disse Heste til Danmark.

Paa gamle Kobberstykker, der forestille den engelske Parforcejagt, som, efter Rytternes Klædedragt at dømme, stige meget høit op i Tiden, finder man Heste aftegnede, der i Form, Kraftfuldhed og Skønhed opvække høi Grad af Beundring.

Szechenyi erkjender selv, S. 36, at Parlamentet i Henrik den Ottendes Tid foreskrev mange Love, sigtende til Hesteavlens Fremme.

Om det var det den Tid intetfigende Parlament, eller den egenmyndige Henrik den Ottende selv, der gav, eller lod udgive, disse Love, er her ligegyldigt. Kun dette maa jeg bemærke, at Henrik den Ottende døde Aar 1547, og at den første arabiske eller østerlandsk Hingst, som til Engelland blev indført, tilhørte — efter Browns Vidnesbyrd

— en vis Monkham, af hvem Jakob den Første, som døde 1625, — altsaa 78 Aar efter Henrik den Ottende — kjøbte den for 500 £. St. Hvoraf følger, at ikke en eneste Draabe østerlandsk Blod kunde findes i de Heste, der i Aaret 1605 tildrog sig Danmarks Konges Opmærksomhed. Et nimodsigeligt Beviis for, at man der, ikke alene anvendte stor Opmærksomhed paa Hesteavlens, men at man endog var kommen saavidt dermed, at en national Guldblods Stamme, eller sandsynligen flere saadanne Stammer, hvis Overlegenhed ved Beddeløbene bleve prøvede, vare til.

Her see vi Grunden eller Fundamentet, til den Bygning, som siden blev udsmykket med smagfulde arabiske eller orientalske Sirater; hvilket Fundament Grek Szechenyi beklager at savne i hans Fædreland, Ungarn, og som — naar man vil tilstaae Sandheden — mangler enten ganske eller tildeels i alle andre europæiske Lande. Hvad kan nu vel være Aarsagen, hvorfor Engelland alene, men ikke nogen anden Nation, naaet alle mulige Bestræbelser og store Penge:Opossejler, hidtil har været istand til at opbygge dette Fundament, eller at bringe dens nationale Heste til en saadan Guldkommenhed, at det syrrigere arabiske eller orientalske Blod derpaa har kunnet frembringe den Virkning, som man seer i Engelland?

Grek Szechenyi besvarer, efter min Anskuesse,

denne Opgave fuldkommen rigtigt, naar han S. 12 siger:

"Engelland oppebærer utrolige Summer for de Heste, der sendes til Udlandet; og naar vi sammenligne Prisen paa alle Ting der og her, hvilket Resultat faae vi da? Men dette er ikke en Gave af den blinde Lykke, — som saamange mene, der have faaet den gamle Glendrian, hvori de leve, saa kjær, at de hverken ville eller kunne rive dem ud deraf — paa ingen Maade, nei! det er en naturlig Følge af de Aarsager, som uophørlig virke der."

"Lader os tage Kortet i Haanden, lader os betragte Engelland, lader os betragte Rusland. Lader os sammenligne Udstrækningen af den frugtbare Jordbund og Produktionens Pris i begge disse Lande. Til hvilken Betragtning maa det føre? Hvo vil endnu tvivle om, at Friheden har en forunderlig Indflydelse selv paa de ringeste Gjenstande."

Denne Frihed, erhvervet allerede i det 13de Aarhundrede og bekræftet af Wilhelm den Tredie i Slutningen af det 17de Aarhundrede, har, i Forening med mange flere Omstændigheder, virket, at Engelland, eller Storbritannien, ikke alene i Landvæksnet, hvoraf Szechenyi retteligen erkjender Hesteavlens for en Green, men tillige i al anden Production og Industri, har hævet sig til en Høide, som gjør det muligt, naaget alle Levnetsmidlers derværende høie Priser, at sælge ikke alene Heste, men alle an-

dre Frembringelser langt ringere, end andre Nationer, i Forhold til Værenes Godhed, ere istand til.

Skal Hesteavlens gavne et Land og ikke være et blot Overdaadigheds og Forlystelses Product, da maa den retteligen blive en Green af Landvæsenet. Det er at sige, ikke blot Fyrstens og andre Større mænds Foretagende. Saaledes er det i Engelland. Derfor siger Szechenyi, at hele Engelland er et eneste Stutteri. Derfor rider Kongen paa engelske Bondeheste. Men er Greenen af den Beskaffenhed; hvor kraftfuld maa da Stammen være? Og jeg gjentager Szechenyis Ord: Hvo vil endnu tvivle om, at Friheden har en forunderlig Indflydelse paa de ringeste, saavel som paa de største Gjenstande. Dette seer man til Forbauselse bekræftet af Engellands nu allerede voksne Datter, Nordamerica.

Hvad Engellands Forgængere og Læremestere i Industri og Landøkonomi, Belgien og Nederlandene, have været, veed Enhver. Uden nogen Tid at have eiet østerlandske Fuldblodsheste, eller besattet sig med Beddeløb, have de, i ældre Tider, forsynet Engellænderne med en Hestestamme, fra hvilken disses endnu constante, store og stærke Vognrace har sit Udspring.

See vi nu hen til alle andre Lande, hvorledes er det da beskaffent med den Stamme, hvorfra Hesteavlens, som en Green, skulde udvæxte? Mon den ikke er næsten tildækket med Mos og Barkslag, hvilke sidste myldre af alle Slags Utoei og tærende

Larver? Vel seer man i Forbigaaende undertiden en og anden retskaffen Gartner med Omhyggelighed og Barsomhed at udfkære den tørre Bark, rense Saaret og tilbæffe det med Hodevov; men ikke sjældent finder man ogsaa ukyndige og skjodesløse Stympere, — hvem Høsbondens Larv er ligegyldigt, naar de selv leve vel — som enten, idet de rense Saaret, lade Kniven skære ind i den friske Bark og derved gjøre et nyt Saar, eller, naar et af de meest iøiefaldende Saar er forbundet, glemme de øvrige.

Dagleierne, som ere ifærd med at affkrabe Mossen, kunne af Uvidenhed eller Uforsigtighed gjøre stor Skade paa Grenen, ved at affstøde smaae Knoppe, der muligen kunde voxet ud til en god Green, og saaledes fordærve det hele og gjøre den duelige Gartneres Omhu for Stammen unyttig. Hvilken Gartner vilde vel falde paa at inoculere en næsten henvisnet Green med en høiædel Frugtknop? I det ringeste er jeg vis paa, at ingen engelsk Gartner kunde faae et saadant Indfald. Stammen, hvorpaa deres Hesteavl's Green blev forædlet, stod i dyb Mulsd og var tilligemed alle andre dens Grene — at jeg skal bruge Hr. Grevens eget Udtryk — saa reen som en Bøsssepibe; desuden bleve dens Rødder rensede fra alt Ukrudt og til rette Læder overflødigen gjødede.

Vi ville ikke længere opholde os ved denne, som jeg troer, ikke upassende Eignelse, og i dens Sted

betegne Engellands Landvæsen og Industries Opkomst og Fremskriden, med Hr. Greb Szechenyis egne Ord i Oversættelsen S. 35:

"De romerske Legioner og senere Hære af Sachser, Danske og Normanner have i flere Aarhundrede afværlende hærjet dette Land med seierlig Overmod og Trods. Under saadanne Omstændigheder kunde Agerdyrkning og Hesteavl naturligvis ikke gjøre store Fremskridt, indtil den Nation, som fremstod ved Sammensmeltning af Seierherrener og de Overvundne, samlede sin Kraft og overvandt alle Frihedens Fjender. Men Nationens Bestræbelser for at sønderbryde Slavelænten medførte saaledes heldbringende Følger for Landet og den kommende Slægt, at vi selv nu ikke kunne betragte dem uden Beundring; dog var det ikke ved Anvendelse af Magt, men ved Udviklingen af Legems- og AandsEvner, at Nationen formaaede at hævede sin Forrang. I Alt maatte man søge at forekomme Uafhængighedens Fjender. Nye Fornødenheder frembragte nye Opfindelser; nye Opfindelser frembragte nye Tilbøieligheder; den ene Ting frembragte den anden, og saaledes udgjør nu den ivrige Stræben efter alle mulige Goder Grundlaget til denne store Nations Industri og Rigdom. Den rigere Klasses Fordringer og den fattigere Klasses Bestræbelser for at opfylde disse Fordringer forene sig saaledes til at oplive Agerdyrkning, Manufaktur og Handel i Engelland."

Ud den samme Veie til Industri, Handel og

Rigdom gif fordom Phoenicien, Carthago, Grækenland og Rom. Senere Belgien og Nederlandene. De kjendte ikke Grev Szeghenyis falske oekonomiske A., som i Engellands Landoekonomie rettere bør kaldes U. eller W.; men de begyndte alle med det sande A. De lagde ikke den sidste Steen paa Skorstenen, førend de havde opført en fast Grundmuur, hvorpaa det Hele kunde hvile. Hvo der handler anderledes bliver en slet Bygmester.

Vi ville alle være rige, store og mægtige, saavel enkelte Mennesker, som hele Stater. Kunde dette opnaaes ved at ride Veddeløb paa østerlandste Guldbloodsheste; da var det en let Sag, især naar Staten vilde betale Veddeløbs-Priserne og Foreningerne kunne tilveiebringes for at kjøbe Hestene.

Dette synes Hr. Greven at ansee muligt, naar han S. 67 siger:

"En fast Villie og Standhaftighed, denne sjældne Dyd, gjør Alt muligt, fører til ethvert Maal og overvinder alle Hindringer. En fast, standhaftig Villie op søger gennem Havets Storme nye Verdensdele, leder Floder over Bjerger, fører paa Jernveie Landets Rigdom til Kysten og anlægger dybt under Themsen en tør og sikker Vej."

Herlige Drømme! men Hr. Greven erindrer vist ikke det, han S. 30 i hans Bog har sagt: "Hvad gavner os alle vore Kundskaber om hvorledes en Bygning bør være, og alle vore Bestræbelser for at opføre den efter de bedste Forhold og

"i den ædleste Smag, naar vi lide af Penge-
"mangel." Leger jeg ikke meget fejl, da bliver
vistnok en god Billie, uden Tøne, det samme, som
en Guldblods Beddeløber uden Kræfter.

Sandelig! det maatte lede mig alt for vidt og
fjævt, dersom jeg vilde følge Hr. Greven igjennem
alle de blomsterbestrøede Irgange, hvorved han for-
giæves søger at bevise, at Engellændernes udmær-
kede Hesteavl ene grunder sig paa østerlandste Gulb-
blodsheste og Beddeløb, hvilket aabenbart er, at an-
tage Virkningen for Uarsagen. Dog, førend jeg
forlader mine Anskuelse om den engelske Hesteavl,
anseer jeg det ikke overflødigt at anføre et Par be-
rømte engelske Landoekonomers Mening om denne
Gjenstand. Disse udmærkede Mænd ere Skriben-
terne Marschall og John Sinclair; den forsynvante
erklærer bestemt, at Beddeløbsheste i Engelland nu
kun ere nyttige for dem, der sætte deres Penge paa
Spil, fordi de ere alt for fine og uduelige til an-
det Brug.

Dette modsiges ligesaa bestemt Nutidens Gulb-
blods Yndere, hvilke endog fortælle, at der gives
Guldblodsheste paa 11 á 12 Kvarteers Høide. At
saadanne Heste kunne være Østerlændere baade paa
fædrene og mødrene Side, forekommer mig utroligt,
nagtet alt hvad Stammeregisterne bevidne og nag-
tet al tænkelig Omhu og Pleie. Grev Szechenyi
synes at være af denne min Mening, idet han S.
151 siger:

"De oprindelige engelske Heste have deres Force
"i Kroppen; den østerlandske gjød sin oplivende Jid
"deri. Endog den ubetydeligste østerlandske Hingst,
"som bukker under for en ringe Byrde, kan med en
"stor, stærk Hoppe avle et fortræffeligt Føl; men
"hvad for et Product kan man vente af samme
"Hingst og den tyndbenede Siebenbürger Hoppe*)?
"Det kan blive meget peent, men en stor, stærk,
"sværlemmet Karl kan være i Tvivl, om han skal
"sætte sig paa Hesten eller om han skal tage den
"paa Raffen."

Uf denne Fremstilling kan man umulig slutte
andet, end at Hr. Greven med alle ældre Hippolo-
ger antager, at de forhen saakaldte Raceheste — nu
Guldbloodheste — nedstamme fra ædle arabiske, ber-
biske eller østerlandske Hingste, krydsede med stærke,
velbannede engelske Hopper, hvilket sund Menneſke-
forstand nødvendig maa bifalde. Ogsaa synes Hr.
Greven at vedholde denne Mening, naar han i de
sidste Linier af S. 151 siger:

"Efter min Mening er det engelske Guldblood i
"Almindelighed mere fliffet til at forbedre vore He-
"ste, end den østerlandske Hest, fordi det med ikke mindre
"ædelt, maaſkee endog ædlere Blod end den sidste, med-
"dele sine Efterkommere kraftfuldere Been og Gener."

Man kan vel her med Grund spørge: kan no-

*) De siebenbürger Heste nedstamme fra Østerlandene, hvil-
ket siden skal blive orlovst.

get være ædlere, end det ædle, hvorfra al Hesteadel siges at nedstamme?

Har Afkommet af de engelske Fuldblodsheste stærkere Been og Gener og desaaarsag ere fortrinligere; da maa vel denne Fortrinlighed, nemlig: Størrelse, Styrke og en skøn Form, have sin Oprindelse fra de engelske Hopper, med hvilke de østerlandske Hingste ere krydsede.

Dette benægter Hr. Greven naar han S. 43 siger: "Bed Ordet Blod vil Engellænderen angive den større eller mindre Grad af — om jeg saa maa kalde det — Østerlandskhed hos en Hest. "Saaledes er Fuldblod en saadan Hest, hvis Fader og Moder ere østerlandske, eller af reen østerlandsk Stamme." — Og S. 93: "Der gives derfor ingen Hesterace, som er saa absolut reen og uden Indblanding, som den arabiske og den engelske Fuldblodstamme; og i Grunden ere disse to kun een Race."

Hvad Tillid til og hvad Oplysning om Hestavlens kan man da vel hente fra saadanne vakkende og modsigende Fremstillinger, hvoraf mange lignende i det Følgende skulle blive anmærkede; men jeg lader mig atter lede paa Afveje og glemmer at anføre de indholdsfulde Regler, hvilke det engelske Landhusholdnings-Selskabs Stifter og Præsident, Baronet John Sinclair, fremsætter i hans Algerbyrkningslære, oversat i det danske Sprog, 1ste Bind S. 162.

"Krydsningen" — siger han — "med store

"Hanner fra en anden Egn er stundom prøvet, for
 "at faae Tillægget større. Men slige Forsøg skulle
 "gjøres med største Varsomhed; thi et Misgreb,
 "fortsat i det Store, kan volde uoprettelig Skade.
 "Hvor man i Aarhundreder har beholdt en vis Race
 "Dyr, maa formodes, at de passe til Jordsmønnet
 "og Klimatet. Alt ville forsøge en indfødt Dyrearts
 "Størrelse, uden tillige at forbedre Foderet, hvorpaa
 "Qvægets Størrelse beroer, er en frugtesløs Be-
 "stræbelse for at modarbejde Naturens Love. I
 "Forhold til deres ved Krydsning forøgede Størrelse
 "blive de des flettere af Skabning, mindre haard-
 "føre og mere udsatte for Sygdomme. Den eneste
 "fyldestgjørende og forstandige Maade, hvorved en
 "Dyreart kan vorde større, er, at fodre Egnens op-
 "rindelige Stamme bedre, især i dens Ungdom. I
 "ethvert Tilfælde, hvor Kroppens Udvidelse er Gjen-
 "standen, maa det ved Krydsning tillagte Dyr før-
 "des bedre, end den oprindelige Stamme. Kan man
 "derfor paa anden Maade faae et godt Tillæg, bør
 "man undgaae Krydsning; thi det frembringer et
 "Slags Blandinger, ved hvilke det er vanskeligere
 "at blive de Ufuldkommenheder qvit, der saaledes
 "bringes ind i Tillægget, end man almindeligen
 "troer."

"Den forhen" — i Sinclairs Skrift — "om-
 "talte Physiolog, Henry Eline, er af den Mening,
 "at enhver Forbedring af Form ved Krydsning, la-
 "deles maa beroe paa at udsøge et velstakt Hunn

"dyr, der er større, end det, efter det sædvanlige
"Forhold mellem Hanner og Hunner, pleier at være.
"Fosteret næres da bedre, hvilket er væsentligt for
"at frembringe et Dyr med den fuldkomneste Form;
"og naar Dyret er født, er overflødig Næring nød-
"vendig for det fra dets Fødsel, indtil det er fuld-
"vokset."

"Efter dette Princip forædlede den engelske
"Hestestamme, ved at krydses med smaae Stodding-
"ste, berberiske og arabiske. Den berømte Clydes-
"dales Hesterace i Skotland nedstammer fra nogle
"store flanderske Hopper, som bleve indførte der i
"Egnen; og vore Svinn ere blevene forædlede ved at
"krydses med smaae chinesiske Drner."

Denne paalidelige og høist mærk-
værdige Fremstilling, der ikke er grun-
det enten paa Stuelærdom eller unge
Grevers halvmodne Erfaringer, men
paa officielle Indberetninger fra hele
Storbritanniens dygtigste Landmænd,
tør jeg med fuld Overbeviisning om, ei
at vildlede nogen, bede mine Landsmænd
at læse med Opmærksomhed.

Idet vi nu ville henkaste nogle Blik paa Gre-
Szechenyis Afhandling angaaende nogle Hoved-
momenter af Hesteavlens, kunne vi, ved at
følge ham, ikke undgaar, endnu ofte at vedrøre den

engelske Hesteavl; thi fra Begyndelsen til Enden i hans Bog blander han alt saaledes imellem hinanden, at det er umuligt at betragte hver Gjenstand stykkeviis; hvilken Fremgangsmaade, forenet med uklare Begreber om det, han har paataget sig at gjøre klart for andre, rimeligviis har forledet ham til de mangfoldige aabenbare Modsigelser, hvoraf adskillige, som ei allerede af Hr. General-Krigs-Commissair Neergaard ere fremstillede, skulle i det Følgende blive paaviste.

S. 20—126—155 erklærer Hr Greven bestemt, at Hesteavlen i Almindelighed ingen Fordeel giver. S. 68 siger han "at den, som i Brittannien gik om "fra den ene Landmand til den anden, fra den ene "Hesteopdrætter til den anden, og paa denne sin "Vandring igjennem alle Stutterier overalt opteg: "nede den rene Fordeel og det rene Tab af Hestes "avlen, vilde komme til det Resultat, at Hovedsum: "men af Udgifterne langt oversteg Indtægterne."

Derimod har han S. 66 sagt, at der aarlig fra Engelland udføres et stort Antal af Heste og at der derfor indbringes en umaadelig Sum Penge. S. 70 smigrer han sit Fædreland, Ungarn, med det Haab, at det med Tiden kan blive istand til at drive Handel med Heste til Udlandet. S. 143 for: udseer han, at den Tid ikke er fjern, da Hesteavlen i Ungarn vil staae paa det Trin, at dets Markeds Priser ville bestemme andre Markeds. Vi ville, siger han, kunne sælge vore Heste til halv saa godt

Kjøb som Ublandet og endda have en god Fordeel. S. 158: "Jeg troer bestemt, at Tingen — Hestes avlen — ikke vil have nogen Fremgang i Begyndelsen; men dog forudseer jeg en saa glad og smilende Fremtid, at ingen Frygt er istand til at betrage mig det søde Haab, at den Tid vil komme, da vort Fædreneland, Ungarn, vil have Overflodighed af fortreffelige Heste, da Alt vil blomstre der, og da Enhver, som indaander den fædrenelandske Luft, vil finde sit gode Udkomme." Er dette consequent!

Hvad Stamregistre angaaer, da siges S. 93: "Det er bekjendt, at Hestenes Genealogi i Arabien bevares med den største Noiagtighed, og at de forskjellige Stammer med den største Samvittighedsfuldhed forplantes ved dem selv uden Indblanding af andre Stammer; der gives derfor ingen Hestrace, der er saa absolut reen og uden Indblanding, som den arabiske."

Derimod siges S. 111: "Naar blot en østerrigsk Hingst er Stambestøtter ved et Stutteri, da er enhver rolig, uden at tænke paa, at Hoppernes Blod kunne forstyrre det Rægte i Racen, om endog Hingstens Forfædre kunde opregnes ligesaa Syndfloden. Og selv denne saakaldte arabiske Hest! kan man være sikker paa at den er ublandet forplantet, at den ikke er en Afart; vil man stole ubetinget paa det Stykke Pergament, som angiver dens Herkomst, maaskee endog i den Overbeviisning, at

"der ikke gives flette, af mange Slags Racer sam-
"menblandede, Heste i Arabien; fordi en Deel af
"dette Land kaldes det Lykkelige? Skulde der in-
"gen Vorden finde Sted ved Parringen i dette Land,
"hvor næsten Alt er Vorden, Vilkaarlighed og raa
"Natur?"

Det er høist ubegribeligt, at tvende saa grove
Modsigelser kunne findes i et og samme Skrift, og
endnu ubegribeligere, at saadant et Skrift kan an-
befales som en grundig Lærebog for danske Heste-
Opdrættere.

Unægteligen ere Hr. Grebens sidstansførte Yt-
tringer om de arabiske Hestestammer fuldkommen
rigtige, — hvilket jeg i miné foregaaende, i Maas-
nedskrift for Hesteavl &c., indførte Afhandlinger
har søgt at oplyse; — men naar han paa nysant-
færd S. 93 siger: "Det er maastee endnu mere paa-
"lideligt, at Guldblodet i Engelland lige fra den
"Tid, da de østerlandske Heste begyndte næsten at
"oversvømme Landet, med den største Mængdetighed
"og Offentlighed er bleven optegnet lige indtil vore
"Tider." Da kan man vel med Grund spørge: hvo
der under denne Oversvømmelse, — som, efter Th.
Browns foransførte Beretning, skeete under Dron-
ning Annas Regjering — har holdet Bog over alle
disse fra Vordenens og Vilkaarlighedens Lande ind-
strømmende Heste, som af alskens Hesteprangere —
ligeledes efter Browns høist troværdige Udsigende
— bleve indførte til Engelland, efterat Darley-Aras

beren havde omstemt Engellændernes forhen ugunstige Mening om de østerlandste, indtil den Tid foragtede, Windspillere. Hvad enten nu dette Præsteger: Gods blev registeret eller ikke, er det dog høist usandsynligt, at nogen constant Stamme deraf kunde dannes til andet end Veddeløb; hvilket oftnævnte Brown bevidner, idet han siger, at man hos de engelske Veddeløbere bemærker en betydelig Forskjellighed i Skabning, Flygtighed og andre Egenheder. Dette bekræfter Grev Ezechenyi S. 85, hvor han siger: "Ofte ere begge de veddeløbende Heste meget udholdende, men ikke meget hurtige." — Dette ere formodentlig Arabere, frydsede med ægte engelske Hopper. — "I dette Tilfælde anspore naturligviis begge Ryttere deres Heste til den største Hurtighed, for at bringe den anden ud af Plande. Ofte ere ogsaa begge meget hurtige, men ikke udholdende," — upaatvivlelig ægte østerlandst Guldblod — "da holde begge Rytterne tilbage, ride endog næsten hele Banen i Skridt, i Trav og i langsom Galop og først ved Slutningen af Oplobet sætte de afsted."

S. 86 siges endvidere: "Det hændes ofte, naar to velovede Ryttere concurrere, at to meget berømte Heste bruge en Tid af 15 Minutter til at tilbagelægge en Strækning, som to middelmaadige Heste med Væthed vilde kunne tilbagelægge i 5 Minutter."

Det er i høi Grad forunderligt, at Hr. Grev selv, S. 88, ligner de første — Hurtigløberne

— ved Straahalm, der luer op for et Dieblif. De sidste ved den sande Kriger, som ei viser sit Mod i Bertshusene. Han siger S. 83: "Det er sjældent" at een Hest forener Udholdenhed med Hurtighed," — og dog forsikkrer han S. 27 — "at vi maae betragte det æfterlandste Blod som et saadant, ved hois passende og rigtige Sammenblanding alle Heste af ethvert Afkom og til ethvert Brug kunne forædles og dannes til de Hensigter til hvilke de ere bestemte." Og S. 23: "Jeg kjender ingen bedre og rigtigere Maade til blandt flere Heste at udfinde den bedste, end Veddeløb."

Men, naar Løbebanen ikkun er 2 til 2½ Tursinde Alen lang, hvor Hurtigløberen upaatvivlelig vinder Prisen ved Siden af den udholdende, men ikke fuldt saa hurtige. Skal da Straahalmen, der luer op i en Hast, eller Bertshuusshelten, agtes høiere, end den sande Kriger, som i Feldten viser Udholdenhed, Mod og Standhaftighed?

Jeg spørger endvidere: om den blot hurtigløbende, og ikke tillige udholdende Hest, var den end ikke beladt med mange grove og ardelige Feil, kan af et Menneske med sund Forstand antages som Middel til at forædle alle Hesteracer uden Undtagelse?

Ikke heller kan man, uagtet alt det, der forhen af Hr. Grevén er yttret, antage at dette ubetinget er hans Mening, — isald han ellers her nogen bestemt Mening om Landoeconomi og Hestæavl —

thi S. 108 og 110 siger han: "Den Fornuftige
 "bygger aldrig paa den blinde Lykke, men gjør sig
 "Umage for, i alt det, som ikke kan beregnes med
 "mathematisk Sikkerhed, at bringe Sandsynligheden
 "paa sin Side. Jeg maa derfor endnu en Gang,
 "ja endnu hundrede Gange gjentage: Lader os dog
 "troe Andre, som selv have prøvet noget*). Lader
 "os betragte Principerne for andre Dyrs Opdræt-
 "ning, lader os tage et Exempel deraf og anvende det
 "med de nødvendige Modificationer paa Hestens
 "Parring og Forædling, lader os ikke vildledes af
 "den blotte Theori, men grunde vor Dem paa en
 "virkelig practisk Prøve. Den, som i Engelland vil
 "producere et godt Føl, gaaer frem paa følgende
 "Maade: For det Første søger han at faae Oplys-
 "ning om Racen og Stammen af den Hingst, som

*) Sandelig, Hr. Greven har en stor Færdighed i at mod-
 sige sig selv. I ovenanførte Linier siger han: "Lader os
 dog troe Andre, som selv have prøvet noget." Paa mange
 andre Steder i Bogen spotter han al hippologisk Theori
 og kalder den "Stuelærdom". Hvad er da Theori andet
 end Fremstillingen af Andres Erfaring, Tankning og
 Dømmeme? Hvad bliver Hr. Grevens og alle vore
 Guldblods Apostles Skrifter om faa Nar andet, end
 Theori? At troe enhver Mandes Snak blindt hen, blev
 en yderlig Dumhed. Men paa Fornuftens og egen Er-
 farings Bagtskaal at prøve det, Andre foregive som rigt-
 ligt, er Alegskab, og leder til ægte Kundskab. Gne
 paa denne Vej forsvinde Enthusiasteri, Overtro og For-
 domme.

"han vil bruge, idet han af paalidelige Kilder søger
 "at skaffe sig Visshed om disses Ægthed og Reenh-
 "hed, uden at bryde sig om, hvad Folk snakke
 "derom. For det Andet undersøger han opmærk-
 "somt de enkelte Deles Form og Harmoni, om dets
 "Udvortes behager Diet, om Dyret er stærkt. Saa-
 "rer Hesten ogsaa til denne Forbring, saa spørger
 "Rygbereren, eller den, som vil lade sin Hoppe be-
 "dække, om, hvilke Prover den har aflagt. Eieren
 "beviser da, at den har seiret paa de og de Baner,
 "at den der og der har udmærket sig ved Fyrighed,
 "Udholdenhed og Hurtighed. Om nu endogsaa alt
 "dette er i sin Orden, er der dog endnu eet, og det
 "det vigtigste Spørgsmaal tilbage, nemlig: Hvorles
 "des er dens Afkom? Har den den Egenkab, at avle
 "et Afkom, der ligner den? Viser det sig nu, at
 "Føllene ikke ere gode, saa gaaer Manden derfra
 "uden at bryde sin Forstand med at undersøge, hvori
 "det dog kan ligge, at de ikke ere gode? Ikke en-
 "gang for en Proves Skyld vil han lade sin Hoppe
 "bedække af denne Hingst, thi derved spilder han
 "Tiden; nei! han har med egne Øine seet, at den
 "avler flette Føl og derfor søger han at finde en
 "anden Hingst, efter hvilken der ere faldne gode
 "Føl, og, træffer han en saadan, saa undersøger han
 "ikke, hvoraf det kan komme, at de ere gode; han
 "er tilfreds med at de ere gode og at han kan vente
 "sig ligesaadanne."

Sandelig! Her ligger meget i denne Frem-

stilling; ja saare meget, som ganske synes at fuldkaste Hr. Grev Szechenyis egne vaklende Grundføringer for Hesteavl.

Den kloge Hesteopdrætter søger Kundskab:

- 1) Om Hingsten er af en constant Race — orientalsk, eller ikke orientalsk, er ham lige gyldigt.
- 2) Undersøger han med Opmærksomhed Hingstens Form, Legemsdelenes Harmoni og, om den er fri for arvelige Feil, om den er stærk og behager Diet. — Denne Kundskab kan naturligvis ikke erholdes uden ene ved det af alle Fuldblodsyndere foragtede blotte Skue.
- 3) Spørger han om, hvilke Prøver den har aflagt, ikke alene paa Fyrighed og Hurtighed, men tillige paa Udholdenhed; og dog stoler han ikke paa de Beviser, som i saa Henseende kunne frembringes; thi han veed hvormange Kneeb, der begaaes ved Veddeløbene, hvormegen Indflydelse Traineringen og Jockeierne have derpaa; hvorofte et halvt Hestehoved gjør Udslaget og desaaarsag, hvorofte en Hest feirer i Dag, men taber i Morgen; han undersøger derfor, ikke — som hos os — hvormange, men hvor gode, de Føl ere, den eller den Hingst avler. Hvor klogt! hvor rigtigt! Derfor staaer Engellands Hesteavl paa et høit Punkt. Og netop fordi dette sjeldent i

andre Lande iagttages, staaer deres Hesteavl langt tilbage. Derfor brød man sig i England ikke om at undersøge, om Darley, der blev kjøbt af en Hestehandler i Aleppo, om Beyerley, som blev fanget efter et af Tyrkerne tabt Feldslag, eller om Godolphin, som havde været Karrehest i Paris, vare ægte Arabere, eller ikke, — hvilket endnu er aldeles uvisst — men man kaldte dem Arabere, fordi man erfarede at de avlede fortreffelige Føl. Derfor bleve næsten alle østerlandiske Hingste, i Sammenligning med dem, ringeagtede, og man vil nu vide, at alle i Engelland berømte Beddeløbsheste nedstamme ene fra disse Tre. Hvad er da østerlandsk Guldblod? Mange flere Exemppler kunne anføres paa Hr. Grevens vaklende Bedømmelse om den engelske Hesteavls Oprindelse og Fremgang; men man maatte skrive en heel Bog og nødes til mange Gjentakelser, naar man vilde følge ham igjennem alle hans Kringelveje og dog tilsidst ende hvor man begyndte.

Hans Fremstillinger om Hestens Forberedelse til Beddeløb, eller den saakaldte Træning, hvorom Hr. General-Krigscommissair Neergaard har sagt sin Mening langt grundigere, end jeg er istand til, vil jeg desaaarsag aldeles forbigaae, og i det Følgende henholde mig til det af Greb Széchényi

fremfatte Spørgsmaal: Hvad have Vi altsaa at gjøre?

Da dette Vi naturligviis egentlig hensigter til Ungarn, kan jeg ikke undlade ogsaa i Forbigaaende derpaa at henvende Læserens Opmærksomhed.

Ungarns Størrelse og Beliggenhed har jeg allerede antydet. Om dette store Lande melder Historien: Det er et af de herligste Lande i Europa, om endstjondt det langt fra er befolket, dyrket og afbenyttet saa godt, som dets Udstrækning og Frugtbarhed kunde tillade. Dette Land har en saadan Overflodighed af næsten alle Naturens Skatte og Livets Fornødenheder, at det, uagtet dets forsmættede Dyrkning, kan overlade meget deraf til andre Nationer. Der gives Egne, hvor alle Arter af det skønneste Korn, men især Hveden, voxer næsten uden Dyrkning og Arbeide. Lige saa rigt er dette Land paa de skønneste Frugter af alle Slags; og, blandt dem, den berømte kostbare Tokayer-Viin. Nørgaavlen kan ikke lettelig nogetsteds være bedre, end der. De ungarske Heste ere vel smaae, men særdeles hurtige til at løbe og holde fortreffeligen ud. I de ungarske Bjerge findes næsten alle Slags Metaller, især Guld, Sølv, Kobber, Jern, Marmor, Edelskene og deslige.

Dette Land blev erobret af Keiser Augusts Stedson, Tiberius, og under de følgende Keisere cultiveret og forskjønnet med mange prægtige Byer og andre Kunstværker. Landet blev den Tid kaldet

Panonien. Men i Slutningen af det fjerde Aarhundrede, medens Romerne og Gotterne strede om Herredømmet over dette velsignede Land, trængte Hunnerne — en tartarisk Nation fra det nordlige Asien — ind i samme og fordrev efterhaanden begge hine Nationer derfra. Deres Krigsstyrke bestod i Rytteri. Deres Konge, Attila, var i Midten af det femte Aarhundrede en af de mægtigste Fyrster i Europa. Panoniens Skjæbne, Herrer og Indbyggere, forandrede i den følgende Tid ofte, og mod Slutningen af det niende Aarhundrede fremkom — ligeledes fra det nordlige Asien — en anden barbarisk Nation, Ugærer; men siden benævnes Ungarer; hvilken, ligesom forhen Hunnerne, ved dens overlegne Rytteri undertvang Alt, og gjorde sig til Herrer over Landet. Tid efter anden modtog denne vilde Nation Cultur, især under dens vise Regent, Stephan, som indførte i sit Rige det, den Tid næsten over hele Europa herskende Feudalsystem, der endnu vedvarer i Ungarn; hvoraft Følgen maa blive, at mange rige Aristokrater herse næsten vilkaarligen over undertrykte, usle Slaver.

Denne Grundtegnung har jeg troet at burde henkaste paa Papiret, ei alene for yderligere at oplyse, hvor langt det er fra, at nogen Sammenligning retteligen kan gjøres imellem Ungarn og Danmark, men tillige for at opvække et tydeligt Begreb om, at næsten alle de ungarske Stutterier sandsynligent maae bestaae af smaae tartariske eller øster-

landske Hurtigløbere. At disse, som i sig selv constante Racer, kunne ved engelske Fuldblodshingste og Afkommets omhyggelige Pleie, bringes til Størrelse og forbedret Form, er rimeligt, — isald det ellers vil lykkes at forbedre de sydligere Racer ved nordlige Hingste, hvorom mange have yttret Tvivl — og naar Hr. Greven S. 127 siger: "Jeg forlanger intet af Regjeringen, heller ikke vil jeg paa lægge det skattepligtige Folk nogen Byrde;" Hvo kan da have noget imod, at de rige og mægtige ungariske Magnater indgaae Foreninger, sammenskyde Penge af deres egne Kommer og ride Veddeløb? Dog dersom dette ikke skeer blot for Moerskab, men virkelig i den Hensigt, at gavne deres Fædreland og at ophjælpe Landvæsenet, da vil sikkerligen Fremtiden vise, at de i det oeconomicke Alfabet ikke have begyndt med A, men lagt den sidste Steen paa Skorstenen, førend de lagde den første Grundsteen til Bygningen, og saaledes have begyndt bagfra.

Hvor vidtloftigt end det Foranstøtte er blevet, ønsker jeg dog, at det maa ansees som Indledning til det meget vigtige Spørgsmaal: Hvad have vi Danske at gjøre for at bringe vor Hesteavl til saadan Fuldkommenhed, at vore Heste ei alene kunne blive tjenlige til alle vore egne Fornødenheder, men endog en constant Race, der med Begierlighed vil blive søgt og tilfredsstillende betalt af alle europæiske Nationer?

For at anvise den rette Vej til at naae dette

Maal, ville vi nøie eftertænke Grev Szechenyis Ord i hans Bog S. 118, hvor han siger: "Nogle"raabe strax, uden at undersøge Tingene: "Lader os"blive ved det Gamle! det have vore Fædre og Forfædre gjort og de ere dog komne godt igjennem Verden." Andre løbe buus paa og sige uden Betænkning: "Lader os holde Skridt med andre Nationer!" Om det lader sig iværksætte, eller er nyttigt, det undersøge de ikke."

Dernæst tillader jeg mig at gjøre opmærksom paa, at Hr. Greven retteligen anseer Hesteavlen, som en Green af Landvæsenet; og jeg tager ikke i Betænkning at tilføie:

Landvæsenet er i alle Verdens Dele den vigtigste Gjenstand i enhver Statsøkonomi. Dette er unægteligen den Kilde, hvorfra Industri, Handel, Skibsfart og Rigdom have deres Udspring. Men jeg maa endvidere bemærke: Landvæsenet har mange Grene; Agerdyrkningen er Stammen. Eiendom og uindskrænket Frihed til at cultivere Eiendommen er Sjælen i den hele Maskine. Vilde vi nu i det af Grev Szechenyi fremstillede økonomiske Alphabet springe fra et Bogstav til det andet, uden at iagttage den rette Orden, eller begynde bagfra; hvad maatte da vel Følgen deraf blive? Mon ikke Hr. Greven har Ret i det, han har sagt, at man da blev nødt til, med megen spildt Bekostning, at vende tilbage til de Bogstaver, hvorfra man egentlig skulde have begyndt.

Det nysaanførte viser, at jeg ganske bestemt anseer Landvæsenet for den Stamme, hvorfra Hesteaflen, som en Green, bør udskyde. Det maa derfor, naar vi ville begynde med A, blive nødvendigt at undersøge, hvorledes det staaer til med vort Landvæsen, om vi have begyndt bagfra eller forfra, hvorvidt det er gaaet fremad og hvormeget der endnu staaer tilbage; ifald vi ikke ville løbe buus paa, men følge det rette oeconomiske Alphabet.

- A) Kalder jeg Stavnssbaandets Løsning.
- B) Fælledsskabets Ophævelse.
- C) Anordningerne for Tiendernes Ydelse.
- D) Det private arbitraire Hoveries Bestemmelse.
- E) Landsbysskolernes Indretning og Omfarg for dnelige Læreres Ansættelse med passende Lønninger.
- F) Bestemmelserne for: Hvo der er pligtig til militair Tjeneste.

Endeel mindre Indgribende er vistnok foranstaltet, hvilket jeg dog ikke tør betegne med et stort G. Men, naar de af vor Landsfader viseligen besluttede og allernaadigst belovede Provincialstænder vorde instituerede, da ville disse upaatvivleligen, — især dersom deres Forhandlinger maatte blive offentlige, — udfinde alle, baade i det stats- og landoeconomiske Alphabet endnu manglende, store Bogstaver.

Imidlertid tillader jeg mig allerunderdanigst at yttre:

Dersom det allernaadigst maatte behage Hans

Majestæt — hvis Bliisdom og Omforg for Statens Vel vi have at takke for alle de foranførte store Bogstaver — at ophæve det offentlige Pligts-År: beide — der i disse Egne nu er haardt trykkende og overalt i Danmark en af Landmandens store Ansidsstene, — da kunde dette med Rette betegnes med et stort G.

Maatte det endvidere behage Hans Majestæt allernaadigst at ophæve den Lov, som forbyder at nedlægge en Bondegaard eller en Hovedparcel, uden at opbygge 2 Huse med 6 Tdr. Lands Tillæg, da vilde jeg kalde dette II.

Og blev det ligeledes allernaadigst tilladt at bortforpagte en Bondegaard, eller enhver Landeieendom, som ikke er henlagt under en Hovedgaard, da kaldte jeg dette I.

Endelig kaldte jeg det K, dersom Landmanden blev befriet fra det strænge og smaalige Formynderskab, som svækker, lammer og sinker ethvert Foretagende, hvorved en Landmand søger at gjøre nogen Forandring i hans Eiendommens Udvidelse eller Indskrænkning, alt i Forhold til hans voxende eller aftagende Formue. Derved bliver den Alt opslivende, nu i hoi Grad indskrænkede, Frihed sat istand til at virke og til at fremstjynde de Grene, som man ved andre kostbare og dog svagt virkende Midler søger at fremlokke paa en mosbegroet og af mange Barkslag bestadiget Stamme.

Efter at have udtalt nogle Ord om Landoeco:

nomien, ville vi nu især henvende vor Opmærksomhed til den Green deraf, som bestaaer i Hesteavl.

Henry Berrys foranførte Priisafhandling bekræfter det, jeg i mine forrige Afhandlinger har yttret, at alle Huusdyr, ved omhyggeligt Valg af Tillægsdyr, Opdræt og Pleie, kunne dannes til constante Racer og med Tiden blive det, man nu kalder Fuldblod. Saaledes nævner Berry Fuldblods: Tyre og Fuldblods: Qvæg. Ligeledes kan man vel kalde de Southdowner, Leicester og andre Gaareraacer Fuldblods: Gaar?

Berry har ved mange Kjendsgjerninger beviist det, som sund Forstand maa bifalde, at en constant Race afpræger sig tydeligere paa Afkommet, naar den krydses med en aldeles inconstant, end med en anden constant Race; vel muligt, at den prædominerende Livskraft under Parringen enten hos Fader eller Moder derpaa kan have nogen Indflydelse. Hvor magtpaaliggende maa det derfor blive, af et hvert Lands egen acclimatiserede Hesterace at danne een eller flere constante Racer, som ved Krydsning i sin Tid med andre, maaskee ædlere Racer, kunne bringes til det Maal, eller den Hensigt, man ønsker at opnaae.

Jagttagelsen af denne Fremgang har upaatvivlelig bragt Engellands Hesteavl til det høie Trin, hvorpaa den nu staaer, og Forsømmelsen deri er vistnok Marsagen, hvorfor alle andre Nationer, uagtet betydelige spildte Bekostninger, ei derved have

funnet komme nogen Dei; hvorfor de nu kaste Foragt paa arabiske Hingste og overalt søge at gjøre deres Lykke ved østerlandiske, saakaldte Guldblods: Hingste, hvilke dog paa mødrene Side — som forhen er oplyst — aldeles ikke, og paa fædrene Side meget tvivlsomt, nedstamme fra ægte Arabere.

Vi kunne nu nærmere betragte det, vi endvidere have at gjøre, for at bringe vor Hesteavl i Opkomst.

Dersom Taleren var ene om skønne og gode Ride- og Kjøre-Heste, da maatte jeg blive aldeles enig med Hans Durchlauchtighed Hertugen af Augustenborg, Baron Biel og Grev Szechenyi, hvilken sidste, i hans Bog S. 121 udlader sig saaledes: "Jeg anseer det ligesaa uhenigtsmæssigt at ville begynde Opmuntringer til Hesteavlen hos den meest uformuende Deel af Nationen, som uundforligt, at Regjeringen skulde med Fordeelt kunne tillægge et tilstrækkeligt Antal gode Heste for egen Regning. Jeg troer at man hverken bør begynde hos den laveste eller den høieste Klasse. Dette Anliggende angaaer nærmest Grundeiere, Forpagtere og velhavende Borgere."

Men, naar han S. 150 siger: "Den, som giver sig af med Beddeløb, eller vil opdrætte Heste til Tillæg, vil vist indrette store, rummelige Stalde, sørge for det bedste Foder, holde en duelig Dyrlæge og et stort Staldpersonale."

Og naar han endvidere — samme Sted —

siger: "Med alle disse Foranstaltninger vilde det vist nok ikke betale sig, at opdrætte Hjore: og Remon: teheste; disses Opdræt bør overlades til lavt liggende Egne, hvor store Strækninger Land, af Man: gel paa Befolkning og Capital, ligge udyrkede;" — da er det klart, at han forhen talte ene om Guldblodsheste, eller engelske Beddeløbere.

Alt vente de forbemeldte Indretninger hos os af Forpagtere og Borgere, maatte blive latterligt. Og hvilken Jordegodsseier i Danmark er riig nok til at etablere et nogenledes Guldblods Stutteri? Det er almindelig bekjendt, at Danmarks Fortids Stutterier næsten alle, ved det fordærvelige Feudal: Sys: tems Ophævelse, bleve nedlagte. I hvis Sted det i høi Grad fordeelagtigere og med Danmarks For: hold mere passende Nvæghold fremtraadte. Er det nu vel rimeligt eller tænkeligt, at nogen, endog be: midlet Godsseier, kunde faae ifinde at nedlægge sit Nvæghold og i dets Sted oprette Guldblods Stut: terier?

"Nei!" sige vore danske Guldblods Apostle; "dette er langt fra at være vor Mening. Der skal — som skeet er — udgaae Subscriptionlister, stiftes Foreninger, indrettes Løbebaner, anskaffes østerlandiske Guldblodsheste, rides Beddeløb og ud: deles Præmier til Eieren af den Hest, der seirer. Ved disse simple Foranstaltninger kommer alt det Øvrige af sig selv; og vi blive inden ganske fort

"Tid i Stand til at gjøre hele Continentet, ja endog
"selve Engelland afhængigt af os."

Sandelig! en gylden Udsigt og et høist pøis-
værdigt Foretagende, der ved saa simple Midler kan
naae et saa stort og velgjørende Maal.

Men det maa tillades mig at spørge: 1) Har
man noie agtet paa Grev Szechenyis Ord i hans
Bog S. 153, hvor han siger: "Jeg nægter ikke, at
"der, i Almindelighed taget, ogsaa paa de engelske
"Heste kan være meget at udsætte, og at der iblandt
"mange kun findes saa, som kunne gjøre os den
"rette Nytte, vi forlange." — Han siger strax efter
— "Den, der vil besatte sig med Hesteavl, skal af-
"lægge al blind Enthusiasme, al Manie, baade
"Anglomanie og Arabomanie. Han skal følge den
"midterste Vej, eller hvis han vil slaae ind paa en
"Sidevei, skal han gjøre dette af Overbeviisning,
"ikke i Blinde."

Alle vore Guldblods-Øndere hører jeg at svare:
"Kan det nys anførte, af os Paabegyndte med
"rette kaldes en Sidevei? Er det ikke netop denne
"Vej, Grev Szechenyi anbefaler, som den eneste
"rette? Have ikke alle europæiske Stater i de se-
"nere Tider gaaet frem paa denne Vej? Maa den
"da ikke upaatvivlelig være den eneste rette?"

Med dyb Verbødighed for alle europæiske Stæ-
ters, alle Fyrsters, Grevers, Baroners og Stæd-
mestres Anskuelser, tillader jeg mig at spørge: 2)
Viser ikke hele Verdens Historie fra de første os

bekjendte Tider, at alle europæiske Staters baade store og smaae Bestyrere ofte have ladet sig lede vild af Lygtemænd; saa at det, der en Tid blev anseet snorensfregts rigtigt, til en anden blev erkjendt for splittergalt?

Var ikke Galilæi nær bleven brændt, fordi han, tvertimod Mosiis udtryffelige Ord, vilde indbilde den Tids Mennesker det, som nu alle troe, at Solen ikke dreier sig omkring Jorden, men denne om Solen?

Har ikke det hele Europa engang troet det en Gud behagelig Handling, at myrde og plyndre uskyldige Tyrker og Hedninger? Var der ikke en Tid, da Slaveri og Feudal-Systemet blev anseet som de eneste rigtige Midler til at opretholde Staterne og fremme det almene Vel?

Det maatte blive overflødigt at fremskille flere Beviser for det, som enhver nogenledes oplyst Mand veed, at andres Foretagender ikke bør være den Regel, hvorefter man tør indrette sine Handlinger, enten i det oekonomiske eller daglige Liv; men at disse bør styres af Eftertanke og Overbeviisning om det Rette.

Det er allerede anført, at der blandt de engelske Veddeløbere findes nogle i høi Grad hurtiglobende, men ikke udholdende; andre udholdende, men ikke meget hurtiglobende, og at de ikke sjældent ere beladte med Legemsfeil, der sandsynligen kunne blive arvelige, om de endog vare paadragne ved den tid

lige Training, desaaarsag Szechemhi selv maa tilstaae, at det er vanskeligt at fælde en rigtig Dom over deres Legemsbygning eller Egenheder. Det er ikke rimeligt, at Engellænderne stille sig ved deres meget gode Heste, i det ringeste ikke uden til uhyre Priser; hvor sandsynligt derfor, at de Heste, vi kunne komme i Besiddelse af, ere Engellands Udflugt.

Naar dette nu frydses i læng med vore egne inconstante Racer, hvilke Frugter kan man da vente, især naar man ikke seer hen til Styrke, Udholdenhed og Legemsdelenes Harmoni, men blot til hvad disse Heste kunne udrette i et Par Minutter paa en kort Løbebane? Desuden, om Guldblodshesten endog var upaafølgelig, bliver det dog, efter Hr. Grevens udtrykkelige yttrede Mening, ikke usandsynligt, at Hoppen, som nærer Fosteret indtil det fødes, har en større Indflydelse paa det vordende Føls Legeme, end Hingsten, efter hvem Hr. Greven mener, at Føllet egentlig arver de usynlige Egenheder. Her til kommer, at Afkommet af en endog høiædel Hingst og en uædel Hoppe, efter nu bestaaende Theori, er upaalideligt eller udueligt til at forplante Faderens ædle Egenheder.

Hvor vigtigt, ja uundgaaelig nødvendigt, maa det derfor blive, naar vi ikke, som Hr. Greven udtrykker sig, ville løbe buus paa, at forbedre vore nationale Racer, før vi begynde paa at forædle dem? Dette var Engellændernes Fremgangsmaade,

og dette bør blive vor, dersom vi ikke med saa mange andre Nationer ville forfølge vor Hensigt.

De rige Herrer, som allerede have anskaffet sig kostbare Guldblodshingste, og mange andre Herrer, som blot have seet det visnok stoffende Afkom af en ædel Hingst, parret med en simpel Hoppe af den almindelige Landrace, vil maaskee med Utilfredshed udraabe: "O, den stuelærde Ignorant! hvor vil han hen med hans umodne Theorier? Vilde vi ikke af Erfarenhed, at vort Forehavende upaatvivleligen vil lykkes?" Andre ville maaskee mene: "Der kan vel være noget rigtigt i det han fortæller os; men, naar kunne vi vente at faae store, smukke og fyrrige Hvide og Røreheste, dersom vi skulle bide, til den almindelige Landrace bliver forbedret i den Grad, at den kan ansees constant."

For at undvige alle disse Herrer's Spot eller Medynk eller Utaalmodighed, erklærer jeg her: at jeg ikke mis kjender enten ægte engelske Guldblodshingste eller Beddeløb, naar hines Anskaffelse og de med disse forbundne Foranstaltninger med stadigt Hensyn til Danmarks Hesteavl's Forbedring eller Forædling, ikke udarte til puurt Spil og de flere Afstykeligheder, som fremstilles i Hr. Landvæsens Commisfair Michelsens Veterinair Tidende for 1833 Nr. 18—21; især naar disse Yndere af Guldblodshingste og Beddeløb ville rette sig efter Grev Szechenyis, i hans Bog udtalte, uegennyttige Grundsætning: "Jeg forlanger ikke noget af Regjeringen, heller ikke

"vil jeg paalægge det skattepligtige Folk nogen "Byrde." Jeg erklærer endvidere, at jeg aldeles intet har imod, at man i Holsten, hvor en betydelig Deel store Godser endnu ere uudslykkede, og hvor den nationale Hesterace, omendstjont vistnok i Almindelighed inconstant, dog staaer paa et langt høiere Trin og med Hensyn til dens Bestaaffenhed er mere stiftet til Krydsning med Fuldblodshingste, end de nationale Heste i Danmark, hvor, — som jeg ofte har bemærket — Hesteavlens næsten ene er i de meer eller mindre uformuende Bønders Hænder — vedbliver Fuldblodsaavl og Veddeløb med Fuldblods- og Haldblods- Heste. Men i det egentlige Danmark, og især i Jylland, hvor der ikke findes saa Levninger af den gode gamle danske Hesterace, hvor Hesteavlens egentlig synes at have hjemme og hvor man vistnok vilde gjøre kjendeligere Fremskridt til Nationalitet, dersom Mangel paa Formue ei nødte Bønderne til at sælge deres bedste Hopper, naar de troe at faae dem godt betalte. Der troer jeg, at Statens Indtægter, uagtet de smaaeligen, og vel undertiden ved Tvangs- midler maae fordres af den uformuende Allmue, bør anvendes til Opnustring og Understøttelse for den stræbsomme Hesteopdrætter; thi det er et vigtigt Nationalanliggende, som ved Sindighed og Alegskaab kan bringes til i Fremtiden at yde meget betydelige Frugter. Vi komme nu til det endelige Spørgsmaal:

Hvad skulle vi Danske da gjøre, for

at bringe vor nationale Hesterace i Opkomst?

Efterat fire af Landhusholdnings-Selskabet eligerede Mænd have affagt deres Dom om en Sag, som af 23, formodentlig ikke aldeles ukyndige, Mænd var drøftet, synes det at være, og er maaſtee ogsaa, aldeles unyttigt, enten at forsvare sin forhen yttrede Mening, eller at yttre noget videre desangaaende. Men den fornuftigste Deel af Folket bliver dog altid den paalideligste, om end ei den gjældende, Dommer. Ordsproget siger: Liderne forandres og vi forandres med Liderne. Oplysningen skrider jo frem. Jeg anseer det derfor mueligt, om ikke just i Dag eller i Morgen, saa dog at der i Fremtiden, kunde opstaae en Mening om Danmarks Hesteavl, der ikke bliver ganſte overeensstemmende med den kronede Forfatters. I denne Formodning vover jeg her at fremstille min.

Jeg har i det Foranførte flere Gange anseet det nødvendigt at gjøre opmærksom paa:

- 1) At Hesteavlen er en Green af Landvæsenet.
- 2) At Landvæsenet, som er Stammen, lider af gammelt Mos og mange fæle Barkslag, som hindre dens frodige Fremvæxt.
- 3) At mange af disse Barkslag ere udſkaarne og tildeels lægte; men at meget endnu ſtaaer tilbage.
- 4) At man for at læge disse Saar og for tilbunds at afſkrabe den gamle Mos, nødvendig

maa følge det rette økonomiske Alfabet, isald man ikke med spildt Møie skal nødes til at vende tilbage til de Bogstaver, man har sprunget over.

Medens man renser Stammen, maae Grenene ikke forsvømmes. Blandt Grenene findes nogle, som bære almindeligen søgte og meget indbringende Frugter, andre, hvis Røgt og Pleie er ualmindelig og kostbar, men, uagtet de ikke indbringe nogen rigtigten beregnet Fordeel, dog ikke kunne undværes og derfor ei alene bør vedligeholdes, men gjøres i sit Slags saa fuldkomne og frugtbringende, som mueligt.

Denne Green er Hesteavlens. Hvilken Landmand veed ikke og føler ikke, at Hesten er det meest tærende og mindst indbringende af alle Hundsdyr. Derfor stræber jo vort Landhuusholdnings Selskab at afskaffe de tunge Arbeidsredskaber, derfor ansees det for et betydeligt Fremstridt i Landvæsenet, at Hesteholdet formindskes og Qvægholdet forøges. Derfor finde Engellænderne deres Regning ved, at anlægge kostbare Jernveie og Dampmaskiner. Derfor har man paa alle Hovedgaarde i Danmark, efterhaanden som Algerdyrkningen gjorde Fremstridt, aflagt de den Tid endog meget berømte Stutterier. Den exalteerte Hestehynder, Grev Szechenyi, tilstaaer selv, hvilket vi i det Foregaaende have bemærket, at Engellændernes til saa mageløst høit Trin bragte, nu af Udlænderne søgte og til uhyre Priser betalte Hesteopdræt medfører betydeligt Tab. Og dog sø:

ger man nu i Danmark med en paafaldende Iver, at fremvirke, ikke gode jævne Brugsheste, men de høiligen bekostelige Beddeløbs- og Pragtheskes Opdræt; ligesom om Landets Vel ene beroede derpaa. At dette kan vinde Bisfald i det vidtløftige aristocratisk, forstørstedelen af Borne- eller Slaver beboede og derfor næsten udyrkede Ungarn, hvor man fra Arilds Tid har eiet og endnu eier store Stutterier af østerlandsk Herkomst, der netop egne sig til Beddeløb, og at de rige Magnater der kunne hige efter Moerskab og Lykkespil; det kan jeg begribe; men i Danmark, hvor det staaer til, som jeg forhen har berørt, og som enhver dansk Mand veed, at ville træde i Ungarernes Fodspor; det begriber jeg sandeligen ikke.

Ikke desto mindre bør dog enhver Green af Landvæsenet fremmes, forsaavidt Lokalomstændighederne og Landmandens Evne tillader det.

Men er Landmandens — det er Bondens — Stilling og Evne i Nutiden saaledes beskaffen, at han bør eller kan begynde at besatte sig med Beddeløbers eller Fuldblodshestes Opdræt? Man gjennemblader de 8 hidtil udfomne Beskrivelser over de danske Provindser i oekonomisk Henseende, og jeg er vis paa, at den, der har et ikke alt for dunkelt Begreb om, hvad Landvæsen er, eller hvad det bør være, vil finde, at Hesteavlens ikke er den Green, der trænger haardest til Understøttelse, og at det Hele ei er af den Beskaffenhed, at østerlandsk Beddeløb

beres, eller deres Uffom, der kunne finde den Omhu og Pleie, hvilken de, især i deres Ungdom, behøve, men at de snarere maatte forværre end forbedre den nationale Race. Vilde vi nu ikke løbe bunns paa, men gaae frem med Sindighed og Klogskab, da bliver upaatvivleligen intet andet for os at gjøre, end Tid efter anden og saavidt mueligt, af vor nationale Race at udrydde det Slette og beholde det Gode.

Men paa hvad Maade og ved hvilke Midler kan dette opnaaes? Den radikale Kuur har jeg forhen nævnet; anvendes den ikke i Tide, da ere alle Bestræbelser enten aldeles forgjæves eller dog til liden Nytte. Imidlertid, for dog at prøve noget, og, for ikke at begynde reent bagfra, vilde vi lægge Mærke til disse Garves Ord: "Bonden er i disse Maader bestandig Barn, at regjere ham er "det samme, som at opdrage ham."

Mennesket modstræber al udbortes Tvang. Barnet bliver halsstarrigt ved utidig Straf. Hvor uflogt derfor at anbefale Magtsprog eller Tvangsmidler. De ere, som bekjendt, fordm forgjæves anvendte paa den omhandlede Gjenstand. At et Menneske med aabne Øine og fri Villie skulde ville skade sig selv, er ikke tænkeligt. Intet skader Hesteavlens mere, end feilsulde, svage og udygtige Til-læggsdyr; og dog seer man, at denne Feil ved Hesteavlens idelig, eller i det ringeste ikke sjældent, begaaes af Bønder, endog naar ingen, eller høist ube-

tydelige Springpenge, — maaſkee en Skp. Havre — betales for en bedre Hingſt. Det maa derfor upaa-
tvivlelig være Uvidenhed eller Mangel paa Kund-
ſkab om Heſtens Feil eller Guldkommenheder, ſom
leder til dette ſkadelige Feiltrin. At lade uddele en
trykt Beſkrivelse over Heſtens Exterieur, blev en al-
deles unyttig Befoſtning; thi Bonden har i Skolen
intet læſt, uden Valles Lærebog, Luthers Catechi-
mus og maaſkee et kort Udtog af Bibelhiſtorien.
Gaaer han en anden Bog i Haanden, gaaer det
ham ſom den unge Student, ifald man ved Uni-
verſitetet vilde lade ham overſætte en latiniſk eller
græſk Autor, han ei havde læſt i Skolen. Bonden
kjenner vel Bogſtaverne, men ikke Ordene eller deres
Betydning; han eier ikke Molbechs Lexicon, og om
han eiede et ſaadant, manglede han dog Laalmo-
dighed til at bruge det. Han kaſter derfor Bogen
paa Hylben og bliver aldrig klogere; forſaaavidt
Klogſkab eller Underviisning kan hentes fra Bøger.
Undtagelser findes vel, men deſtoværre ſaa. Paa
Beddeløbsbanerne, hvor de ligesom andre Lediggæn-
gere ſtimle ſammen for at ſee noget Nyt, lære de
viſt intet af det, de kunde behøve at vide.

Hvad er der da ved diſſe Folk at gjøre, for
at ſkaffe dem et rigtigt Begreb om de Lyder eller
Legems Feil, ſom gjør Hingſten eller Hoppen uduer-
lig til Nol? Sikkerligen intet andet upaatvivelig
indgribende, end det, jeg har foreſlaaet i min til
Landhuusholdnings-Selfkabet indſendte Afhandling,

astrykt i Maanedsskriftet for Hesteavl, November
Maanedss Hefte 1832 S. 284.

Skulle da Hestene ved det blotte Skue, ligesom
hidtil, bedømmes og Præmier efter denne Maalestok
uddeles? Ja vist! men paa den Maade, som i
nyssmeldte Afhandling fra S. 274 til 276 er fore-
slaaet. Den egentlige Præmie bør være et Hæders-
tegn, som Middel til at vække Eresfølelse hos
Bonderne. Den pecuniaire Binding bør ikke gives
paa engang, for at forebygge dens uhenigtsmæs-
sige Anvendelse; men successive, som et Understøt-
telses-Middel og tillige for at afsørge, at den med
Præmie belønnede Hingst alt for snart skal blive
castreret, hvorved Belønningens Hensigt ganske illus-
deres. — Det glæder mig at have fundet denne
Idee bestyrket ved de Anordninger, der i samme
Henseende ere udgivne af Directionen for det Elas-
senske Institut. — Hvad mit Forslag angaaer, at
uddele Hæderstegn som Præmie, istedetfor rede Penge,
da veed jeg vel, at alle Veddeløbsyndere raabe med
een Mund: "Jh, nei! Penge! Penge! disse gjælde
"for Alt!" Men er Bonden ikke hos os, saavel som
blandt alle andre Nationer, den, der i Farens Tid
egentlig er bestemt til Landets Forsvar? Har ikke
Verdens største Hærfører sagt til sine Soldater:
"Gren bør være Eder ligesaa hellig som eders Re-
ligion;" og de viste, at han ei havde talt forgjæ-
ves. — Hvor Religionen ikke er grundet paa sand
Philosophi, der virker Gren undertiden det, som

den blotte Dogmatik ikke er istand til at udrette. — Har ikke vor vise Landsfader udvidet Dannebrogss Ordenen saaledes, at den er bleven et Middel til ogsaa at virke paa de lavere Folkelassers Væbsfølelse. Have vi ikke en Medaille bestemt til Belønning for ædel Daad? Hvorfor skulde da ikke et Hæderstegn, hvor ubetydeligt dets materielle Værdi end maatte være, kunne blive et stærkt Motiv nok til at virke Hæsteavlens Fremme?

Endstjondt Bondekarlen, for at vorde duelig Soldat, vist ikke behøver at være konstmæssig Eqpælibrist, og Landmanden ligesaa lidet behøver Trænering eller Beddeløbsbaner for at komme til paalidelig Kundskab om hans Hestes Munterhed og Udholdenhed, hvilket han sikkert erfarer paa sine Rejser og ved sit Markarbejde, kunne dog med de her omtalte Opmuntringer ret hengsigtsmæssigen forenes Hæsteveddeløb, naar de indrettes paa en saadan Maade, at de ikke, ligesom i Engelland, udarte til puurt Spil, men blive til virkeligt Gavn for Hæsteavlens; hvilket upaatvivleligen maatte blive Tilfældet naar man vilde følge de Regler, jeg i foranførte Maanedsskrifts Martii Maanedes Hefte 1833 har tilladt mig at fremsille. Ligesom alle Yndere af Guldbloodsheste forkaste Hæderstegn, som Belønning for Hæsteopdræt, saaledes tale de ogsaa med Foragt om det blotte Skue. Vel kan en Hest besidde mange skjulte Feil, som ingen Hestekjender er istand til, ved det blotte Skue, at opdage. Eiheller er det

muligt ved Biesynet at bedømme: Hvilke af 2 eller flere Heste, der paa Kendebanen kunde komme et halvt eller et heelt Hestehoveds Længde foran den, eller de andre. Men hvad erfarer man paa de urimeligen korte Kendebaner andet, end at en Hest løber lidt hurtigere end en anden? Kan Hurtigløberen ikke desuagtet være et til alt andet Brug høist udgytigt Skrog, beladt med mange arvelige Feil, som gjør den ikke alene uduelig, men endog høist fordærbelig til Nol? Og naar den ene Veddeløber i Dag kommer et halvt Qvarteer foran, imorgen maaskee en heel Hestelængde bagefter; hvad bliver dette andet end Spil, Lykkestræk og maaskee ikke sjældent Følgen af Rytterens Konstfærdighed eller Kneb?

Naar 2 eller flere gode Heste bleve fremstillede til Præmieæstning, da indrømmer jeg meget gjerne, at det kunde blive vanskeligt at bestemme, hvilken der burde nyde Fortrinet. Denne Collision kan ikkun indtræffe, naar blot een Præmie ved hvert Møde uddeles. Men da Landstutteriet ei bør indskrænkes til en enkelt Race eller til særskilt Brug, saa bør enhver, til Hesteracens Forbedring i Almindelighed, fortrinlig god Hingst tildeles Præmie, enten af Guld eller Sølv, i Forhold til dens udmærkede Egenheder; men, naar ingen til Hensigtens Opnaaelse tjenlige Hingste fremstilles, da bør ei heller nogen Præmie uddeles til den, der vel retter

ligen maatte eragtes for den bedste af de fremstillede, men dog ikke er fri for legemlige Feil.

Mødte flere gode Hingste, end til Omegnens Afbetjening kunde synes fornødne, og, isald Eierne vilde sælge til ikke alt for overdrevne Priser, da burde saadanne kjøbes, for at fordeles til Steder, hvor gode Væfkelere mangle. Skulde Landet til de Steder, hvor Hesteavl kan eragtes passende og fordeelagtig, — thi med Magt at vilde indføre den allevegne, er at roe imod Strømmen — ikke kunne frembringe de fornødne Hingste, da har Hr. General-Krigscommissair Deergaard, efter min Overbevissning, fuldkommen rigtigt foreslaaet, at man langt hellere bør søge de manglende i Mecklenburg eller Hannover, end i Engelland; først og fornemmelig, fordi Erfarenhed har lært, hvor ufordeelagtigt det er, pludseligen at overbringe det ædle Blod i det meget uædle; andet, fordi de forbeholdte Racers nedstamme fra vore gamle berømte danske; tredie, fordi de ikke ere nær saa kostbare; og fjerde, fordi de, med Hensyn til deres Størrelse, Form, Naturel og hele tilsvante Cultur, upaatvivleligen ere bedre stiftede til vore nationale Racers Forbedring, end de kostbare østerlandske Guldblodsheste, af hvilke en stor Deel, uagtet de meget lovende Stamregistrere, ere intet andet, end Engellands vragede Udsud.

Høist sjældent skal man vel finde at de umælelige Dyrearter, især Hannerne, mangle Gøne til deres Arts Forplantelse, naar Avlingsstammerne ikke

have noget fjendeligt Meen, eller Dyret ikke ved Menneskets Mishandling er gjort enten ganske, eller tildeels, udueligt dertil. Det forekommer mig derfor at være en altfor overdreven Forsigtighed at fordrø lovfaste Beviser for en Hingsts Duellighed til at able Jøl; denne Fordring har i mange Aar virket ubodelig Skade paa Danmarks Hesteavl; thi da de fleste Bønder — som nyligen sagt — mangle, og, uden en for dem passende Underviisning, aldrig faae nogen tilstrækkelig Kundskab om de Egenheder, der antyde et godt Tillæggsdyr, eller de Ufuldkommenheder, som, efter al Sandsynlighed, forplantes paa Jøllene, gaaer Bonden i disse Stykker ganske i Blinde. Han seer kun paa det Massive og troer at dette kan bøde paa alle Feil. Han har Fortjærlighed for sit eget, og Haabet — denne de fleste Menneskers blindende Vogtemand — forleder ham til, ikke alene selv at bruge sin egen feilsfulde Hingstplag til at bedække, men søger endog ved Overtalelser at formaae alle sine, ligesom han, ukyndige Naboer til at betjene sig af hans Hingst, for at faae det til Præmieæstning fornødne Tal fuldt. Med egne Dine har jeg, for ikke længe siden, bestuet en Baarig Hingstplag, omtrent 10 Aartæer hvi, hvis Krop var temmelig velbannet, men tynd, Bagbenene ulastelige, naer undtages en ikke ubetydelig Deel Kospat, Forbenene svage og Tærne udadstaaende; til disse Been og fra denne Krop var opgroet en usædvanlig og aldeles uforholdsmæssig lang

og tykt Hals med et tykt kjødfuldt Hoved, smaae dybtliggende Øine og hængende Øren. — Den skal være falden efter en kongelig Stutterihingst. — Denne Plag blev ikke alene af Omegnens Bønder, men endog af Folk uden for Bondestanden, anseet som en udmærket skøn Hest, og Eierne foreskredte mig, at den allerede da havde bedækket 40 Hopper. Hans Føl har jeg ikke seet, men slægtede Faderen paa, da tvivler jeg meget om at de ere gode. Det var derfor, efter min Indsigt, høiligen at ønske — ifald Præmie-Uddeling efter Skue fremdeles skal vedblive — at det allernaadigst maatte behage Hans Majestæt at forandre Lovgivningen for Hingstes Besigtigelse og Præmiers Uddeling derhen, at det ikke skal tages i Betragtning, hvor mange, men hvor gode, de Føl ere, der i Aaret før Hingsten fremstilles til Præmie, efter den ere faldne. Det maatte da blive en Selvfølge, at ei alene Hingsten og et vist lidet Antal af de Føl, han havde avlet, men tillige Føllenes Moder, maatte fremstilles, for at bedømme, om, og hvorvidt, de lignede enten Fader eller Moder; samt om Hingstens Form og Veskaffenheder meer eller mindre paa Afkommet vare nedarvede, eller om Føllene, hver især, meest lignede Moderne.

Årsagen, hvorfor Præmie, efter Commissionens noie Overveielse, tildeeldes, eller ikke, maatte tydelig og omstændelig tilkjendegives de Tilstedeværende, egentlig for at give dem et rigtigt Begreb om He

stens Besskaffenheder og dernæst for at afværge, at ingen med Grund skulde ansee sig fornærmet. Følgerne af denne Fremgangsmaade anseer jeg saa indlysende baade for den, der er, eller ikke er, Hesteskjender, at jeg finder det overflødigt yderligere at udvikle dem.

At den danske Bondes Hesterace ikke er stiftet til deri strax at indblande det østerlandste Fuldblod, er i det foranstøt bemærket. Ei heller er det sandsynligt, at Bonden i sin nuværende Forsatning skulde faae i Sinde at betale 5 Rbdlr. Sedler, end sige 10 Species for en Hoppes Bedækning; men lod en eller anden nogenledes formuende Bonde sig, af hvilkensomhelst Bevæggrund, forlede dertil, og hans Hoppe, formedelst Parringen af en constant med en inconstant Race, fødte et udmærket Halvblodsføl, hvad maatte da dette Føl blive til? mon det kunde være tjent med den Underholdning og Pleie, som Bonden yder sin egen nationale Race, eller har han Naad til at holde en Staldkarl, ene for at røgte og passe dette Føl? Var han formuende og indbildt nok til at prøve sin Lykke, hvorfra skulde han faae en Staldkarl, som forstod at passe det høi, haarne Dyr? Hvilke Misgreb! Hvilke umodne Beregninger! Nei! Lad Bonden frybe, før han begynder at gaae, end sige at løbe Beddeløb! Lad os for Himlens Skyld ikke begynde ved Enden, eller med Bogstavet Ø, istedetfor A! thi vi ville sandeligen, saaledes som Grev Szeghenyi retteligen

forudsiger, nødes til at vende tilbage til de Bogstaver, hvorfra vi burde have begyndt. Lad derfor Godseierne eller andre Rågmænd, som ei selv finde Regning ved at holde Guldblodshingsie, betale høie Springpenge og forsøge deres Lykke, som de bedst ville og kunne. Men Bonden, den uformuende og efter sin Egne fremadstræbende Bonde, bør understøttes af Regjeringen, og til dennes Bilsdom overlader jeg, om han for Bedækning af Hingsie, der for kongelig Regning anskaffes, bør betale høie Springpenge eller ikke.

Min Mening har jeg vovet at sige. Mit Ønske er, og skal til min nærforestaaende Dødsdag blive, at Danmarks sjældne Monark altid maa finde de kyndige og retskafne Mænd, der kunde være ham behjælpelige til at opnaae hans stadige Formaal: Danmarks Velstand og Lykke.

Kloverholm, den 30te November 1833.

O. Lemvig,

Auctionsdirecteur og R. af D.

Tillæg.

Under den saakaldte Proprietair: Feide indløb i et af Bondefrihedens hæderlige Talsmænds, Christian Colbjørnsens Skrifter, det Ord: opfaldende, istedetfor paafaldende. Det kan ikke tænkes at denne skarpsindige Mand kan have havt i Sinde at

vilde danne et nyt Ord, der i sig selv indeholder en aabenbar Modsigelse; thi den Tendentz mod Forben, som er en absolut Følge af Lyngdens Love, betegnes ved det Ord: falde, synke o. s. v. Hvor latterligt altsaa at sige: den eller den Ling falder eller synker op. Det var derfor upaatvivleligen en Trykfeil. Ifkedestomindre vare der mange, som i deres Forstands Eenfoldighed antog det splittergale Ord for en findriig Opfindelse af et stort Hoved; og det blev i nogen Tid ikke sjeldent brugt.

Saaledes synes nu det Ord: Hesteslag, istedet for det rigtige Ord: Hesteslags, at blive ganske almindeligen brugt af Nutidens hippologiske Sribenter. — Uagtet det er langt fra min Indbildning, at jeg selv er feilfri Ortograph, kan jeg dog ikke, af Kjærlighed til vort saa ofte raddbrækkede danske Sprog, lade dette Ord upaaanket passere. Hvor upassende det er, bliver meest isiesaldende naar det oversættes i et andet Sprog. Jeg tillader mig at vælge det latinske. Genus er en Art; Species et Slags; Igtus et Slag; da nu en Hest ikke kan slaae med andet end Fodderne, saa maa et Hesteslag, Igtus equi, nødvendig blive et Spark af en Hest.

Endnu en af vore nye Hippologer meget ofte brugt Sprogfeil, kan jeg ikke fortie, nemlig: at lære Hesten eller Lingen at kjende. Her bruges Objectet, som Subject. Man kan vel lære Hesten at kjende Vidst og Sporer, forsaavidt den derved frem-

skyndes; men, hvor forstandige de arabiske Heste end siges at være, troer jeg dog ikke man kan lære dem at kjende noget andet, eller at fatte abstracte Begreber. Derimod troer jeg, at ganske simple Folk kunne lære at kjende en Hest, uagtet vore nyere Hippologer foregive, at det er en af de sublimeste Videnskaber.

Enkelte Ord, saasom at prange, istedetfor prunke; at flottre — et mig aldeles ubekjendt Ord — og flere deslige, vil jeg forbigaae. De kunne være enten Skriv; eller Trykfeil; af hvilke der findes saa grove i min Afhandling, indført i Maanedsskrift for Hesteavl, Marts Maanedes Heste 1833, at jeg, da jeg forgjæves har søgt paa andre Maade at faae dem rettede, anseer det fornødent her at anføre dem, saaledes:

- §. 114 §. 13 Hingster. I. Hingste.
- — — 14 registrer. I. registre.
- 116 Note §. 2 Kochlæni I. Kochlani.
- — — — 3 Kölan I. Kolan.
- 117 §. 4 2,800 I. 800.
- 118 — 5 et Bidne I. et saabant Bidne.
- — — 12 Hingsterne I. Hingstene.
- 121 — 7 vil jeg bemærke I. vil jeg blot bemærke.
- — — 19 upaatvivlelig I. upaatvivleligt.
- 123 — 7 en I. end.
- 124 Note §. 10 vrige I. øvrige.
- 127 §. 10 dens I. den.

- S. 128 L. 10 som sad I. han sad.
 — — — 25 men Hingste I. men blot Hingste.
 — 129 — 24 1720 I. 1702.
 — 148 — 13 meste I. eneste.
 — 149 — 22 tilbringe I. da tilbringe.
 — — — 25 Stamlisten I. Stamlister.
 — 150 — 11 10 I. over 10.
 — 151 — 1 dens I. den.
 — — — 14 ikke I. ikkun.
 — 155 — 21 sponhaneam I. spontaneam.
 — — — 26 en megen I. en mager.
 — 157 — 10 Steder I. Maader.
 — 160 — 18 Navn I. Navne.
 — 166 — 2 Præmie, enten I. Præmie, maa of-
 tere concurrere, eller tildeles Præ-
 mie, enten stor, eller liden.
 — — — 18 løber I. løbe.
 — — — 19 før kom I. først kom.
 — 167 — 14 og I. og mere.

Bemærkninger til ovenstaaende Afhandling.

"Var ikke Galilæi nær bleven brændt, fordi han, tvertimod
 Mosi udtrykkelige Ord, vilde indbilde den Tids Menneſker
 det, som nu alle troe, at Solen ikke dreier sig omkring
 Jorden, men denne om Solen?"

Lemvig.

Den Erfaring er ligesaa gammel, som sand, 'at
 den, der vil indføre noget gjennemgribende Nytt, om

ogfaa dets Rigtighed og Gavnlighed er uden for al Tvivl, maa vente haardnakket Modstand, Spot, ja Forkjættrelse, naar det er i Strid med det, hvori vi ere opvoxne og blevne gamle, uden at vi havde Ahnelse om noget Bedre. Vi behøve blot at kaste et Blik paa Forfatterens "rette oeconomiske Alphabeter" pag. 294, hvor vi, især i hans A, B, C og D, ville finde indlysende Exempler herpaa. Kan det da undre os, at den, som træder frem og siger os, at vor kjære indfødte Hesterace langt overtreffes af en fremmed, vi hidtil intet kjendte til, hvorfor vi skulle indføre denne og blande den med vor egen, og ikke betænke os paa at give ligesaa mange tusinde Rbd. for en Hingst af denne Race, som vi give hundrede for en af vor egen; videre at vi skulle indføre Veddeløb, som det sikkest Midde til Hesteravlens Forædling; — at han ublees som en Projectmager, da vi forhen have hørt, at den af ham anbefalede Race alene duer til at løbe Veddeløb, noget vi altid have anseet blot som en Forlystelse?

Intet var altsaa naturligere, end at denne, for enhver, som kun kjendte vort eget Lands Hesteavl, uforklarlige nye Methode maatte arbejde sig frem gjennem alvorlig Strid. Da imidlertid mange derved foranledigedes til at kaste deres Blik ud over Fædrelandets Grændser, hvorved de bemærkede, at England var i Besiddelse af de fortrinligste, til ethvert Brug stikede Hesteracer, som afkjøbtes dem af hele Verden for uhorste Priser, medens at alle

andre Lande forgjæves anstrængte sig for at hæve Hesteavlens over det usle Standpunkt, hvorpaa den staaer, foranledigede dette dem naturligviis til at opkaste det Spørgsmaal, hvori Grunden til denne Kjendsgjerning ligger, eller hvilken Fremgangsmaade brugte man i England, og hvilken i andre Lande? De erfarede derved, at man i hiint Land anvendte en fra alle de andre Landes forskjellig Methode, idet man baserede Hesteavlens paa en fra Orienten udsprungen, og i aldeles ublandet Tilstand vedligeholdte Race, det saakaldte Guldblod, og dernæst paa Veddesløb, hvis Hensigt var at udfinde de fortrinligste Individuer af denne Race, for at anvende dem til Uol, og at vedligeholde den i sin Reenhed, da enhver Blanding med de ikke fuldkommen ædle Racer, som Tilfældet eller Bedrageriet muligt kunde foranledige, og som Diet ikke altid kan opdage, afflores ved hiin, idetmindste for Guldblodet ubedragelige Prøve. I alle andre Lande fandt de derimod en omtrent allevegne ganske eens Fremgangsmaade, idet man søgte at forbedre Hesteavlens ved Præmier, uddeelte efter Skue, ved Landbestfeleranstalter, og endelig ved at indføre fremmede Hingste fra næsten alle Europas Lande og fra Asien og Africa, hvis Afkom efter faa Generationer ganske tabte sit ædle Præg, og forsvandt uden Spor mellem Landets uædle Racer.

De gjorde dem dernæst det Spørgsmaal, om de samme Midler, som man i England brugte, vilde frembringe samme Virkning her, hvilket, betragtet

fra den theoretiske Side, ikke lod sig benægte, men som dog ikke var aldeles ubivelsomt, saalænge man intet practisk Beviis havde derfor. Dog heller ikke det manglede, thi over et Decennium var den engelske Fremgangsmaade udøvet flere Steder i Rigets Hertugdømmer, især paa Als, forinden den ret blev drøftet i de danske Provindser, og den havde der baaret de skønneste Frugter ogsaa, ja man kan sige fornemmeligt hos den Klasse af Landmænd, hvor mange mindst ventede det, nemlig hos Bønderne, som hvert Aar opdrætte en Mængde Halvblods- og mere forædlede Heste, hvilke de sælge til Priser, hvorom de forhen ingen Ahnelse havde.

At alt dette maatte overbevise mange om denne Fremgangsmaades Nødtghed, var naturligt, og meer end alle Raisonnements virkede Exemplet paa Als, hvor mange, selv af den forædlede Hesteavl hestige Modstandere forsonede sig med den ved det, de saae med egne Øine, og man vil vist kun kunne opregne saa, der fra Als medtog de samme Begreber om Hesteavl, som de havde bragt derhen.

At den engelske Hesteavl desuagtet beholdt, og endnu i lang Tid vil beholde, mange Modstandere, er paa den anden Side heller ikke forunderligt, og en ligefrem Følge af Verdens almindelige Løb, da enhver Forbedring behøver lang Tid, før den almindeligt erkjendes som saadan. Rjæmper ikke selv det forbedrede Algerbrug endnu efter saa mange

Uars Forlob, fra det først blev kjendt her i Landet, stedsse mod mange Fiender!

At især den ældre Generation er imod den engelske Hesteavl, som de kalde en Modesyge, er liges des ganske i sin Orden. Den gamle Gartner omhygger ikke gjerne det Frugttræ, i hvis Skygge han som Dreng, Yngling og Mand har hvilet, om ogsaa Stammen er udhulet af Elde, og dets Frugter sure, og der bydes ham det ædleste og sjældneste Frugttræ at plante i dets Sted.

Den ærværdige og fortjensfulde Mand, hvis Afhandling har givet Anledning til disse Bemærkninger, hører til den foræblede Hesteavls Modstandere, og han har her fremsat deels hvad han har imod den, og deels sin Formening om den Wei, vi her i Landet have at følge, hvortil han nærmest er foranlediget ved Szechenyis paa dansk oversatte Skrift, mod hvilket han fremfører endeel Indvendinger, men da disse ere det mindre væsentlige ved hans Afhandling, vil Anmelderen kun holde sig til Hovedsagen, Forfatterens Indvendinger mod Anvendelsen af den engelske Hesteavls Principer hos os, og hans Forslag i saa Henseende, saameget mere, som det, mod dette Tidsskrifts Diemed, betydeligt vilde vidtløstiggjøre disse Bemærkninger, naar de tillige skulde indeholde en Drøftelse af Forfatterens Anker mod bemeldte Skrift, hvilket Anmelderen da blev nødsaget til atter at studere, som hans ringe Fritid ikke vel tillader ham.

Det være tilladt foreløbigen at gjøre en Bemærkning, der ikke angaaer det Reelle, men Formen, og som ogsaa gjælder om den største Deel af det, der er skrevet mod den forædlede Hefteavsl, nemlig den bittre og haanlige Tone, hvori dette saa ofte er affattet, og det gjør Anmelderen ondt, at selv en Mand, som vor Forfatter, ikke har kunnet undgaae at forfalde til denne i et videnskabeligt Anliggende uværdige Polemik. — Han kalder saaledes dem, der hylde den modsatte Mening om Hefteavsl, paa flere Steder: "Juldblods: Apostle"; videre "exalterede Hefteyndere" — og paaftaaer endog: "at de anvende alle muelige Bestræbelser for at opstille en splinterny Theori, hvis eneste Formaal er at putte de klingende Søldalere i Lommen." Dette er saameget besynderligere, som han strax efter bemærker, at de have erhvervet ikke saa Profelyter, endog blandt Danmarks meget agtede og ophøjede Mænd. — Om ogsaa den "Theori" hine "Juldblods: Apostle" søge at udbrede, ikke har Forfatterens Tilfald, burde han dog betænke, at han ikke har med en eller anden Projectmager at gjøre, men at den er en stor Deel af hans Medborgeres Sag, hvilket han maatte kunne overbevise sig om, ved at betænke, at her i Landet bestaae en Mængde Selskaber, hvis talrige Medlemmer bidrage et ikke ubetydeligt aarligt Contingent til at fremme denne Sag, og at her ere en Deel Foreninger, som have

anskaffet Guldblodshingster, samt at Megjeringen giver dem en betydelig aarlig Understøttelse.

Forfatteren erkjender, at Englands Hesteavl er fortrinlig, og at den staaer langt over alle andre Landes, men han opstiller en ganske ny og hidtil ukjendt Theori om Maaden, hvorpaa den er kommet paa dette Punkt, og søger at give Guldblod og Beddeløb Maadestødet, ved at nægte det forstes Tilværelse i England, idet han degraderer det, som hidtil i Aarhundreder har usurperet dette Navn, til Halvblod; samt ved at fradømme Beddeløbene enhver Fortjeneste; og sandelig! vare hans historiske Paastande ligesaa sande, som dristige, og hans Raisonnement uomstødeligt, saa havde "Guldbloods-Apostlene" nu intet andet at gjøre, end at tilraabe ham et angrende pater peccavi!

Forf. søger Grunden til Englands store Forspring i Hesteavlen frem for andre Lande i dets tidlige Frihed, hvori han har fuldkommen Ret, men denne fjernere Grund maa ikke forveksles med de nærmere. Friheden fremkaldte Selvtænkksomhed og Selvvirksomhed, og befriede fra offentligt Forsynsvesen med dets Præmiesystem og Landbesættelsesindretning, derved lærte Englænderen tidligt de rette Midler til at hæve Hesteavlen, og disse ere de nærmeste Aarsager til dens Flor, og dem er det, vi skulle udfinde og anvende, hvis vi formeene det, og vogte os for de enten usfuldstændige eller urigtige, som man i andre Lande har prøvet.

Vor Forfatter siger pag. 251, at (de) engelske Beddeløber Heste, efter de gamle Hippologers Begreb (Mening?), vare Afkommet af arabiske eller berberiske Hingste, krydsede med udmærket gode engelske Hopper, der allerede vare forædlede med en Araber eller Berber. Dette Afkom kaldtes det første Blod. Ved dets Krydsning med andre nationale Hopper frembragtes, efter disse Dyr's Bestaffenhed, mange Slags Heste, der flogeiligen bleve anvendte hver til sit Brug. — Naar en saa dristig Paaastand fremsættes, som ikke alene er i aabenbar Strid med Historiens Vidnesbyrd og den hidtil almindelig antagne Mening, da man i næsten ethvert Skrift, der omhandler den engelske Hesteavl's Historie, vil finde, at Beddeløbs: Hestene (Guldblodet) nedstamme baade paa Fædrene og Modrene Side fra orientalske Heste, men ogsaa med de i England endnu bestaaende Indretninger, navnlig med deres Slægtregistre, der bevares som en Helligdom og føres med den største Samvittighedsfuldhed, netop for at vedligeholde denne Race i den ublandede Tilstand hvori de have modtaget den af deres Forfædre, hvorpaa dens udmærkede Værd berøer; saa kunde man dog vente Beviiis derfor, hvilket Forfatteren ogsaa lover med indfødte Englænderes Vidnesbyrd; men hvem finde vi da? Forf. anfører Thomas Brown, hvis Beretning dog ikke indeholder andet, end at de bekjendte Heste Darley og Godolphin, som indførtes i England, især omstemte Un-

derne af Beddeløb for Araberne; videre nogle Bemærkninger af John Sinclair om Krydsning med store Hundyr fra en anden Egn for at faae Lillæget større, hvori Henry Clines Mening, "at enhver Forbedring af Form ved Krydsning aldeles maa beroe paa at udsøge et velstabt Hundyr, der er større, end det efter de sædvanlige Forhold mellem Hunner og Hanner pleier at være." Derefter ytres: "Efter dette Princip forædledes den engelske Hestestamme, ved at krydses med smaa Stodhingste, berberiske og arabiske."

Disse ere alle de Hippologer, Forfatteren anfører til Beviis paa sin Paastand, men hvorledes det er mueligt heraf at udfinde, at Fuldblod er Productet af engelske Hopper, parrede med orientalske Hingster, er sandelig ubegribeligt, da de anførte ikke tale et Ord derom. Forfatteren forveksler formodentlig Fuldblodsracen med den øvrige engelske Hesterace, thi at denne blev forædlet ved Krydsning med orientalske Hingster, og endnu tildeels bliver det — og andet siger Sinclair ikke — veed enhver, der blot kjender en Smule til den engelske Hesteavl. Men da Englænderne besidde for megen practisk Dygtighed til at anvende en Hingst, som er Productet af Krydsning af ædelt og uædelt Blod, til Forædling eller blot til Avl, vare de betænkte paa at sikkre dem den Forædling, de ved de orientalske Hingste havde opnaaet, hvorfor de tilegnede dem denne Race, ved ogsaa at hente Hopper fra Orien-

ten, hvoraf de skabte den ublandede Fuldblodsrace, hvorfra den Forædling senere især er udgaaet, som er meddeelt den engelske Hesterace, der er den, der leverer Brugshestene, hvorimod Fuldblodsracen i Almindelighed kun leverer Standyr.

Hvorledes den Forfatter, der selv har indlemmet hele det Stykke af Henry Berry, som har været indført i Veterinair Tidenden Nr. 27., hvilket han synes at billige i et og alt, kan falde paa den Idee, at de practiske Englændere skulde bruge en saa inconstant Race, som den, hvortil han vil gjøre Fuldblodet, til Forædling, er heller ikke let at begribe, da denne Afhandling paa det tydeligste beviser den Sætning, hvormed den slutter: at kun Fuldblod og ikke Halvblod har Værd til Avl.

Man maa smile, naar Forfatteren har Ezechyi mistænkt for, at han forsætligt har forbigaaet Darley og Godolphin, fordi de ingen Stamtable havde at fremvise; thi disse Heste, som England er saa stolt af, omtales saa at sige paa hvert et Blad, hvorpaa engelske Heste ere optegnede, da deres Blod flyder næsten i enhver Fuldblodshest.

Den vigtigste Indvending, der kan gøres mod Fuldblodets Reenhed er, at deres orientalske Stamforældres ubetingede Reenhed ikke er godtgjort, hvilket imidlertid ikke betyder videre, end at deres Herkomst ikke kan føres op til Skabelsens Tid; men man kan gjerne, og maa endog indrømme Forsat

teren, at ikke alle de Orientalere, som indførtes i England, vare ædle, da der ogsaa i deres Stammland findes uædle Heste, men her viser det af Forfatteren misfjendte Beddeløb sit Værd, da dette er den Prøvesteen, hvorpaa det ædle Blod kjendes, da det uædle og endog det ædle med uædelt blandede, aldrig kan bestaae i Concurrence dermed. Da nu kun de Heste, der seirede, brugtes til Guldblodsavl, og da denne Fremgangsmaade fortsattes til den Dag i Dag, i Forbindelse med Slægtregistre, har man faaet saa stor Sikkerhed for denne Races ublandede Reenhed, som det er umueligt at faae ved nogenformhelst mennefselig Indretning, og meer kan dog ikke med Billighed forlanges. Et yderligere Beviis herfor ligger deri, at denne Race nu langt overgaaer dens Stamrace, der i Hurtighed og Udholdenhed ikke mere kan maale sig med den.

Ligesaa besynderlig som hiin Paastand, er den, at England, før Orientalernes Indførelse, havde faaet udmærket en Hesterace, at Forf. ikke tager i Betænkning at kalde den Guldblod, hvilket ogsaa strider mod alle historiske Vidnesbyrd, ifølge hvilke den Hesterace, der fandtes før Beddeløbs og Guldblods Indførelse, var saa ringe, at man var nødsaget til at indføre Heste fra Frankrig og Holland. Hvorpaa støtter Forf. sin Paastand? Derpaa, at Christian IV. i Aaret 1605, altsaa (som Forf. antager) før Guldblods Indførelse, valgte en Stamme af engelske Heste til Danmark, at man paa gamle

Kobberstykker finder Heste aftegnede, der opvække en høi Grad af Beundring, og at Parlamentet i Henrik den Ottendes Tid foreskrev Love, sigtende til Hesteavlens Fremme!

For at møde den Beskyldning af Fors., at de her anførte Mobbemærkninger ikke ere støttede paa Autoriteter, maa man bede ham eftersee Hertugen af Augustenborgs Afhandling om Marsfagerne til den danske Hesteavls Forsald, pag. 36—40, og især den der anførte Memorial til Kong Carl II. fra Lord Richard Harwood, altsaa en Englænder, hvis Mening Fors. synes at lægge mere Vægt paa, end andres i denne Henseende, og ovenikjøbet en Samtidigs, der endog er en Fiende af Beddeløb; af denne sees, at der dengang var saa stor Mangel paa gode og stærke Heste til Landets Forsvar, at han tvivler om, at der kunde opbringes 2000, som kunne sættes ved Siden af ligesaa mange franske. Da de sidste dengang neppe have været bedre end de nu ere, da det meste af Remonten maa hentes fra Udlandet, og da man i Paris kun undtagelsesviis seer andre Ride- og Kjøreheste end engelske, kan man heraf slutte sig til Hesteavlens Tilstand i England, før den blev forbedret ved Beddeløbene.

For ogsaa at undgaae den Beskyldning, ikke at have citeret noget Vidnesbyrd for, at det engelske Fuldblod er en ublandet ædel Race, skjøndt dette vistnok maa ansees overflodigt, nævnes blot en

Man, hvis Autoritet Forfatteren neppe vil forka-
ste, nemlig Gen. Krigscom. Neergaards, der i sit
Skrift om Guldblod og Beddeløb p. 2, anfører, at
denne Race nedstammer umiddelbart fra den
arabiske, og p. 8, at den nedstammer fra ægte
østerlandske Heste, hentede fra Arabien, Tyrkiet,
Berberiet o. s. v., der i et Par hundrede Aar
ved saghyndig Omhyggelighed er vedligeholdt i Eng-
land, og overgaaer endog i flere Henseender, f. Ex.
Størrelse og hurtigt Løb, Stamracerne i en paa-
faldende Grad. Den samme Forf. siger et andet
Sted (i hans Skrift om Danmarks Hesteavl, 1832,
p. 25): "selv den engelske Guldblodshests paa-
faldende Størrelse er jo frembragt ved menneskelig
Slid," og altsaa ikke ved Blanding med store engel-
ske Hopper, som vor Forfatter paastaar. Man ef-
tersee til Overflodighed Hertugen af Augustenborgs:
Versuch eines Beweises ic. p. 12—23, der indehol-
der en fuldstændig Gjendrivelse af Forfatterens Paa-
stand, og endvidere Noten a. til Neergaards først-
nævnte Skrift, hvori Oprindelsen af Guldblodsracen,
og de 3 orientalske Hingste, hvorfra den udspringer
(Darley Arabian, Byerly Turk og Godolphin Ara-
bian), ere anførte.

Dog, det vilde føre for vidt at gjendrive de
mange besynderlige Paastande, vor Forfatter frem-
sætter, hvorfor der endnu kun skal siges et Par Ord
om hans Forslag med Hensyn til, hvad vi have
at gjøre.

Forsfatteren yttre, at det kunde synes unyttigt at drøfte denne Sag, da Landhuusholdnings-Selskabets 4 eligerede Mænd have affagt deres Dom deri, men meder denne Indvending med: "at den fornuftigste Deel af Folket dog altid bliver den paalideligste, om end ei den gjældende Dommer, hvorfor han anseer det for uueligt, at der kan opstaae en anden Mening om Danmarks Hesteavl, end den kronede Forsatters."

Denne Deel af Afhandlingen viser ellers, hvor vanskeligt det er at udrydde forudfattede Ideer; thi naagtet den ofte fremsatte vrangte Mening, at man ved den forældede Hesteavl ikke vil fremvirke gode jevne Brugsheste, men de høiligen bekostelige Beddeløbs- og Pragthestes Opdræt, ligesaa ofte offentligen er gjendrevet, fremsættes den dog paa ny af vor Forsatter, af hvøm det dog vist ikke var formeget forlangt, at han gjorde sig mere bekjendt med en Indretning for han offentligen opkastede sig til dens Dommer, ja han misforstaaer den endog i den Grad, at han spørger: "men er Landmandens — det er Bondens — Stilling og Evne i Nutiden saaledes beskaffen, at han bør eller kan begynde at besatte sig med Beddeloberes og Guldblodshestes Opdræt?"

Da en Sandhed ikke kan gjentages for ofte, bemærkes her, at Guldblod ingenlunde skal indføres og opdrættes som Brugsheste, hvortil det er for kostbart, men som Stamdyr til Brugs-

heste, derfor kan det kun holdes eller tillægges i det fgl. Stutteri, hos enkelte formuende Private eller af Foreninger, hvorved der gives Leilighed for dem, der ville benytte Hingster af denne Race, til at faae deres Hopper bedækkede, for derved at frembringe Heste, der ere tjenlige til ethvert Brug i høiere Grad end andre. Paa denne Maade skulle de benyttes af Bønder, som derved ville faae deres Tillæg solgt til en mangegange høiere Priis, end naar de føre deres Hopper til en Hingst af Landracen, hvilket Erfaringen har vüist paa Als paa den meest overtydende Maade, hvor i Mar, efter en offentlig Beretning, over 400 Bønderhopper vare udtagne til at bedækkes af Hertugens Guldblods hingster.

Naar saaledes Guldblod og Beddeløb ere indførte i Landet, er der aabnet Leilighed for de mere velhavende, være sig Landmænd eller ikke Landmænd, Bønder eller større Godseiere, til at give sig af med Hesteavl, der før var en saa godt som lukket Erhverv for dem; den mindre Velhavende, eller den, der af Lyst, Overbeviisning eller Fordom heller vil vedblive den gamle Methode, er jo ingenlunde udelukket derfra, og vil ligesaa fuldt som før kunne finde Nødbere til de af ham tillagte Heste, til sin Priis. Det er derfor saameget besynderligere, at man med saamegen Bitterhed drager tilfældts mod den forældede Hesteavl.

Forfatteren, som antager at England var i Be-

stidelse af en udmærket Hesterace, forinden Guldblod og Beddeløb indførtes, anseer det for tidligt her at blande ædelt Blod i Landets Hesteracer, og "finder det aldeles indlysende, at man først maa rense og forbedre den nationale Stamme, førend man anvender store Pengesummer for at indkjøbe kostbare Hingste." Om vi nu ogsaa engang vilde antage, at det var for tidligt, og at vor Hesterace først maatte forbedres i sig selv, før det ædle Blod indførtes i den, hvorledes skulde en saadan almindelig Forbedring være tænkelig, og naar skulde den blive fuldbragt? Da ingen Forbedring er muelig, naar man ikke har et bestemt Maal at stræbe efter, er det ikke nok at sige, at vi skulde forbedre vor Hesteavl, men det maa bestemmes, hvori denne Forbedring skal bestaae; men antager Forfatteren det virkelig mueligt, at Fleerheden af Landets Hestep opdrætttere skulde blive enige om, hvori en saadan Forbedring af Racen ved den selv skulde bestaae, da Meningerne om en Hests Godhed og Anvendelighed til Avl ere saa høist forskjellige? En saadan Overensstemmelse har hidtil aldrig fundet Sted, og vil aldrig kunne tilveiebringes, især med Hensyn til en Hesterace, der er saa blandet, som vor. Det være tilladt herpaa at anføre nogle Exempler, hentede fra tre af de iørigste Modstandere af Guldblod og Beddeløb; den Ene har hensat engelske Halvblodshingster og Stutterihingster, hvilke sidste ere fremstaaede ved en Sammenblanding af næsten alle

Landes Hesteracer, til Bedækning i Jylland, den Anden holder der et Par Hingster af den saakaldte ægte danske Race og den Tredie en Hingst af en fremmed, ubekjendt Race, i samme Diemed. Hvad skal der komme ud af en saadan Sammenblanding?

Hiin paapegede Uovereensstemmelse i Grund: sætningerne for Hesteavlens Fremme har hidtil været den danske Odelsæggelse, og det er et ikke ringe Fortrin ved den forædlede Hesteavl, at den har et bestemt Maal, nemlig, at kun gode Fuldblods: hingster skulle bruges som Bestelere, og Hestens Dygtighed prøves ved Beddeløb.

Men antage vi ogsaa et Dieblif, at man kunde blive enig om et saadant Formaål over hele Landet, naar vilde da en saadan Forbedring være ind: traadt, at ædelt Blod kunde indføres? efter Sagens Natur kunde det først være skeet efter flere Mennes: skealdere, og vi ville da komme forsilddigt, da alle vore Raboer, som hidtil stode tilbage for os, med Iver lægge dem efter den forædlede Hesteavl, saa at vi ingen Tid have at spille, men endog maae anvende alle vore Kræfter, for at beholde Fors: springet.

Og nu de Midler, Forf. foreslaaer, hvori bestaae de? — i Præmier og Landbestelere! ligesom om det, der hidtil har vilst sig uvirksomt, nu skulde kunne frembringe noget Resultat. Han foreslaaer rigtignok en Forandring ved den hidtil brugelige Maade, nemlig, at Pengepræmien skulde forandres

til et Hæderstegn, og de derved besparede Penge anvendes til at kjøbe Hingster, som hensættes, hvor der er Trang til dem, men man kan være vis paa, at et Værestegn, som i dette Tilfælde har saare lidt Betydning, og ikke kan sammenlignes med Værestegnene for ædel Daad eller anden Fortjeneste, ikke vil bevirke det, som Penge ikke have kunnet bevirke, naar det gjelder et blot oeconomicke Anliggende; og vilde man vente til en saadan Værestøtelse var vakt hos Bondestanden, maatte man nok vente længer end til Pinstse Ende.

Noiere at udvide Præmiers og Landbestærlernes Uhenigtsmæssighed vilde være en unødvendig Gjensagelse, da det tilfulde er godtgjort af mange Forfattere, hvoraf vi kun ville nævne Hertugen af Augustenborg, Neergaard, Michelsen, Heyne o. fl., hvis derimod anførte Grunde aldrig ere blevene gjendrevne.

Dog, man behøver ikke at tage i Betænkning at paastaae, at vi eie Hopper nok, der ere passende til at begynde Forædlingen med, ved at føre dem til Guldblodshingster, thi dette er practisk afgjort ved det heldige Resultat vore Hertugdømmer have at fremvise, og vi bør derfor ikke spille Tiden med unyttige Forsøg, men stræbe frem ad den Bane, Erfaringen har viist at være den rigtige.

S v a r.

Endstjøndt disse anonyme Bemærkninger til min foranstaaende Afhandling ikke, i det Væsentlige, indeholde meget andet, end det jeg har stræbt at modbevise og som tilforn er sagt baade af Hr. Grev Szechenyi, Hr. Kammerraad Michelsen og flere Fuldblodsmyndere, finder jeg dog noget deri, som fra min Side kan foranledige yderligere Oplysninger; men, fordi en pludselig Sygdom i dette Dieblif, da min Afhandling er under Pressen, nu forbyder mig at levere disse, saa vilde Udgiveren af Tidsskriftet for Landoekonomi tillade mig at lade indføre i næste Hæfte det, jeg til den Tid maatte ansee fornødent, overladende min Afhandling imidlertid til sit eget Forsvar.

Kløverholm, den 27de Juli 1834.

Lemvig.

Om Dyrkningen af tidlige Kartofler *).

I Lancasshire er Dyrkningen af tidlige Kartofler dreven til en høj Grad af Fuldkommenhed. De varmest beliggende Marker udvælges og Kartoflerne bringes alt til Torvs sidst i Mai og først i Juni

*) Af Loudons Encyclopædia of Agriculture.

Maaned. De Sorter, der dyrkes, ere den lange, saakaldte Jomfrufinger og den tidlige runde Kartoffel*).

Man paastaar, at Læggekartoflerne bør optages førend de blive modne, inden Toppen visner, nemlig naar Skallen begynder at løsne paa dem. De lægges derpaa tyndt paa en Havegang, udsatte for Solen og forblive der 4 à 6 Uger. De ere da grønne, indskrumpne og bløde, og opbevares i en tør Kjælder til om Foraaret, lægges i Marts Maaned og ere efter 8 Dage synlige over Jorden**).

En endnu bedre Maade er, at sprede Læggekartoflerne tyndt ud paa et Græs, i en Stue, der kan opvarmes, og dække dem med et 2 Tommer tykt Lag af Haffelse, Avner eller Savspaaner. Denne Dækning, der holder Kartoflerne jevnt varme, bringer dem til at spire, men for at hærde Skudene og forhindre at disse ikke blive forløbne, maae Vinduer og Døre aabnes saa tidt Veiret tillader det. Man undersøger Kartoflerne flittigt, og naar Spirerne ere 1 Tomme lange, aftages den halve Bedækning og indtil Lægningstiden forblive de

*) Begge disse Sorter have vi her, men de runde foretrakkes; de lange give kun lidet og have en saa svag Top, at de ere vanskelige at holde rene paa Marken. D.

**) Heraf kan man slutte sig til, hvormedget mildere Englands Klima maa være, da vi i Kolde Foraar undertiden see Kartoflerne ligge 4 Uger, inden de komme op.

urørte. De ere da stude igjennem Bedækningen og have begyndt at udfolde Bladene, der ved Lufttræffet igjennem Vinduer og Døre ere saa hærdede, at de kunne taale den skarpe Foraarsluft.

Udplantningen maa skee med den største Forsigtighed, saa at Toppen, der maa blive over Jorden, ikke brækkes.

Paa denne Maade kunne Kartoflerne optages 7 à 8 Uger efter at de ere lagte, og man paastaar det næsten utrolige: at man ved denne Methode har i et Aar havt 4 Afgrøder af tidlige Kartofler paa samme Jord. I det sydlige England lægges undertiden Kartoflerne om Efteraaret, dækkes stærkt med Gjødning, og man har alt den 12 til 15 Mai kunnet begynde at tage op, 14 Dage tidligere end dem, der vare lagte om Foraaret.

Et mærkeligt Beviis paa, med hvilken Iver og Opmærksomhed man i England driver denne Uds, er den Opdagelse man har gjort: at den halve Kartoffel eller Rodenden, hvorved Knollen ved Rodtreolen er forbunden med Planten, giver, naar Kartofflen ved et Snit deles i 2 Dele, en sildigere Plante end Topenden, der 14 Dage før er tjenlig til at optages.

D.

Om Kelp (Långasse) *).

(Af samme Værk.)

Alf alle Søeplanter kan frembringes Kelp, men de, der især hertil anvendes paa de skotske Kyster, ere de forskjellige Fucus Arter, (vores Blæretang). Lången skjæres i Mai, Juni og Juli, udsprede paa Jorden, og vogtes saa meget som muligt for Regn. Mod Regnveir maa den sættes sammen i Bunker, og spredes igjen saasnart det er forbi. Naar den næsten er tør, brændes den til Aske i et Hul, som man graver i Sandet, eller i en af Steen eller Græs: tørv indrettet Døn, hvor Lången efterhaanden lægges paa Jlden og hvor Asken forbliver, indtil den er udbrændt.

Kelpen deles i 2 Slags: den, der brændes af Lång, der er skaaren, og den af Tang, der er kastet op af Havet. Omendkjøndt den første skal være den bedste, er Asken af den opskyllede Tang dog meget god, naar den under Tørringen kun ikke faaer Regn.

Paa Skotlands Kyster finde mange fattige Folk deres Brød ved at brænde Tang til Aske. Skulde de uhyre Mængder af Blæretang, der aarlig af Rattegattet opkastes paa de danske Kyster, ei kunne benyttes paa samme Maade? Ligesom man flere Steder ved Østersøen nu veed at benytte den der eiendommelige Bændeltang, der udvasket og tørret anvendes som Krølhaar, saaledes maatte man vist, hvor Blæretangen i Mængde opskylles, kunne frembringe en Aske, der, rigtigt behandlet, var brugelig.

*) Bruges som Potasse.

D.

R e t t e l s e.

S. 194, L. 14 f. o. staar: Skpr.; læs: Meger.

Forslag til, om føie Tid at faae den Hol-
steenske Kobbeldrift, eller den almindelige
Agerdyrkningsforbedring ved Mergling,
Brakning, Udgrøftning, med Videre,
indført hos Bondestanden
i Danmark.

Med en Betænkning derover af Hr. Landvæsen-
scommissair Dalgas, og en anden af en Anonym,
lefsagede med Anmærkninger og et Efterskrivt.

S o r o d.

Over efterstaaende Forslag, som jeg udarbejdede i
Slutningen af Aaret 1832, ønskede jeg Sagkyndiges
Bedømmelse, og erholdt tvende: een af Hr. Landvæsen-
scommissair Dalgas til Aldebertsminde, og fra Sjælland
tilhændekom mig en anonym "Betænkning fra
en sagkyndig practisk Landmand," som jeg,
efter Indsenderen at domme, har Anrsag til at troe,
ligeledes er een af vore udmærkede Landoeconomer.

Siden foransførte Tid drog jeg i Tvivl, om det
kunde føre til noget gavnligt Resultat, videre at oploste
min Stemme om en fattet Mening, for hvilken jeg
selv vel kunde være indtaget, men som lettelig kan være
feil, da Gjenstanden er udenfor mit Fag. Men foran-
lediget af, at Forfatterne af disse tvende Bedømmelser

skjænke de Grundsætninger, hvorfra jeg gaaer ud, deres
 Bifald, finder jeg det hensigtsvarende, herved at fore-
 lægge Forslaget, Ord til Andet, for alle respective
 Bedkommende i Landet, tilligemed de tvende Betænk-
 ninger, hvilke jeg ledsager med Anmærkninger, samt med
 et Efterskrivt, indeholdende nogle Afviselser og Mode-
 rationer i Forslaget, i det Haab at endnu flere Sag-
 kyndige upartist ville yttre deres Mening herom, saaledes
 at Sagen kan blive drøftet saa noie som mueligt, og
 derefter at overlade til vor indsigtsfulde Regjering at
 domme, om og hvorvidt det tilsigtede Diemed paa denne
 Maade, eller paa nogen anden, vil kunne opnaaes eller
 ikke. Mig er det nok, at disse tvende Landoeconomer,
 skjøndt uden endnu at billige den foreslaaede Wei til
 Hensigtens Opnaaelse, begge indrømme Nytten, ja Nød-
 vendigheden af det, jeg vil have indført; Maaden, hvor-
 paa Forslaget vil have Arbeidet udført, findes ogsaa
 rigtig; hvad Veien eller Midlet angaaer, smigrer jeg
 mig med, at en blidere Dom vil vorde mig til Deel,
 idet fornævnte mine Anmærkninger, med Videre, tyde-
 ligere ville oplyse, at ved den foreslaaede Maade at
 mergle paa, nu ubetydeligt forandret, en liden Under-
 støttelse, noget større end den foreslaaede, er tilstræffelig
 til at holde Bonden fuldkommen skadesløs, hele den
 Tid han mergler, for det Korn han maa savne ved
 Brakningen, samt for Merglingens Omkostninger; Op-
 offrelsen fra Statens Side derimod saare ubetydelig, i
 Forhold til de fleersidige Fordele, Landet derved for-
 skaffes.

Allerunderdanigst Forslag til at faae den almindelig erkjendte, ved Mergling, Brakning og Vandafledning, i høi Grad forbedrede Agerdyrkning og den deraf flydende større og bedre Dvægavl og Hesteopbræt indført hos den danske Bonde, ved Regjeringen.

Til Kongen!

Ved i den senere Tid at have ladet nogle Gaarde her i Egnen drive for egen Regning, og derved samlet nogen Kundskab i Landbruget, kom jeg til at lægge Mærke til de, desværre alt for vitterlige, Ufuldkommenheder i Agerdyrkningen hos de fleste Bønder her i Landet.

Mergel, Brak, Vandafledning, bruger Bonden meget sjelden, deels af Mangel paa Exempel hos sine Eigemænd, der ikke kjende Gavnligheden af den bedre Driftsmaade, deels af Mangel paa Tøne.

Mit inderligste Ønske, engang at være saa heldig at kunne gaae mit kjære Fædreland i denne Henseende, og den Tilsludelse, Deres Kongelige Majestæts høie Wiisdom, ved Forordningen af 27 September 1799, gav enhver Undersaat, frimodigen at maatte fremkomme med Forslag, bragte mig paa den Tanke, at granske paa et Middel, og udarbejde en Plan, hvorefter Bonden, ved en for Belgjoreren ikke altfor byrdefuld Underføttelse, kunde forhjælpes til at sætte sine Jorder i Drift, ved den af mange Landoeconomer anbefalede Mergling og Brakning, ei alene til sit eget, men til hele Samfundets og Es-

terkommernes Vel; thi det er unægteligt, at en Hovedforbedring i Agriculturen i vort Fædreland, et Kornland, er det Middel, der meest og sikkest vil befordre dets Velstand.

Alt en Algerjord ved en passende Mergling, Brakning, og den deraf flydende bedre Bearbejdning, i Almindelighed, bringes til en dobbelt Afgrøde, viser den daglige Erfaring. Kalken, som Mergelen indeholder, er, naar den i tør Tilstand nedploies, foruden andre Fordele, dens Virkning tillægges, lige som en Lægedom for de Jorder, der ikke ere for lette eller sandige. Den absorberer, dæmper, indsuger, ligesom Been, ved den Kalkjord de indeholde, de sure Vædske, eller den Overflødighed af en for gammel, i Gjæring overgaaet, Fugtighed, hvorved Jorden helbreedes, da Sygdommen hæves, og den naturlige Kraft virker nu uden Modstand af disse usunde Vædske, der dræbe en Deel af den nedlagte Sæd, avle Mos, Svamp, og alskens Ufrud. De lette Jorder, der ikke kunne beholde den nødvendige Fugtighed, forbedres derimod meest ved Leermergel.

Saaledes antage Tiendecommissionerne her i Egnen 4 Tønder Rugafgrøde paa en Tønde Land Bønderjord, medens de indrømme, at der, et Aar med det Andet, fuldkomment kan regnes 8 Tønder pr. Tønde Land brakket og merglet Jord.

Enhver fornuftig Hovedgaardseier sætter sine Jorder i Drift ved Mergel og Brak; men den største Deel af Landet bestaaer af Bønderjorder!

— Vel sees nogle enkelte Bønder følge Hovedgaardens Exempel; men de fleste kunne ikke; de kunne ikke overkomme at holde en Dagleier med Koft og Løn i den Tid, der skal mergles, ligesaa lidet, som de kunne affee Afgrøden af det Stykke Land, der ligger i Brak, skjøndt de indsee, at det siden vil indbringe det Dobbelte, ja i Tiden meer end det Dobbelte; thi ved Brakning og Mergling avles ikke alene renere, vægtigere og ulige mere Korn, foruden hvad Græsningen derved forbedres til et større Hold af Køer, Græsskude og Faar om Sommeren; men ved den større Mængde Halm, der produceres, fodres tillige flere Creature om Vinteren, hvorved vindes Rigdom af Gjødse, med hvilken den bedre Tilstand, Markerne ved Merglingen ere komne i, for bestandigt vedligeholdes, og Engforbedring endog foretages.

Ved at hjælpe Bonden til en saadan større Production af Korn og Fourage, vil et udvidet og forbedret Dvæg; og Hestetillæg ikke udeblive; han vil ikke længere trænge til, at udtærste det sidste Korn af Foderet; han vil ikke behøve at spænde sine Heste altfor unge for Ploven; han vil uden Sorg og Bekymring kunne udrede sine Skatter; og Regjeringen vil, ved saaledes at hjælpe ham til Velstand, sikke sig disse.

Men, det vil ikke føre til Maalet, at tilbyde Bonden et Laan til dette Diemeds Opnaaelse; thi da vil den Tanke, at han bebyrder sig med Gjæld,

aldeles gørele alt Mod til at begynde paa en saadan Nyhed, og Frygten for Tilbagebetalingen betage ham al Lyft til Udholdenhed. Det eneste Middel, til at faae denne vigtige Sag fremmet hos Bonden, bliver altsaa dette: i det han opfordres, frivilligen at melde sig til Mergling, at tilbyde ham Erstatning i de første Aaringer, for det Korn, han, ved at lade sin Mark ligge i Brak, vil komme til at savne, og desuden en passende Hjelp, til dermed at kunne afholde Omkostningerne ved Mergling: Alt, uden derfor at forlange noget Vederlag. Denne Erstatning og Hjelp maa ydes ham saalænge, indtil hans Jorder komme i den Stand, at han, ved den bedre Afgrøde, disse afgive, kan hjælpe sig selv. At denne Opoffrelse ikke skal blive betydeligere, end at Forslaget skal kunne udføres, samt at udfinde en Indtægtskilde, hvorved denne Udgiot skal kunne dækkes, maa nu være Gjenstanden for Undersøgelsen.

Ifølge efterstaaende Plan behøves til nævnte Erstatning og Hjelp 300 Rbd. Solv, der successive udbetales eller godtgjøres i en Tid af 4 Aar, for derved, efter 17 Aars Forløb, at see 300 Tønder Bønderagerland satte i fuldkommen Drift, efter den som gavnlige erkjendte Cultivering ved Brak og Mergel. Opoffrelsen vil saaledes ifkun blive 1 Rbd. Solv for hver Tønde Land, der i Landet af Bønderjorder bemergles, og derved gjøres dobbelt indbringende; med 300,000 Rbd. i 4 Aar ville altsaa 300,000 Tønder flet behandlet Land sættes i Ligning

med 1000 i god Drift værende Hovedgaarde af Middelsørrelse, nemlig 300 Lønder Algerland hver, foruden hvad Exemplet vil virke hos de Bønder, der have Evne til at mergle uden Hjelp, hvoraf Flere hellere ville foretrække dette, end at staae under Control.

Finder Deres Kongelige Majestæt for godt, først at see Virkningen, førend der anvendes saa stor en Sum, som nævnt, bestemmes blot hvor mange Lønder Land, der skulde mergles, sluttes naar et saadant Antal er anmeldt, og efter Forløb af 4 Aar kunde igjen udgaae en Opfordring til Andre.

Hvad Resourcen til denne Opoffrelses Bestridelse angaaer, da formener jeg allerunderdanigst, at naar en Saadan ikke kan findes paa anden Maade, saasom ved Amtsrepartitionsfonden, det ikke kan være uretfærdigt, at den søges i et saadant Paalæg paa hele Landets Hartkorn; det er forsvareligt, fordi alle Landmænd nyde godt deraf; Landets Korn og Qvæg vil finde desto stærkere Udsætning, og til høiere Priser, jo større og bedre Productionen bliver i Landet; thi det Kornland søges unegteligen meest i Udlandet, i hvilket der findes større Marked og Udvalg; uden at tale om de flere Fordele, Landmanden i Almindelighed derved vil have; saaledes vil det lette ham i Fattigskatten; thi de Fattige paa Landet ville ved Merglings Arbeidet, Grøftgravning, større Kreaturvogtning, og i det Hele taget en bedre

Agterdyrkning og Qvægavl, let kunne erholde Arbeide. Følskelønnen vil derved ikke stige, thi flere Familier ville kunne leve af samme Areal, og Populationen vil tiltage.

Til at refundere den hertil udfordrende Sum, vil det ligesaa lidet være uretfærdigt, at tage Tilflugten til de almindelige kongelige Intrader; det vil nemlig ikke medrette kunne indvendes, at Forsædning paa 3die Mands Eiendom ikke burde stee paa enhver Statsyders Befæstning; thi foruden at det i Almindelighed er enhver Mands Interessé og Vel, i et Kornland, naar Agterdyrkning udvides og Nationalformuen saaledes forøges, vil i særdeleshed en saadan Udvidelse, ved Udførselen af en større Mængde Producter, til Altes Gavn og Betryggelse, virke meest velgjørende paa Landets Pengevæsen, og Altre det en rigtig Fastsættelse.

Mueligt at ogsaa Nationalbanken kunde yde sin Effert til dette saare vigtige Niemeds Opnaaelse. Endelig ville flere patriotiske Selskaber maaskee ogsaa bestemme en Sum, til derved at følge Landets faderens Exempel.

P l a n.

I Almindelighed inddeler Bonden paa Østhyden af Jylland sit Algerland i 10 lige Dele eller Indtægter. Det første Aar efter Græsningen saar han Byg i Grønland. Det er altsaa den 10de Deel af sit Algerland, han aarligt indtager fra Græsning og

befaaer med Byg. Antaget, at Ugerjorden af en Gaard paa 4 Tønder Hartkorn, Uger og Eng, bestaaer af 40 Tønder Land, som følge deraf en Indtægt 4 Tønder Land; han avler i Almindelighed 4 til 5 Tønder Byg paa 1 Tønde Land af 14,000 □ Allen g. M.; ved at brække og mergle 1 Tønde Land, savner han altsaa den Sommer, den ligger i Brak, 4 til 5 Tønder Byg. Disse skulle godtgjøres ham med 10 Rbd. Sølv, foruden 4 Rbd. Sølv pr. Tønde Land, som Omkostningerne til Merglingens Bestridelse.

Naar han nu f. Ex. i Foraaret 1834 indtager sine 4 Tønder Land, maa han ifkun besaae de 3½ Tønde deraf med Byg; men lade ½ Tønde Land, 7,000 □ Allen, som han i samme Aars Efteraar besaaer med Rug, ligge i Brak til Mergling. Han erholder da 5 Rbd. Sølv, foruden 2 Rbd. i Driftsudgifter; disse 7 Rbd. Sølv bør godtgjøres ham samme Aar.

1835 maa han, af den Indtægt, han dette Aar indtager til Byg, brække og mergle 1 Tønde Land, hvorfor han, foruden 4 Rbd. i Driftsudgifter, erholder 10 Rbd. Sølv.

1836 maa han af dette Aars Indtægt brække og mergle 1½ Tønde Land, hvorfor erstattes ham, foruden 6 Rbd. i Driftsomkostninger, ifkun 5 Rbd. Sølv. — Aarsagen, hvorfor han ikke erholder 15 Rbd. for Afgrøden af disse 1½ Tønde Land, er, at den bedre Rugafgrøde, den ene Tønde Land, han merg-

Iede Aaret forhen, yder ham, erstatter ham de 5 Rbd. eller Affavnet af de 2 a $2\frac{1}{2}$ Tønde Byg.

Vel afgiver 1 Tønde merglet Land dobbelt Afgrøde, men i det første Aar efter Merglingen kan Virkningen dog kun antages for omtrent det Halve, da Mergelen først gjør fuld Virkning i andet Aar; hvorimod den $\frac{1}{2}$ Tønde Land, han merglede 1834, nu giver dobbelt Afgrøde, og erstatter ham ligeledes Affavnet af 2 a $2\frac{1}{2}$ Tønde Byg eller 5 Rbd.

1837 mergler han af sine 4 Tønder Bygland, han dette Aar indtager, 2 Tønder Land, og erholder 8 Rbd. i Driftsomkostninger. Afgrødeserstatning behøver han ikke længere; thi de, i foregaaende 3 Aar merglede 3 Tønder Land, give ham denne, efter nævnte Maalestok, nu fuldkomment. Fremdeles mergler han 1838 $2\frac{1}{2}$ Tønde Land, 1839 3 Tønder Land, 1840 $3\frac{1}{2}$ Tønde Land, 1841 4 Tønder Land, 1842 4 Tønder Land, 1843 4 Tønder Land; Alt uden at behøve nogen Hjælp, da der hvert Aar meer og meer af hans Land kommer i fuld Kraft og Drift.

1844 mergler han ved en ny Rotation de $3\frac{1}{2}$

Tønder Land, som resterede fra 1834.

1845 de resterende 3 Tønder Land fra 1835.

1846 $2\frac{1}{2}$ 1836.

1847 2 1837.

1848 $1\frac{1}{2}$ 1838.

1849 1 1839.

1850 $\frac{1}{2}$ 1840, og

alle hans 40 Tønder Agerland ere merglede i disse 17 Aar.

I Almindelighed behøves 10 Aar til at mergle en Gaards Mark, der er inddeelt i 10 Jndtægter; her er den langsommere, men i flere Henseender for Bonden den sikreste Gang afbenyttet, til at Frugterne af Understøttelsen i de første Aar komme denne til Hjælp, og det i den Grad, at Bonden kan være skadesløsholdt ved Opoffrelsen af ikkun 1 Rbd., skjøndt Afgrødens Afkast, og Arbeidets Omkostninger beløbe sig til 14 Rbd. pr. Tønde Land, hvilke Bonden ifølge Planen ogsaa erholder godtgjort, saalænge det er nødvendigt.

Jndtil Bonden faaer en heel Jndtægt bemerglet, kunde Cædskiftet af det merglede Stykke Land, forat det skal kunne udlægges til Græsning samme Aar, som det i denne Jndtægt endnu ubemerglede Land, og med Hensyn til den i Almindelighed forhen brugte Driftsmaade, 5 Aars Drift og 5 Aars Hvile, være saaledes:

1ste Aar	Brak.
2det —	Rug.
3die —	Vyg.
4de —	Rug eller Bælgfrø.
5te —	Havre med Klover.
6te —	} Græsning.
7de —	
8de —	
9de —	
10de —	

A.

En Gaard paa 40 Tønder Agerland. En Jndtægt 4 Tønder Land.

1834.	$\frac{1}{2}$	—	Afgrødeserstatning	5 Rbd.	
			Driftsudgiøter	2 —	
					7 Rbd.
1835.	1	—	Afgrødeserstatning	10 Rbd.	
			Driftsudgiøter	4 —	
					14 Rbd.
1836.	$1\frac{1}{2}$	—	Afgrødeserstatning	5 Rbd.	
			Driftsudgiøter	6 —	
					11 —
1837.	2	—	Afgrødeserstatning (intet).		
			Driftsudgiøter	8 —	
					Summa 40 Rbd.

B.

En Gaard paa circa 50 Tønder Agerland. En Jndtægt 5 Tønder Land.

1834.	$\frac{2}{3}$	—	Afgrødeserstatning	6 Rbd. 1 Mk. 8 f	
			Driftsudg.	2 — 3 — ; —	
					8 Rbd. 4 Mk. 8 f
1835.	$1\frac{1}{4}$	—	Afgrødeserstatning	12 Rbd. 3 Mk.	
			Driftsudg.	5 — ; —	
					17 — 3 — ; —
1836.	$1\frac{7}{8}$	—	Afgrødeserstatning	6 Rbd. 1 Mk. 8 f	
			Driftsudg.	7 — 3 — ; —	
					13 — 4 — 8 —
1837.	$2\frac{1}{2}$	—	Afgrødeserstatning (intet.)		
			Driftsudgiøter	10 — ; — ; —	
					Summa 50 Rbd. ; Mk. ; f

C.

En Gaard paa circa 60 Tønder Agerland. En
Jndtægt 6 Tønder Land.

1834. $\frac{3}{4}$ Td. L., Afgrødsærst. 7 Rbd. 3 Mk.

Driftsudg. 3 — ; —

————— 10 Rbd. 3 Mk.

1835. $1\frac{1}{2}$ — Afgrødesærstn. 15 Rbd.

Driftsudgioster 6 —

————— 21 — ; —

1836. $2\frac{1}{4}$ — Afgrødsærst. 7 Rbd. 3 Mk.

Driftsudg. 9 — ; —

————— 16 — 3 —

1837. 3 — Afgrødesærstn. (intet).

Driftsudgioster . . 12 — ; —

Summa 60 Rbd. ; Mk.

D.

En Gaard paa 70 Tønder Agerland, efter
samme Forhold 70 Rbd.

E.

En Gaard paa 80 Tønder Agerland, efter
samme Forhold 80 Rbd.

Undersjøttelsen til disse 5 Gaardes 300 Tønder
Agerland beløber sig saaledes til 300 Rbd. Solv.

For at være vis paa, at faae en saadan for-
bedret Driftsmaade indført hos Bonden, maa han
see sig skadesløsholdt. Til den Ende, da han dog
foruden Merglingsudgioster ogsaa har Slid paa sine
Heste og Redskaber at afholde, samt at forskaffe sig
noget Klover og Græsfrøe, vil det være nødvendigt,

at moderere det derhen, at fra 30 til 40 Tønder Agerland regnes for fulde 40, fra 40 til 50 for fulde 50, o. s. v.

Finder Deres Majestæt det passende, kunde det, med Hensyn til den større Beføstning ved Mergelgraven i det første, og med det større Areal i det 4de Aar, vel være mere hensigtsmæssigt, at yde Understøttelsen i 4 lige Dele, nemlig: en Gaard paa indtil 40 Tønder Land 10 Rbd. aarlig i 4 Aar, indtil 50 Tønder Land $12\frac{1}{2}$, indtil 60 Tønder Land 15, o. s. v.

Det maa antages, at der ingen med Hantsættelse forbunden Sikkerhed behøves, for at Bonden vedbliver at mergle, efterat Understøttelsen ophører; det er, efter flere Sagkyndiges Dom, udenfor al Tvivl, at han jo vil vedblive, da han i de 4 Aar noksom vil blive overbevist om Mergelens uhyre Gavnlighed.

Hovedmomenter til Betingelserne.

- 1) De Bønder, der efter Opfordring melde sig, bør tilvejebringe Attest fra deres Præst, og 2 i Sognet boende, sagkyndige, troværdige og driftige Mænd, at de ikke af egen Tilskyndelse have begyndt at mergle, at det ikke af dem kunde formodes, at de uden Opoffrelse fra Regeringens Side vilde mergle, samt at de, efter al Sandsynlighed, vilde vedblive at mergle efter den Tid, Hjælpen ophører, og endelig, at der findes en passende Mergel i Nærheden.

En Landmaaler beskikkes da, uden Udgiwt for Bonden, til at opmaale Arealet, naar han ikke af Kortene kan udfinde det.

Understøttelsen vil ikke kunne lignedes efter Hartkorn; thi da ville de Bønder, hvis Gaarde staae lavt i Hartkorn, ikke melde sig, og Hensigten forfeiles.

- 2) De forbinde sig ved en Forskrivning, ikke at mergle et mindre Areal aarligt, end det, Planen udviser, og at udgrave og bearbejde Brakmarken som det sig bør, hvilken Forskrivelse, der læses og protocolleres gratis, forbinder tillige Gaardens tilkommende Eiere.
- 3) Nogle troværdige, dertil beskikkede, Mænd i Sognet, meddele aarligt Attest, efter bedste Skjon, om Arealet af det, med et tilstrækkeligt Quantum passende Mergel, bemerglede Land, samt om Brakmarkens Behandling; skulde noget befindes, uden gyldig Grund, at have været urigtigt, eller stridende imod Niemedet og Bondens Forpligtelse, ophører Hjelpen, og han bliver Debitor for alt det hidtil Opprebaarne, samt desuden for det, hans til den Tid merglede Jord, efter uvillige Mænds Skjon, ved Merglingen er stegen i Værdie; hvilket Alt med paaløbende Renter hæfter paa Eiendommen, næstefter de, til samme Tid, derpaa tinglæste Hæstelser.

Det turde maaskee ikke være af Veien, at foreslaae Bønderne Følgende:

Naar de først have brakket og merglet hele deres Ugerland, kunde det i næste Rotation, efter Omstændighederne, være nok, naar de ickun brakkede den halve Indtægt, og den anden Halve igjen ved en følgende Rotation, eller da indførte Bøvedrift i Forening med Staldfodring, og undgik al Brakning.

Skulde jeg være saa heldig, at disse allerundsderdanigst fremsatte Ideer maatte finde min aller-naadigste Konges allerhøieste Bisald, o! da seer jeg, til min største Lykke, mig forvisset om, at have fundet det rette Middel til Fædrelandets Vel.

Karhuus, den 1ste Januar 1833.

Allerunderdanigst

S. Ph. Rée.

Hr. Dalgas's Betænkning.

Efterat have overveiet den herved tilbagefølgende Plan, finder jeg de Grundsætninger, hvorfra den gaaer ud, saare rigtige. Brak og Mergling ere uden Tvivl de Forbedringer ved vort Landbrug, som fortjene meest Opmærksomhed. Dog bør Udgræsning og Markfred, altsaa Indhegning, hvor den er gørlig, bringes i Forbindelse dermed; ligesom i Almindelighed Udsæden formindskes, og Hvileaaene forøges. Det usalige Udpinelsessystem bør fortrænges

af en mere skaanende Drift, som i Forening med kraftfuld Hvile, Mergel og Brak, saaledes som Planen meget rigtigent bemærker, vil udbrede Overflod i alle vort Landbrugs Grene, langt mere, og langt sikkrere, end al Staldfodring og Bexelbrug, som desuden lidet passe med Danmarks Klima. Alt opnaae de omtalte Forandringer paa eengang, er en Umuelighed; ¹⁾ ja, er ikke engang ønskeligt, da den pludseligen forsøgede Production altfor meget vilde nedsætte Priserne paa alle vore Frembringelser. ²⁾ Intet bør imidlertid forsømmes, som kan fremskynde vort Landbrugs Fremgang; thi det vil endda gaae langsomt nok hermed. ³⁾ Underviisning bør med:

¹⁾ Dette indrømmer jeg ikke; det Følgende vil herom give nærmere Oplysning. — Udgrøftning har Forslaget under Benævnelse af Bandoefning.

²⁾ Dette kan jeg ei heller indrømme; thi det er de udenlandske Markeder, Udlændets Behov, der bestemme Priserne paa vore Frembringelser. Om vi end, ved forfatlig at producere mindre, kunde og vilde fremkalde høie Kornpriser, vilde det dog ikke nytte Bonden noget, naar han, efterat tage Sæd- og Brødkornet fra, ikkun har lidet eller intet at sælge; men ved at have Meget, om end til lav Priis, vinder ei alene han, men og hele Landet, der ellers maa forskrive det udenrigs fra. Ved indtræffende Misvært, eller Krig i Udlændet, kunne vi og vente høie Priser, skjøndt vi have Meget; ligesom det, med Hensyn til indtræffende Misvært hos os, er nødvendigt for Landet selv, at Jorden cultiværes saasnart det lader sig gjøre.

³⁾ Dette indrømmer jeg aldeles.

deles, Exempler fremstilles, og Belønninger uddeles til den vindstibelige, fremadstræbende Bondemand; 4) men forresten alt overlades sin naturlige Gang; da der dog aldrig kommer noget ud af at anticipere Tiden. 5)

4) Under Belønninger forstaaer jeg det, som Bonden skal have efter udført Arbejde; derimod vil Forslaget, at han, ved Understøttelse, i den Tid han behøver den, skal hjælpes til de Midler han savner, hvilke Gavn afholde ham fra at foretage sig Arbeidet, om han end besad den bedste Overbeviisning. De Bønder, som ved Understøttelser, der holde dem skadesløse, sættes istand til bedre at behandle Jorden, og faae Underviisning ved at raadføre sig med de duelige Deconomer i Eggen, som meddele de aarlige Attester, ville afgive levende Exempler til deres Eigemand, der ansee det for vidtløftigt at hente disse fra Herregaardene eller lignende Gaarde, men ville see Resultatet med egne Øine paa deres Naboers Bøndermarker.

5) Tiden maa ikke anticiperes, eller overiles, men at fremkalde en successiv Mergling, Brakning, o. s. v., kjendt det skeer over hele Landet paa eengang, kan ikke kaldes at anticipere Tiden, men henhører upaatvivleligt til det, som ikke bør forsømmes, "da det fremskynder vort Landbrugs Fremgang." Ja, vistnok bør Fremskyndelse af Jordens Cultur hos os saameget mindre forsømmes, som andre Kornlande, vore Concurrenter, dagligt gaar frem i at cultivere Jorden, og at forøge og forædle deres Frembringelser; ja, at Lande, som aldrig have udført Korn, nu udføre ikke ubetydeligt; saaledes udføres nu meget Korn fra Sverrig, uden at tale om de Landsfrøkninger udenfor Europa, der bestandigt meer og meer sættes i Cultur.

Landhuusholdnings: Selskabet har valgt den anførte Fremgangsmaade; men det har feilet deri, at det har gjort Indførelsen af Svingplove, Staldfodring og Bærelbrug til dets Hovedformaal, og betragtet Mergling, Brakning, Indhegning ic., som Biting. Det var derfor vist ikke af Veien, at gjøre Hans Majestæt eller det Kongelige Rentekammer opmærksom herpaa. — Derimod kan jeg ikke bisfalde den i Planen foreslaaede Wei til Hensigtens Opnaaelse. Skjøndt vist i det Hele grandios nok, finder jeg den, man tillade mig at tale reent ud, for smaalig og vanskelig i Udførelsen. Saa Bønder ville finde det Umagen værd, for en Hjælp af 50 Rbd. i flere Aar, at underkaste dem et Opsyn, som dertil vil falde yderst besværligt. ⁶⁾ Desuden ere 50 Rbd.

⁶⁾ Jeg indseer ikke, at derved vil tabes mere, end at nogenlunde velhavende Bønder ikke melde sig til Understøttelse; men saadanne, i nogen Velstand værende Bønder, ville vist mergle uden Understøttelse, naar de see Fremgang hos deres ubemidlede Naboer. Imidlertid tvivler jeg paa, at der gives mange Bønder med 4 Tønder Hartkorn, der ansee 40 til 50 Rbd., tilligemed det foregæde Korn, Straae og den forbedrede Græsning — hvilket Alt ikke maa oversees — for Smaating; især da de derved holdes skadesløse i de Aar, de faae Understøttelse, om de end ikke indsee Gavnligheden i Fremtiden.

Eggesaalidet kan jeg indsee, at Opsynet, ved, nu ikke mere saa sjelden forekommende, dueelige og dannede Landeieendomsbesiddere i Eggen selv, kan være saa vanskelig og besværligt, som man forestiller sig det. Ingen ophøjt Landmand vil vægre sig ved at affridte en Tønde Land

for lidet, til at udrette noget synderligt dermed. 7)

eller to, og skønne, om der er paaført Mergel nok, samt om den er passende til Jorden, for at kunne give Bonden en Attest derpaa.

- 7) Planen ubviser, at Bonden faaer 14 Rbd. pr. Tønde Land i første og andet Aar, siden mindre, i Forhold til den tiltagende Afgrøde, der træder istedet for Penge. Med 14 Rbd. pr. Tønde Land kan en Bonde, med egne Heste og Selvarbeide, vel være skadesløsholdt. At han, for at være skadesløsholdt, ikke skal behøve større Hjælp end 50 Rbd. til sine 50 Tønder Land, fordi den ydes ham i rette Tid, og Arbeidet udføres langsomt, saaledes, at det Korn, han nu avler mere, end ellers, erstatter ham Resten, — er netop den Idee, som gav Forslaget sin Tilværelse; men taber man denne Idee af Sigte, daledes man, som det synes, til den, at Forslagets Forsatter troede, at 50 Tønder Land vilde kunne faaes merglede for 50 Rbd. uden Videre, da Bonden, uden større Opoffrelse fra Regjeringens Side, skal være "skadesløsholdt." — Det vil ikke kunne nægtes, at Forslagets Udtryk i denne Henseende ere tydelige og bestemte; saaledes siger det: "Denne Erstatning og Hjælp maa ydes Bonden saalange, indtil hans Jorder komme i den Stand, at han, ved den bedre Afgrøde disse afgive, kan hjælpe sig selv." — Da nu denne Opoffrelse, med Hensyn til Gavnligheden for Landet, er ubetydelig, og i Tiden rigtigheden vil tilbagevindes, hvilket vi, førend vi slutte, nærmere skulle udvikle, og Bonden intet taber ved at paatage sig at mergle sine Jorder, saa ville Forandringerne paa denne Maade letteltigen kunne opnaaes paa cengang.

Det vil imidlertid unegteligt være gavnligere — i det man da med større Visshed vil kunne gjøre sig Haab om Sagens Fremgang — hvis man tilstod Bonden en nogenlunde større Hjælp, end den i Forslaget omtalte, for at han, med des større Betryggelse for Skadesløsholdelsen, kunde stride til Arbeidet.

Ikke heller er det nødvendigt, at understøtte Alle og Enhver; thi kan Sagen ikke have Fremgang uden en saadan Hjælp, er det sandeligen ikke værd at spille Penge herpaa. Ved de flaaede Exempler og den vakke Eftertanke er det at der skal virkes.⁸⁾

8) Der paaftaaes i Forslaget ei heller, at Alle og Enhver skulle understøttes, det siger meget mere: "foruden hvad Exemplet vil virke hos de Bønder, der have Gyne til at mergele uden Hjælp, hvoraf Flere ville foretrække dette, end at staae under Control;" *) og at anvende en taalig Opoffrelse — naar den, vel at mærke, tilligemed dens Frugter, er tilstrækkelig til Wiemedets Opnaaelse — til en almindelig Agerdyrkningsforbedring i et Kornland, i hvilket Mængden af Bønderne enten ikke have større Gyne til, eller mere Sands for Forbedring, end at de hellere umblade end foretage sig den, uden Andres Hjælp, kan vist ikke kaldes at spille Penge. En Godtgjørelse, hvis Størrelse er bestemt saaledes, at den, i Forbindelse med Fordelen ved den successive Mergling, kan holde Bonden fri for Tab og Tilfættelse, (og hvorfor skulde den være større?) er vistnok den Drivesjæder, der vil tilskynde i det Mindste de Bønder til at mergele, hvis Mangel paa Gyne ikke tillod det før, selv med den bedste Willie, og Exemplet hos disse maa nødvendigen snarligt virke veigjørende paa de Dyrige. Sagens Fremgang, som saaledes bevirkes ved en Skadesløsholdelse i Penge og Korn, men ikke ved en ufuldkommen Hjælp af 50 Rbd. alene, kan altsaa neppe omtvivles. Pengene vilde følge:

*) Alt Ager og Engs Hartkorn i Danmark, Bornholm undtagen, beløber sig (efter Begtrup) til circa 362,000 Tønder, hvoraf circa 50,000 Tønder frit. Forslagets 30,000 Tønder Hartkorn Ager og Eng (300,000 Tønder Agerland) udgjør altsaa neppe ti Procent af Danmarks ufrie Hartkorn.

Det er hvad jeg i Korthed har at bemærke i den paagjeldende Henseende, og hvoraf gjerne maa gjøres hvilkensomhelst Brug, naar kun ingen Udeladelser finde Sted.

Althebertsminde, den 12 Septbr. 1833.

C. Dalgas.

Den anonyme Betænkning.

Dette Forslag, med dets Beregninger, seer ret fornuftigt ud; men man maa tvivle paa, at Bønderstanden paa denne Maade bringes til 'at mergle. Var Overbeviisningen om Mergelens Nytte vækket hos Bønderstanden; indsaae den, at Brakken er en Nødvendighed; saa maatte allerede et stort Antal

lige ikke være spildte, om end Enhver, som trængte dertil, paa denne Maade blev hjulpen. Den, som i flere Aar har eftergivet, og endnu eftergiver 400,000 Rbd. aarligt i Landskatten, for at lette vor Landmand Byrden, vil vist heller ikke finde hiin Opoffrelse til Mergling og Brakning, cengang for Alle, ilde anvendt. — En liden Sum, anvendt til at lade endeel Gaardmand, fra forskellige Egne i Landet, reise til Holsteen — ikke i Marstegne, men i Egne, som passe til disse Bønders — for der at see Bøndernes Fremstriben i Mergling, Brakning, Groftgravning, Indhegning og Beplantning m. m., vil vist ei heller være spildt.

mergle og brække. ⁹⁾ Men fattes Overbeviisningen, hvorledes skal den da fremkaldes ved i nogle Aar at tilstaae en Bønde 10 til 12 Rbd. aarlig? Det er rimeligere, at den Forpligtelse, han skal overtage, og for hvis Udførelse han siden kan søges, langt mere vil affrække, end Pengene løkke ham. ¹⁰⁾

⁹⁾ At vække denne Overbeviisning, og med det samme at bortfjerne flere Hindringer, er netop Forslagets Hensigt, da Bonden, ved at holdes skadesløs, ikke vil kunne undgaae at melde sig til Mergling o. s. v.; thi saavidt jeg kjender til Bøndestanden; skal der anvendes kraftige Forholdsregler. Ifølge Forsikkring af en duelig hollsteens Landmand i Egnen af Horsens, der endnu erindrer, at Agerdyrkningen hos Bønderne i Hollsteen stod langt tilbage, endog for den nuværende i Sylland, blev Bonden tvunget til det bedre Landbrug, fra den Tid af, at Herremanden ikke længere ifølge Lovene var nødsaget til at give ham Fæste paa Livstid, men kunde sætte ham fra Eiendommen, naar Leietiden var ude, hvis han ikke bearbejdede Jorden saaledes, at han derfor kunde give en høiere Afgift end før.

¹⁰⁾ See 7de Anmærkning. Hovedideen i Forslaget, nemlig en successive Mergling, hvilken Idee, saavidt jeg veed og kan erfare, er nye, og hvorved Jorden selv erstatter Bonden det Manglende i 14 Rbd. pr. Bønde Land, efterat den i nogle Aar ved 10 til 12 Rbds. aarlige Dpoffrelse, fra Regjeringens Side, er bleven sat istand dertil, maa ved Læsningen af Forslaget bestandigt have i Sigte. Der fordres kun af Bonden, at han skal afbenytte den Fordeel, det forøgede Korn, der er tilveiebragt for Regjeringens Penge, giver ham, til derfor at mergle sine egne Jorder. Det er mærkeligt, at jeg ogsaa ved denne Betænkning skal foranlediges til at bringe dette

Desuden findes ei overalt Mergel, og det er en
bekjendt Sag, at den end ei overalt virker eller

i Grindring, da den forøgede Afgrøde, "Frugterne af
Understøttelsen, som skulle komme denne til Hjælp," ei
heller her omtales.

Slutningen af denne Passus i Betænkningen erin-
drer mig især om en Feil, der er indløben i Forslaget,
hvor Tælen er om den Bonde, der ikke vedbliver at mergele,
nemlig i 3die Post af Hovedmomenterne til Betingelserne,
hvor jeg urigtigen siger: "samt desuden for det, hans
til den Tid bemerglede Jord, efter uwillige Mandes Skøn,
ved Merglingen er stegen i Værdie," hvilke Deb maa
bortfalde, da han jo tilbagebetaler den erholdte Under-
støttelse, og den forhøiede Værdi altsaa har kostet ham
hans egne Penge; derimod kan det umuligen antages, at
noget Menneffe, om end det raæste — og saa daarligt
staaer det ikke til med vore Bønder i Almindelighed —
vil lade sig affkrække fra at paatage sig en Forpligtelse,
fordi man forud betinger sig blot Tilbagebetaling af det
Udbetalte, hvis Forpligtelsen ikke opfyldes; saameget min-
dre er saadant at formode af Bonden, i nærværende An-
liggende, da han i de senere Aar dog har faaet mere
Begreb om Mergelens Nytte. Det vil i alt Fald ikke
være saa farligt, ogsaa at lade denne Betingelse, som des-
uden er en Selvfølge, bortfalde; thi flere sagkyndige Land-
mænd paastaar, at det aldeles ikke er at antage, at Bon-
den, til sit eget Tab, vil ophøre at mergele og brække, da
han i Understøttelsesaarene paa sin egen Mark har haat
Beviis nok for Gavnligheden deraf, og strax efter Hjel-
pens Ophør vil see sig fuldkommen skadesløsholdt ved for-
øget Afgrøde, og længere hen rigeligt belønnet. En muc-
lig enkelt Undtagelse vil ikke affkrække Regjeringen fra at
iværksætte en Jordforbedring i et heelt Land.

virker betydeligt, som flere Erfaringer stadfæste. ¹¹⁾)
 Det er desuden feilslettet, at ville vente en Virk-
 ning paa Bønderjorderne, lig den paa Herregaards-
 markerne, hvilke, ved Tienden in natura, indeholde
 en langt større Mængde Muld, end Bønderjorderne,
 paa hvilken Muld Mergelens Kalk gjør en Virk-
 ning, der aldrig eller sjelden vil blive Tilfældet paa
 Bønderjorderne. ¹²⁾)

¹¹⁾) Nysnævnte Hovedmomenters 1ste Post bestemmer, at At-
 testen skal indeholde, at der findes en (til Jorden) pas-
 sende Mergel i Nærheden; følgelig bortfalder Opoffrelsen,
 hvor en saadan Attest ikke kan tilveiebringes. Paa de
 fleste Steder her i Sylland vil man ikke søge forgjæves
 efter Mergel, men paa sine Steder dybere, og hvor Mer-
 gelen, skjøndt den og Marken hoorpaa den føres, behand-
 les tilbørligt, ikke skulde virke eller virke betydeligt, — hvil-
 ket, efter Fleres Paaastand, i alt Fald maatte være saare
 sjældent, naar Marken udgræftes og Mergelen ikke ned-
 ploies vaad, ikke nedploies uden at være vel pulveriseret,
 og ikke for dybt ned i Jorden, samt endelig naar Mer-
 gelen er passende til Jorden; — vil der dog, ved For-
 delen af Bræningen, Udgrøftningen og Koblernes bedre
 Inddeling, med Videre, have Erstatning nok for denne
 Opoffrelse.

¹²⁾) Forslaget beraaber sig paa, at Tiendecommissionerne ind-
 rømme, at paa Bønderjorder, hvorom Talen er, vil kunne
 antages 8 Tønder Rug pr. Tønde Land, mod 4 før
 Merglingen. Herpaa er i Planen taget Hensyn; paa
 dette Forhold ere nemlig dens Beregninger byggede. Paa
 Herregaarders Marker maa og antages en langt større
 Afgrøde, efter Merglingen, end den, som her er
 antaget paa merglede Bønderjorder, som de nu ere; men

Den anførte Sædfølge er desuden ikke stiftet til at hæve Jordens Kraft.¹³⁾ Der tales ikke

Mulden paa disse (Humus eller Madsjorden) vil jo i Tiden ligeledes faae Tilvæxt ved den tiltagende Production af Foder til Føregelse af vegetabilsk-animalsk Gjødsel. Der forstikkes, at man paa Herregaarders Marker, her i Egnen, som oftest har 15 Fald Winterhvede efter Merglingen. Paa en Hovedgaard's Byglands Jorder (Glee) havde man efter Merglingen i flere Aar efter hverandre 15 Fald Rug efter en Udsæd af en Tønde Rug pr. Tønde Land, og ligesaa mange Fald Rug efter Raps.

- ¹³⁾ Den i Forslaget anførte Sædfølge er kun foreslaaet, og det alene for den første Rotation, men ikke nedskreven som bestandig Regel. At bestemme Sædfølgen efter Merglingen, — hvilken Sædfølge desuden jo ikke kan være eens overalt, men maa tages efter Jordens Bestaaenhed — laae ikke i min Plan, men, som Lægmand i Land-oekonomien, blot at fremstille min Idee til at faae den almindelige Agerdyrkningsforbedring indført hos Bondestanden, og at henseende nogle "Hovedmomenter," forviist om, at de Collegier, Selskaber og Individuer, hvis høie Kalb og daglige Beskæftigelse det er, at interessere sig for Forbedring i vort Landbrug, nok ville ordne det hele med den dertil udfordrende større Sagkundskab, naar Hovedsagen, og noget af det jeg henpeger paa, skulde finde Bifald. Istædetfor det, som af Forslaget da vil blive forkastet, tænkte jeg, vil man nok give noget bedre, og tilføie hvad det mangler i Fuldkommenhed. Fornævnte Bedkommende, tænkte jeg videre, ville nok værdig denne vigtige Gjenstand særdeles Opmærksomhed, om det end vil kræve nogen Tidsanvendelse. At dette vil jeg fremdeles vedblive at haabe og ønske, som Løn for min Bestræbelse for Sagen.

Om den omhandlede Sædfølge hedder det blot: "Indtil Bonden faaer en heel Indtægt be-

engang om Klover, og det forøgede Foder bliver kun Halm, der ikke er Foder, og ved hvis Hjælp hverken Kvæg: eller Hesteavlen kan forbedres.¹⁴⁾

merglet, kunde Sædsiftet af det merglede Stykke Land, for at det skal kunne udlægges til Græsning samme Aar som det i denne Indtægt endnu ubemerglede Land, og med Hensyn til den i Almindelighed forhen brugte Driftsmaade, 5 Aars Drift og 5 Aars Hvile, være saaledes:

1ste Aar Brak (Heelbrak og 5 Aar i Græs).

2det — Rug.

3die — Byg.

4de — Rug eller Bælgfod.

5te — Havre med Klover.”

Tøvrigt see 19de Anmærkning.

- ¹⁴⁾ Der tales om Klover, ei alene i den, i forestaaende Anmærkning, af Forslaget citerede Sædsfølge, men og længere hen siges udtrykkeligt: ”For at være vis paa, at faae en saadan forbedret Driftsmaade indført hos Bonden, maa han see sig skadesløsholdt. Til den Ende, da han dog foruden Merglingsudgifterne ogsaa har Slid paa sine Heste og Redskaber at afholde, samt at forskaffe sig noget Klover- og Græsfrø, vil det være nødvendigt, at moderere det derhen, at fra 30 til 40 Tønder Agerland regnes for fulde 40, fra 40 til 50 for fulde 50,” o. s. v. Jeg antog det som en Sædsfølge, at det hører til et forbedret Landbrug, at Marken udlægges med Klover, og at Bonden nok vil lade staae til Kloverhø, hvad han af alle de 5 Marker ikke maatte behøve til Græsning; skjøndt det vel neppe kan nægtes, at en større Production af Korn og Halm, ikke at tale om Engforbedring, vil, endog uden Kloverhø, bidrage betydeligt til at forbedre og udvide Kvæg- og Hesteavlen. Ved ikke at behøve at udtærste den sidste Kjerne af Halmen, vil jo allerede meget være bundet.

Forestillingen om, hvad Mergelen skal udrette, er desuden vrang, thi gjorde den ikke andet, end at berøve Jorden sin Syre, saa var den jo ganske unyttig og unødvendig paa Jorder, som ei vare sure. Man maatte altsaa kun tilraade Bønder med sure Jorder at mergle.¹⁵⁾

Control med en stor Mængde Bønder vilde desuden blive næsten en Umuelighed,¹⁶⁾ og Bøn:

¹⁵⁾ Det hebbet reent ud i Forslaget: "Kalken, som Mergelen indeholder, er, naar den i tør Tilstand nedploies, foruden andre Fordele, dens Virkning tillægges," o. s. v. — Jeg har altsaa ikke sagt, at Mergelen ikke gør *andet*, end at berøve Jorden sin Syre. Lad Mergelen nu udrette hvad den vil, nok, at der ikke er Tvivl om dens overordentlige Gavnlighed, naar Jorden tillige faaer tilbørlig, kraftig Gjødske. En Forestilling om hvad den udretter, eller meest udretter, om end vrang, kan ligesaalet som en, blot omtalt Sædfølge, om end urigtig, svække Forslaget, hvis Forfatter ikke indlader sig paa enkelte Forbedringer i Landbruget, mindre opkaster sig til at gjøre sin Mening gjeldende om saadanne, eller om Forstjellen imellem de forskjellige systematiske Driftsmaader, nemlig hvilken af disse der fortjener Fortrinet, o. s. v.; men blot foreslaaer en Maade, paa hvilken, med en liden Hjælp, en Hovedforbedring i det Hele taget vil kunne indføres. Denne Forbedrings Nytte og Nødvendighed indrømmes i begge Betænkninger, og Understøttelsen erkjendes for saa moderat, at den, naar det foregæde Korn oversees, holdes for en Bagatel; disse tvende Egenskaber: en radical Landforbedring, og denne for en liden Opoffrelse, er netop Forslagets Formaal.

¹⁶⁾ See Slutningen af 6te Anmærkning.

derjordernes Opmaaling koste flere Gange det, som Forslaget vil en Bønde skal have.¹⁷⁾ Hvorfra den dertil fornødne Sum skal komme, berøres ikke, og hvorfor Hartkornet skal udrede den attraaede Sum, da dog hele Nationen skal have Nytte af Merglingen, o. s. v., indseer man ei heller anden Grund

- ¹⁷⁾ Til Oplysning herom vedføies herved et noiagtigt og udførligt Overlag af Hr. Landinspector R. Tørslev i Aarhus, hvorefter Opmaalingen, Inddelingen paa Kortene og Afpælingen paa Marken vil koste $29\frac{3}{4}$ Rigsbankskillings pr. Tønde Agerland; men ifølge dets No. 2 Litr. C. fragaaer 7 Rbsh. pr. Tønde Land, eller 42 Rbsh. fra de for de $\frac{2}{3}$ beregnede 192 Rbsh., hvis de manglende Rorter fra det Kongl. Rentekammer kunne erholdes for blot Copiepenge, — hvilket i en saadan, hele Landets Interesse angaaende Sag uidentvivel kan ventes bevilget, — og Bønden vilde afgive Befordring for Landmaaleren, samt Assistance paa Marken, — hvortil Bønderne vist ikke vilde være uwillige; — Beføstningen, Diætpenge indbefattede, thi disse ere ikke forlangte, beløber sig saaledes kun til $24\frac{1}{2}$ Rbsh. Solv pr. Tønde Agerland, som alene betales, men ved Landmaalere, der boe paa Landet, skal dette Arbeide kunne betinges endnu billigere. — De 300,000 Tønder Agerland, for hvilke Bønderne, ifølge Forslaget, skulde have 1 Rbd. pr. Tønde Land, kunde med Opmaaling, Inddeling og Afpæling, a $24\frac{1}{2}$ Rbsh. pr. Td. Land, anslaaes til 400,000 Rbd. med Hensyn til, at fra 30 til 40 Tønder Land skulde, i Henseende til Understøttelsen, regnes for fulde 40, o. s. v.; men ikke som vor anonyme Betænkning vil tilføie hine 300,000 Rbd. flere Gange saa mange for Opmaaling o. s. v., hvilket, nysnævnte Hensyn iberegnet, kunde løbe op til henimod ti Gange hundrede tusinde Rigsbankdaler.

for, end, at Hartkornet undertiden har været anseet for et Slags Fideicommis, efter salig Dlussens Forklaring (en Malkefo). ¹⁸⁾

¹⁸⁾ Forslaget giver flere Bink om, hvorfra den attraaede Hovedsum, de 300,000 Rbd., skulde komme. Det berører ei alene Hartkornet og Amtsrepartitionsskatten, men og de almindelige kongelige Indtægter, altsaa hele **Nationen**, skjøndt det dog nærmest angaaer Landmanden. Endvidere "Nationalbanken," som ved den Fordeel, at Seddelkursen, ved en forøget Udsælgelse af Landets Producter, lettere vil kunne holde sig selv, desmindre er udsat for Risiko, at komme i det Tilfælde, at maatte udstæde rentebærende Obligationer, hvortil den, ifølge Foundationen af 5te Januari 1813 § 18, er forpligtet. Endelig "flere patriotiske Selskaber." Saaledes er det jo Tilfældet at det Kongl. Landhuusholdnings-Selskab giver en Hjælp af 300 Rbd., fordeelt paa 5 Aar, til den Bønder, der driver en Gaard paa 50 til 60 Tdr. Land efter en af Selskabet antagen Plan, ved hvilken Understøttelse den af de concurrerende Bønder erholder Fortrinnet, der tillige mærgler sine Fordele. Et Opmaalings-Omkostningerne, som en Betingelse, skulde komme samme Steder fra, troede man ikke gjordes Behov at berøres. Spørgsmaalet herom kan og kun opstaae, naar man antager 600,000 Rbd. i Omkostninger, istædtfor 70 til 80,000 Rbd. Endog uden Korter fra Rentekamret ville 300,000 Tdr. Land neppe koste 100,000 Rbd. at opmaale, o. s. v., følgelig en halv Million Rigsbankdaler for høit anslaaet til denne Udgiift. Mueligt, at Summer, efter saadanne Beregninger, bleve reparterede paa Hartkornet i salig Dlussens Tid.

Frygt for denne Indvending, hvor Pengene skulde komme fra — hvor de saa ligefremt skulde komme fra —

Uddeles enig kan man være med Forslagets Forfatter, angaaende det Gavnlige ved Brak, Vand: afledning og Mergling, naar, vel at mærke, hvad den sidste angaaer, en hensigtsmæssig Sædfolge tages; men 4 Aar langstiraet Sæd i Råd, kan man vel ei ansee som saadan. ¹⁹⁾

Fuldkommen rigtig er derimod Maaden, hvorpaa Forslaget vil have Brak og Mergling indført, ved nemlig at gaae alle Marker rundt og aarlig at brække en større Deel af hver Lod. Det er netop

var og Karsag i, at man tog det saa knapt som muligt med Understøttelsen; beregnede Bonden noie dobbelt Afgrøde "2. til 2½ Tønder Byg paa en halv Tønde Land" i forøget Afgrøde, og det for 5 Rbd. At Hensigten mindre vil forfeiles ved en nogenlunde større Understøttelse, er indlysende.

- ¹⁹⁾ See 13de Anmærkning. Idet jeg nedskrev "Kug eller Bælgsæd" tænkte jeg mig Bondens Begjærlighed indtil han seer et godt Udfald efter den for ham nye Driftsmaade, især da han skal give Slip paa sine tre endte Kjarve Havre, i det Mindste tvende i Råd, som Bonden paa flere Egne i Almindelighed nu tager, eller 5 til 6 Halme, i Kobbeldrift af 9 til 10 Indtagter, uden Mergel og Brak, og at han i alt Fald jo kunde raades til at vælge Bælgsæden, istedetfor anden Gang Kug eller Byg, eller til en heel anden Sædfolge, naar den blot indrettedes saaledes, at det merglede Stykke Land vilde kunne udlægges til Græsning, tilligemed det Øvrige i samme Indtagt. — Bonden seer, at flere Gange Havre giver ham Havre; men han kan ikke see, hvad mere Klover og Græs han kunde faae, efter kun een Gang Havre.

paa denne Maade, at Kartoffelavlens vil kunne indføres, selv hos den meest Forarmede. —

Saavidt den anonyme Betænkning.

E f t e r s k r i v t.

I.

For ikke at gjøre sikker Regning paa flere end 7 Tønder Korn imod 4 for Merglingen, og for at kunne beregne de 3 Tønder Korn, forøget Afgrøde, til en moderat Priis, nemlig: 1 Rbd. for 1 Tønde vægtig og reen Havre, $1\frac{1}{3}$ Rbd. for 1 Tønde torradet Byg, og $2\frac{1}{3}$ Rbd. for 1 Tønde Rug, Vinterhvede, Erter, Hestebønner eller Bikkler, — ved hvilke Priser Bonden intet vover, da han, ved 14 Rbd. har 10 Rbd. i Godtgjørelse for Kornet og Straaet af en Tønde ubemerglet Land, — vil følgende Afvigelse fra de foreslaaede 17 Aar til at mergle 10 Indtægter i, være nødvendig og i flere Henseender passende, nemlig, at udvide disse 17 Aar til 20.

Efterstaaende Calculation vil vise, at Bonden da, med 7 Tønder Korn istedetfor 8, er skadesløs holdt med en Understøttelse i Penge, af 50 Rbd. i 7 Aar for sine 40 Tønder Land.

Gaarden A. 40 Tønder Land, en Indtægt 4 Tønder Land.

1ste Aar	mergles	1	Tønde	Land.
2det —	—	1	—	—
3die —	—	$1\frac{1}{2}$	—	—
4de —	—	$1\frac{1}{2}$	—	—
5te —	—	2	—	—
6te —	—	2	—	—
7de —	—	$2\frac{1}{2}$	—	—
8de —	—	$2\frac{1}{2}$	—	—
9de —	—	3	—	—
10de —	—	3	—	—

Er 20 Tønder Land.

Ny Notation.

11te Aar mergles 3 Tdr. L., de fra 1ste Aar resterende.

12te —	—	3	—	- -	2det —	—
13de —	—	$2\frac{1}{2}$	—	- -	3die —	—
14de —	—	$2\frac{1}{2}$	—	- -	4de —	—
15de —	—	2	—	- -	5te —	—
16de —	—	2	—	- -	6te —	—
17de —	—	$1\frac{1}{2}$	—	- -	7de —	—
18de —	—	$1\frac{1}{2}$	—	- -	8de —	—
19de —	—	1	—	- -	9de —	—
20de —	—	1	—	- -	10de —	—

Summa 40 Tønder Land.

Uden at indlade mig paa en Drift for merg:
Iede Jorder, vil jeg, med Hensyn til at der tages
5 Aars Græsning og 1 Aars Heelbraf, antage 4
Aars Brug til modent Korn paa temmelig gode
3 Binds 3 Hefte. (25)

Jorder, som Regel for efterstaaende Calculation, nemlig:

1ste Aar	Heelbrak.
2det —	Rug med fuld Gjødste.
3die —	Bælgfæd, moden.
4de —	Byg.
5te —	Havre med Klover.
6te —	} Græsning.
7de —	
8de —	
9de —	
10de —	

Calculation

over Bondens Fordeel i de 20 Aar han mærgler.

Første Aar efter Mærglingen antages Mærgelens Virkning for det Halve, følgelig regne vi, paa en Tonde Land, Aaret efter Mærglingen, $1\frac{1}{2}$ Tonde Rug mere end de almindelige 4, og siden 3 Tonder af alle Slags Korn som forøget Afgrøde eller Fordeel.

1ste Aar.

1 Tonde Land Brak og Mærgling.

2det Aar.

Paa i 1ste Aar mgl. 1 Td. L. = $1\frac{1}{2}$ Td. Rug 3 Rd. 48 $\frac{1}{2}$

3die Aar.

Paa i 2det Aar mgl. 1 Td. L. = $1\frac{1}{2}$ Td. Rug 3 Rd. 48 $\frac{1}{2}$

- - 1 — — 1 — 3 - Væster 7 — 1 -

10 Rd. 48 $\frac{1}{2}$

4de Mar.

Paa i 3die Mar mergl.	$1\frac{1}{2}$ Ed. L.	=	$2\frac{1}{4}$ Ed. Rug	5 Rd.	24 f
- - 2 — —	1 —		3 - Wter	7 —	:-
- - 3 — —	1 —		3 - Byg	4 —	:-
					16 Rd. 24 f

5te Mar.

Paa i 4 Mar mergl.	$1\frac{1}{2}$ Ed. L.	=	$2\frac{1}{4}$ Ed. Rug	5 Rd.	24 f
- - 3 — —	$1\frac{1}{2}$ —		$4\frac{1}{2}$ - Wter	10 —	48-
- - 2 — —	1 —		3 - Byg	4 —	:-
- - 1 — —	1 —		3 - Havre	3 —	:-
					22 Rd. 72 f

6te Mar.

Paa i 5 Mar mergl.	2 Ed. L.	=	3 Ed. Rug	7 Rd.	: f
- - 4 — —	$1\frac{1}{2}$ —		$4\frac{1}{2}$ - Wter	10 —	48-
- - 3 — —	$1\frac{1}{2}$ —		$4\frac{1}{2}$ - Byg	6 —	:-
- - 2 — —	1 —		3 - Havre	3 —	:-
					26 Rd. 48 f

7de Mar.

Paa i 6 Mar mergl.	2 Ed. L.	=	3 Ed. Rug	7 Rd.	: f
- - 5 — —	2 —		6 - Wter	14 —	:-
- - 4 — —	$1\frac{1}{2}$ —		$4\frac{1}{2}$ - Byg	6 —	:-
- - 3 — —	$1\frac{1}{2}$ —		$4\frac{1}{2}$ - Havre	4 —	48-
					31 Rd. 48 f

8de Mar.

Paa i 7 Mar mergl.	$2\frac{1}{2}$ Ed. L.	=	$3\frac{3}{4}$ Ed. Rug	8 Rd.	72 f
- - 6 — —	2 —		6 - Wter	14 —	:-
- - 5 — —	2 —		6 - Byg	8 —	:-
- - 4 — —	$1\frac{1}{2}$ —		$4\frac{1}{2}$ - Havre	4 —	48-
					35 Rd. 24 f

9de Mar.

Paa i 8de Mar mergl. $2\frac{1}{2}$ Td. L. = $3\frac{1}{4}$ Td. Rug 8 Nd. 72 §			
- - 7	—	$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$ - Wter 17 — 48-
- - 6	—	2	6 - Byg 8 — ; -
- - 5	—	2	6 - Havre 6 — ; -
			40 Nd. 24 §

10de Mar.

Paa i 9 Mar mergl. 3 Td. L. = $4\frac{1}{2}$ Td. Rug 10 Nd. 48 §			
- - 8	—	$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$ - Wter 17 — 48-
- - 7	—	$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$ - Byg 10 — ; -
- - 6	—	2	6 - Havre 6 — ; -
			44 Nd. ; §

11te Mar.

Paa i 10 Mar mergl. 3 Td. L. = $4\frac{1}{2}$ Td. Rug 10 Nd. 48 §			
- - 1	—	1	Braf ; — ; -
- - 9	—	3	9 Td. Wter 21 — ; -
- - 8	—	$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$ - Byg 10 — ; -
- - 7	—	$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$ - Havre 7 — 48-
			49 Nd. ; §

12te Mar.

Paa i 11 Mar mergl. 3 Td. L. = $4\frac{1}{2}$ Td. Rug 10 Nd. 48 §			
- - 2	—	1	Braf ; — ; -
- - 1	—	1	3 Td. Rug 7 — ; -
- - 10	—	3	9 - Wter 21 — ; -
- - 9	—	3	9 - Byg 12 — ; -
- - 8	—	$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$ - Havre 7 — 48-
			58 Nd. ; §

13de Mar.

Van i 12te Mar mgl. 3 Ed. E. = $4\frac{1}{2}$ Ed. Rug 10 Nd. 48 f

- - 3 — — 1½ — — Graf

- - 2 - - 1 - 3 Ed. Aug 7 - -

- - 1 - - 1 - - 3 - Wörter 7 - -

- -11 - - 3 - - 9 - - 21 - -

- - 10 — — 3 — — 9 - Eng 12 — — -

- - 9 — — 3 — — 9 - Havre 9 — — -

66 Md. 48 §

14de Mar.

Paar 13 War mersgl. $2\frac{1}{2}$ Ld. l. = $3\frac{3}{4}$ Ld. Rug 8 Rd. 72 p

- - 4 — — 1½ — — Braß : — : —

- - 3 - - 1½ - 4½ Ed. Rug 10 - 48 -

- - 2 — — 1 — 3 - Werter 7 — ; -

- - 1 - - 1 - 3 - Byg 4 - ; -

- -12 — — 3 — 9 - Enter 21 — ; -

- 11 - - 3 - 9 - Bpg 12 - -

- - 10 — — 3 — 9 - Havre 9 — : -

72 No. 24 f

15de Mar.

Paar 14 War mergl. $2\frac{1}{2}$ Td. L. = $3\frac{3}{4}$ Td. Rug 8 Rd. 72 p

- 5 - — 2 — Graf : — : -

- 4 - — 1½ — 4½ Ed. Aug 10 — 48 -

- 3 - — 1½ - 4½ - Enter 10 - 48 -

- 2 - 1 - 3 - Bgg 4 - : -

- 1 - — 1 - 3 - Havre 3 - 1 -

- 13 - - 3 - 9 - Quarter 24 - -

- 12 - - 3 - 9 - Bvg 12 - -

- 11 - - 3 - 9 - Havre 9 - -

78 Ind. 728

Transport 36 Rd. 72 6

Paai 5te Har mergl. 2 Ed. L. = 6 Ed. Byg 8 — ; -

- - 4 - - 1 $\frac{1}{2}$ - 4 $\frac{1}{2}$ - Havre 4 - 48 -

- 16 - 2 - 6 - 28ter 14 - ; -

- 15 - 2 - 6 - Byg 8 - ; -

- 14 - — 2½ - 7½ - Havre 7 - 48 -

78 Ind. 726

19de Mar.

Paa i 18 Var mergl. $1\frac{1}{2}$ Td. E. = $2\frac{1}{4}$ Td. Rug 5 Rd. 24 f

- - 9 — — 3 — Graf : — : -

- - 8 - - 2 $\frac{1}{2}$ - - 7 $\frac{1}{2}$ 2d. Aug 17 - 48 -

- - 7 - - $2\frac{1}{2}$ - $7\frac{1}{2}$ - Urter 17 - 48 -

- - 6 - - 2 - 6 - Bpg 8 - ; -

- - 5 - - 2 - - 6 - Havre 6 - - -

- 17 - — 1½ — 4½ - Carter 10 — 48 -

- 16 - 2 - 6 - Eng 8 - ; -

- -15 - - 2 - 6 - Havre 6 - -

78 Md. 72 §

20de Mar.

Naa i 19 Mar mergl. 1 Ed. £. = $1\frac{1}{2}$ Ed. Aug 3 Nd. 48 β

- 10 - — 3 — Graf ; — ; -

- 9 - — 3 - 9 Ed. Aug 21 - :-

- 8 - — 2 $\frac{1}{2}$ - 7 $\frac{1}{2}$ - Urter 17 - 48 -

- 7 - — $2\frac{1}{2}$ - $7\frac{1}{2}$ - Byg 10 - : -

- 6 - — 2 — 6 - Havre 6 - : -

- 18 - — $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ - Urter 10 - 48 -

- 17 - - $4\frac{1}{2}$ - $4\frac{1}{2}$ - Byg 6 - ; -

- 16 - — 2 — 6 - Havre 6 - ; -

80 Ind. 48.6

Bondens Tab i de første 7 Aar, som fulde
godtgjøres ham, bliver for Gaarden A, stor 40
Lønder Land, som følger:

1ste Aar merges og brakkes 1 Td. L. . 14 Rbd. ; §

2det Aar mergl. og br. 1 Td. L. 14 Rbd. ; §

Fragaaer 2det Aars Fordeel ef:

ter Calculationen . . . 3 — 48-

10 — 48-

3die Aar mergl. og br. $1\frac{1}{2}$ Td. L. 21 Rbd. ; §

Fragaaer 3die Aars Ford. e. C. 10 — 48-

10 — 48-

4de Aar mergl. og br. $1\frac{1}{2}$ Td. L. 21 Rbd. ; §

Fragaaer 4de Aars Ford. e. C. 16 — 24-

4 — 72-

5te Aar mergl. og br. 2 Td. L. 28 Rbd. ; §

Fragaaer 5te Aars Ford. e. C. 22 — 72-

5 — 24-

6te Aar mergl. og br. 2 Td. L. 28 Rbd. ; §

Fragaaer 6te Aars Ford. e. C. 26 — 48-

1 — 48-

7de Aar mergl. og br. $2\frac{1}{2}$ Td. L. 35 Rbd. ; §

Fragaaer 7de Aars Ford. e. C. 31 — 48-

3 — 48-

Summa 50 Rbdlr.

Fra 7de Aar af taber Bonden Intet; vel en
Bagatel i 9de Aar, men denne indhentes i 10de;
hvorimod Fordelen siden aarlig stiger saaledes, at
han i det 20de Aar kun tilføjer til 1 Lønde Land
14 Rbd., og Fordelen, ifølge Calculationen, bliver
80 Rbd. 3 Mk. Desuden har han bestandigt føl

gende Fordele: 1) Den forbedrede Græsning og Straaets Forøgelse til et større eller bedre Kreaturhold. 2) Det, som de sædvanlige 4 Tønder Korn paa hver Tønde Land, ved Merglingen og Jordens bedre Behandling, ere bleve renere og vægtigere. 3) Besparelse i Sædkornet. 4) At der efter Omstændighederne vil kunne tages en anden Sædfolge, hvorved Bonden vil kunne have 5 Marker med Korn, 4 i Græs og 1 i Heelbrak; i det Mindste vil det blive Tilfælde paa mange gode Vonderjorder her i Jylland. Paa saadanne, og hvor der haves Hø nok, vil ogsaa kunne gives et Stykke Land med Rapsæd, Hør, Hamp eller andre Sædarter, som ene eller bedst trives paa merglede, brakkede og velbehandlede Jorder.

Lettere, eller egentlig ringere, Jorder, som ikke kunne taale den Drift, her er lagt til Grund for Calculationen, ville, ved en anden til Jorden passende Sædfolge, som f. Ex. ved følgende, afgive samme, i Calculationen beregnede, Fordeel, med Hensyn til et større Kreaturhold end ellers, ved sjette Indtægt med Kløver eller i al Fald med Græsarter til Slet, og Græsning paa samme Indtægt, efterat Græsset er slaaet; saameget mere, som der jo og maa tages Hensyn til den Afgrøde, disse Jorder forhen afgave, hvilken maa antages under 4 Tønder Rug pr. Tønde Land; thi de Jorder, over hvilke Tiendecommissionen for Aarhus Amt afgav Kjendelse, hvorefter 4 Tdr. Rug pr.

Lønne Land, Sædforret iberegnet, vare lagte til Grund, ere temmelig gode eller Middeljorder i Gjennemsnit, og Gaardene have tillige god Høebjergning; det var nemlig Gjædding Sogn i nævnte Amt.

1ste Aar Heelbrak; i anden Rotation vel Halvbrak paa de merglede Stykker Land.

2det — Rug med fuld Gjødsk.

3die — Grønfoder, Kartofler, Boghvede.

4de — Byg efter Kartofler, og Rug efter Grønfoder og Boghvede.

5te — Havre med Themotie, Raigræs, og desl.

6te — Slaaes til Høe, græsses efter Sletten.

7de —

8de —

9de —

10de —

} 4 Aars Græsning.

Eller Havren i Grønland og Indtægten udlægges med Byg og Græsfrøe, hvorved Græsningen bliver nærmere Gjødskningen.

II.

Vi have saaledes udvidet Understøttelsen til 50 Rbd., istedetfor de foreslaaede 40 Rbd.; men høist sandsynligt er det, at Forbedring paa en anseelig Deel enkelte Bøndergaardes Hovedlodder, valgte i forskjellige Egne overalt i Landet, af de til Understøttelse sig meldende Selveiergaardmænd, om føie Tid vil fremkalde den forønskede Overbeviisning og Driftighed, Eftertanke og Bindstibelighed hos Bon-

destanden, saaledes, at nemlig 150,000 Tønder Land, omtrent 3000 Bøndergaard, ville, som fremskillende Exempler, være fuldkommen tilstrækkelige til at tilveiebringe Jordforbedringen hos Bøndestanden i hele Danmark; saameget mere, som den Omstændighed, at Bonden ved en almindelig Mergling maa savne en heet Marks, 4 Edr. Lands, Afgrøde, det Aar Marken ligger i Heelbrak til Mergling; — hvilken Merglingsmaade, eller Tidsrum til at mergle i, er den eneste Bønderne kjende, da de see, at der paa Herregaardene i Almindelighed mergles saaledes, nemlig 10 Jndtægter i 10 Aar, — vistnok var den største, ja, hos Mange den eneste Hindring, der hidtil var i Veien for Mergling og Brakning, hos selv den velhavende, eller den om Mergelens Gavn: lighed overbeviste Bonde; men denne store Anstøds: steen vil nu ryddes afveien, naar den nye Maade at mergle paa, 10 Jndtægter i 20 Aar, vil blive bekjendt, da den Bonde, der vil mergle uden Under: støttelse, faaer Kundskab om, at hans Opoffrelse, (Arbeidslønnen, saavelsom Kornets Afsvæn i Brak: aarene) i det Hele, engang for Alle, ikkun vil blive 50 Rbd. efterhaanden for hans 40 Tønder Land, hvorimod han, ved den almindelige Mergling, alene i det allerførste Aar, vil have en Udgiwt og et Af: svæn af 4 Gange 14, altsaa 56 Rbd. paa eengang for 4 Tønder Land, andet Aar, kun med halv For: deel, atter 56 Rbd. for andre 4 Edr. Land, hvilke han desuden i eet Aar ikke vil kunne

overkomme, eller faae Tid til at mergle, især da der medgaaer saa megen Tid for ham og hans Heste til de mange personelle eller Naturalpræstationer, saasom Veiarbejde og afgivende Befordringer; ligesaa lidet som han i Forsningen vil kunne taale Straaets Afsvaen af hele 4 Tdr. Lands Afgrøde. — Allerede kan jeg glæde mig til, at en Mand her i Aarhus, som i disse Dage blev gjort opmærksom paa denne successtve Mergling i 20 Aar, bestemte sig til at iværksætte den uden Understøttelse, paa en Landeiendom han attraaer at købe sig, og at en Hovedgaardseier i Bendsø, der læste Forslaget isjor, derefter understøtter de af sine Fæstebønder, der ville mergle og brække, da Godset, efter hans Overbeviiisning, derved vil vinde betydeligt til nye Indfæstninger, ligesom han og sikkrer sig Skatterne og Landgilden.

Til disse 150,000 Tønder Land ville udfordres de samme 300,000 Rbd.; thi naar man tager i Betragtning, at Fordelen, især i de første Aaringer, paa hvilke Alt beroer, i det Hele gaaer i det Smaae, og at Bølgfæden er vanskelig, samt tager Hensyn til den i Forsningen hos Bonden manglende Erfaring i den nye Driftsmaade, og endeel af den beregnede Fordeel i Calculationen altsaa ligger lige vil kunne tabes; vil man snart overbevise sig om, at en Udvidelse i Understøttelsen af endnu en halv Snees Rigsbankdaler pr. 40 Tdr. Land er nødvendig, og saaledes, at Understøttelsen vedvarer i 9 Aar.

Saaledes vilde vi antage 60 Rbd. Solv for Gaarden A, og de øvrige Gaarde i Forhold dertil. Denne Godtgjørelse kunde, som sagt, ydes Bonden i de første 9 Aar paa følgende Maade:

Gaardene	A.	B.	C.	D. og	E.
1ste Aar	16 Rbd.	20 Rbd.	24 Rbd.	28 Rbd.	32 Rbd.
2det —	12 —	15 —	18 —	21 —	24 —
3die —	8 —	10 —	12 —	14 —	16 —
4de —	4 —	5 —	6 —	7 —	8 —
5te —	4 —	5 —	6 —	7 —	8 —
6te —	4 —	5 —	6 —	7 —	8 —
7de —	4 —	5 —	6 —	7 —	8 —
8de —	4 —	5 —	6 —	7 —	8 —
9de —	4 —	5 —	6 —	7 —	8 —
Summa	60 Rbd.	75 Rbd.	90 Rbd.	105 Rbd.	120 Rbd.

Med Hensyn til, at der fra 30 til 40 Edr. Land regnes for fulde 40, v. s. v., antage vi Gaarden

A.	for	35 Edr. Land
B.	—	45 — —
C.	—	55 — —
D.	—	65 — —
E.	—	75 — —

Summa 275 Edr. Land

Disse 275 Edr. Land medtage altsaa som for fulde 300 Edr. L. 450 Rbd. Derefter vilde fulde 150,000 Edr. L. med en rund Sum koste . 250,000 Rbd. Opmaalings- og nogle mindre Omkostn. 50,000 —

Summa 300,000 Rbd.

Det bemærkes, at Opoffrelsen ved en 17 Aars Mergling, naar kun 7 Guld antages, og Kornet beregnes til de her antagne moderate Priser, — hvilket er nødvendigt, da Bonden, i det han paa tager sig at mergle, i flere Aar skal gjøre Regning paa disse Priser, indtil nemlig hans Fordeel betydeligt stiger, — vil med de 10 Rbd. Tillæg oversige 90 Rbd. Efter Forslaget kunde derimod 40 Rbd. for 40 Tdr. Land, som mergles i 17 Aar, slaae til; thi der var antaget 10 Rbd. eller 4 til 5 Tdr. Byg pr. Td. Land, som Fordeel eller forøget Afgrøde. Saaledes hedder det i Forslaget: "Hvorimod den halve Td. Land, han merglede 1834, nu giver ham dobbelt Afgrøde, og erstatter ham ligeledes Afavnet af 2 a $2\frac{1}{2}$ Td. Byg eller 5 Rbd." I Aarene 1834, 35, 36 og 37, kunde altsaa 40 Rbd. holde Bonden skadesløs; 1838 var Tilføttelsen for $2\frac{1}{2}$ Td. Land at mergle a 14 Rbd. 35 Rbd.; derimod var Fordelen (af de 2 Tdr. Land for 1837, regnet for halvt, eller for 1 Td. Land Rug; Afgrøde; ligeledes den af $1\frac{1}{2}$ Td. Land fra 1836; af 1 Td. Land fra 1835, og endelig af $\frac{1}{2}$ Td. Land fra 1834, da dobbelt Afgrøde af alle Slags Korn eller 8 Guld og til Priser som 5 Rbd. for 2 a $2\frac{1}{2}$ Td. Byg vare lagte til Grund) tilstrækkelig til at dække disse 35 Rbd. og saaledes behøvede Bonden, fra 4de Aar af, ingen videre Understøttelse.

Vel antager Forslaget 300,000 Tdr. Land for 300,000 Rbd., hvorimod vi her kun have 150,000

Tønder Land for samme Sum; men herved maa bemærkes:

- 1) At denne Beregning er sikkrere, eftersom kun 7 Fold og lave Kornpriser ere bragte i Anslag.
- 2) At Opmaalingsomkostningerne, og 5 Td. Land paa hver Gaard, her ere indbefattede, hvilket efter Forslaget alene vilde udgjøre 100,000 Rbd.
- 3) At Bonden med 50 Tdr. Land her faaer 10 Rbd. over Calculationen, og de Øvrige i Forhold dertil.

Bonden faaer altsaa 9 Rigsbankmark for hver Tønde Land han mergler, tilligemed den forøgede Afgrøde, som denne Understøttelse giver ham; hvilke 9 Mark ere for ham det samme, som om han fik 14 Rbd. for hver Tønde Land, foruden de øvrige Fordele, saasom forbedret Græsning o. s. v. og foruden de 10 Rbd. Tillæg m. m. — Denne store Forskjel hidrører fra Fordelen af den længere Tid, der medgaaer til den succesfive Mergling.

III.

Det staaer endnu tilbage at overveie, om Merglingen og Brakningen i de 20 Aar ikke skulde hellere bestemmes efter følgende Plan:

Gaarden A.

1ste	Mar	mergles	og	brakkes	1	Ed.	Land
2det	—	—	—	—	1	—	—
3die	—	—	—	—	1	—	—
4de	—	—	—	—	1	—	—
5te	—	—	—	—	1	—	—
6te	—	—	—	—	2	—	—
7de	—	—	—	—	2	—	—
8de	—	—	—	—	2	—	—
9de	—	—	—	—	2	—	—
10de	—	—	—	—	2	—	—

Er 15 Edr. Land.

Ny Rotation.

11te	Mar	mergles	og	brakkes	3	Ed.	Land
12te	—	—	—	—	3	—	—
13de	—	—	—	—	3	—	—
14de	—	—	—	—	3	—	—
15de	—	—	—	—	3	—	—
16de	—	—	—	—	2	—	—
17de	—	—	—	—	2	—	—
18de	—	—	—	—	2	—	—
19de	—	—	—	—	2	—	—
20de	—	—	—	—	2	—	—

Summa 40 Edr. Land.

Det vil efter denne Plan:

- a. Vise mere simpelt for Bonden; idet han
 ikkun har fire Forandringer i de 20 Mar han
 mergler, nemlig:

1 Td. Land aarligt i de første 5 Aar.

2 — — — — — paafølg. 5 —

3 — — — — — tredie 5 —

2 — — — — — sidste 5 —

- b. De større Gaarde ville faae mindre Brost, eller undgaae ottende Dele Tønder Land, da Gaarden A her ikke har halve Tønder Land at mergele.
- c. Opsynet med Arealet af det mergelede Stykke Land vil herved lettes betydeligt.
- d. Bondens Erfaring styrkes vedvarende i fem Aar forinden han skrider til Udvidelse.
- e. Vil Regjeringen ved enhver Udvidelse lade det Stykke Land, der nu skal mergesles, opmaale og afpæle ved en Landmaaler, behøves saadant kun een Gang, nemlig i 6te Aar; thi det første Aar kunde en Tønde Land affættes ved Hovedopmaalingen, og i anden Notation behøves ingen Opmaaling, da der blot skal eftersees, om det Resterende af hele Indtægten nu bliver bemerglet.

Ifølge heraf mergesler Gaarden:

A. 1 Td. L. 2 Td. L. 3 Td. L. 2 Td. L.

B. $1\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{3}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ —

C. $1\frac{1}{2}$ — 3 — $4\frac{1}{2}$ — 3 —

D. $1\frac{3}{4}$ — $3\frac{1}{2}$ — $5\frac{1}{4}$ — $3\frac{1}{2}$ —

E. 2 — 4 — 6 — 4 —

Beregner man, efter Calculationen, Bondens Tilføttelse ved denne Mergling, sees, at den samme
3 Bindes 3 Hefte. (26)

Understøttelse bør gives ham, men i 1ste, 2det, 3die, 6te, 7de og 11te Aar, saasom:

Gaardene	A.	B.	C.	D.	E.
1ste Aar	16 Rd.	20 Rd.	24 Rd.	28 Rd.	32 Rd.
2det —	12 —	15 —	18 —	21 —	24 —
3die —	8 —	10 —	12 —	14 —	16 —
6te —	8 —	10 —	12 —	14 —	16 —
7de —	8 —	10 —	12 —	14 —	16 —
11te —	8 —	10 —	12 —	14 —	16 —
Summa	60 Rd.	75 Rd.	90 Rd.	105 Rd.	120 Rd.

Det bemærkes, at der ved Hjelpens Ophor, i 11te Aar, her er merglet rigeligt saameget, som i hine 9 Aar.

Den, som mergler uden Understøttelse og Control, og kjender til Mergling, samt har Eone til at anstrænge sig noget mere i Forseningen, for des hurtigere at høste Frugterne, vil maaskee foretrække den mindre lemfældige Maade i samme 20 Aar, hvorved det halve Agerland merges i de første 10 Aar, eller endog den 17 Aars Mergling efter Forslaget, nemlig:

1ste Aar	$\frac{1}{2}$ Td. L.
2det —	1 —
3die —	$1\frac{1}{2}$ —
4de —	2 —
5te —	$2\frac{1}{2}$ —
6te —	3 —
7de —	$3\frac{1}{2}$ —

Er 14 Tdr. L.

Transport 14 Edr. 8.

8de Mar	4	—
9de	—	4 —
10de	—	4 —
11te	—	3½ —
12te	—	3 —
13de	—	2½ —
14de	—	2 —
15de	—	1½ —
16de	—	1 —
17de	—	½ —

Summa 40 Edr. Land.

Naar der ikke merges for stærkt — hvorved til-
lige tages Hensyn til Madjordens Dybde; thi jo
tyndere et Lag Humus, jo mindre Mergel der maa
paaføres, — er man saa meget vissere paa, at det ikke
vil skade Jorden at foretage Merglingen paa ny
efter 17 eller 20 Aar, paa samme Maade som første
Gang, for atter at virke gavnligt paa den i disse
Aar tilførte Gjødse og paa Madjorden, da man
af Erfaring veed, at Mergling, uden Skade, blev
gjentaget efter 12 til 14 Aars Forløb; see Dr.
Lobiesens praktiske Anviisning til at merge, oversat
paa Dansk af Pastor Fausbüll (nu Sognepræst i
Hasle ved Aarhus); trykt i Kjøbenhavn 1820;
dens 7de Udsnit. Det vil vist være gavnligt for
vore Bønder om et Udtog af dette, af det Slesv.
Holst. patriotiske Selskab kronede Priisfærd, eller

en lignende praktisk Anvisning til at mergle, blev foranstaltet udgivet.

IV.

Naar det kunde lade sig gjøre, at Bearbejdet over hele Riget liciteredes paa Landet, og endeel af Befordringerne, eller af de saakaldte Kongekjørseler, liciteredes i Kjøbstæderne; de nemlig, eller saamange, som af Vognmændene i de nærmest liggende Kjøbstæder ville kunne blive besørgede; hvorimod de omtrentlige Udgifter derfor, med Skaansel i Forskjningen, repareredes paa det Hartkorn, som nu dermed er betyngt; hvilket Bønderne i Almindelighed, efter Eigende, selv ønske, da Udredelsen af Skatterne ikke skal være saa byrdefuld for dem, som disse Præstationer: — ville de fleste Bønder paa Østkysten af Jylland mueligen mergle uden Understøttelse, (da den succesfulde Mergling kun er lidet bekostelig,) og paa Vestkysten opdyrke Hedestænkninger. Vel vil Bønderns Afgift i Penge da stige, men denne Omstændighed vil endmere tilskynde ham til en større og bedre Production, for ved denne at erhverve sig flere rede Penge; hvorimod han nu, med titnævnte Bearbejde og Præstationer beviser, at han, med den bedste Villie, ikke kan faae Tid til bedre at behandle sine Jorder, endfige at mergle, især naar han, som almindeligt, skulde mergle en heel Indtægt hvert Aar. Siden Bønderne, ved Høveriets Ophor, fik mere Tid til deres Jorders bedre Bearbejdning end

for, har Agerdyrkningen jo og betydeligt vunden. Bearbejde, som skeer i Fælledskab, medtager dobbelt Tid. Det Spørgsmaal, som kunde opstaae: Da det kan være tungt nok for ham, at udrede de allerede paabudne Skatter og Afgifter; hvorledes skulde han da endnu kunne betale for alle disse Præstationer? er let at besvare. Ved at faae Tid til at mergle, og Leilighed til at udvide Dvægholdet, ville hans Intrader stige til det Dobbelte, hvorimod hans Renter, Skatter, Fortæring, Sædforn, Agerdyrknings-Redskaber, o. s. v., blive det, de ere, og han vil da være vel tjent med, imod alt dette, at betale en moderat Afgift for Naturalpræstationerne. En Hovedgaardseier med Hoveri yttrede, at det er lettere for Bønderne at udrede Naturalpræstationer, end Penge; men mon dette ogsaa vilde være Tilfælde, hvis de anvendte mere Tid paa at behandle deres Jorder bedre? Lod det sig ikke gjøre at faae disse Præstationer afkaffede, og Regjeringen optog et Laan, f. Ex. af Nationalbanken, af 300,000 Rbd. til fulde 150,000 Tdr. Agerlands Mergling, kunde Laanet tilbagebetales med de forøgede Toldintrader og Skibsafigifter, som en større Handel og Skibsfart, som Følge af en forøget Production; en større Omfætning, saavel med Udførsels- som Indførsels-Artikler, nødvendigvis vil medføre, (hvorimod vi, i Henseende til de Sidste, see f. Ex. iaar, at Bonden, da han, til de lave Priser, ikke har Overflod af Korn at sælge, eftersom enkelte Sorter, som Havre

og Boghvede, floge feil, og han, selv ved en stærk Rensning, hvorved hans med alskens Ufrugt blandede Korn desuden svinder i Maal, ei engang kan levere det, han har at sælge, saa vægtigt, som det nuomstunder i Udblandet forlanges, maa indskrænke sig med Indkjøb af Indførselsartikler, hvoraf Guld svares, og hvorfra selv Materialier til hans Bygninger og Agerdyrkningsredskaber ikke ere undtagne; og Kjøbstædmanden, paa Grund af en indskrænket Handel med Bonden, ligesaa). Optog Regeringen et saadant Laan, vilde Statens aarlige Udgifter til Renter jo stige 12,000 Rbd.; men naar man tænker sig en rig Afgrøde, med alle dens gode Følger, paa de Marker, hvorpaa man nu seer Kornet i gode Egne staae saa daarligt, at det af competente Dommere, som en Tiendecommission, i Gjennemsnit neppe kan anslaaes at give 3 Guld foruden Sæden; jeg siger neppe, thi Bonden nedlægger i gode Jorder, uden Brak, betydeligt Meer end 1 Tonde Sæd-Rug i en Tonde Land af 14,000 □ Allen, ja vel 11 Skjepper, eller 8 Skjepper i 10,000 □ Allen; naar man tænker sig en rig Afgrøde paa de Marker, hvorpaa man nu som oftest seer ligesaa meget Ufrugt som Korn, korte Ux paa korte Straae, saa Kierner og lidet Foder, en maadelig Indhøstning, saavel for Mennesker som for Kreaturer om Vinteren, en ligesaa maadelig Græsning om Sommeren, og det paa de velsignede Sletter paa Østkysten af Jylland; ja, naar man tænker sig, hvorledes der, ved den vatte

Eftertanke, er opstaaet Lyst til at dyrke de her i aldeles udyrket Tilstand henliggende Jordstrækninger, og til at gjøre saamange sure Jorder frugtbringende ved Udgrøftning og Mergling, samt til at forvandle mangel en liden Indbjergning af stridt og daarligt Enghøe til en betydelig Mængde fiint og godt Høe, til hvilket Alt, Eonen saavel som Lysten, er tilveiebragt ved at have raft den ubemidlede, driftige og skatydende Bønde en hjælpsom Haand i rette Tid, og med det Samme forskaffet ham Veiledning og Underviisning i sin for hele Samfundet saa vigtige Næringsvei, og endelig sat ham istand til at opfylde sine Forpligtelser, ja, banet ham Veien til Velstand, til Gavn baade for ham og Staten: da bringes man sandelig til den Overbeviisning, at Danmark vil handle vel i, at paadrage sig en forøget aarlig Renteudgiøt, om end flere Gange 12,000 Rbd., naar et Niemed som dette der ved og ikke paa anden Maade vil kunne opnaaes, selv om Bøndermarkerne ikkun modtog en Forbedring fra 4 Tdr. Korn til 6, en Kornforøgelse af 50 Procent aarligt, foruden den deraf følgende Forøgelse og Forædling af alle de øvrige Landets Producter, og uden at tale om, at flere gode Landmænd her i Jylland, hvis Mening jeg havde Leilighed at høre, endnu paaatnaae, at Forbedringen godt kan antages at ville blive fra 4 til 8 eller hundrede Procent; hvilken Kornforøgelse og Forædling vil, som Forlaget bemærker, være til Fordeel, selv for Hoved-

gaardene, da Danmarks Producter i Almindelighed, eller i det Hele taget, vilde vinde samme gode Re-
 nomee som de Holsteenske, idet Bøndernes Korn, saar
 vel i Qvantitet som i Qvalitet, vil nærme sig vore
 Herregaardes, hvis Jorder ligge i samme Land,
 altsaa i samme Klima som Bøndernes.

Exempel for vore Bønder paa et bedre Land-
 brug er altsaa ikke fjernt fra os; de ville og —
 det er uden for al Tvivl — være modtagelige for
 Mergling og den omhandlede Holsteenske Kobbel-
 drivt, som nu bruges paa de fleste af vore Herre-
 gaarde (dog uden at Koblerne eller Jndtægterne hver
 for sig ere indgrofede og beplantede), naar de til
 denne Drivt og den successive Mergling faae til-
 børlig Tilskyndelse, at der nemlig til 3000 Bønder-
 gaardes Opkomst, som fremstillende Exempler, ydes
 den foreslaaede, nu udvidede, Skadesløsholdelse eller
 Erstatning.

Vel mergle nogle Bønder, selv paa Vestkysten
 af Jylland; men det er kun de Jorder, de fra
 udyrket Tilstand hist og her opdyrke, men ikke de i
 Brug værende eller cultiverede. Paa Østkysten
 mergle ogsaa Nogle. Heraf sees, at Mergling nu
 ikke meer er saa fremmed for Bonden som før, og
 at følgerig netop nu Tiden er kommen, i hvilken
 kraftig Tilskyndelse vil kunne fremkalde den attraaede
 Ugerdyrkningsforbedring hos Bøndestanden, over
 hele Landet paa eengang.

Skulde en Bonde endnu tvivle paa, at de

9 Rbmf. pr. Td. Land og den forøgede Afgrøde heelt ville holde ham skadesløs; maa han dog ogsaa betænke, at Fordelen af den forbedrede Græsning med Videre, og Hovedforbedringen, hans Jorder bestandigt erholde ved Merglingen og det bedre Agerbrug, dog maa have saamegen Værd for ham, som det kunde udgjøre, han, efter hans Mening, foruden de 9 Rbmf. m. B. tilsætter af sit Eget, samt endelig, at Regjeringen vist ikke vil undlade at hædre og belønne alle dem, som — med eller uden Understøttelse — troeligen virke til Landets sande Gavn, idet de virke gavnligt for dem selv.

V.

Sluttelig være det mig tilladt gjentagende at erklære: at det ikke er min Sag at skjelne imellem de systematiske Driotsmaader eller at paastaae, at Hensigten af nærværende Forslag, nemlig Indførelsen af en almindelig erkjendt Agerdyrkningsforbedring hos Bondestanden, ikke vil kunne opnaaes ved Bexeldrioten, naar den, i alt Fald hvor Omstændighederne ere anderledes, afgjørende erkjendes at være ligesaa fordeelagtig som Robbeldrioten; men den succesfulde Mergling, som er den, der ved sin ubetydelige Opoffrelse skal fremkalde hiin Agerdyrkningsforbedring, kan ikke saa godt forenes med Bexeldrioten, da den med denne Driot forbundne Staldfodring neppe vil kunne anvendes med Fordeel uden ved at mergle en heel Indtægt aarlig. De

Hindringer, der hos Bonden ere i Veien for denne Mergling, have vi omtalt, og at forlange den af ham uden at kunne udrydde disse, vil være høist ubilligt, ja uforsvarligt, det siger os den sunde Fornuft; thi at det ikke staaer i hans Magt at fyldestgjøre saadanne Fordringer, vil krænke baade ham og Hans. Til en Erstatning i Penge for disse Hindringer vilde der udfordres for meget; derimod have vi beviist, at den systematiske successtve Mergling vil kunne udføres for ifkun 2 Rbd. pr. Td. Land, fordeelt paa flere Aar, Opmaalingsomkostningerne m. m. iberegne, og at folgelig 3000 Bøndergaarde, hver med circa 50 Tdr. Land, successtve vilde kunne faaes merglede og drevne med den Holsteenske Robeldrivt, ved en fuldkommen Erstatning til Bonden eller ved en Opoffrelse fra Regjeringens Side af ifkun 300,000 Rbd. een Gang for alle, altsaa 100 Rbd. for hver Bøndergaard.

Idet jeg smigrer mig med Læserens Overbærelse for Gjentagelser, skeete alene for Lydeligheds Skyld, men hvilke dog vist vilde fjele Mange, især dem, som have vigtigere Syssler at varetage, end at læse Gjentagelser, om end i forskjellige Indklædninger; haaber jeg, nu at have godtgjort, at "Bøndestanden paa denne Maade kan bringes til at mergle" og at Bonden, som enhver anden, ved Flid forbunden med Forsigtighed og ved at afbenytte andres saavelsom egen Erfaring, efterhaanden vil forbedre sine Aar; ja, jeg finder mig beføiet til at

troe dette, saalænge det Modsatte ikke bevises, eller indtil det bevises, at Bonden med Rette kan gjøres Vebreidelser. Er en og anden Forestilling end "vrang," kan Saadant ikke skade Sagen selv, som jeg for Fremtiden overlader Andre at fælde Dom i. Jeg har fremført Alt i en god Mening og Hensigt, med Sandfærdighed og fuldkommen Overbeviisning, samt med den rolige Estertanke Sagen fortjener, uden at have indblandet mig i Sager, Landoeconomien eller Landhuusholdningen forresten vedkommende, mindre i Saadanne, om hvilke jeg ikke har tilbørlig Kundskab. Kunde det lykkes en Anden at foreslaae en hensigtsmæssigere Maade til Oplosning af denne, for hele Landet saa vigtige Opgave, skal det sandelig ikke falde mig ind — Uvedkommende ukrænkede — at misunde ham et heldigt Udfald, og ved Misundelse og Had, eller ved en og anden uværdig Interessé at forledes til at fremkalde eller skabe indbildte Feil i hans Plan; men jeg skal meget mere søge at erkjende hans for Landet saa gavnlige Bestræbelser, saaledes som han vil kunne vente sig det af enhver Retsindig.

Karhuus, i Junii 1834.

H. Ph. Kée.

Hr. Tørsløvs Brev.

Deres Velædelheds ærede Skrivelse til mig, 28de f. M., anlediget af et Forslag angaaende Understat:

telse for Bøndergaardens Grundforbedring og rigt-
gere Inddeling af Agerlandet, samt Mergling,
Brak, m. v., hvori De spørger: hvor meget en Bønde-
gaards Agerland, med omtrent 50 Tdr. Agerland,
kan koste at opmaale og inddele i 9 til 10 Marker
til Dyrkning paa berørte Maade, har Undertegnede
Lanker været, at besvare i følgende:

1) Om nye Opmaaling.

- a. En Bøndegaards tilhørende Agerland i Hø-
vedslodden paa omtrent 50 Tdr. Land à 14,000
□ Allen eller derover, hvoriblandt er ubety-
delig Engjorder eller anden indvendig Situa-
tion, vil efter min Formening koste 10 p Sølv
pr. Td. for Opmaaling og Kartering; naar
Agerlandet indeholder færre end 50 Tdr. Land,
da 12 p pr. Td., samt fri Befordring for
Opmaaleren, og fornøden Assistance ved Ar-
beidet, af Gaardens Besidder.
- b. Agerlandet i en Bøndegaards Hovedlod, stor
50 Tdr. Land, eller derover, hvis indvendige
Situation overstiger $\frac{1}{3}$ af Agerlandet, dens
Opmaaling af Agerlandet og Kartering, for-
menes bør koste 14 p pr. Td. Land; og be-
staaer hele Agerlandet af færre end 50 Tdr.,
da at betales med 16 p Sølv pr. Td. Land,
samt fri Befordring og Assistance ved Ma-
alingen, af Gaardbesidderen.
- c. Den foranførte Betaling for nye Opmaaling
forstaaes saaledes: At Opmaaleren kun faaer

Betaling for det opmaalende Ugerland, eller hvad der er bestemt til at inddeles og bruges som Ugerland, endstjondt han ogsaa opmaaler de mellem Ugerlandet værende, Enge, Græsning, Mose, Iyngbegroede Jorder, Søer eller Gaardsplads og Have, eller anden indvending Situation. Jorder i en Hovedlod, som ikke ere Ugerland eller bestemte til at bruges som saadant, behøve ikke Opmaalning, naar alt Ugerlandet kun kan maales, for særskilt at betegnes paa Kortet og betegnes paa sit rette Sted. Ved nye Opmaalinger maa gjøres fornødne Bemærkninger for Inddelingerne, være sig at betegne paa Kortet, Ugerlandets Retninger og Grændser, optage Enghullerne mellem Ugerlandet med videre.

- d. Betalingen for Inddelingen af en Bondegaaards Ugerland i dens Hovedlod, i 9 eller 10 Markker, som efter foranførte Lit. c., er fra ny opmaalt og gjort tydelig; dens Beregning, Inddeling og Afpæling paa Marken, med Hensyn paa Reiserne, skjøntes at burde betales med 14 $\frac{1}{2}$ Sølv pr. Td. Land, naar Ugerlandet beløber sig til 50 Tdr. Land eller derover, men har Ugerlandet ikke saamange Tdr. Land, da 16 $\frac{1}{2}$ Sølv pr. Td., og efterdi kun faa Gaarde have 50 Tønder Land i Hovedlodden, saa ansættes Betalingen overhoved

til 16 § pr. Tønde, samt fri Befordring og Assistance ved Affætningen, af Gaardbesidderen.

Men skulde en Hovedlods Ugerland, som kunde være af meget forskellige Jordarter, inddeles omtrent i et dobbelt Antal Marker, da bør en Td. Land betales med 20 § Solv. Efter Forestaaende vilde ny Opmaaling af Ugerlandet betales med . 16 § Solv pr. Td. Beregn., Inddel. og Afpæl. 16 § — —

Er 32 § i det Hele pr. Td. Land, foruden fri Befordring og Assistance af Gaardbesidderen.

2) Om Inddeling ved Korter fra Rentekammeret.

- a. Kunde Copier af Matriculerings-Korter fra det Kongelige Rentekammer faaes for den sædvanlige Betaling 8 § rede Solv pr. Tønde Land, vilde disse være at foretrække for andre Korter; men i disse ere Enge, Græsning, Gaardpladse og Haver m. m. indbefattede til Betaling pr. Tønde Land; regner man disse Jorder, som ikke ere Ugerland, til $\frac{1}{4}$ af det Hele, hvori Fælledsjorder og Udmarkslodder ere indbefattede, saa vilde det blotte Ugerland i Hovedlodden pr. Td. koste 10 § rede Solv pr. Td. Land. Og de behøvende Oplysninger, for at kunne med Bestemthed ansøge Korterne, og den dermed forbundne Porto og Correspondence, vilde udgjøre 2 § Solv pr. Td. Uger-

land; altsaa for disse Korter 12 p Solv pr. Td. Ugerland.

- b. Forinden Beregning og Inddeling efter anførte Korter fra Rentekammeret bør foretages, maatte en foreløbig Undersøgelse paa Jorderne finde Sted, for at bemærke Agrenes Retninger og Grændser, og eftersee om heie den indvendige Situation er antegnet paa Korterne, og om ingen Eng: eller Græsningsjorder i Hovedlodderne ere opbrudte, som paa Kortene ere betegnede med Eng eller Græsning; en saadan Undersøgelse med Reiser anslaaes til 4 p pr. Td. Land; altsaa Korter fra Rentekammeret koste pr. Td. Land 12 p Solv.
Foreløbig Undersøg. paa Marken	4	-	—
Beregn., Inddel. og Afspæling	16	-	—

Er 32 p Solv

pr. Td. Ugerland, samt fri Befordring og Assistance af Gaardbesidderen.

- c. Kunne Kortene erholdes i Rentekammeret imod blot Betaling af Copipengene, 2 p pr. Td. Land, vilde disse 2 p , naar den Betaling kom til at hvile blot paa Hovedloddens Ugerland, ansees for 3 p Solv pr. Td. Ugerland, altsaa vilde i dette Fald spares 7 p Solv pr. Td. Land, følgelig vilde den hele Betaling blive 25 p Solv pr. Td. Land i Hovedloddet, samt fri Befordring og Assistance ved Arbeidet paa Stedet af Gaardbesidderen.

3) Om UdskifningsKortet, at bruge ved Inddelingen.

De UdskifningsKortet, som Gaardbesidderne mueligt kunne have over deres Gaardes Jorder, som enten ere forfattede, eller skaffede fra Rentekammeret, siden Aaret 1819, og ikke ere slidte formeget, kan bruges paa samme Maade som Rentekammerets Copikortet. Gaardenes Ugerlands Inddeling i Hovedlodderne, efter saadanne Kortet, vilde koste pr. Tønde Ugerland: For Copiering fra Hovedkortet af Ugerlandet 2 $\frac{1}{2}$ Solv.
Foreløbig Undersøgelse paa Marken 4 - —
Beregn., Inddel. og Afspøling 16 - —
pr. Td. Ugerland i Hovedloden 22 $\frac{1}{2}$; desuden af Gaardbesidderen fri Befordring ic.

4) Om Inddelingen ved UdskifningsKortet.

UdskifningsKortet, som ansees brugbare, kan copieres for de vedkommende Gaardes Ugerland i Hovedlodderne, prøves og berigtiges, og derved finde Kortets Indkræmpning fra den almindelige Maalestok. Ugerlandet, som Kortet i fornævnte Lod betegner, vil da koste at copiere 2 $\frac{1}{2}$ Solv.
Kortets Prøve og Berigtigelse . 6 - —
Beregn., Inddel. og Afspøling 16 - —

Er 24 $\frac{1}{2}$ Solv

pr. Td. Ugerland i Hovedloden, samt fri Befordring ic. af Besidderen.

Foranførte Gaardes Ugerland, nemlig

det, som gives i deres Hovedlodder, er kun til Opmaaling, Prove, Inddeling og Understøttelse antagen, fordi de Udmarksjorder, som muelig kan høre til Gaardene, være sig Sandlodder, opbrudte Lyngjorder, Græsningsjorder, Skovjorder, og andre ringe Jorder, som tildeels ere langt fraliggende, fortjene langt mindre Opmærksomhed og Tilskyndelse til bedre Drift, end Ugerlandet i Hovedlodderne, som almindelig er Gaardenes Bygninger nær beliggende, og af mere indvortes Værdi.

Fra det Kongelige Rentekammer tør man ikke gjøre synderlig Regning paa at erholde Rorter; men maa især have Hensyn paa nye Opmaalinger, som i første Afdeling Lit. a. og b. ere anførte, samt de i 3die og 4de Afdeling berørte Rorter, hvøraf formodes $\frac{1}{4}$ af det Hele kan tilveiebringes som brugbare, altsaa $\frac{3}{4}$ af det hele Ugerland i Hovedlodderne at opmaales fra nyt; efter denne Formodning ville af Udstykningskorter siden 1819 kunne erholdes $\frac{1}{8}$ til 22 § pr Td.

Udstykningskorter, som ere brugbare $\frac{1}{8}$ 24 -

og af nye Opmaalinger $\frac{6}{8}$. . . 192 -

8) 238 §

giver 29 $\frac{1}{2}$ eller med

et rundt Tal 30 § Sølv, hvilke 30 § Sølv er Midtallet af hvad Gaardenes Ugerland i Hovedlodderne ville koste pr. Td. Land a 14,000 □ Men for Rorter og Inddeling i 9 a 10 Marker til hver Gaard, samt Afpæling; desuden at Landmaaleren

eller Landinspectoren gives fri Befordring til og fra de maalande eller inddelende Gaarde, samt fri Udfirstance, saa ofte og saa megen, som er fornøden, af Gaardbesidderen.

En Bondegård af Middelstørrelse, paa 4 Edr. Hartkorn, formodes at have et Agerlands-Areal i Hovedlodden af imellem 30 til 40 Edr. Land.

Vel synes Betalingen høi pr. Ed. Land for det anførte Landmaalerarbejde, men de enkelte, tildeels smaae Gaarde, hvortil tabs en Deel Tid til Reiserne, og Betaling erlægges kun af Agerlandet alene, ihvorvel en Deel indvendig Situation dermed kan være i Forbindelse, saa vil de anførte Taxter ikke være for høie.

Karhuus, den 3die Februar 1834.

Krbødigt

K. Tørslev
Landinspectør.

S. T.

Hr. Kjøbmand J. Kée i Karhuus.

Et Par Ord i Anledning af forestaaende Forflag.

Oste ere Calculationer over Beføstningerne ved et eller andet Foretagende af den Art, at de ikke holde Stik i Virkeligheden; men dette gjælder neppe om dem, som ere opstillede i nærværende Forflag. Deri antages en Tønde Lands Mergling at koste 14 Rbdlr.; men den kan vist udføres med en rede Udgift af høist 10 à 11 Rbdlr. (naar hver Tønde Land g. M. paaføres 2000 til 2500 Cubikfod Mergel, hvilket i Almindelighed er en passende Qvantitet); i det mindste har dette været Tilfælde paa Herregaarde, i Egne, hvor Arbejdslønnen endda var temmelig høi; og for Bonden, som personligen, med sine Folk, deeltager i Arbeidet, maa Udgiften som oftest blive mindre. — Jordernes Opmaalning og Inddeling vilde vel ikke koste stort mindre, end hvad dertil er anslaaet, dersom Landinspecteurer eller Landmaalere skulde bruges; men er dette ubetinget nødvendigt? Man kunde vel være tilbøielig til at besvare dette Spørgsmaal benægtende, naar betænkes, at den strængeste mathematiske Nøiagtighed ikke her er nødvendig, ja tildeels ikke engang at opnaae. En Forskjel af 1, 2 til 3 Skjepper Land er ikke at agte, da Sædemændenes Haandelag, Eguens Skif og Brug o. s. v., kan medføre endnu større Forskjel i Udsæden, — og til en saadan Grad af Nøiagtig-

hed kan Bonden selv ret godt inddele sine Jorder. Desuden maa bemærkes, at naar en Bonde tilgavns vil stræbe fremad, saa maa, næst Indhegning, Herredømmet over Vandet paa hans Lod være noget af det første, han bør søge at opnaae. Men der ved fremkomme mange saa tørre Pletter af nuværende Eng, Mose, Krat, o. s. v., at de billigen bør dyrkes og altsaa medtages under Pløjjorden; men lettelig kan, ved Bedømmelsen af en raa Lod, det, Inddeleren troer at kunne medtage, differere 1, 2 til 3 Skjepr. Land; lettelig forsømmes saadanne Pletters Opdyrkning af ganske antagelige Grunde; og Følgen bliver endnu større Uliighed i Markernes Glædeindhold, end efter Bondens egen Inddeling, som kun tager Hensyn paa den gamle Pløjjord og betragter Resten som Tilgift. Det kunde — indbender man — en Landmaaler ogsaa gjøre; vist nok; men Markernes lige Størrelse var da tabt ligesaa vel under hans Hænder som under Bondens; og hvorfor da indlade sig paa Udgifter til Landmaalere?

Forslaget gaaer iøvrigt ud fra den rigtige Sætning: at selv den Uformuende kan — om end langsomt — naae til det samme Maal som den mere Velhavende. At fremvirke noget Godt, hellere ved at understøtte den i Sandhed Fremadstræbende, end ved at belønne hvad der muligen iværksættes alene for en Præmies Skyld, bør ogsaa billiges. Men det er tvivlsomt, om nogen Bonde vilde ansee

den Understøttelse, der her er tiltænkt ham, for flækkelig. At den desuden skulde deles i saa smaae Portioner, vilde muligt endog forringe dens Gehalt naar den kom i hans Hænder, og forarsage, at den, tvertimod Hensigten, betragtedes i hans Dine som en Præmiestjerv, der rakktes ham.

Om Merglingens store Gavnlighed tvivler vist Ingen; men naar der er Tale om, ved offentlig Foranstaltning — Regjeringens directe Indgriben i saadan Henseende er isvrigt, i Forbigaaende sagt, en mislig Sag — at virke til Agerbrugets Fremme paa vore Bønderjorder, da synes det, at den Kraftløshed og Mangel paa Mulddele, som i Almindelighed udmærke disse Jorder, gjøre det tilraadeligt at arbejde paa deres Productivitets Forøgelse ved andre Midler, end netop ved Mergelen, der i sin chemiske Virkning egentligen er at betragte som et blot Pirringsmiddel, og hvis mechaniske Virkning som en nogenlunde varig Grundforbedring er betinget af flere Omstændigheder, saasom af den Quantitet Mergel, der paaføres Jorden, af Blandingsforholdene baade i hin og denne, af Driftsmaaden, o. s. v. Hvilke disse andre Midler ere, lære os de dygtigste Landmænds Exempel; til de vigtigste kunne henføres: velbehandlet Brak, skaaende Sædskifte, rigelig Foderavl; ved Hjælp af denne, en velunderholdt Besætning, og ved den sidste atter en stedse tiltagende Gjødningsmasse. Landhusholdnings-Selskabet har derfor vist ikke feilet

i — saaledes som Herr Kammerraad Dalgas mener (S. 359) — at Det har gjort Staldfodring og Bæstelbrug, hvor begge Dele ere localpassende, til Betingelse for de Understøttelser, Det uddeler til Algerbrugets Opkomst; (Brakning gjør det ikke — som han anfører — til en Biting, men foreskriver den meget mere som ufravigeligt Vilkaar for Hjælpen; og Mergling anseer Selskabet som høist ønskelig, men gjør den sjeldent til Hovedsag).

Hvor tilstrækkelig Driftscapital fattes, og man desuagtet ønsker at arbejde paa sit Volsbrugets Fremme, der er det vistnok tilraadeligt, at man bærer sig Veien ved et mere intensivt Algerbrug. Ligesom altsaa Forslaget vil, at Bonden skulde mergle og brakke i det Smaa, saaledes var der vel ogsaa god Grund til at opmuntre og understøtte ham til, aarligen at optage fra Grønmark et mindre Areal af sin Lod, end nu skeer, men gjødste det rigeligere, behandle det omhyggeligere og udlægge det i kraftfuldere Tilstand, end hidtil. Derved vilde og Maaslet naaes omfider, selv uden Mergling, Skøndt denne vistnok ingenlunde burde forsummes, hvor Omstændighederne dertil indbyde.

En anden Ting bliver forresten af største Vigtighed, for at en Plan som denne skal i Udførelsen naae sit Niemed, nemlig at finde kyndige og samvittighedsfulde Mænd, der ikke blot usfortødent og nøie vilde paasee, at de understøttede Bønder opfylde de indgangne Forpligtelser, men tillige vilde

gaae dem tilhaande med Raad og Daad; thi naar det gjælder om en gennemgribende Reform i Agerbruget, er der manges Bønde, der trænger næsten ligesaa meget til flog Veiledning som til Penge. Om der i hver af Landets Egne findes Mænd, der besidde tilstrækkelige Indsigter til at raade og lede Bønderne til at betræde den rette Bane, ville vi lade henstaae uafgjort. Derhos kommer det meget an paa den Interesse for Sagen, der gjør det til en kjær Pligt for Fædrelandsvennen, at røgte med Lyst og Iver et til Nationens Vel sigtende Hverv, uden andet Bederlag end Bevidstheden om at have dertil medvirket. Forsaavidt den i saa Henseende nødvendige Almeensands ikke paa alle Steder skulde være vakt, — da skue vi et glædeligt Middel dertil i den Stats-Institution, som, ifølge Forordn. af 15de May 1834 om raadgivende Provindsial-Stænder, snart træder i Live.

Ethvert Forslag, der sigter til Almeentars og er — saaledes som Hr. Kjøbmand Née's — fremkaldt af varm Patriotisme, har Krav paa at mødes med Agtelse og Velvillie. Gjenstandens Vigtighed opfordrer Sagkyndige til at stænke det Opmærksomhed og underkaste det nærmere Drøftelse.

Kort Fremstilling af den Maade, hvorpaa Peberroden i Almindelighed bør dyrkes. *)

(Af R. Hansen, Eier af Seierholm ved Svendborg.)

Dette Product groer bedst paa sumpig og feed Mosejord; om der endog er noget tørvblandet Jord derimellem, skader det ikke, da det endog formilder Peberroden i Smagen; er Jorden derimod blandet med rødt Leer i Bunden, eller det saakaldte Rusk-leer, eller andre Jordarter, som ere af en hård Natur, da bliver Peberroden som oftest ildesmagende. I denne Mosejord vil det vel først være nødvendigt, at grave saamange Vandgrøfter, at alt Vandet kan godt ledes af Jorden; det tjener ogsaa til Nytte i den Henseende, at Jordsmonet da bliver forhøjet ved den af Grøfterne opgravede Jord. Forstegang maa Jorden graves saa tidligt, enten i August eller først i September Maaned, at Grønsværen kan gaae i Forraadnelse, saa at den anden Gang kan graves før Vinterens Komme. Endog i de paafølgende Aar maa den helst bearbejdes om Efteraaret med en Gravning efterat Peberroden er optaget, da Jorden derved bliver mere beqvem til, at man saa tidligt som mueligt kan begynde med

*) Forfatteren har i adskillige Aar med Held dyrket Peberrod, hvoraf han aarligen sælger en stor Mængde, meest til Urtekrammerne i Hovedstaden.

Bedenes Opkastning i Foraaret. Jorden, hvori der plantes Peberrod, behøver ikke at gjødes første Aar den dyrkes; men i de efterfølgende Aar maa den nødvendig gjødes, da Peberroden tærer en Deel Kraft af Jorden. Den lykkes heller ikke godt, naar den uafbrudt dyrkes paa samme Stykke Jord i flere Aar, men bør hvert 2det eller hvert 3die Aar afveksle med andre Afgrøder, f. Ex. med Vikkehavre til Staldfodring, hvori saaes Klover og Raigræsfrøe til Høe, og Jorden maa derefter ligge 2 Aar ud, førend den atter dyrkes. Er Jorden kold og fugtig, da gjødes den helst med Faare- eller Hestegjødning og med Kalkmergel, da dette opvarmer Jorden mere og er bedre end Koegjødning eller Leermergel. Vil man anvende Fyldning paa saadan sumpig og tørveblandet Jord, til dens Forhøining eller Grundforbedring, da er det et gammelt Sagn, som Erfaringen har stadfæstet, at man gjør bedst i at bedække den med et godt Lag Sand; ved dets Synkning befæstes den fugtige og løse Jord og gjøres saaledes skikket til at give rigere Afgrøde.

Bedenes Opkastning maa skee saa tidligt som muligt om Foraaret, som før er meldt. Disse Bede maae altid vende mod Sonden og Norden, for at Solen kan virke lige meget paa begge Siderne; de maae være vel $\frac{1}{2}$ Alen i Høiden og 1 Al. i Bredden, og Gangen, som opses, maa være $\frac{1}{2}$ Alen i Bredden, saaledes at der kan gaaes paatvers ved Peberrodens Plantning.

Planterødderne maae gnides dygtigt med et uldent Stykke, saa reent, at der ikke maa findes de mindste Trefler paa dem; for hver Trefl vilde der ellers udvaxe en Rod, som formindskede det reelle Udbytte af Hovedroden; lig et Frugttræ vilde den give formange Vandskud, hvorved Stammen lider saa meget, at den giver ikke den største og bedste Frugt fra sig.

Efter Plantens Afgnidning maa den strax i de paafølgende Dage sættes i Jorden, førend den bliver for tør. Man tager en Deel Planter i den venstre Arm, og lægger dem med den høire Haand ovenpaa det forhoiede Bed, 1 Alen mellem hver Plante, med Toppen, som er den tykkeste afbrækkerde Ende, ud imod Gangen, og saaledes i Forbundt ved den modsatte Side, at der er kun $\frac{1}{2}$ Alen mellem Spidserne eller Rodenderne af Planterne.

Plantepinden maa i det Mindste være 3 Quarteer i Længden, glat, og spids ud efter den yderste Ende; den trykkes skraa ned i Bedet, omtrent fra den øverste Kant, og ned efter den underste Kant ved modsat Side; med samme tager man fat med den venstre Haand paa Planten; er denne længere end $\frac{1}{2}$ Alen, som er det passende Maal, lader man Pinden sidde i Jorden, og brækker det af med den høire Haand som Planten er for lang, ligesom alle de yderste eller spidse Ender maa tages af Planten, da den saaledes bedre kan give Planterødderne fra sig, og Stykket derved bliver mere eens tykt.

I det samme man trækker Pinden ud af Bedet med den høire Haand, stikker man strax Planten ned i samme Hul med den venstre Haand, saaledes at Toppen netop kan blive tildækket med lidt Jord, og Hullet trykkes fra oven af ganske fast om Planten. Paa denne Maade gaaer Plantningen temmelig hurtigt for sig.

Jorden maa luges i det mindste 2 Gange, som skeer først i Juni og Juli Maaneder, indtil Toppen eller Bladene af Peberroden kan quæle Ufrudtet; den sidste Gang man luger, maa Peberroden nødvendig luges, Toppen nemlig saa høit opløstes, at man med en Finger kan undersøge Planten, om der skulde være nogle Trævlerodder udfødte, hvilke da maa afrykkes. Ved Peberrodens Lettelse maa der vel passes paa, at den yderste Ende af Planten ikke rykkes løs, hvorfra den, som først er meldt, skal give de egentlige Planterodder; skulde dette skee af Uforsigtighed, da give Bladene det strax tilkjende, idet de falde ned, henvisne og groe slet ikke mere.

Opgravningen gaaer saaledes for sig: Der begyndes fra den ene Ende af Bedet; en Karl stikker Spaden paa skraa vel ned under Roden, medens en anden Karl trækker Peberroden ved Topenden vaersomt op af Jorden, da de yderste Ender af Planterodderne formedelst deres særdeles Stjorhed ellers staae fare for at afbrækkes, hvilket vilde blive til stor Skade, da man derved mistede en Mængde Planter, som kunde behøves ved Peberrods-

Dyrkningens Udvidelse. Peberroden optages i Almindelighed i September, October eller November Maaned, ligesom den findes tjenlig; jo længere den sidder i Jorden ud paa Efteraaret, jo tykkere bliver Roden. Skal Jorden, hvori Peberroden ligger, ikke afbenyttes til næste Foraar med samme Slags, kan Peberroden godt sidde Vinteren over uden mindste Skade; men bliver den siddende næste Sommer over i Jorden, da bliver den træagtig; ligeledes naar man planter en gammel Rod i Foraaret, som var opgravet om Efteraaret og lagt i Rulle Vinteren over, saa bliver samme Stykke ogsaa træagtigt, og er ikke nær saagodt, som den unge friske Plante, hvorfor slikt burde aldrig anvendes.

Naar Peberroden er optaget, vrides Bladene fra Roden hobvis, som de kunne fjøres hjem og afbenyttes til Gjødning, enten ved at stroe dem under Creaturene, eller endog paa en Steenbroe, hvor der er Færstel af Creature; naar man undtager de fine Trevler, som gaae op midt i Bladene, gaae disse snart i Forraadnelse, og kunne blandes med Hestegjødningen, helst i den, som føres ud paa samme Jord igjen, af den Årsag, at Peberrodsaffaldet, blandet med anden Gjødning, ellers let kunde føres ud paa Algerjorden og gjøre denne Skade.

Planterne brækkes paa een og samme Tid fra Peberroden, som Bladene; disse Planter maae vel ordnes om Efteraaret, saaledes at de afbrækkede Enden, eller Toppen nærmest det store Stykke, lægges

sammen, og i den Orden nedlægges de i en Hule, som maa være en halv Allen i Dybden. De lægges paalangs i Hulen og tæt paa hverandre, saaledes at Topenderne ligge frit. Derefter kaster man den opgravede Jord paa dem, omtrent en halv Al. tykt. Skulde Frosten om Vinteren naae Planterne, da ville disse alligevel, naar de optøes ved Foraarets Komme, befindes aldeles uskadede.

Peberroden kan ogsaa groe paa Jord af anden Bonitet, end den omtalte, f. Ex. paa Leerjord og paa hoi, sort Muldjord, som just ikke behøver at opkastes i hoi Bede, men Planten maa alligevel dyrkes i Bede, og lægges som først er meldt, undtagen med mindre Skraahed i den flade Jord, da den ellers vilde stikke for dybt i den underste og daarlige Jord. Imidlertid, hvorledes Jordboniteten end er, synes det dog rigtigst at opkaste hoi Bede, da den gode Jord derved bliver samlet paa eet Sted, og vil da kunne give mere Kraft fra sig til Peberrodens Væxt.

Erfaringer om den pomologiske Tryllering, anbragt paa Frugt- og Skovtræer.*)

(Af Overførster Sauer i Sulau.)

Jeg har i den Deel af min Frugthave, som vender mod Syden, 50 Stk. sure Kirsebærtræer, der have et sundt og friskt Udseende og hvert Aar blomstre stærkt, men hvoraf kun enkelte bære siden, de fleste derimod slet ingen Frugt. Som et Forsøg anvendte jeg den af Pastor Hempel foreslaaede Tryllering; men ogsaa denne var uden Virkning og forarsagede Gummiflod. Jeg havde derfor i Sinde, at lade alle Træerne hugge om, men gjorde dog først det følgende Forsøg, som jeg nu i nogle Aar har anvendt med det bedste Held.

Nogle Sommer under Kronen paa Hovedstammen gjorde jeg med en skarp Kniv et Indsnit i Barken, lige til det faste Træ, rundt omkring Stammen; i en Løms Afstand fra dette Indsnit anbragte jeg et andet, aldeles som det første; Barken mellem begge Indsnittene tog jeg ud lige til det faste Træ, og bedækkede strax Saaret med den friske Træsælve, som jeg iforveien sørgede for at have paa rede Haand; den bestaaer af $\frac{2}{3}$ Leer, $\frac{1}{6}$ frisk Romøg og $\frac{1}{6}$ Træsælle (istedenfor Alske er det bedre at tage ulæsket Kalk, der har opløst sig ved Luften)

*) Af Pohl's „Archiv der teutschen Landwirthschaft,“ 39de Bind.

Paavirkning), og maa være godt sammenkættet. Ved at gyde Vand paa, bevirker man, at det bliver til en Salve, som man kan smøre med. Med denne Salve blev Skaaret udfyldt og gjort lige med den ydre Bark. Denne Træsælve antager en lind Haardhed og opblødes ikke af Regnen.

Denne Operation foretog jeg paa 10 Stk. Kirsebærtræer, strax efter St. Hansdag. Skaaret voksede meget godt til under Træsælven, og uden den ringeste Gummiflod. For Vinteren var Skaaret, som nu var liig den udbvendige Bark, aldeles vokset sammen. Næste Foraar blomstrede Træerne, som sædvanlig, meget stærkt igjen, men bare Frugt og det i stor Overflodighed; medens de andre, paa hvilke Operationen ikke var anvendt, ligesom tilforn, gave yderst faa eller ingen Kirsebær. At jeg derfor behandlede de andre paa samme Maade, er en Selsfølge, og Udfaldet var lige saa heldigt.

Dette bragte mig paa den Idee, at gjøre Forsøg med Skovplanter, hvortil jeg snart fandt Leilighed.

Jeg lod paa et Areal af 10 Morgen Land nogle tredsindstyveaarige Birker hugge om, men lod naturligvis de til en ung Skovs Opelsning nødvendige Frøtræer staae; jeg ventede imidlertid forgæves paa, at de skulde bære Frø. Stykket tilgroede med Ukrudt, som stedse mere og mere tog Overhaand, og jeg saae mig saaledes nødt til, at

hakke Jorden op, for at gjøre den beqvem til at modtage Frøet og befordre dets Spiring. Men nu blev Spørgsmaalet, om da ogsaa Frøtræerne vilde bære Frø? I modsat Tilfælde vare Omkostningerne anvendte til Unytte, og man havde i et senere Foraar paa ny maattet ophakke Jorden.

Jeg lod (for, hvis et Forsøg skulde slaae feil, dog at beholde det halve Antal af Stammerne tilbage som Frøtræer), Halvdelen af Frøstammerne, i en Mand's Høide fra Jorden, ved Hjælp af en stærk Kniv, hvorpaa der, formedelst Barkens Haardhed, blev slaaet med en Hammer, omgive med en Ring af $1\frac{1}{4}$ Tommes Brede, paa den ovenfor beskrevne Maade, og indsmurte den strax med den omtalte Træsølve, saa tykt, at Ringen blev lige med den ydre Bark.

Efter denne Operation, som jeg foretog i Foraaet efter Lovets Frembrud, groede Skaarene saa fuldkomment til, at de før Vinterens Begyndelse vare aldeles lægte og lige med den ydre Skal. I det derpaa følgende Foraar blomstrede Birketræerne fortræffeligt. Jeg lod strax Jorden ophakke, for at gjøre den modtagelig for Frøet, og ved August Maanedes Ende var allerede alt Frøet modent, faldt af og befrugtede hele Jordstykket, saa at jeg, da de opkomne Planter stode meget tæt paa hverandre, kunde anvende flere hundrede Skofke til Udplantning andensteds.

Fremdeles afdrov jeg i det næste Aar et Stykke

Jord paa 7 Morgen, hvorpaa stode 25aarige Birketræer, som vare bestemte til at groe op paa Stødene. Da det var plantede Birke, der, som Erfaringen har viist, ikke groe godt fra Stødet, lod jeg Frøtræer blive staaende, for i det Tilfælde, Stødene ikke vilde skyde godt, at dyrke Jordstykket ved naturlig Besaaening. Der paafulgte et tørt Foraar, og kun de smaae Stød groede; jeg lod strax Ringe anbringe paa $\frac{2}{3}$ af de Frøtræer, som vare blevne staaende (for ikke at lade Jorden paa ny forvilde med Græs og Ukrud, og for at undgaae den kostbare Ophakning), og kun de Træer, som vare forsynede med Ringe, bare overflødigt Frø, og ikke blot erstattede de rigeligt, ved det nedfaldne Frø, de Stammer, som ei havde skudt, men jeg fik ogsaa en Mængde Planter til anden Brug.

Endvidere besaaede jeg 3 Morgen Land med Hvidelle-Frø (*Alnus incana*), som jeg maatte betale dyrt; endstjøndt jeg lod Jorden godt tilberede, og intet forsømte, mislykkedes dog Høsten som Følge af en meget tør Sommer, og jeg beholdt kun nogle og halvtredsindstyve Planter tilbage. Jeg lod dem opnaae en Tykkelse af 2 Tommer i Gjennemsnit, og omgav dem derpaa med Ringe, men lod, da de dog vare noget svage, Ringene kun blive en halv Tomme brede. Skaaret voxede ligeledes godt til før Vinterens Komme, og i det følgende Aar bare de alle rigeligt Frø.

Efter disse mine hidtil saa vel lykkede Forsøg
3 Vinds 3 Hefte. (28)

anseer jeg det rigtigt at gjøre saavel Godseiere som Pomologer og Forstmand opmærksomme paa mine Erfaringer, i Tilfælde af, at de endnu ei skulde have gjort noget Forsøg af denne Natur; da det unægtelig maa være meget vigtigt at vide, hvor fordeelagtigt det er, at anvende den pomologiske Tryllering med Sikkerhed og god Virkning saavel ved Greenfrugter, uden her at maatte befrygte Gummis eller Harpiksflod, som ved Skovtræerne.

Nogle Ord om Hørvavl og Lærreder i Hangermanland.*)

(Af N. E. Hofman.)

(Med et Kobber.)

Den Virkefreds, som fra medio April 1831 blev mig anvist, og den Ansættelse, jeg for en Tid har modtaget i svensk Tjeneste, gaaer især ud paa at opbjaelpe Faareavlen i Riget. Til saadant Diemed har jeg maattet bereise de fleste Provindser i Sverrig; ikke blot den store Landevei og Bærtshusene har jeg lært at kjende; men besøgt Godseieren saar

*) Denne Afhandling, freven i Stockholm, Decbr. 1831, er først nylig tilhandedkommen Udgiveren.

velsom Bonden inde i Provindserne i deres Hjem, og beskæftigede med Dagens Syssler.

Foruden faare mange interessante Jagttagelser har Huusfliden paa Landet været en Gjenstand for min særdeles Opmærksomhed. Naar denne sættes i et rigtigt Forhold til Deconomiens vigtigste Forretninger, saa at ingen af disse forsvømmes, og hverken Bonden glemmer Hestene for Bøven, eller Rønnen Køerne for Koffen, — naar Huusfliden ikke tager en vrang Tendens, men indskrænker sig til Forædling af Landmandens egne raae Producter, saa er den visseilig nyttig, og mange Gange vigtigere for et Lands indre Velstand end de større og egentlige Fabrikker. Den er gavnlig for ethvert Land, men i Særdeleshed vigtig for et saadant som Sverige, hvor den 6 à 8 Maaneder lange Vinter løvner saa mange ledige Timer fra Deconomiens øvrige Syssler, og de tidlig mørke Aftener ei tillade anden Beskæftigelse end den, en og anden Green af Huusindustrie kan medføre. Bestandig Sysselsættelse er det bedste Middel til at bevare et Folks Moralitet, og denne bliver altsaa en af den landlige Industries vigtige Folger; men en anden Virkning er oeconomisk, og er den virkelige reelle Indtægt, som hiin medfører. — En Deconom, som vil calculere rigtigt, maa gjøre sig Rede for, hvor meget hans og hans Families Underhold koster Aaret om. Lad dette for Exempel være 365 Rbdlr., saa koster hver Dag ham 1 Rbdlr., hver Time (Arbejdsdagen i

Gjennemsnit regnet til 12 Timer) 8 Sk.; altsaa medfører hver Time, som gaaer unyttet bort, et reelt Tab af 8 Sk.

Nu kunde Noget indvende: de Timer, Bonden anvender paa Huusflidens Producter, betales aldrig med 8 Sk.; thi for at udholde Concurrence med Fabrikkerne, som formedelst Maskiner levere en stor Mængde af samme Slags Varer for godt Kjøb, og fordi Bonden sjælden kan give sine Vare samme fordeelagtige Udseende som Fabrikarbeidet har, saa nødsages han til at sælge sine Producter for ubetydeligt Mere end den Priis, han skulde kunne have faaet for det raa Material. Differencen bliver saare ringe og betaler langt fra Tidens calculerede Værdi. Saadan er omtrent den almindelige Indvending, Fabrikssystemet gjør mod Huusindustriens Fremme paa Landet; ja man gaaer saa vidt, at paastaae, Bonden ei bør forfærdige de Klæder han selv behøver, men bør sælge Uld og Hør, og for Pengene kjøbe de Vare, han har nodig, til den billige Fabrikpriis. Men saa rigtig Indvendingen kan synes ved første Blik, falder den dog bort, naar Sagen betragtes fra en anden Side. "Noget er bedre end Intet," siger et gammelt Ord: sprog, og det turde her finde Anvendelse.

Enhver, som kjender lidt til Landhuusholdningen, maa tilstaae, at der just ved denne Haandtering forekomme mange ledige Timer; — ledige — det vil sige, som ei kunne anvendes til det Nødvendige.

vendige eller Nyttige i Deconomien, ja som man snart sagt skulde være forlegen med at anvende til reel Fornøielse. Naar nu saadanne Timer, som f. Ex. i de lange Vinterastener, ei kunne nyttes i Deconomien, hvormed skulde de saa tilbringes? — i Orkesløshed? — det blev et for stort baade moralskt og oeconomiskt Tab. — Er det da ikke fortræffeligt naar Landmanden finder Behag i Vinæringsveie, som optage den ellers spildte Tid, og naar han paa den Maade kan gjøre sig de Timer nyttige, som, skjøndt de ei udbringes til deres fulde Værdi, dog giver Noget istedetfor Intet. En sand Lykke, at Bonden ei regner det saa nøie med sit Arbeide, men er tilfreds, om han faaer det betalt med Lidet; og fremdeles en Lykke for Landmanden, at hans Hovedindustrie, som er Algerdyrkning og Qvægavl, betaler sig bedre, saa at de Timer, derpaa anvendes, kunne nogenledes bære hvad den Tid, som medgaaer til andet Industrie: Arbeide, betales desværre alt for meget under sin Værdi.

Saaledes troer jeg i denne korte Fremstilling at have sagt det vigtigste, som behøver at siges for Huusindustrien og dens store Nytte paa Landet. Jeg tilføier endnu blot, at Vinæringsveie maae blive af desto større Vigtighed for Landmanden, jo nordligere den Egn er, hvor han har sin Virkefreds, da større Otium bliver en naturlig Følge af strængere Vinter og længere Aftener.

Den svenske Bonde staaer tilbage for den dan-

ste i Agerdyrking, og sjælden tør han maale sig med ham hvad Nørgablen angaar; men unægtelig har Høusindustrien hos den første gjort langt større Fremstridt end hos den sidste. — Agerdyrkingens middelmaadige Tilstand er meget en Folge af et haardt Klima, Nørgablen af mange Omstændigheder og beklagelsesværdige Conjunctioner; men Høusindustrien blomstrer paa Landet, deels for medelst den Virksomhedsaand, som besjæler den svenske Nation, deels en Folge af Regjeringens Opmuntringer, og endeligen en naturlig Folge af Landets nordlige Beliggenhed. Da jeg er overbevist om, at en større Høusindustrie i mange Provindser af mit Fødeland (Danmark) skulde være Bonden til væsentlig Nytte, saa har jeg meget ønsket at kunne meddele en Skildring af sammes Tilstand i Sverrig, og fremstille et folgebærdigt Exempel fra vort Naborige. Et slikt Arbeide er mig imidlertid under nærværende Omstændigheder for vidtloftigt, og Materialerne dertil endnu ikke samlede tilstrækkeligt. Men en Industriegreen, som nylig og meer end andre har fængslet min Opmærksomhed, er Hørrøns Beredning og Fabrikation til fine Lærreder i den nordlandste Provinds Nangermanland; thi begge have der naaet en sjælden Grad af Fuldkommenhed.

Da Hørrøen er et af Landmandens vigtigste raee Materialer, og dens bedst muelige Beredning betinger Qualiteten af det Product, som deraf kan fabri-

feres, ville nogle Meddelelser desangaaende fra Vangermanland maaſkee ei ſavne Interesſe.

Det var i Slutningen af September indseerende Aar (1831), at jeg første Gang reiste gennem hiin Provinds, maaſkee den smukkeſte i Sverrig, formedelſt ſin baade ſtore og afvejlende Natur. Tiden tillod dengang ei mere end netop en Gjennemreife nordpaa; alligevel hørte jeg en heel Deel om den Hør og det Præmie-Lærred, ſom over hele Sverrig ſaa meget berømmes. Hørren var netop bleven rød og hang i ſmaa Knipper paa alle Gjerdeſtaver og andet Træværk, man dertil havde opreift, for at tørre. I Begyndelſen af October kom jeg ſamme Dei tilbage. Alle havde Hænderne fulde med Hør. Det var juſt en heldig Tid, og mine øvrige Forretninger tillode nogle Dages Ophold i denne intereſſante Provinds. Dem benyttede jeg ſamvittighedsfuldt til at høre og ſee Alt hvad der kunde angaae Hør og Lærred; og tør jeg have den Ære her at meddele nogle ſaa Reſultater.

Siden meer end eet Aarhundred er Hør dyrket med Held i de nordlige Provindſer af Sverrig, Helsingland og Vangermanland. Paa det første Sted har den ſtedſe udmærket ſig ved ſin Længde og Styrke; paa det ſidſte ved Styrke baade i Stængel, Baſt og Lave. Aarsagen, hvorfor Hørren deroppe lykkes ſaa godt, maa ſøges: 1mo. i Jordens naturlige Beſtaffenhed, ſom almindeligviis er en Blanding af Sandjord med lidt Leer, viſnok riig paa Humus,

som nedskyldes fra de nærliggende Bjerge; — Bon-
dernes smaae opdyrkede Marker findes bestandig en-
ten paa den nederste Straaning ved Foden af Bjer-
gene, eller i Dalene mellem indesluttende Fjelde,
som mestendeels ere bevoxede med Tyr og Græs-
Skov.

2do. Behandlingen af Jorden, som ligger 6, 8
og flere Aar til Høslæt og Græsgang for Kvæget,
hvorved den beriges med en Mængde baade ani-
malst og vegetabilst Humus. En saadan Mark el-
ler saakaldt "Lægde" er som oftest høitliggende, eller
i hvert Tilfælde givet en saadan Retning og ved
Grøfter saaledes beskyttet mod Fugtighed, at den
aldrig lider af staaende Vand eller Syre.

3tio. Lysets Intensitet og Solens Straaler,
som i en saa nordlig Egn virke hele 22 Timer om
Døgnet i Sommerens Tid, give Planterne en ellers
usædvanlig kort Vegetationsperiode; disse drives saa
hurtig i Veiret, at Vedet eller Straaet ei faaar
Tid til Udvikling, men bliver altid skjort. Exem-
pel herpaa har man i alt Korn, som i de nordlige
Lande saare let lægger sig.

I Midten af forrige Aarhundrede var Ørnslyst
Landskøveding i Hernosand; han saae, at Hørrer-
deroppe lykkedes saa godt, og opmuntrede derfor
baade den og Lærredsindustrien med al sin Kraft,
for at gjøre dem almindelige. Det er især siden
hans Tid, og ham, man egentlig skal have at takke
for, at Vangermanlands Lærred har naaet sin nær-

værende Fuldkommenhed. Productet af Nordlandsk Hunsindustrie sættes nu ved Siden af, ja overtræffer mange af de fine udenlandske Fabrikværreder. Til den hurtige Fremgang have rigtignok ogsaa de betydelige Premier bidraget meget, som Regjeringen udsatte og endnu aarlig udbetaler for sine Værreder; skjøndt Industrien for nærværende Tid ei længer har et saadant Tilskud nødvendig. Bønderne, som gjennem flere Generationer ere blevne fortroelige med og ligesom have arvet den rette Behandling af Hørren, have som Børn hjulpet at berede og lært at spinde den, og skulde ei vide at hjælpe sig uden Hør, som er deres største Indtægtskilde.

Med Hensyn til Premierbestemmelser bekendtgjør først en Forordning af 17de Jan. 1740, at alle de Værreder, man vil erholde Premier for, bør have fulde 6 Qvarteers Brede. For at bestemme Betønningerne, fastsættes visse Størrelsesklasser til Rettesnoer:

1ste Klasse indbefatter de Værreder, der væves med en — som det hedder — 1600 Hamborger Vævstee, eller hvori Rønnen paa 6 Qvarteers Brede holder 2720 til 2920 Traade; derfor betales i Premier 6 Dre Kobbermynt for Alenen. — 2den Klasse Væred maa være vævet i en Stee med 1700 Rør, eller det maa have 2920 til 3120 Endere i Rønnen, og er Premien derfor 6 (?) Dre Kobber pr. Allen. — 3die Klasse, hvor Steen bør have 1800 Rør og derover og saamange Traade i Rønnen

ningen som Skeen tillader — i det mindste 3120 — faaer i Premie 9 Dre Kobber.

Premierne omfatte ligeledes Lærreder af større Brede end 6 Qvarter, blegede og ublegede, og indskrænke sig ikke til noget vist Mental. 10 Daler Solbmynt betaler Den i Bode, som blander Blaargarn i Premiælærredet. For Enden af et Stykke Premiælærred maa være indvævet en fingersbred Kant af farvet Garn; endvidere bør Enderne af Rønnegarnet, for at tælles desto lettere, bindes sammen i Knuder, 100 til hver Knude. Naar dette er vedtaget, kan Lærredet besigtiges og klassificeres. Enderne afklippes i Midten af den farvede Rand og indleveres til nærmeste Stads Halleret, for siden at indsendes for Controllens Skyld til Mannsfaktur: Contoiret, hvorhos tillige maa opgives Lærredets Længde og Navnene paa de Personer, som have vævet det. Endelig mærkes Lærredet med Stadens Segl som Premiælærred.

Aar 1756 nævnes Glors Lærred: Fabrik i Helsingland allerede som berømt, og ligeledes nogle enkelte Huusholdningers i Vangermanlands og Nåttracogn. Disse Lærreder — hedder det i en Rigsdags Betænkning af samme Aar — produceres i tilstrækkelig Mængde for Landet, saa der kun behøver at indforskrives meget lidt fint Lærred nderfra; "fremdeles kunne de i Qualitet sættes ved Siden af de Hollandske og leveres af Producenterne for saa godt Kjøb, at intet Lurendreieri kan finde Sted."

Endnu 1777 var der Ekraa: Ewang paa Hør: avlen til Fordeel for visse Hørboder; en Forordning af 27de Februar s. A. tillader endelig $\frac{1}{4}$ Skpd. Hør at maatte sælges i Stockholm, men ikke mindre Qvantiteter.

En senere Forordning af 2den Februar 1762 stadfæster, med Hensyn til Premier for fine Lærre: der, den ældre; men gjør nogle Tillæg; s. Ex. Premien sættes til Sølvs istedetfor Røbber. Det nævnes, at Præsterne visseligen ei vilde unddrage sig det behagelige Arbejde at undersøge Lærrederne, hver i sit Eogn, men paalægges Kronbetjentene som Pligt at foretage Besigtigelserne, om Præsten skulde have nødvendigt Forsald, o. s. v. Endelig gives trykte Attester, hvoraf en forsegledes paa Lærredet, udvisende Længde, Brede, Klasse, samt Producentens Navn; en ligelydende fik Eieren at forevise ved Skattebetaling, hvorved Premiens Beløb kom i Afdrag. Klasserne udvides efter lignende Princip som foromtalte 1ste og 2den Klasse, og der bestemmes høiere Belønning for bredere Lærred.

Til Datum regnes Premierlærredernes Klasser efter Norene i Bæverskeer; 1600 Nor paa $\frac{1}{4}$ Alens Brede er 1ste eller nederste Klasse, 1700 2den, 1800 3die, 1900 4de Klasse og saa fremdeles. *) Premierne for disse ere: hver Alen af 1ste Klasse

*) Premierlærred af alle disse Klasser kaldes af Bønderne paa Stedet med det Fælledsnavn "Primalårfd."

9 Rundstycker, af 2den 12 Rundst., af 3die 15 Rundst.; og saa fremdeles 3 Rundstycker meer pr. Allen for hver høiere Klasse, Lærredet staaer i. — Reduceret til Danst bliver det for 22 Allen af 1ste Klasse 27 Sk., af 2den 36 Sk., af 3die 45 Sk. o. s. v.*)

Den høieste Klasse, som mig bitterligt nogen Bønde har naaet er 9de; 8de og 7de ere sjældne, men 6te træffes oftere og kan ansees for det fineste, ligesom 4de og 3die for det sædvanligste af de Premiælærreder, som nu gaae i Handelen.

De fine Lærreders Forarbeidning indskrænker sig endnu til den nordlige Deel af Uangermanland, og man regner egentlig kun 7 eller 8 Cogne, hvis Bønder producere dem; men der kappes de i Drets egentligste Forstand om at producere de fleste og bedste Lærreder. Nåtra er det Cogn, som hidtil staaer øverst, derefter Sjelebad, Arnås, Sidsensis, Gransunda og nogle flere. I disse beløber sig Mængden af Premiælærred, som aarligen forfærdi-

*) De trykte Sedler, som nu forsegles paa Premiælærrederne, lyde saaledes:

No. N. N.

N. N. i N. N. By og Socken har upwist N. N. alnar Lårst N. N. qwarkeer brebt af N. N. Glåsen, hvilket wid Besigtningen befunnits af behørig godhet, intygas af N. N. Socknestufwa den 18.

N. N.
Kyrkot.

N. N.
Lånsman.

ges til over 100,000, ja, som Hr. Provst Norden i Nåttra forfikkrede mig, indtil 140,000 Alen; desuden ligesaa meget af grovere Qvalitet. Man regner, at de samme Cogne modtage derfor i Premie 3000 Rdlr. Vco. eller 2250 Rbdlr. aarlig. Større Delen af disse Lærreder kjøbes op i Provindsen og gaaer til Stockholm, hvor de fineste med meest Fordeel sælges stykkevis i private Huse, og Resten kommer i Kræminernes Boutiker. Jaar har en Kjøbmand i Hernösand pr. Speculation opkjøbt og sendt til America 50,000 Alen smukt Premiælærred. Resultatet vides endnu ikke, men der er ingen Tvivl om at det skulde blive forønsket, dersom Bonden forstod, eller meget mere Kjøbmanden vilde lægge sig efter at give Lærredet nogen Appretur, udvortes Anseelse og ordentlig Indpakning, saa de ogsaa i denne Henseende nærmede sig de hollandske Lærreder, thi selve Boniteten er erkjendt for at være fortræffelig. Bonden lægger ei videre Haand paa Lærredet, saa snart det er nogenledes bleget; og Kjøbmanden, for at profitere lidt paa Længden, ruller det under en stærk Tyngde, — det er Alt.

Det er især den uafbrudte Øvelse, Bonden i Wangermanland fra Barns Been faaer til at behandle, spinde og væbe Hør, som gjør det muligt, at en Industriegreen paa Landet kan naae en saa høj Grad af Fuldkommenhed. Man troer knapt sine egne Dine, naar man seer Manden i Huset komme fra sin Plov, vasker Hænderne og sætter sig hen til

Rokken, for at spinde den fineste og jævneſte Traad til Premiælærred. Imidlertid har man i Wangermanland drevet Induſtrien for vidt, den er der ei længere at anſee for Huusflids-, men ſom Fabrikarbeide. Baade Mand og Kone ſkynde ſig fra Marken for at komme til Rokken, og om ikke juſt det allernødvendigſte i Deconomien forſømmes, maa det Nyttige viſſeligens dog ofte ſtaaе tilbage, og jeg er overbeviiſt om, at mange Timer, Manden ſidder og ſpinder, ſkulde han have kunnet med mere Fordeel anvende i Marken. Hørren er bleven Hovedſagen, men Indtægten beroer paa Kjøbmandens Luner. Agerdyrkningen kan juſt ikke ſiges at ſtaaе tilbage i Wangermanland, for ſaa vidt ſom Alt høvd Bonden deri foretager ſig (der findes i hele Provindsen kun een Herregaard eller Sætterei) gjøres med meget Overlæg og Orden; men det opdyrkede Areal er ſaa lidet, og den fedeſte og bedſte Jord tages naturligtviis altid til Hørren. Deraf kommer det at naar ugunſtige eller Miſsvæxt:År indtræffe, ſom 1830 og 31, betales Byg i Wangermanland næſten lige ſaa dyrt ſom i Veſterbotten og Fæmtland o: med 8 à 10 Rbdlr. pr. Tonde. Dog kunne diſſe Mangler maaskee overſees og opveies af de ſtore Fordele, ſom følge af Lærredſtilvirkningen, men ſærligere er Savnet af tilbørlig Nvægavl. Denne Næringsgreen giver og maa abſolut give Bonden i en ſaa nordlig Provinds hans vigtigſte og ſikreſte Gode, og det er blot gjennem Nvægavl Bonden

kan fremtvinge en riig og lønnende Afgrøde af Korn og Høe paa sit indskrænkede Markareal. I Vangermanland maatte Bonden maaskee gjerne give $\frac{1}{3}$ af sit Lærred til, at Qvægavlen hos ham stod lige saa høit som i Vesterbotten.

Efter at have saaledes givet en kort Oversigt over Premiélærredets Opkomst, Natur og nuværende Tilstand, gaaer jeg over til Hørren selv.

Der er som sagt meget, som taler for, ja næsten gjør det beviisligt, at Hørrens Frindhed er afhængig af Jordsmønnets Beskaffenhed. All den Hør, som kan avles i det nordlige Vangermanland, anvendes der næsten udelukkende til de fineste Lærreder, og de samme Bønder indforstribte derimod Hør fra Helsingland til grovere Fabrikater især til eget Brug. Ogsaa har jeg hørt Folk, som fra dette Hørrens gyldne Land var flyttet til andre Provindser, saavel Jemtland og Vesterbotten som mod Sydén, at de med selv samme Behandling dog aldrig vare istand til at faae saa fin Hør som af den, der voxede ved deres Hjem. Men ligesom der kun er een Stemme om Jordsmønnets Indflydelse, saa tilstaae og Alle, at den aldeles egne Maade, hvorpaa man i Vangermanland behandler og bereder Hørren, har en betydelig Indflydelse paa Productet. Ogsaa ere i de senere Aar Folk fra Nætra Sogn forstrevne baade til Rusland og de sydlige Provindser af Sverrig, for der at give Underviisning i Hørrens rette Behandling.

Det Vigtigste af hvad jeg paa saa kort Tid
saa og hørte i Mangermanland med Hensyn til
Hørrer, var Følgende.

A. Jordens Behandling for Hørrer.

Naar en Mark har været en 2—3 Aar under
Pløven og baaret Korn, lægges den ned til Græs
i fuld Kraft, og bliver liggende saaledes en 6 à 8
Aar, før man anseer den igjen tjenlig for Hørrer. De
Rotationer, hvori Hørrer kommer, ere i Almindelig-
hed (* betyder Gjødning):

- a) Hørrer, Byg*, Byg*, Græs.
- b) Hørrer, Værter*, Byg*, Græs.
- c) Hørrer, Brak*, Rug, Kartofler, Byg*, Græs.
- d) Hørrer, Brak*, Rug, Byg*, Græs.
- e) Hørrer, Byg*, Græs.

Altsaa et Slags Kobbelsbrug, hvor der aldrig tages
meer end 2 Halmfrugter efter 1 Gjødning, hvor
Ageren lægges ned til Græs i fuld Kraft, og Hørrer
tages paa 1ste Fure. Aldrig kommer den efter
animalisk Gjødning, men desto større er det Quan-
tum vegetabilsk Næringsstof, Hørrer finder i den
Jord, som i 6 Aar har ligget i Kraft, overtrukket
med et tæt Græsteppe. Det skulde være interes-
sant og vel lønne Umagen, gjennem anstillede For-
søg at faae det Spørgsmaal besvaret, "om man
kan gjøre Jorden meer tjenlig for Hørrer ved at be-
rige den med vegetabilsk Gjødning, naar man ned-
pløiede Grønfoder, Vikker, Boghvede eller deslige?"

Maasfee vilde den Gjæring, som foregaaer med disse i Jorden selv endnu næste Aar have gavnlig Indflydelse paa Herren.

Den Jord, som bestemmes til at bære Hør, pløies op om Høsten forud, eller rettere i August og September Maaned — altid med Plov, i det mindste 4" dybt, og smalle Furer, som vendes med megen Omforg. Paa samme Tid oprenses de nødvendigste Grøfter, og Græs-Torven sættes i Hobe ved Siden af samme, for efterhaanden at fjøres i Huus, og om Vinteren at anvendes til at lægge under Kreaturene, hvor de optage Urinen og komme derpaa i Møddingen, for at brændes sammen. Paa flere Steder — især hvor der findes Salpeter-lader, og hvor man desaaersag ikke vil undvære Urinen — bruges hakkede Granqviste til Strøelse under Køerne. Disse ligge en heel Sommer over for tilbørlig at raadne. Derpaa fjøres Gjødningen ud enten om Sommeren paa Brakmarken, eller henimod Aaaren paa Sneen til Byg og Værter.

Dette, som egentlig ikke directe angaaer Herren, være her sagt for at vise hvor lidt Jorden beriges med animalst Gjødning i Sammenligning med den vegetabilste.

B. Den raae Hør.

Naar en Mark har gennemgaaet sin Rotation, og Græstorven om Høsten er vendt med Ploven,
3 Bind 3 Hefte. (29)

bliver den liggende i raae Furer Vinteren over, til Sneen i May eller Begyndelsen af Juni er smeltet bort. En Vaarpløining gives sjælden, for ikke at formindste Vinterfugtigheden i Jorden; men hele Arbeidet bestaaer i at udsaae Hørfroet og harve det ned. Skulde Jorden være for ujævn, gives den undertiden en Overgang med Harven før Saaeningsen. Sædetiden for Hørrøen er den samme som for Bygget 3: saa snart stræng Nattesfrost ei meer er at befrygte.

Paa det Spørgsmaal, hvor tykt man saaede? gav Bonden mig til Svar: "1 Kande paa 10 à 12 Skridt" eller circa 300 □ Alen; og en af Præsterne regnede $1\frac{2}{3}$ Tde. Frøe pr. geometrisk Lønde Land. (Alt svensk Maal).

Man bruger i Vangermanland stedsvis Rigaisk Hørfroet; eget Frøe har Bonden der knapt forsøgt af den naturlige Årsag, at han aldrig lader det komme til Modenhed. Dog vare der Nogle, som paastode, at om de vilde opoffre Hørrøen og lade Frøet modnes, skulde dette sidste blive af særdeles god Qvalitet. Godt Rigaisk Frøe betales i Hernø: sand med 1 Rdlr. 4 Sk. svensk Rigsgl. eller circa 3 Mk. 4 Sk. Dansk for Kanden; Udsæden bliver altsaa temmelig kostbar. I Helsingland derimod, hvor man mere seer paa Qvantitet end paa den fineste Qvalitet af Hø, skulle Bønderne mestendeels bruge selvaavlet Frøe til Udsæd, saafremt det bliver

godt modent og ikke fryser bort formedelsk en tidlig Nattefulde.

Horren bliver altid bedst efter nogenledes fugtig Veir; iaar var Sommeren for varm og tør. I det nordlige Uangermanland er den fine Hør stedse tynd i Stængelen, og naaer kun en Høide af 3—4½ Qvarter; da jeg derimod i Helsingland saae Horren meget grovere i Stængel og 5 à 7 Qvarter lang. Den rustes tidlig eller senere, alt eftersom man agter at forarbeide den fiint; den første bliver uden Sammenligning den bedste, men giver ogsaa mindst.

"Til Premie-Lærred af de høiere Klasser," sagde man, "bør Horren rustes saa snart den sidste Blomst er falden til Jorden." — Nu i Sommer rustede man Horren tildeels endnu i Juli Maaned.

Horren knæbles som sædvanlig, og Knopperne lægges hen at halvmodne. En og anden Gang bruges de som Foder for Kvæget, men som oftest tørstes Frøet ud og sælges ganske billigt til Olie.

C. Hørens Forarbeidning.

Imo. Horren rødes uden Undtagelse i Vand. Dertil vælges bestandig stillestaaende Vand, et større Kjør, eller en liden Sø. Ofte lægges Horren umiddelbart paa Bunden eller Mudderet, som i August Maaned ligesom Vandet er gjennemvarmet af Solens brændende Straaler. Men der ere ogsaa

Mange, som indrette sig et Træværk for Rødningen, og paastaae, at høste væsentlig Nytte af samme. Paa den første Maade rammes Pæle ned i Grunden, to og to (see Fig. 1); imellem dem nedføres Hørrer, bundet i temmelig store, men ei just faste Bundter. Stænger lægges paa tværs ovenpaa, bindes fast til de verticale Pæle og holde saaledes Hørrer under Vandet. — Alt lægges Græsterv eller Dynd paa Hørrer, som vi bruge i Danmark, men dens den ligger i Vandet, horte jeg aldrig omtale. Ivertimod, for at undgaae al Berøring med Mudder, benyttes det omtalte Træværk (see Fig. 2), som bestaaer af en heel Bund, hvori ere fastgjorte verticale Stolper. Det synker naar Hørrer lægges i og pakkes sammen; desuden bindes ligesom ellers Stænger paa tværs og lægges endnu Stene ovenpaa, at ikke det mindste af Hørrer skal komme til at staae ovenfor Vandet. Naar Rødningen er forbi, og Hørrer taget op, trækkes Træværket paa Land og staaer der til næste Aar.

Ved Hørrers Rødning er man overmaade forsigtig og opmærksom, paa at tage netop det Dieblif i Agt, naar Forraadnelse eller Oplosnings-Processen er tilstrækkelig gaaet for sig. Man roder hellere for lidt end for meget, og skulde den senere Bearbejdning lære, at Hørrer ei har faaet nok i Vandet, kan den samme lægges ud om Høsten paa frosne Mark. Naar den dækkes af Vinterens Sne og Alt lykkes, saa Sneen ei gaaer op for Vaaren

kommer, skal Hørrer findes ei allene fuldtødet, men ualmindelig hvid, blod og let at forarbeide fremdeles. Dette er imidlertid Nisico underkastet, og man bruger derfor ikke gjerne denne Methode uden i Nodsfald. Man kunde ikke give mig noget bestemt Svar paa hvortænge Hørrer behøver at ligge i Vand for at tødes, da Tiden deroppe meer end noget andet Sted berøer paa Veiret, og paa hvor vidt Vandet og Bunden er meer eller mindre opvarmet i det Kjør, hvor Hørrer ligger ned: sænkter.

2do. Naar Hørrer altsaa findes at have ligget længe nok i Vand eller at være færdig tødet, tages den op. Man passer ikke alene paa Dagen, men som der paastodes, Timen, naar Hørrer er tilpas tødet; at Hørrer optages af Vandet i det rette Moment, derpaa berøer det, om den fremdeles skal blive let at forarbeide og blive god. Man lader den nu ligge et Par Timer eller høist en Nat over, at Vandet kan løbe af, og derpaa sættes alle Hænder i Arbeide med at stille Hørrer ad, og binde den i smaae Bunder, ei større end at de fuldtømt kunne holdes i Haanden. Et saadant Bundt kaldes en Hærva. De hænges strax op at tørres enten enkelte, eller bundne sammen to og to i Knipper. De hænges bestandig med Nodenden i Veiret enten paa tværs over Gjerderne, som udgjøre alt Hegn deroppe, eller paa særskilte dertil indrettede Træstilladser, som sædvanlig sættes ved Bredden af

den Søe, hvor Hørren laae i Røde (Fig. 3). For at "Harverne" (efter Ordets forestaaende Betydning) skulle hænge desto sikkrere, ere Baandene ei anbragte paa Midten af Bundtet, men saa langt mod Rodenden, at Toppen, som hænger nedad, faaer $\frac{3}{4}$ af Hørrens Længde.

Saaledes bliver nu Hørren hængende over de forannævnte Tverstokke, til den er fuldkommen gjennemtor. Skulde det hænde, at Veiret er for ugunstigt, for fugtigt, og man, uagtet Knipperne ere smaae og frit ophængte, ei kan faae Hørren tør i Huus, har man indrettet Tørrehuse (Bakstugar), som kunne efter Behag opvarmes med Raskelovne. Dersom der kun fattes lidet i at Hørren er tør, og Qvantumet ei er for stort, sætter Bonden den, lidtad Gangen, ind i sin Stue i Nærheden af Kaminen, hvor den tørres tilstræffelig; men fattes der meer, eller Qvantiteten er for stor, tager han som sagt Tilflugt til Tørrehuset. Her er det nu af største Vigtighed at Temperaturen ei bliver for høi, ei stærkere — hedder det — end sædvanlig god Stuevarme. Selve Splinten i Hørren maa stedse blive sei, og maa aldrig være saa tør, at Stængelen knækkes tværs over naar den bøies; i saa Fald bliver Taven strid og Afgangen stor. Jeg forklarer mig dette saaledes, at dersom den store, tørre og stive Skjæve skal bane sig Vej igjennem Basten, bryder den de fine Traade itu, og derved opstaar

da flere Blaar under Hørrens senere Forarbeidning.

Hændte det engang, at Temperaturen blev for høj, saa jeg Folkene ibrig beskjæftigede med at sætte Hørren ud igjen af Tørrehuset, en 3 à 4 "Harver" sammen paa Marken, for at svalses og for at tiltrække Fugtighed inden den tages under Arbeide.

3tio. Naar Hørren nu paa den ene eller anden Maade er bleven tilstrækkelig tør — derpaa har man egne Kjendetegn, som ei let lade sig beskrive — sættes den, om muligt, strax i Arbeide, og dette begynder med Bankning (linet bankas). Det er vel at mærke, at under de første Operationer tages stedsse kun 1 "Harve" ad Gangen i Arbeide. I Hørren tør, sagde man mig — og det synes saa rigtigt, begrundet i Sagens Natur — ei brydes før den er bleven banket; ellers blive Skjæverne for store, finde ei Nabning mellem Laverne, men bryde disse itu, under en voldsom Gjennemgang.

Naar derimod Hørren bankes, knuses Splinten; den deles med Hensyn til Tykkelsen, ligesom Brodningen siden bryder Splinten paa Længden. Men foruden denne Splintens dobbelte Brydning, opnaaer man, ved at banke Hørren, endvidere en anden Fordeel, og det er den, at selve Basten eller Laverne skille sig ad, saa den sønderbrudte Splint eller Skjæve finder Veien aaben til Gjennemgang uden at skade Laven.

Til denne omtalte Operation bruges en simpel rund Trækølle eller Cylinder med afrundede Kanter og et Skaf (Fig. 4). Til Underlag bruges enten en haard Træblok eller undertiden en flad Steen.

Hvor der er rindende Vand i Nærheden og saadan Leilighed, at man kan sætte et Vandhjul i Bevægelse — ingen Sjældenhed i hine bjergagtige Lande —, indrettes gjerne smaae Hæmmere til at drives ved Vandkraft; — fuldkommen samme Idee, som Jernhammerne ere indrettede efter. Jeg saa flere saadanne i Helsingland brugte til at banke Hørrer.

Atto. Den næste Operation, som er Brødnings eller Brydning (linet bråkas) foretages umiddelbart efter at Hørrer er banket, og er derved saare lettet.

Brøderne eller Bragerne ere meget grobe, ganske af samme Indretning som de simpleste hos Bonden i Danmark. Fig. 5, den nederste Deel AB. har et Mellemtræ, hvis Afstand fra Siderne er omtrent $1\frac{1}{4}$ "; og i den øverste Deel CB. antog jeg Sidernes Abning at være 2". Alle Brøderne vare saa simple, at man maatte undres over at Arbeidet med dem kunde foretages saa hurtigt og tillige saa godt. Selve Hørrerens Brydning skeer inde i Vinkelen af Vægtstængerne AB. og CB., ved d. — 4 hvist 5 Gange brydes Hørrer over dens hele Længde, hvorefter "Hørrer" lægges ud paa det Stykke ab., som sædvanlig er beslaget med Jern:

blik. CB. trykkes, dog ei altfor stærkt, ned, og Hårven trækkes gjentagne Gange med Barsomhed ud under Klamningen. Herved falder en Mængde af de formedelsst den dobbelte Brydning allerede løs; gjorde Skjæver ud. Nogle af de korteste Stængler falde ned mellem Skjæverne; disse samles op bag efter og behandles for sig.

Man har villet indføre kunstige Brydningsmaskiner i Vangermanland, men Bønderne forkaste dem alle; "Maskiner til Brydning give for stort Affald," paaftaae de.

5to. Den Operation, som Hørren maa undergaae, for at stille Skjæven fra Basten, ansees i Almindelighed for det værste Arbeide ved Hørrens Beredning; ogsaa i Vangermanland er den heelt besværlig, imen foretages der paa en fra det Sædvanlige heel forskjellig Maade. De bruge aldrig at tærste eller slaae Hørren, saaledes som det skeer naar denne skjættes, derimod fortsætte de den Operation, som foretages til Slutningen, da man brød Hørren; de trække den bestandig eller for at bruge deres egen Benævnelse — drå linet.

Instrumentet selv, Fig. 6, som bruges istedetfor Skjætteblokken, er i alle Dimensioner kun halvsaa stor, og næsten indrettet som en efter Længden halveret Brøde, kun med den Forskjel, at istedetfor at de store Brøder havde paa Skillerummet et lidet Stykke Jernblik, udgjør her et stumpt Jern af hele den nederste Deel af Vægtstangen AB.

Dette Instrument (Dråblocken) er saa lavt, at man kan sidde ved Arbeidet; man holder det fast med Foden og sætter det til Støtte mod Knæet, for at faae mere Kraft til at trække Hørren. Instrumentet bestaaer ligeledes af tvende Vægtstænger, hvoraf den øverste AB. blot er et fladt Stykke Træ, belagt med Jern, eller med et heelt indsat Stykke Jern; CB. bestaaer af to Træer med en Nabning imellem, hvori AB. gaaer ned; de. er et Jern, som gøres fast paa den yderste Side af det ene Sides stykke. Med den høire Haand tages en "Harve" Hør, holdes fast eengang snoet omkring Haanden; den lægges paa de. tværs over CB.; derpaa trykkes AB. ned med den venstre Haand, og under Presningen trækkes Hørren ud mellem begge Vægtstængerne. Denne stærke Friction er det, som gjør Jernene ab. og de. nødvendige, da det blotte Træ vilde slides for meget; desuden bør de. ikke være just rundt, men have en nogenledes skarp Kant, for desso bedre at skabe Skjæverne fra Basten. Jeg faae mange smaae Variationer paa Indretningen af "Dråblockene" i Uangermanland, men Hovedsagen blev stedse den samme, og gif ud paa at stille Splinten fra Taverne ved Gnidning eller Rivning isædets for ved Slag. Man vedbliver med Operationen indtil Taverne blive nogenledes rene og der kun sidder en enkelt Skjæve tilbage; færdigtrukket Hør er fuldkommen saa reen som i Almindelighed den 2 Gange skjættede i Danmark. Som oftest foretages Arbeid

det paa eengang, men undertiden hænder det, at den bredede Hør ei havde været tilstrækkelig tør, og i saa Fald bliver det nødvendigt at trække Hørren to Gange.

Paa denne Maade, hvor Hørren trækkes ikke; derfor at slaas, saae jeg aldrig Affald af Vlaar, blot en enkelt løsreven Lave kunde ligge imellem Skjæverne; derimod indeholde Skjætteblaarene, ved Hørrens almindelige Behandling, en stor Mængde gode Hørtaber og betydeligt Affald. Endvidere ligger Hørren, naar den har været trukket, i god Rede før den kommer paa Heglen, og bliver ikke urede som naar den skjættes. Endelig vinder man ved at trække Hørren endnu den Fordeel, at Laverne formodentlig den stærke Friction erholde en vis Glathed og Glans, formodentlig fordi den yderste ujævne Bast og de Forhøininger, Blade og Stilke efterlade sig, paa denne Maade borttages.

Den Hør, som sælges baade fra Vangermanland og Helsingland, kommer i Handelen netop saadan, som den er naar den er færdigtrukken. Sædvanlig Priis paa 1 Lpd. (20 Pd.) sliq Hør paa Stedet har været 7 til 8, men iaar 11 til 13 Rdlr. Rigsqd. At erholde heglet endstige færdigberedt Hør tilkjøbs, var mig i det mindste i Vangermanland umueligt. Kun til Foræring eller ved særdeles Leilighed overlader Bonden Noget en Prøve af sin færdig beredte Hør.

Gto. Naar Hørren er trukket — for at bruge

dette Ord efter ovenstaaende Forflaring — kommer den paa Heglen. Nu først tages et Par "Harver" sammen og hegles paa den sædvanlige Maade. Man lader stedse Horren gaae over 2 Hegler, en grovere og en finere, og til den bedste Hor anvendes endnu en tredje. Under dette Arbeide afgaaer rigtignok en Deel Blaar, dog kan jeg ikke sige forholdsviis meer end jeg troer at have seet gaae af, naar Horren har været skjættet forud. De første Hegleblaar blive temmelig grove, men de, som falde paa den 3die Hegle, desto finere.

7mo. Selv efter at Taven er skilt ad saa fint, og Horren saa smuk som den virkelig kan være, efter at have gaaet over 3 Hegler, anseer Mangers manlændingen den dog endnu langt fra færdig for Fabrikation af Premiælærred. Der faaet endnu et vigtigt Arbeide tilbage, og det er Børstning. Her til bruges en rund Børste, bestaaende af Svineborster, som forenes gjennem Harpir, og trykkes, medens dette er blodt, saaledes ud fra hinanden, at Børsten for Enden faaer Form af et Kugle Segment. Den heglede "Harve" tages i venstre Haand lidt ovenfor Mieten, vikles noget fast om Pegefingeren, hvorpaa den løst hængende Ende ved et eget Greb børstes eller rettere slaas med Børsten, som man holder i høire Haand. Harven vendes om, og den anden halve Deel børstes ligesom den første. Det forstaaer sig, at man ved denne som ved de foregaaende Operationer bør stille hver "Harve" ad,

for ogsaa at komme til at arbejde paa de Laver, som ligge i Midten. Man fortsætter at børste saa længe indtil der ikke gaaer flere Blaar af; ja man bør, under Børstningen, ikke engang kunne see Støv stille sig fra Hørens Laver, naar den er færdig; for at gjøre denne Prøve holder man "Harven" imod Lyset. Børsten stiller en stor Mængde Blaar fra Høren, men disse Blaar ere saa fine, at de have samme Værd som grovere Hør.

Ved at børstes, faae Hørens Laver en fortrinlig silkeagtig Glands, som vedligeholder sig baade i den Traad, deraf spindes, og i det vævede Lærred.

Svo. Efter at være børstet, forteres Høren med megen Opmærksomhed i flere Sortimentter efter dens Natur, Størrelse og Glands. Det er mærkeligt, at Hør, voxet ei alene ved een og samme Gaard, men paa samme Plet, dog efter lige Behandling kan være saa forskjellig. Først naar Høren er børstet færdig, falder Forskjellen i Diet, og jeg har flere Gange været Vidne til, at tvende "Harver", som heglede saae ganske eens ud, dog bleve mærkelig forskjellige, selv for mit uøvede Øie, naar de børstedes.

Sorteringen fordrer megen Øvelse, men er absolut Betingelse for Fabrikation af jævnt og godt Premiælærred; thi for at Lærredet overalt skal blive sig lig, maa ogsaa Materialet være fuldkommen ligeartet. Det kan ansees som een af Årsagerne,

hvorfor de fine Lærreder kun i nogle faa Sogne for-
færdiges til den Grad af Fuldkommenhed.

Imo. For at spindes, maa hver "Harve" endnu
kruses, d: den lægges fra Midten til den ene
Ende i fine Læg. Flere "Harver" lægges derpaa
sammen til $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ Pd., bindes nogenledes fast
med et Baand paa Midten, og med de krusede En-
der hængende nedad og de glatte udover, sættes de
til Rokkehovedet for at spindes.

Naar Hørren har undergaaet de hidtil nævnte
9 Operationer, og er bleven god, beroer det paa
Spinderens eller Spinderstjens øvede Fingre at ud-
trække en saa fin og jævn Traad som den, der for-
dres til Premielærred.

Bondens Rok i Vangermanland har ei nogen
særegen Indretning, men er ganske som sædvanlig.

Fra Lenen vindes Garnet paa en Knækhaspe,
som efter Niemaa! har 6 Allens Peripherie. 100
Omgange give som sædvanligt et Knæk, og 6 Knæk
en saakaldt "Haspel-Harvsa." En saadan Harvsa
kan være saa fin, at den veier kun $1\frac{1}{2}$ Lod, men
det almindelige er 3—5 Lod, og det groveste Garn,
som kan anvendes til noget Slags Premie-Lærred,
veier 6 Lod pr. "Harve".

Bævene forekom mig ei forskjellige fra de al-
mindelige; de ere let gjorte og udmærket pæne,
skjondt af simpelt Fyrretræ, eller en enkelt Gang
af Birk.

Foruden de ondtalte Fortrin, som Vangerman-

Lændingens Maade at berebe sin Hør paa har for den almindelige Methode, troer jeg, at jeg endvidere bør gjøre opmærksom paa, at, naar Hørren trækkes, flyve ikke Stjæverne og Blaar omkring som naar den stjættes; det er derfor et Arbeide, som ret godt kan foretages inde i en varm Stue om Vinteren endogsaa ved Lys. Ligeledes er Vorfningen et Arbeide, som kan foretages naar og hvor som helst, just stikket til at beskæftige en og anden ledig Time. Jo flere saadanne nyttige Industriegrene, man kan veilede Bonden til, og jo mere Leilighed man kan give ham at anvende hver Time til Fordeel, desto mere stikres visseligen baade hans moralske og oeconomiske Vel.

Til Slutning maa jeg blot tilføie, at den korte Fremstilling, jeg nu har forsøgt at give over Hørrens Forarbeidning i Vangermanland, visseelig kunde og burde være fuldstændigere; men nogle faa Dages Ophold i en Provinds er for kort Tid til at indhente fornøden Underretning om en saa vidtloftig og vigtig Sag som Hørren; endnu mere var Tiden for kort til, at jeg selv kunde indøve mig i Hgaandgrebene — en nødvendig Betingelse for at kunne beskrive dem ret —; og endelig har jeg maattet i nogle Dele, f. Ex. Hørrens Uvl og Rødning, forlade mig paa Andres Relationer. Imidlertid haaber jeg, at en og anden Bemærkning maa være af Interesse; og min kjæreste Løn skulde det være, om Noget heraf maatte kunne være til Nytte for mit Fødeland.

Nogle Bemærkninger angaaende Hørrens Dyrkning og Beredning.

Der er i de senere Aar skrevet Adskilligt, Hørravl
len betræffende, saavel her som i Udlandet, og om-
endkjøndt den af det Kongelige Landhuusholdnings-
Selskab i Aaret 1830 foranstaltede nye Udgave af
Rafns "Veiledning til at dyrke Hør" indeholder det
nødvendigste af hvad en Landmand behøver at vide,
for i de Egne, hvis Jordsmøn er passende dertil,
at frembringe, ei allene den til eget Brug fornødne
Hør, men ogsaa til deraf at bringe i Handelen,
saa vil det dog ei kunne skade at anføre noget om
det, som senere, fra fremmede Steder, (hvor Hørr-
avlens ligesom her i Fortiden er bleven forsaamt) er
fares om hvad der, denne Næringsgreen betræffende,
bliver anseet som tilraadeligt.

Ved Sammenligning staae vi langt tilbage for
adskillige Naboelænde hvad Hørravl og Lærredsfabri-
kation angaaer; vel have vi i Hertugdømmet Elee-
vig, Den Als, og det ved Apenrade liggende Løyt
Sogn, hvor en stor Mængde Hør avles og Lærred
forfærdiges, men i Jylland ere vi endnu dermed
meget tilbage, naagtet man dog med Sandhed kan
sige, at Hørravlens i flere Egne er i Tiltagende; der
er altsaa Haab, for Den, som ogsaa paa denne Ve-
ønsker sine Medborgeres Vel fremmet, at see denne
Forventning opfyldt.

Foruden Jordsmonnets Vægfæfthed og Behandling, kommer det fornemmelig ved den omtalte Plantes Dyrkning an paa godt Sædefrøe. I et Tidſkrift for den landøkonomiſke Forening i Overheſſen, udgivet af Secretair Pabſt, gøres opmærkſom paa, at det ægte ruſiſke Hørfrøe giver ſmukkere, længere og bedre Hør, end det Frøe, ſom paa Stedet avles, hvilket ogſaa her er anerkjendt; her bliver altsaa ſpurgt: om benævnte Frøe er af anden Art, end den hjemavlede? Hertil ſvares Nei; thi om endog Stængelen har færre Grene, og Frøet er lidt mindre, ſaa viſer dog Erfaring ved flere Aars Brug, at Frøet bliver ſtørre og Hørren i det Hele nærmer ſig til hvad ſom efter hjemavlet Frøe ſaaes.

Der maa nu atter ſpørgeſ: hvorfra det da reiſer ſig, at Hørren efter i Landet avlet Frøe bliver ringere, end efter det ruſiſke? Dette Spørgſmaal vil ei blive ſaa vanſkeligt at beſvare, naar vi betragte Fremgangsmaaden med Frøet hertilands; for at vinde riig Lave, ſaaer man tykt, og ruſter Hørren ſtrag efterat den har afblomſtret; Kneblerne afrebes og blive, grønne ſom de ere, henlagte til Torring, hvor de mangen Gang blive mugne og for endeel bedærvede før de udtærſkes og Frøet reengjøres, og af ſlige tynde bedærvede Frøeforn kan aldrig ventes nogen fordeelagtig Afgrøde.

I Cuurland og Lieſland behandles derimod Frøet med den ſtorſte Opmærkſomhed, og den Hør, 3 Bind 3 Hefte. (30)

hvoraf Sædefrøe tages, saaes tyndt og naaer en fuldkommen Modenheds-Grad, før den rustes. Fremgangsmaanden angives i det Føle saaledes:

- 1) Man vælger god kraftfuld Jord, som er gjort det og vel tilberedt.
- 2) Man saar saa tidlig som mueligt og tyndere end sædvanligt, omtrent en halv Skjeppe Frøe i en geometrisk Skjeppe Land.
- 3) Man holder Hørrer, ved Lugning, fri for Ufrud, om det behøves.
- 4) Man lader Frøet fuldkommen modnes paa Stængelen før den rustes, binder den, naar dette er skeet, i Skranke, afhugger over en Blok Frøhusene, med 3 til 4 Tommer Straa, opstaber dem paa et Bøghjul, hvis Nav er nedsat pyramidalformig paa en Pæl og tildekkes for Fugtighed med en af Straa forfærdiget Hætte; her udtørres de uden at mugne eller hedes, og naar de ere fuldkomment tørre, tørstes de, hvorefter det bedre Frøe stilles fra det ringere og opbevares til Sæd.

Lithauere og Nederlændere gaae frem paa en anden Maade: den rustede og paa Ugeren henlagte Hør opbindes i Skranke og opreises med Toppene mod hinanden; den første og sidste Haandfuld paa begge Sider sammenfæstes med nogle Hørstraae og opsættes skraa imod hinanden, dels for ei at blæse omkuld, og dels for bedre at skyde Vandet, naar der

indfalder Regnveir. Kneblerne afreber man i Almindelighed ikke, men tørster Hørren, hvad man der anseer fordeelsagtigst, Frøet renses som ovenmeldt, det bedste opbevares til Sæd, det ringere sælges til Oliemøllerne.

En Veiledning til at dyrke og behandle Hør er udgivet ved Friedrich Breunlin i det Württembergske; deri gives ligeledes Anvisning til at avle godt Sædefrø og opbevare samme, for saa sjelden mueligt at anskaffe russisk Frø. Hans Ord herom ere følgende:

At ruske Hørren grøn, og lade den eftermodnes i opsatte Skranker, skader Hørtaven og giver intet paalideligt Frø; bedre derfor at vælge et Stykke af sin Hørager, som saaes tidligt og tyndt, og bliver staaende paa Roden til Kjerneerne ere gulbrune, følgelig modne, og lade Hørtaven blive som den fan.

Naar Hørren er rusket, opsættes de sammenbundne Skranker i Hoffer og tørres saasnart mueligt, efter Veirets Beskaffenhed, hvorefter den, ganske tør hjemført, rebes, og Kneblerne udbredes paa Loftet til de ere fuldkommen tørre, og blive saaledes henliggende til Foraaret, da Frøet Vinteren over bedre conserveres i Kneblerne end reengjort.

Vil man for Vinteren rense Frøet, maa det ei henlægges paa Loftet, men henpakkes i Fousstager eller Kister, og kunde det være gavnligt for at dræbe Ukrudsplanterne at tage 1 Lod Rampsfrø, 7 Lod

Hvideløg, meget smaat stødt, eller 2 Quintin pulveriseret med lidet Brændeviin blandet Kampfer, og blande samme i 100 Pd. Hørfrøe.

Det er bekjendt, at Hørfrøe vinder ved at glemmes indtil 5 Aar, fornemmelig fordi i dette Tidsløb Ufrudsfrøet saavel som de svange Kjerne tabe deres Spirekraft; af det Tilbageblivende kan altsaa ventes frodige Stængler og god Tave. For nu af egen Nøl at forsyne sig med godt Sædefrø, foreslaaer Forfatteren følgende:

Naar en Landmand vil besaae 4 Skpr. Land med Hørfrøe, tager han to Trediedele af Arealen for derpaa at avle Hør, og besaaer samme som sædvanlig; den øvrige Trediedeel giver han kun halv Sæd af ægte russisk Frø, og avler derefter, om det lykkes godt, 10 Skpr. Hørfrøe, der vel kan sættes ved Siden af russisk Frø. Fornævnte Frø, avlet 1833, deler han i 3 Dele og hengjemmer det i Joustager, som før er sagt; han saaer nu heraf:

A. 1834 — $3\frac{1}{8}$ Skpr.	} Alt af 1833 Aars Nøl.
B. 1835 — $2\frac{3}{8}$ —	
C. 1836 — $3\frac{4}{8}$ —	

Er 10 Skpr., hvilket er deelt i ulige Dele, fordi de svange eller ringere Kjerne, som før er sagt, ved at glemmes længere tabe deres Spirekraft, og man derfor i de sidste Aar behøver større Quantitet, men som giver finere Hør.

I Aaret 1834 vælges nu atter fire Skjepper

Land og saaes deri de med A. betegnede $3\frac{1}{2}$ Skpr. Frøe paa samme Maade, nemlig:

$2\frac{2}{3}$ Skp. Land besaaes med $2\frac{4}{3}$ Skp. Frøe,

$1\frac{1}{4}$ — — — med $\frac{5}{8}$ — —

udgjør $3\frac{1}{2}$ Skjeppe, som ef-

ter hvad flere Mars Erfaring viser, vil give lige saa lang og finere Lave end ægte russisk Frøe. Det til Frøe udsaaede giver, naar det lykkes, Frøe som, forrige Aar og hengjemmes saaledes:

D. $3\frac{4}{8}$ Skp.	 til Aaret 1837	} Alt af 1834 Mars Uol.
E. $3\frac{1}{8}$ —	 til — 1838	
F. $2\frac{7}{8}$ —	 til —) 1839	
(med $\frac{5}{8}$ Skp. tilkjøbt Rigaer Frøe)		

Bed saaledes hvert 6te Aar at kjøbe Sædefrøe til en Trediedeel af den Mark, som besaaes med Hør, kan Landmanden ei alene altid forsyne sig selv med Sædefrøe, men endog vinde betydeligt mere, som kan overlades Andre. Hvad Frøe, som vindes af den grønrukkede Hør, kan affættes som Slagfrøe, og har dog altid nogen Værdie.

At vinde 10 Skpr. Frøe paa $1\frac{1}{2}$ Skpr. Land efter $\frac{5}{8}$ Skjeppe's Udsæd, vilde her til Lands vel sjældent blive Tilfældet; men om vi endog avle mindre, saa vil Fremgangsmaaden dog altid fortjene Opmærksomhed, da godt Sædefrøe er en uomtvistelig Betingelse for rig Afgrøde.

Hvad Forfatteren dernæst anfører om Jordbundens Eiendommelighed i det Würtembergste som et Bjerghand, finder ingen Anvendelse her, dog an-

priser den fugtige Jordbund fremfor den tørre, hvad Erfaring ogsaa her har viist os.

At han anpriser een Pløining i Efteraaret, og to i Foraaret for at forebygge Ukrud, har man her i Almindelighed ei fundet rigtigt, men foretrukken een Pløining i den sidste Halvdeel af April Maaned, samt gammel kraftfuld Grønjord, (som, hvor det kan overkommes, i det forudgaaende Efteraar gives en god halv Gjøde) der holder sig bedre reen end Stubbejord; Hørrøns Eugning udfordrer alt for megen Tid, i Forhold til de hjælpende Hænder en Landmand kan undvære fra andre Arbeider.

Tromling anpriseres, som noget, der hjælper til, at Grøet løber mere jævnt op, og holder Vædsken bedre.

Naar Hørrøen rustes grøn, udtærer den Jorden meget lidt, og kan endog ved Dybpløining give Vintersæd uden Gjøde; men i 9 paa hinanden følgende Aar bør kun een Gang saaes Hørrøe.

Der tillands som her, udsirækkes Saaetiden fra medio April til nogle Dage ind i Juni, dog er det antaget som afgjort, at den tidlige Sæd lykkes i Almindelighed bedst, men tillige, at den udmærker Jorden mere end hvad der saaes silde.

Der anbefales, for at faae Grøet jævnt udsaaet, at dele Quantummet i lige Dele, og saae den ene Halvdeel paa langs, den anden paa tværs, saae det om Aftenen, og lade det uharvet ligge Matten over,

harve det lettelig og derefter, som forhen sagt, lade Tromlen gaae derover.

Det kommer nu meget an paa Veirliget, hvorledes denne, som hver anden Sæd vil lyffes; voxer Hørren i kraftfulde Jorder meget stærk, saa der er Fare for at den vil gaae i Leie, da anpriseres Stængning, som udførlig findes omtalt i den nyere Udgave af Rasns "Veiledning til at dyrke Hør," 5te Cap. Pag. 34.

Hvor man seer hen paa at avle god Tave, og intet tjenligt Sædefrøe, der maa Hørren rustes naar den har afblomsiret og de underste Blade begynde at gulnes, samt naar Kneblerne begynde at vinde nogen Fasthed; rustes den for, har Taven ingen Styrke, staaer den længere bliver den haard og let, taber sin Blødhed og gode Farve, hvilket findes vidtløftigere afhandlet i nysnævnte Hørbog Pag. 40.

Med Hørrens Rustning og videre Behandling paa Ugeren ere vi noksom bekjendte, deels ved de Anviisninger, vi allerede besidde, og deels ved Erfaring, ligesom vi og have Anviisninger nok til den fordeelagtigste Maade at røde Hørren paa, og er i Almindelighed i de Egne, hvor Hør i nogen Mængde vles, Vandrøde anseet for at være den fordeelagtigste.

Hr. Breunlin anstiller imidlertid en Sammenligning imellem Vand- og Landrøde, og viser saavel den fordeelagtige som den skadelige ved begge Dele.

A. Landrødens Fordele og Mangler.

1. En tjenlig Spredeplads findes let, enten paa Stubbe: eller Grønmark.

2. Da Landrøden fordrer længere Tid, end Vandrøden, saa kan Hørrer ved hiin ei saa let tage Skade, hvad ved manglende jævnt Tilfyn lettere indtræffer ved Vandrøden.

3. Naar man ved Landrødning træffer paa den de Veirlig, fordrer den langt mindre Arbejde end den Anden.

4. Den paa Græsbund udsprede Hørtave bliver finere end den Vandrødede.

5. Garn og Lærred af dug: eller landrødet Hør skal hastigere lade sig blege, end hvad som er Vandrødet.

Derimod

1. Følger Gjæring ved Landrøden meget langsommere; alt eftersom Veirliget tilholder, kan samme kortest medtage 3, men ved megen Torke vel herimod 9 Uger.

2. Ved indfaldende vaadt Veirlig trænger Hørrer oftere til at vendes, paa det den nedad liggende Side ei skal raadne.

3. Da man oftere henfalder til at foretage sliig Vending for sjelden end for tidt, skeer det undertiden at Hørrer raadner og bedærves.

4. Den, som sædvanlig, i 4 til 5 Uger paa Græs udsprede Hør lider ofte meget ved Storm:

sinde, der gjør den urede, hvisaarsag den af og til maae ordnes.

5. Dugrødet Hør er mindre stærk og holdbar end den Vandrødede og derfor ikke tjenlig til meget fint Spind, hvorfor den ei heller kan bruges hverken til Batist eller Kniplingstraad.

6. Falder dugrødet Hør mere hen i Skjæver og Blaar ved Brydning og Skjætning saavel som ved Heglingen.

B. Vandrødens Fordele og Mangler.

1. Vandrøde kan, tilligemed den paafølgende Esterrødning paa Græs, naar Alt følger sig, tilendes bringes i 10 Dage, senest i 4 Uger.

2. Desaaarsag er den, ved behørig Paapassenhed, ei udsat for saa megen Indflydelse af Veirliget.

3. Ved lige ustabigt Veirlig, forarsager Vandrøden mindre Arbeide, og

4. Mindre Tab paa Material end Dugrøde.

5. Er vandrødet Hør mere holdbar og kan udarbeides finere, hvisaarsag den

6. Udelukkende er tjenlig til Kniplings- og Batistgarn og sælges til de høieste Priser samt

7. Taber mindre ved Brydning, Skjætning og Hegling end den Dugrødede.

Hvorimod:

1. Tjenligt Band til Rødning ei havees overalt, hvorfor den ei heller overalt kan anvendes.

2. Den hastige Gjæring i Vandet fordrer, efter 3 à 4 Dages Forløb, den nøieste Paapassenhed og nøiagtig Kundskab til den Grad af Skjorhed, Hørreri i Vandet maae faae, uden at tage Skade.

3. Den gunstigste Vandrøde volder mere Arbeide end gunstig Landrøde; i vedholdende Negnveir derimod giver, som før er sagt, Landrøden meer at bestille end Vandrøde.

4. Vandrødet Hør kan, ved en Smule anvendt Arbeide, give ligesaa fin Lave som den Landrødede.

5. Holdes for, som oven er sagt, at vandrødet Hør fordrer længere Blegetid end Landrødet.

Sluttelig antager Forfatteren: at Vandrøde er at foretrække for Landrøde, hvor dertil habes Leilighed.

Meget vigtigt er det at sørge for, at Hørstraaet kommer aldeles tørt i Huus; thi bliver Fugtighed siddende i samme naar det indpaffes i Lo eller Lade, da mulner Straaet og Hørreri taber derved, naar det kommer under videre Behandling, særdeles meget, saavel i Farve og Udseende som i Styrke og Godhed, og tørres saadan vaad indbragt Hør over aaben Ild eller paa nogen anden Maade, da bliver den skjor og taber saare meget ved Brændning og Skjætning, hvad enhver tænksom Landmand maae søge at forebygge saavidt det er mueligt.

I Bøhmen horer man, saa snart den rødede Hør er indbragt, fra Morgen til Aften og undertiden ved Maanestien hele Natten igjennem, den klapp-

prende Lyd af Brøderne. Hørstaaet tørres ved klart Veir i Solen, og brydes først paa den saakaldte Rastrika (Brøde med een Tunge). Derefter sættes det omkring Raffelovnen eller kommer i Bagerovnen og bliver sædvanlig om Aftenen renere brudt paa Potyraka (Brøde med toende Tunger).

I Politschka har hver Bonde sit Tørrehuus, hvor Hørren da tillige brydes; man leverer Knipper, hvori 30 Haandsfulde (Reissen), og for et saadant Knippe betales i Tørreløn . . . 2 Kreuzer og for Brydningen 4 Kreuzer, alt omtrent saa meget som 8 Rigsbankskillings, og kan af et saadant Knippe eller Liime udbringes 1½ til 2 Pund heklet Hør.

I Westphalen tørrer man ingensinde sin Hør over aaben Jld, men i Tørrestuer eller Døne, og bruger man der før Brydningen at banke Hørren paa store Træblokke, med en svær flad Træhammer, hvorved den træagtige Marv i Hørstaaet knuses, Laven blødgøres og løsnes fra samme. Herved vindes, at Brøden eller Brydningsmaskinen ei saa let overstjærer Hørtaverne, hvad ved skarpe Brøder ofte er Tilfældet.

Paa flere Steder har man hertil indrettede Møller (Pochmühlen), men hvor disse ei findes, hjælper man sig igjennem med Bankning paa de omtalte Blokke.

Disse Møller have sædvanlig 4 vertikale Ham-

mere eller Stampere, som ved en horizontal Axel og et Vandhjul sættes i Bevægelse liig vore Stampemøller; Hørren skydes ind under Røllerne, vendes og rystes til den er blod, og Træmarven knust. Man leier en saadan Mølle der til Lands timeviis, og for alle 4 Røllers Afbenyttelse betales 3 gute Groschen eller $12\frac{3}{4}$ Kreuzer (omtrent 1 Rbmks. Tegn).

Forfatteren fortæller nu om en der opfundet Brydemaskine, som fra det Kgl. Würtembergske Landøkonomiske Institut i Hohenheim sælges for 22 Gyl den eller en dobbelt Louisd'or (omtrent 15 Rbdlr.). Ogsaa Hr. Pabst anfører i sit Skrift noget om benævnte Maskine, der har dette tilfælles med alle mig bekendte Brydemaskiner, at den har rislede Valtser; den er ei af nogen kunstig Sammensætning, har een større og to mindre Valtser, hvor igjennem Hørren føres, naar Maskinen ved Svinget sættes i Bevægelse.

En lignende Maskine har Indsenderen seet i Nærheden af Uelken i det Hanoverske; den havde 2de faste Opstandere, imellem hvilke var anbragt en Valtse af 6 Tommers Lvermaal, forsynet med $\frac{3}{4}$ Tomme dybe Risler, og over denne laae 3 mindre, som ved Trykkere eller Røter med til begge Sider nedhængende Steenvægt bleve holdte mod Hovedvaltsen, paa hvilken Svinget var, som ei blev trukket rundt, men frem og tilbage; paa tvende, skraae mod Hovedvaltsens øvre Kant til hver sin Side liggende Borde, førtes Hørskraaet igjennem eller

imellem benævnte Valtser, indtil det behørig var brudt og knust overalt, hvorved det i Skjæver mistede noget over Halvparten af sin Vægt. Paa andre mig bekjendte Brydemaskiner bliver Hørstræet sædvanlig urede, denne derimod holdt det ganske jevnt i Rod og Top, samt udbredte det under Arbeidet til hele Maskinens Brede, omtrent 1 Alen, og 2de Skjættere kunde blive færdige med hvad Een paa denne Maskine kunde bryde. Her til Lands vilde en saadan Maskine sandsynligvis kunne anskaffes for 4 til 5 Species.

Den hos os anvendte Kjøngste Brydemaskine er imidlertid efter mit Omdømme saa god, som nogen saadan Maskine kan ønskes; vel sandt, at den er 5 eller 6 Gange saa kostbar som den her beskrevne, men naar paa den Omtalte, ved et Menneskes Arbeide, kan brydes 10 til 12 Pund Hørstræe, saa brydes paa den Kjøngste, hvor den drives ved Vand, med 2de Menneskers Hjælp 200 Pund i hver Time.

Om Skjættmaskiner siger vor Forfatter Intet; de maae folgelig i Würtemberg eller Overhessen ei være kjendte; thi i andet Fald havde de af ham vist været omtalte.

Man beskylder (siger han) Skjætningen for, at den, om end nok saa hensigtsmæssig indrettet og iværksat, forvandles alt for megen Hørtave til Blaar, folgelig volder alt for megen Svind; denne Beskyldning er, ved slet Behandling, ei ugrundet; thi

saasom de i Hørplantens Ydre fra Bladene til Roden nedstigende Saftkar, der give den egentlige Lave, nødvendig efter Bladenes Ansættelse ere af forskjellig Længde, og denne Forskjellighed paa een og samme Plante kan være fra 1 til 20, vel endog derober, saa vil man finde, at, naar en Haandfuld Hørstraae tages i Midten, man da mellem Haand og Rodende har langt mere Lave, end fra Haanden til Toppen; man holder rigtignok Hørren under Svingningen først ved Rodenden, og der tabes, naar Skjæfteren forstaaer sin Dont, meget lidt; men nu er ogsaa først Toppenden renset fra Skjæver. Arbeiderne maae nu vende den og holde om Toppenden, og da tabes meget af Rodendens Lave, thi alt hvad der udgaaer fra Bladene paa Hørstængelens nedre Halvdeel afflaaes af Skjættespaaenen, blandes med Skjæverne og tjene kun som Brændematerial, for derved at tørre anden Hør.

Den flittige Ravensberger griber, for at undgaae den for Hørren skadelige Skjætning, til det mœisomme og langvarige Arbeide, som kaldes Ribning (Ribben). Arbeideren lægger nemlig et lidet Stykke tykt, stift Læder, sædvanligen Svineskind, som kaldes Ribbelap, paa sine Knæe, og binder den ved samme fastgjorte Rem enten om Livet eller om den venstre Haand; med denne Haand holder han Hørren fast paa Ribbelappens glatte Side og skæver eller straber med det fløve Ribjern (en bred og fløv Jernkniv, som holdes i den høire Haand) saa

Iænge paa Hørren, til Skjæverne ere faldne og Hørtaben reen. De ved første Skrabning affaldne Blaar anvendes til Paklærred, de ved anden Skrabning til Sæffelærred.

En flittig Arbejder har nok at bestille med at skrabe et Bundt af forhen beskrevne Størrelse reen i een Dag, og saaer derfor, foruden Mad og Drikke, i Daglon 12 Kreuzer. I Sverrig bruger man paa flere Steder denne Fremgangsmaade, som dog er meget tidspildende. I Münsterlandet har man i de senere Aar brugt at børste Hørren reen, istedet for at ribbe den, hvilket har vundet meget Bifald.

Nederlændernes Skjætning skeer paa samme Maade som hos os, hvor der skjættes ved Haandskraft uden Maskiner; vore Skjættefodder og Skjættespaan anseer jeg imidlertid mere hensigtsvarende end de af Forfatteren beskrevne.

Naar Hørren er skjættet, er den befriet fra Straaets træagtige Dele, men for det første bliver endnu altid nogen Ureenlighed tilbage, forarsaget ved den Harpix, som i raae Tilstand binder Træet til Tæpen, for det Andet hænge Taverne endnu sammen, som smalle Bindler, og endelig ligger mangen Tave endnu paa tværs i de reen-skjættede Haandsfulde. For nu at skaffe de sidste Ureenligheder bort af Hørren, og for at adskille den sammenhængende Tave, samt bringe dem alle i lige Retning, bruger man Heglen.

I den grove, der brugelige Hegle maae Tæn-

derne gjerne staae $1\frac{1}{2}$ Tomme i Kvadrat fra hinanden, forneden have $\frac{1}{4}$ Tommes Tykkelse, men for oven være meget fint tilspidsede, og oven for Træet være 4 Tommer lange. Alt Tænderne i den anden Række maae sidde midt imellem første Ræks Tænder, og saaledes vekselsviis, er en Selvsølge. Ved denne Hegle faaer Hørtaven det rigtige Leie uden at der ved tabs nogen god Tave, thi hvad herved udfommer, er meget grove Blaar, som kun vilde forringe de ved gjentagen Hegling faldende finere.

Ved fremdeles Hegling, gjennem anden, tredie og fjerde Hegle, af hvilke den ene altid maae være finere og Tænderne tættere stillede, end den anden, vinder Hørrer naturligviis meget i Fjinhed, dog maae man under Heglingen iagttage Hørrers rigtige Bestaaffenhed og Fjinhed, thi en stjør og grov Hør vinder aldeles intet ved at hegles paa ganske fine Hegler, men vilde derved meest rives ud i Blaar; den fine og bløde Hør derimod underkaster man den meest mulige Forsinelse.

Bel falder, ved enhver gjentagen Hegling, altid Blaar, men den finere Blaar giver lige saa godt Garn, som middelmaadig Hør, og den nu vundne fine Hør har faaet langt større Værd.

Ved sammenlignende Forsøg med de bedste sædvanlige Hegler og dem efter engelsk Monster fabrikerede, som have lange, nedentil firkantede og oven til meget spids tillobende Tænder, hvilke ere stillede i diagonale Rætninger, har man fundet, at disse give

28 pEt. reen Hør mere samt bedre Blaar, og fremme Arbeidet mere end de sædvanlige.

Endelig maae man ei betragte den heglede Hørs saavelson Blaaarenes Opbevaring med Ligesgylldighed, da begge Dele vinde meget ved at opbevares nedpakkede i Kister, paa tørre og kjølige Steder.

Dette er, hvad jeg af benævnte tvende Skrifter har fundet værd at bemærke; iøvrigt vil Læseren ved Eftertænkning finde, at det Anførte kun er Gjentagelse af hvad man i her hjemmehørende Skrifter allerede har læst; dog holder jeg for, at en god Ting ei for ofte kan anprises, og at Høraavl, tilligemed Lærredsfabrikation, behørig drevne, vilde worde til utroelig megen Fordeel for vort Land, især naar i de Egne, hvor Hørplanten med Fordeel kan dyrkes, paa flere Steder fandtes Indretninger, hvor menig Mand, imod billig Betaling, kunde faae sin Hør tørret, brødet og skjættet; thi vel er det sandt, at i de fleste Lande, hvor Høraavl udgjør en vigtig Industriegreen, skee omtalte Foretagender ved Haandarbeide, men ligesaa vist er det ogsaa, at hvor Hørrens Tilberedning kan opnaaes imod en saa billig Betaling, at den ei udgjør mere end Halvparten af hvad Bredning og Skjætning ved Haandarbeide af tiltagne Hjelpere og egne Folk kan og bør beregnes til, er dens Tilberedning ved Hjelp af Maskiner et ønskeligt Gode, især saalænge vi

endnu have færre arbejdsdygtige Hænder end nyttige og nødvendige Beskæftigelser for samme.

Skrevet i September 1834.

Jens Wulff.

Om Anvendelsen af Salt ved Vinterfodringen af Hornkvæget.

Ved at læse Fortalen til den bekjendte Grev Chaptals *Agriculturchemie*, *) hvor han opstiller den Grundsætning, at Agerbruget behøver, fra Regjerings Side, saavel befordrende Love, som Ophævelsen af saadanne, der ere det hinderlige, blandt hvilke han (med Hensyn til Frankrige) nævner Loven om Saltskatten, fik jeg for nogle Aar siden Lyst til at anvende Salt ved Vinterfodringen af min Besætning. Da jeg snart overbeviste mig om den store Nytte heraf, er jeg vedbleven dermed. Brugen af Salt ved Vinterfodringen indskrænker sig nok, saavidt min Rundskab rækker, de fleste Steder hos os til Gaarene, og disse ere endda

*) *Agriculturchemie des Grafen Chaptal*, Pair von Frankreich &c., übersetzt von Gisenbach und mit einem Anhang versehen von Schübler; Stuttgart 1824.

neppe saamange som de burde være; men da ogsaa Hornqvæget deraf drager betydelig Nytte, da desuden Udfaldet af sidste Høst medfører Grunde for Saltets Anvendelse, er det maaskee ikke upassende at gjøre opmærksom paa denne Gjenstand. Vi vilse først høre Chaptals egne Ord, og dernæst tilføie et Par Bemærkninger.

"For at vise Skadeligheden af Saltets Beskaffelse" — i hans Fødeland — "i sin hele Omfang" for Algerbruget, behøver man kun," siger han, "at gjøre opmærksom paa Nytten, som dette drager af dets Anvendelse. Saltet er af største Vigtighed for de drøvtyggende Dyr; det tjener til at frydre deres smagløse Næringsmidler" — han mener vel fornemmeligt Halmen —; "det pirrer deres svage, ligesom med en Hud besatte, Maves Virksomhed; det forhindrer Forfæmpelsen, som Nydelsen af det tørre Foder hver Vinter foraarsager. Man har almindeligt gjort den Bemærkning, at de drøvtyggende Dyr, som have Leilighed til at nære sig af Saltplanter, foretrækkes i Handelen, og at deres Kød er af fortrinligere Beskaffenhed. Enhver Landmand har ved Enden af Vinteren Leilighed til at sammenligne det Qvæg, som erholdt sin regelmæssige Andeel af Salt, med det, som intet erholdt. Det Første befinder sig meget bedre, seer langt stærkere og federe ud; Haarene ere glindsende" — *nitentia pecora* — "Diet er levende; Gangen rask og sikker. Det Sidste fremstiller derimod

"et Billede paa Hunger og Nød. I sidste Tilfælde
 "tabe Faarene næsten ganske deres Uld før Klipning
 "gen. Hvad der bliver tilbage, løsner sig og falder
 "lokkevis af. Hornkvæget er magert og vansmægt
 "tende, Indvoldene ere forstoppede, og Sundheden
 "vender først tilbage med det opløsende Foraarsgræs.
 "Naar Salthandelen er frie, udvider Landmanden
 "aarligen Forbruget af Salt; han blander det med
 "Gjødningen, for at gjøre denne virksommere; han
 "strøer det ved Foden af syge Træer, for at oplive
 "Vegetationen, han indsalter mere Kjød, enten til
 "Salg, eller egen Næring — Saltskatten er derfor
 "en sand Landeplage for Agerbruget; den har til
 "stoppet flere Velstandskilder, og koster det uendeligt
 "mere, end den gavner de offentlige Indtægter.
 "Ved hvilket som helst andet Paalæg man end vil er
 "statte Saltskatten, tvivler jeg dog paa, at man
 "kan udfinde et mere uheldbringende." Saavidt vor
 "Forfatter.

Udentvivl vil man give mig Ret i, at ingen
 sandhedskjerlig Mand vilde bruge saa vægtige Ans
 befalinger for Saltets Benyttelse, og ivre saa
 stærkt mod dets Beskattelse, dersom han ikke var
 overbevist om Nytten af dets Anvendelse. Her
 vare altsaa indvendige Criterier paa Sandhed for
 haanden, og jeg besluttede derfor at gjøre et For
 søg. Tingen er dog langt fra saa nye, som den hos
 os er lidet almindelig. Kammerraad Drewsen har
 givet Bink derom, og i det Mecklenborgske, vel og

flere Steder i Lydsfand, nedsatte til Vinterbrug betydeligt af grøn Klover &c. (see f. Ex. Michelsens Veterinairtidende). Allerede som Barn saae jeg, hvorledes Schweizerne af den Colonie, som Geheimer Conferentsraad Brun, til uendeligt Gavn for Landet, nedsatte paa Antvortskov, efter Malkningen af Koen paa Græsgangen, stak lidt Salt i Munden paa Dyret. Hans Søn anbefaler i sit Prieskrift om Gaareablen Brugen af Saltet til Gaarene, &c.

Formedelsk de flaae Priser i dette Efteraar sælger man neppe mere Qvæg end man ikke kan overfodre i Viater, og Brugen af Halm vil sikkert tiltage i samme Forhold, som Kartoffelhøsten har været ringe, og Qvægets Antal er større. Da Estræet lykkeligvis formedelsk det udmærkede Høstveir og Kjørnens vel bratte Modning er fortrinligt (især af Erterne), vil man ei heller uden Held, ved dets Hjeip, søge at bringe meget Qvæg igjennem Vinteren, og saaledes undgaae at formindske sin Besætning i Efteraaret, for atter med Tab at forøge den til Foraaret, naar man anvender Saltet. Dette maa dog ingenlunde forstaaes saaledes, som om Saltet var istand til at træde i Høets eller Kjørnens Sted; Nødvendigheden byder stedse, hvor Høet er knapt og Kartofferne faae, at anvende nogen Kjerne, dersom Malkeqvæget skal indbringe noget, og Ungqvæget voxe. Meningen er den at forbedre Halmfodringen, og i det Hele ved Brugen af Salt at sørge for Sundheden. Den sidste Omstænd-

dighed tilraader Brugen af Salt under hvilkesomhelst Betingelser og enhver Fodringsmaade. Det samme er Tilfældet med Hensyn til Gjødsken, der vinder meget ved Saltets Anvendelse. Det er sikkert udenfor al Tvivl, at den ved Hjælp af dette vil komme til at indeholde flere slimede Dele, en Fordeel, der flyder af Dyrenes forøgede Appetit og Fordøjelse, saavel som af deres større Drickelyst, og bedre Stand i det Hele; Gjødsken bliver desuden blødere og mere flydende, samt tilstedes eller gjør Forøgelse af Strøning nødvendig. Man maa derfor i Vinter under den udvidede Fodring med Halm tye til Surrogater af Strøelse. Jo mindre man i Vinter formaaer, ved Hjælp af Kartofler, Røer, Raps, Blade og Stokke af Kcal ic., at bruge en opløsende Fodringsmaade, liig Sommerens, desmere raadeligt er det at bruge Salt, for at skærpe Appetiten, styrke Fordøjelsen og hindre Forstoppelse. Mit Hornkvæg erholder i Vinter 2de Gange om Dagen Salt paa Hakkelse af Straae, givet umiddelbart før Vandingen for at vække Lysten til at drikke. Til hvert Dyr bruges saameget som Døgteren holder imellem 3 Fingre, og saaledes vil omtrent til 20 Kvægshoveder medgaae 3 Skp. godt Salt — en lille Udgift i Forhold til den store Nytte. Er Saltet grovt, bør det stødes, og kan man ei overkomme Hakkelsen, opløses Saltet, og Foderet befugtes dermed. Af de enkelte Gange, jeg har

brugt det saaledes, synes dog at fremgaae, at noget Salt spildes.

Jeg har gjort den Erfaring, at Haarene fældes midt om Vinteren, eller dog tidligere end sædvanligt, men tillige, som en Følge heraf, at de ere længere paa den Tid, da andet Qvæg, som ikke faaer Salt, skifter sine, sædvanligviis paa Foraarsgræsningen. Ogsaa har jeg ingenfinde sporet den saakaldte Trommesyge siden jeg begyndte at bruge Salt, og det synes mig at Smørret ogsaa vinder derved, samt lettere udskilles. — Disse Bemærkninger gjelde dog nærmest Hornqvæget; thi alle gode Skæfere have sikkert fra Vrilds Tid givet Faarene Salt. Naar blot Jorden ei er dækket af Sneen, og det ikke regner stærkt, græsse mine Faar, hele Vinteren, idetmindste nogle Timer om Dagen paa min Rug eller Hvede, som derfor saaes meget tidligt, sædvanligt den 1ste September eller sidst i August, og vedblive dermed til hen i Mai. Uden at dette, i Forbigaaende bemærket, nogenfinde har skadet Udbyttet af Vintersæden, have og Faarene stedse været sunde og fede. I 10 Aar ere ingen døde for mig, medens Bønderne her, siden de vaade Aaringer, have haft megen Dødelighed iblandt, ja mistet hele deres Besætning af Faar. Skab og Glyndere, disse ødelæggende Faaresygdomme, kjender jeg ikke af egen Erfaring, og jeg er tilbøielig til, næst et tørt Ratteteleie, lustig Stald, at tilskrive Saltet dette. Jeg har saaledes

havt al Grund til at underskrive Grev Chaptals ovenanførte Ubefaling.

Ridløse i November 1834.

P. C. E. Paulsen.

Om skadelige Insecter, som have viist sig i Ribe Egnen.

Den Udelæggelse, som Insecter nu og da, og især i nogle af de sildigere Aar, have anrettet i forskellige Egne paa Landmandens Afgreder, kunde ei andet end tildrage sig Landhuusholdnings-Selskabets Opmærksomhed. At der erholdtes nyere Kundskab om disse skadelige Insecter og deres Deconomie vilde være af Interesse for Entomologen, og vel neppe uden gavnlig Folge ogsaa i praktisk Henseende. Selskabet henvendte sig derfor til Stiftamtmand Grev Sponneck i Ribe, med Anmodning om, ved Hans Høivelbaarenheds Bistand at forskaffes eet eller nogle Exemplarer af saavel Demens Larve, som det fuldkomne Insect, der i Sommeren 1833 anrettede Skade paa Engene i Ribe Amt og nogle tilgrændsende Landstreg; hvorhos Selskabet i sit Brev yttrede, at Det tillige med Erkjendtlighed vilde modtage paalidelige Efterretninger, som ved samme Leilighed maatte kunne tilveiebringes til yderligere Kundskab om dette Slags Orme, og de locale eller andre Omstændigheder, under hvilke de især havde viist sig og

været ødelæggende. Til Selskabet indløb derpaa de nedenstaaende tre Skrivelser; i Forbindelse med disse leveres her en oplysende Note, som Hr. Chr. Drewsen (jun.) paa Skovsborg i den Anledning har havt den Godhed at meddele Udgiveren.

A.

Det Kongelige Landhusholdnings-Selskab har fra dette Amts Side ønsket sig meddeelt en nærmere Efterretning om de Insector, som i nogle af de seneste Aar have forarsaget Skade paa Jordernes Afgrøde.

Efter forgjæves at have gjort mig Umage for at forskaffe nogle Exemplarer af de Orme, som især desleshed forrige Aars Sommer anrettede betydelig Skade paa de langs med Vesterhavet liggende Jorder, og efterat have indhentet hosfølgende Oplysning om disse Insecters Natur og Virkning, fra toende i hine Egne boende sagkundige Landmænd, nemlig Provst Ræblerød og Sognepræst Alsch, skulde jeg ikke undlade desuden at meddele Følgende:

Disse Orme lignede meget de bekjendte Raalormer, og søgte de bedste Jorder, saa at de vare værst paa Marskegnene; de fortærede helst simpelt Græs, og strømmede dertil i en saa utallig Mængde, at man ofte ikke kunde sætte en Fod paa Jorden uden at sonderknuse mange; de vare derhos saa graadige, at man saae Exempel paa, at de i tre

Dage fortærede Græsset paa en Jordlod af 5 til 6 Tønder Lands Størrelse. De skuede ikke Vand, men gik igjennem samme uden at crepere, og man har seet dem gaae over et Vandløb, som var flere Alen bredt.

En Jordbruger paa Egnen sønden for Ribe, henimod Tønder, prøvede at overstrøe en Alet med ulædsket Kalk om Morgenens tidlig, medens Duggen endnu var paa Jorden, og da Ormene kom dertil, væltede de strax om, vendte Bugen iveiret og døde.

Marsskjoerne have ikke i flere Aar været overflojede af Vesterhavet, saaledes som Tilfældet har været temmelig hyppig i denne Vinter, hvorfor Landmændene nu nære det Haab, at Yngelen maae være blevet ødelagt, og at de, i nogle Aar i det mindste, ville være befriede fra denne Plage.

Paa Marstkengene her ved Byen anrettede de betydelig Skade, saaledes at der i Slutningen af Juli Maaned paa hele store Estrækninger ikke var et Græsstraae at see; men da de ikke aføde Rodderne, skød Græsset igjen frodig frem, og gav en temmelig tilfredsstillende sildigere Høeslet. — Saa fremt jeg kan erholde nogle Exemplarer af disse Orme, skal jeg med Fornøielse indsende samme til Selskabet.

Ribe Stiftamtshuus, den 21de Marts 1834.

Sponneck.

Til

Det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab.

B.

Sanderup den 20de Januar 1834.

Ifølge det høiføngelige Landhuusholdnings-Selskabs Forespørgsel angaaende de, for Engene, saa saare skadelige Ormes Natur og Bestaaffenhed ic., har jeg den Ære at meddele følgende, saavel paa egne som Andres Erfaringer grundede, Bemærkninger.

1. Ormenes Natur.

Paa denne Tid af Aaret kan Ormen ei faaes. Det er en graa Larve, af næsten en Tommes Længde, og af Tykkelse som en liden Pennepose, ubetydelig spids til Enderne, og er, saavidt kan skjønnes, en Larve af, og bliver forvandlet til den, i Funks Naturhistorie, 1ste Bind Pag. 410, ommeldte Stankelbeen, med sex meget lange Leen, hver med et Knæ eller Bugt, samt 2 Vinger, næsten af Kroppens Længde. Saavidt i afsigte Aar kunde skjønnes, gik Forvandlingen for sig især i den sidste halve Deel af August. I Juli Maaned synker den dybere ned i Jorden, og gjør mindre Skade, ventelig paa Grund af Varmen, som den ikke kan taale, da Kulden er dens rigtige Element. Dens, nemlig Ormens, Couleur bliver da lidt blankere, som om Huden var underløbet med Vand, gjennem hvilken det inden for liggende Insect kan, skøndt utydelig, sees, men ved den sig nærmende Forvandling bliver det meget kjendelig, naar man plukker Larven itu. Estrax es:

ter den fuldkomne Forvandling begynder Parringen, og saavel Han: som Hunkionnet kan tydelig stjelnes fra hinanden. Det Første er baade kortere og smallere end det Sidste, hvilket er ligesaa lang og tyk som Larven, og indeholder i Bagdelen smaae hvide Madiker, hvilke den formodentlig lægger i den første halv Deel af September.

2. Ormenes Virkninger.

I afvigte Aar begyndte disse skadelige Virkninger i den sidste halve Deel af April Maaned, og vedvarer næsten til Juni Maanedes Udgang. Paa de Enge, som vare sildig afflaaede i 1832, ondtrettede de kun en tredie Deel Skade mod paa de tidlig flaaede, endog med lige Beskoffenhed, Græsarter og Beliggenhed; Marsagen dertil synes at være, at paa de i 1832 sildig flaaede Enge ei fandtes det Skjul for Hunnen, hvori den kunde nedlægge sin Yngel, som paa de tidlig flaaede; eller og, dog med mindre Sandsynlighed, at Yngelen kunde være lagt paa de sildig flaaede Enge, førend Græsset blev afflaaet, eller medens det laa paa Skar, og saaledes paa den Maade vare blevene forstyrrede. Een af disse Marsager maa tilskrives de sildig flaaede Enges Held.' Det er og bemærket, at den anretter meget mere Skade paa halv Marsk, og Geest Engene, end paa heel Marsken, ventelig fordi Rodderne af de Græsarter, som vore i heel Marsken, vare den for safrige og stærke, hvilket med saame-

get mere Grund kan antages, som der blev lagt Mærke til, at selv i halv Marsken, hvor der fandtes enkelte af heel Marskens Planter, saasom Søer Kaal, Havil, ic., vare disses Rodder ganske urørte, medens halv Marsks Bexterne, der voxede imellem og omkring hine, vare ganske fortærede baade med Rod og Top.

3. Midler til dette Insects Udryddelse eller Formindskelse.

Af disse gives der vel neppe noget fuldkomment sikkert, uden de, Naturen selv frembyder, nemlig: hyppige Oversvømmelser, haard Frost, strax efter en Oversvømmelse, eller i det Hele taget fugtigt Veir; thi vel er det ved Prøve befundt, at Ormen kan leve 9 Dage i et Glas koldt Vand, men idelig Fugtighed maa dog ødelægge, eller i det mindste formindste Yngelen. Hvo der altsaa er saa heldig, at kunne ofte om Foraaret sætte sin Eng under Vand, og lade det staae i nogle Dage ad Gangen, den staaer ei heller Fare for at see sin Eng i høi Grad ødelagt, især, fordi Ormen ei kan taale det af Solen lunknede Vand. Det vilde vel og være meget gabaligt, ei at staae sin Eng, før end en Tid efterat Parringen var gaaet for sig; men derved tabes Eftergræsningen, og Høstetten løber da ind i Høsten. Som et tænkeligt Middel, kan jeg ikke lade ubemærket, at man nemlig kunde anvende en meget svær Tromle til at knuse Ormene

med; men naturligviis kan dette kun skee paa en fast og jevn Eng, og saadan Tromlen bør da foretages om Morgenens meget tidlig, naar Ormen har forladt sit Hul og kryber oven paa Jorden; thi ved den Tid har man fundet dem oven paa Jorden i stor Mængde, ventelig, enten fordi de ville lædse sig af Duggen, eller og de endnu ei have fuldendt deres Nattevandring; thi at de foretage sig den, derpaa have det fuldkomneste Beviis, da de om Morgenens ere fundne døde i stort Antal i Afledningskenderne for Vandet, hvor disse fandt Sted; men om Dagen sees de aldrig oven paa Jorden.

Underdanig

Udsch.

Høivelbaarne

Hr. Stiftamtmand, Grev Sponneck,
Ridder af Dbr.

C.

De ubetydelige Oplysninger om de skadelige Insecter, der i de senere Aar have anrettet saa store Ødelæggelser, især paa Engene her i Omegnen, og hvorom det Kgl. Landhuusholdnings-Selskab har ønsket Efterretning, ifølge Deres Høivelbaarenheds Skrivelse af 7de f. M., tillader jeg mig herhos at meddele saaledes:

Disse skadelige Larver fremkomme formeentlig af de saakaldte Natsommerfugles Æg, som de lægge i Engene, og udklækkes ved Solens Varme, og be-

roer deres større eller mindre Mængde paa det for deres Udviklings-Periode mere eller mindre gunstige Veir. Heraf kan man da forklare sig den store Mængde af disse Larver, der i afvigte blide og varme Foraar fik Leilighed til at udvikle sig, og viste sig saa edelæggende hele Sommeren. Af samme Aarsag lader det sig ogsaa forklare, hvorfor de kun periodisk fremkomme i saa stor Mængde; thi efter gamle troværdige Mænds Udsagn, skal de, under lignende Omstændigheder, have vilst sig ligesaa edelæggende for omtrent 50 Aar siden.

At de ere Natsommerfuglens Larver lader sig ogsaa slutte af den Omstændighed, at de om Dagen, især naar Solen skinner, bore sig ned i Jorden, hvori de ligge som i en Dvale, uden synderligt Tegn til Liv, og komme imidlertid om Aftenen frem af deres Skjul, og fortære saaledes om Natten de spæde Planter af Græs og Korn, og det med saadan Graadighed, og i saa stor Mængde, at en Fælle paa flere Tønder Land kan være afædt i en kort Tid, saa at Jordbunden faaer et Udseende, som om der var gaaet en Jld over den. En Lykke er det, at deres Graadighed dog ikke strækker sig til Græsroddeerne — som dette Næringsmiddel heller ikke passer sig for deres Natur — hvilket man ogsaa tydeligt saa afvigte Sommer; thi i mange af de Fæller, der vare ganske afædte i Mai og Juni Maanedene, blev endnu frodigt Græs, saa at derpaa i Efteraaret avledes overflodigt Hø, hvilket ikke

kunde have været Tilfældet, naar Græsredderne havde været angrebne af dem. Derimod anrettede de ikke liden Ødelæggelse paa Rugsteden, da paa mange Steder mere end en tredie Deel af Straaet blev øverskaaret af dem tæt oven for Jorden, som om de vare afslippede, der især var Tilfældet paa den høiere Ringmark, hvor Jordbunden er mere gunstig for deres Udvikling, og den fede Mærstgødning indeholder mere Næringsstof for dem.

Almuen har her det Sagn om disse Larver: "at de fremkomme, eller nedfalde ved Hagelbyger om Foråret;" men dette lader sig kun fornuftigviis forklare saaledes: at med Hagelbyger følger gjerne tørt Veir, der begunstiger deres Udvikling; ligesom paa den anden Side vedholdende fugtigt Veir er ødelæggende for dem.

Midler mod dette Onde kjenbes ikke. Man skal adskillige Landboere have forsøgt, ved skarp Oprensning af Grofterne imellem Rænnene at forebygge Larvernes videre Fremtrængen, men med hvilket Held vides ikke; ligesom det kun kunde være Forebyggelsesmiddel der, hvor Insectets Æg ikke er henlagt. Troste tor man sig imidlertid i det Haab, at de hyppige Oversvømmelser, som i indværende ualmindelig vaade Vinter har fundet Sted, vil vise sin velgjørende Virkning paa disse for Landmanden saa skadelige Insecter, der, forstyrrede i deres Dægnomi, for en Tid ville være standsede i deres fortærende Ødelæggelse. — Jeg føler det Ufuldkomne i disse saa

Vinier, som jeg paa Deres Høivelbaarheds Opfordring har nedskrevet, og maa beklage, at jeg ikke besidder naturhistoriske Kundskaber til at give noget bedre.

Bilslef Præstegaard den 12te Febr. 1834.

Erhødigst

Nablerød.

Høivelbaarne

Hr. Stiftamtmand, Grev Sponneck,
Ridder af Dbr.

I ovenstaaende Indberetninger fremsættes to forskjellige Meninger om den Larve, der i forrige Aar gjorde saa megen Skade paa Engene ved Ribe. Hr. Provst Nablerød mener, at det var Larven til en Natsummerfugl (Noctua), og grunder sin Formodning derpaa, at den kun om Natten kom frem for at søge Næring og Dagen igjennem holdt sig skjult i Jorden, og tilføier, at den kun aad Toppen af Græsset, ikke Roden, og at den heller ikke forstaaede Rugen.

Hr. Pastor Alsch derimod antager, at det var Larven til et Stankelbeen (Tipula), giver en Beskrivelse af den, og har i Puppen gjenkjendt Myggen med de lange Been.

Skade at der ikke anføres hvor mange Fodder Larven havde, da det havde bragt Sagen uden for al Tvivl. Larverne til de tovingede Fluer, høortil Stankelbenet henhører, har nemlig ingen Fodder og
3 Bindes 3 Hefte. (32)

de krybe, eller rettere skide sig frem ved Hjælp af Ringene paa Kroppen. Natsommerfugle-Larven har derimod som oftest 6 Fødder under Fordelen og 4 til 10 hen under Bugen og Bagdelen. Beskrivelsen af denne Larve passer forresten ganske paa den høist berygtede Græslarve (*Tipula olivacea*), der i Naturhistorien er velbekendt ved sine frygtelige Odelæggelser paa Engene, og det vilde have været uden for al Tvivl at det var den, der har vist sig ved Ribe, dersom ikke Hr. Provst Næbeler netop siger, "at den kun aad Toppen af Græsset," da Græslarven derimod især bliver saa skadelig derved, at den ogsaa æder Rodderne.

Men om det er en Natsommerfugl eller et Stankelbeen, af hvis Æg denne skadelige Larve fremkommer, er en Sag af mere Vigtighed for Naturforskeren, end for Landmanden; odelægges Græsset paa Engene eller Sæden paa Markerne, saa spørges naturligviis først om Midler til at standse Odelæggelsen og om mueligt frelse Afgrøden. Men dette bliver i de fleste Tilfælde et vanskeligt Problem at løse, da de Midler, hvormed man i det Smaa vel kunde dræbe disse Dyr, sjældent lade sig udføre i det Store, og i al Fald ere ganske afhængige af Localiteterne. Jeg har aldrig selv haft Leilighed til i Naturen at kunne iagttage denne Larve og dens Odelæggelser, men det forekommer mig, at jeg ifølge ovenstaaende Indberetninger kunde tænke mig et simpelt Middel, hvorved man maaſkee

i det ringeste kunde redde de Strøg eller Strækninger i Engene, som fra først af ikke vare oversyldte med Larver. Jeg siger maaskee, thi Praxis maae først afgjøre om Midlet er udførligt og virksomt.

En Følge af Larvernes Mængde og overordentlige Graadighed var, at de i den korte Tid af 3 Rætter ødelagde Græsset paa 5 til 6 Ed. Land, de fortærede saa aldeles Alt hvad der voxede, at Engene bag dem saae ud, som om Jlden var gaaet hen over dem, og de maatte bestandig for at finde nye Næring krybe fremad, eller med andre Ord, de vandrede. Man kunde altsaa ikke være i Tvivl om, hvor de opholdt dem, de viste tydeligen Grændsen for deres Fremskriden. Dersom man nu, for at standse denne, omgav de hidtil forskaanede Strækninger i Engene med en smal, nogle Spadestik dyb, Rende eller liden Groft, hvis Sider vare saa perpendiculaire som mueligt og i hvis Bund var strøet Kalk, saa maatte enhver Larve, der for at finde Næring vilde gaae videre, nødvendig falde i Groften og der, bestræbende sig for igjen at krybe op, komme i saa nøie Berøring med Kalken, at den snart maatte omkomme.

Af Erfaring veed jeg, at saavel Larver som fuldkomne Insecter, der ere faldne i en med steile Sider begrændset Groft, vanskeligt igjen kunne komme op, men da denne Larve besidder Evne til at grave sig i Jorden, vilde den maaskee snarere søge

at bore sig gjennem Siderne af Grøften, dersom ikke Ralken, der især frist lødsket er saa dræbende for Larver, forinden havde gjort Ende paa dem.

Der maatte sørges for at der ikke stod Vand i Nenden, der formodentlig vilde svække Ralkens Virkning, og man maatte, hellere end at grave til Vandet, gjøre Nenden mindre dyb.

Det synes mig, at naar Spørgsmaalet er om, at redde Hveslættet paa store Strækninger af Eng, saa kan Arbeidet og Beføstningen ved saadanne Nenders Anlæg ikke komme i Betragtning.

Entomologen, der bestræber sig for i oeconomisk Henseende at gjøre sin Videnskab saa gavnlig som mueligt, vil være meget taknemlig, om Landmænd og Forsumænd vilde meddele deres Jagttagelser og Bemærkninger over de her i Landet ikke saa sjældent forekommende skadelige Insecter. Den første Betingelse for at kunne sætte deres Odelæggelser Grændser, er at man kjender dem.

October 1834.

Chr. Drewsen.

L i t e r a t u r.

I.

"Landoeconomiske Betragtninger af J. C. Drewsen."

(Kjøbenhavn 1834, hos Gyltendal. 140 Sider, stor
8vo; Priis 72 Sk.)

Ligesom den fortjenstfulde Forfatter har benyttet sin Frihed, og i tvangløse, men dog sammenhængende, Betragtninger fremsat sine Meninger og Anskuelser over flere vigtige Dele af Algerbruget, saaledes forudsætter Referenten den Bemærkning, at han i efterfølgende Anmeldelse ei har havt til Hensigt at levere en fuldstændig Critik af det foreliggende Skrift, men kun Noget af det, som paatrængte sig ham under Læsningen.

Hensigten af sit Skrift angiver Forfat. selv i Fortalen saaledes: "min liden Bog indeholder imidlertid ei Andet, end det, dens Titel bebuder — "Betragtninger. Ved denne Titel har Forf. forbeholdt sig Ret til at kaste et Blik paa nogle Gjensstande, der forekomme ham vigtige eller interessante; med Tausshed at forbigaae andre; med Forkjerlighed at dvæle ved nogle."

Læseren bør derfor ingenslunde vente sig en systematisk Fremstilling, hvormedet man end kunde ønske en saadan, med Hensyn til det danske Algerbrug, fra Forf.s duelige Haand, og hvor tilbøielig man end kunde være til at antage, at han havde været dette Arbejde voksen. Imidlertid ville Føde:

landets Agerbrugere upaatvivseligt vide Forf. Tak for det allerede Givne, der paa en nyttig og værdig Maade tjener til at udfylde den Lønhed, som, efter Ref.s Mening, for længe hersker i Fødelandets landoeconomiske Literatur, medens andre Lande allerede i længere Tid stræbe, med mere eller mindre Held, at afhjælpe dette Savn, og medens vor øvrige Literatur, i alle Retninger, glæder sig ved en større Productivitet. Forf. yttre sig herom ligesaa kraftigt som rigtigt: "Kunster og Haandværker — siger han Pag. 15 — gaae dagligt frem, Videnskaberne, navnlig Naturvidenskaberne, fremskride "med en forbausende, og for et halvt Aarhundrede "siden neppe ahnet Hurtighed. Men Agerdyrkeren, "og kun han, skal liig Planten forblive paa sin "Plet &c." Intet vilde derfor — i materiel Henseende — være vort Land gavnligere, end om Forf.s Ønske i Fortalen: "at andre ved hans Betragtninger maatte ledes til at tænke og skrive over Gjensstande, der ere vigtige for Agerdyrkeren, som han enten ganske har forbigaaet, eller muligen opfattet fra et urigtigt Synspunkt," maatte hyppigere end hidtil opfyldes. Ref. venter naturligvis, at Forf. ei fremsætter sit patriotiske Ønske exclusive forstaaet med Hensyn paa sig selv, og naar han slutter sin Fortale med de Ord: "Tid og Omstændighed vilde afgjøre om dette lille Skrift indeholder Forf.s sidste Ord til Danmarks Agerdyrkere, eller om han end engang skulde foranlediges til at yttre

sig over Gjenstande ic.,” da troer han med Grund i dem at see Garantien for sin Forventnings Opfyldelse, især naar han med ”Tid og Omstændigheder” — der neppe ville udeblive — bringer den — siundom noget polemiske — Varme i Forening, hvormed Forf., ligesom i hans øvrige Skrifter, saaledes ogsaa her har ført sin Pen.

I Indledningen til Skriftet har Forf. stræbt at anvise Agerdyrkningen, hvis Oprindelse, Fremskridten og gradvise Udvikling han fremsætter, den første Plads blandt de menneskelige Syssler, og det med Rette, fordi den betinger — i cultiverede Stater — de øvrige. Ref. takker ham for denne, om han saa maa sige, Emancipation af Agerdyrkerens Stand, som denne, selv i vort Fædeland, hvor dog en faderlig Regjering dertil har givet de første og vigtigste Stød, endnu synes at trænge til. Den Anskuelse, som Forf. yttre — i Begyndelsen af Indledningen — er sikkert endnu neppe gaaet over som Selvfolelse i Agerdyrkerens Stand; og paa den anden Side turde det let hænde sig, at det Sprog han fører, vilde, skøndt med Urette, kaldes overdrevent af Mange, som ere udenfor samme. Hvor sparsomt, maatte Ref. spørge, komme endnu ikke Middelslandens Rundskaber og Capitaler Agerdyrkningen tilgode; medens Embedsstanden er den Brud, alle beile til, overlades Plougen til den fordomsfulde Bonde? Vilde Man ikke sole en levende Trang til videnskabelig/practiske Instituter for Ager-

brugere, dersom Forholdene vare anderledes? Det er sikkert paatide, at Danmarks næsten eneste eien: dommelige Næringsvei hævdes i sin hele Bigtighed, og anvises den hæderlige Plads, den fortjener. Udentviol tør Man vente, at Stænderne ville stænke denne Sag deres Opmærksomhed, at de ville stræbe f. Ex. at forskaffe Algerdyrkningen, for at bruge et parlamentorisk Udtryk, et større "Budget," og hvo vilde, med Hensyn til det, som allerede er steet under vor gode Konge, vel betvivle, at de skulde finde et aabent Øre for Forestillinger i denne Retning hos Ham?

Om end Refer., især med Hensyn til de be: kjendte Backewell'ske Forsøg i England, ikke er uenig med Forsf. i at kalde vore Hundsdyr "Kunstfrembrin: gelser," for hvilken Mening han iøvrigt anfører tal: lende Beviser, troer han dog, at dette Udtryk neppe kan anvendes paa vore Kornsorter, saalænge Botanikerne vide at angive disses Fodeland som vildt: voksende. Er Forsf.s Hypothese, som dog de med dem beslægtede Græsarter synes at modsig, imid: lertid rigtig, — analoge Grunde derfor ere ikke for: glemte — hvilket Epillerum aabnedes da ei for Algerdyrkerens Virksomhed med Hensyn til disses Forædling — en iøvrigt meget forsomt Sag.

Efterat vi have fulgt vor Forfatter igjennem hans Fortale og hans interessante Indledning, maa vi, for ei at overstride en Anmeldelses foreskrevne Grændser, fatte os kortere om Skriftets egentlige

Indhold, som sikkert ingen Landmand vil fortryde selv at have gjort sig bekendt med.*) De Gjenstande, Forfatteren har valgt at behandle, ere, her kun korteligen antydede, følgende: Valget af en Aulsgaard; Jordsmon og Underlag; Grundforbedringer; Indhegning og Markfred; Jordens Bearbejdning og de dertil samt ellers til et Aulbrug hørende Redskaber; Gjødning; Mergel; Hvilen; Brak og Brakning; Sædefornet og Besaaningen; Frugtsolgen; Staldfodringen; Qvæget og Foderets Benyttelse; Kartofler; Roer; de vigtigste Foderurter. Af disse Gjenstande kunne nogle kaldes almindelige; andre ere derimod at ansee som Forfatteren eiendommelige. Til de sidste maae henregnes Artiklerne: "Qvæget og Foderets Benyttelse, Kartoflerne, Roerne, Rodkloveren" — under hvilken sidste Rubrik han med meget sandsynlige Grunde, hentede fra Muldens Eiendommeligheder, har søgt at belyse det Phænomen, at Ugeren, ved altfor gjentagen og hyppig Benyttelse til Klover, omsider bliver kjed af at frembringe denne. Skulde Ref. sige noget her til, vilde han gjøre opmærksom paa, at mangen Virkning, henhørende under Ugerbruget, ofte har

*) Et Indholds-Register fattes, hvad maafee kunde kaldes et Savn; dog, Den, der leverer et saa concis Skrift som dette er, kan billigen forlange, at hvo der interesserer sig for dets Indhold, og ønsker at kjende det nærmere, bør skænke det den Opmærksomhed at læse selv Skriftet.

flere combinede Aarsager, og navnlig i dette Tilfælde ogsaa henvise paa Underlaget, hvis ringere Næringsstof let udtømmes af hyppig Klober, der ved sine dybe Nodder tager dette i særdeles Betragtning. — Endvidere henhøre hertil "Bifkerne, Boghyeden, Staldfodringen og Frugtfolgen." Forsf. har med vægtige, indgribende og derfor overbevisende Grunde paaany talet de 2de sidste Sag. Det glædede Ref. at see, hvorledes han heri har sluttet sig til sine tidligere yttrede Meninger, og er bleven dissetro. Ogsaa har han heldigen forsvaret dem imod de i senere Tider gjorte Indvendinger. Begge Omstændigheder anseer Ref. (ogsaa efter sin Erfaring), som udødelige Fortjerefter hos Forsf., saavelsom for en vægtig Ubefaling for disse, ikke de uvæsentligste, Puncter i den nye Lære, hvilken vor Forsf., som Thaers aandrige Discipel, beriget med en længe gjenneemtænkt og prøvet Praxis, har stræbt at udbrede i sit Fødeland. Man tør vel, uden at træde Sandheden for nær, antage som en afgjort Visshed og til Held for Danmarks Algerbrug, at hine det nyere og forbedrede Algerbrugs Principer have staaet deres Prøve under vore climatiske og politiske Forhold, og selv hvor de ikke anvendes rene, dog gavnliggen modificerende have indvirket paa utallige mindre og større Algerbrug. Under den Gjæring, som derved er fremkommet, under saa mangehaande Sammenblandinger af Systemer, og saa forskellige Overgange, som efter Refers Mening meer eller

mindre karakterisere det nuværende danske Ugerbrug, under al denne Forskyrrelse, af hvilken han haaber noget varigt og fast omsider vil udvikle sig, bør det ogsaa regnes Fors. til Fortjeneste, at han med Beskæmthed, og adæquate Benævnelser constituerer eller maaſkee rettere bevarer en rigtig Sprogbrug, som f. Ex. om Bepælbrug, overſkaaren Kobbelbrug, Brak og Brakning, Hvile, o. s. v. Men selv hvor Fors. drøfter det Almindelige og Bekjendte, har han beriget sin Fremstilling med saa mange ypperlige praktiske Bink, og han veed at gjengive det med en ham egen Klarhed, en vis Nyhedens Interesse, saa at Ref. vover at slutte sin Anmeldelse med den Forsikkring, at enhver upartist og fordomsfrie Læser vil lægge Bogen fra sig med den samme Tilfredshed, som han.

d—t.

II.

"Lærebog i den norske Landhuusholdning, udarbejdet især med Hensyn til Bondestanden, af Jacob Sverdrup, Overlærer og Ridder af Basa-Ordenen. Første Deel, tilegnet Hans Majestæt Kongen af Sverrig og Norge."

(Christiania, 1832; hos Grøndahl. 216 S., 8vo.)

I Landoeconomien, som i hver anden Videnskab, gives der almindelige Læresætninger, der overalt gjelde, som af Alle erkjendes, og som overalt i dens Udvikelse maa følges. Vandet maa overalt bortgraves og store Stene bortbringes; Jordsmonnet overalt ploies eller graves; Gjødning bringes paa Agrene o. s. v. I en Lærebog tør Læren om, hvorefter disse, forresten hver Algerdyrker bekjendte, Forretagender iværksættes, ei fattes, skjøndt deraf følger, at den, der har nogen Læsning, atter maa læse, hvad han alt længe har vidst, hvad han ofte har seet beskrevet. Men at ville stemple en Lærebog som Compilation, fordi en landoeconomist Forfatter, der nu skriver, er nødt til at træde i nogle af de foregaaende Forfatteres Fodspor, vilde være uret; især da Thaer, med sin Alt i Landoeconomien omfattende Aand, ei, saalænge denne Videnskab ikke atter gjør betydelige Fremskridt i Theorie og Praxis, har levnet følgende Skribenter i dette Sag synderligt Andet, end at lempe Læren efter deres Land, og

om jeg saa maa udtrykke mig, at samle nogle *Ux* paa den *Mark*, hvorfra han hjembragte store *Hobe*. Det Skrift, vi her have for os, afhandler, som Folge af Forestaaende, ogsaa mangfoldige almindelig bekjendte landoeconomiske Foretagender, men fra den første til den sidste Side af denne Bog seer man, at Forfatteren ei er Uffriber, og at han stræber at udvikle og fuldkomneregjøre den Terminologie, hvortil de danske, og vel ogsaa de norske Ugerdyrkere saa meget trænge; den Udtryffenes Bestemthed, som saamange Forfattere forsomme, i det de, istedet for at antage almeengjeldende Udtryk for almene iværksfatte Foretagender, vanskabe deres landoeconomiske Skrifter med Provindsalismer, kun bekjendte i en snever Kreds, og derved forvirre Begreberne istedet for at opklare dem. Selv i vort lille Land bruge de landoeconomiske Skribenter en saa forstjellig Terminologie, at man næsten kan sige, at vi have sjællandske, øst- og vest-jydske Lærebøger, ligesom Tydskerne have deres Lærebøger næsten for hver større eller mindre tydsk Stat, maaskee lige ned til det nylig folgte Fyrstendomme Lichtenberg. — Vor Forfatter besidder desuden den, ei almindelige Egen-skab, at kunne udtrykke sig kort, uden dog derved at vorde mindre tydelig, og hans Foredrag er saaledes, at enhver til nogen Tænkning vant og stiftet Bonde maa kunne fuldkomment fatte hans Lære.

Saaledes grundlægger Forf. Læren om Sæd-skiftet — hvilket forresten ikke er omhandlet i denne

Deel — i faa Linier faa tydeligt, bestemt og efter faa rigtige Grundsætninger, at vi ikke kunne betvivle, at den følgende Deel vil, i den Henseende, svare til de Forventninger, denne vigtige Sag vedkommende, som herved vækkes. Han siger S. 77: "Sædstiftet" eller den Orden, hvori man lader de dyrkede Bæ: "ter følge paa hverandre, har en betydelig Indfly: "delse paa Jordsmonnets Frugtbarhed. Mange "Planter, saasom Rodfrugter, Bitter, Urter og "Kløver, rense og skjorne Jordsmonnet, deels ved "den Behandling de kræve, deels ved den Skyg: "ge deres store Toppe give Jorden, hvorved Jord: "skorpen holdes fugtig, der hindrer den fra at klumpe "og hærde sig, hvilket sjældent undgaaes, naar man l: "der flere Kornafgrøder følge paa hverandre. Dog "bliver denne Sædorden, formedelst Kuldens Stræng: "hed, hvorved Jordsmonnet mægtigt skjornes, min: "dre skadeligt hos os end i de mildere Climater. "Nogle Planter hente deres meste Næring fra det "Jordsmon, hvori de voxe, f. Ex. Kornarterne og alle "langstraaede Planter med faa og tørre Blade; An: "dre, som Bælgfrugter, Kløver og Kartofler trække "en betydelig Deel deraf fra Luften. Nogle Ukruds: "planter trives fortrinligt iblandt en vis Sædart, "og formere sig i det Uendelige, naar samme Sæd: "art kommer igjen paa samme Sted i flere Aar ef: "ter hverandre; afveksles derimod med en anden "Planteflægt, der kræver en fra den Foregaaende "forskjellig Behandling, forsvinder Ukrudet forstør:

"stedelen, eller aldeles. Saaledes synes og visse
 "Insecter at have visse Planter kjærere end andre;
 "kun ved Afveksling af Planter kan deres skadelige
 "Formerelse forekommes. Naturen kræver saaledes,
 "hvilket daglig Erfaring viser, denne Forandring,"
 vi sige: Bøvel.

Ved at omhandle raa Jorders Opdyrkning,
 udlader Forf. sig, § 123, paa lige skjønnsom Maade:
 "Ved Opdyrkningen af sandede og mindre gode
 "Jorder" — og saaledes vilde de raa Jorder 9 af
 10 Gange findes at være — "bør man aldeles
 "opoffre Jordelen af Kornavl i de første Aar, og i
 "det Sted anvende Jordens naturlige Rige-
 "dom til Frembringelse af Foder og Gjød-
 "ske, hvortil Bikker, Boghvede og Kartofler ere
 "fortrinlig egnede; men hvorledes Jorden er be-
 "stæet, bør det være en ufravigelig Regel, ikke at
 "holde den længere under Ploug, end Græstorvens
 "Forraadnelse fordrer, da den siden nedlægges med
 "Gjødning til Eng;" det vil sige til Græsvæxt, thi
 vi forbinde her et andet Begreb ved Eng. Forf. har
 herved ei blot lagt rigtige Grundsætninger for Da-
 gen om Maaden, hvorpaa raa Jorder kunne varigen
 forbedres; men af det her er sagt sees tillige, at
 han er enig med os om, at Kartoflerne ei ere ud-
 træende, thi ellers vilde han lige saa godt have for-
 viist disse fra det første Frugtomløb, som han har
 forviist de egentlige Sædarter. — Som Middel til
 at opdyrke og skaffe flette Jorder den første Gjød-

ningskraft, vil Forf., at man besaaer Marken een eller to Gange i samme Aar med Spergel, der ædes af foldede Gaar, og at den dernæst om Efteraaret opbrydes og Aaret derpaa besaaes med Visker, der ogsaa fortæres af de foldede Gaar, hvorefter Algeren om Efteraaret ploies og besaaes tyft med Rug og hvid Klover, som atter i nogle Aar tjener til Fode for de foldede Gaar. Have Grundfætninger som disse, fundet Indgang hos Norges Algerdyrkere, da lykønske vi vore forhenværende Landsmænd; men hos os vilde Forfatteren blive forfjettret for slige Meninger, og komme til at leve i evig Krig paa Dansk, og staae fare for reent at flaaes ihjel paa Tydsk; thi det synes at vore tydske Halvbrødre i den sildigere Tid ret vilde arbeide paa at helbrede os for de Wildfarelser, hvori vi ved Thærs Skrifter og Virken ere geraadede.

I Afdelingen om Algerdyrkningsredskaberne siger Forf. angaaende Plougen: "Det synes, som man har givet Plougen Hjulene alene i den Hensigt, at komme Plougekarens Mangel paa Færdighed til Hjælp, eftersom det forudsætter mere Sagkundskab og større Færdighed, at stille og styre en Svingploug, end en Hjulploug. Hvor man, som nu er Tilfældet i nogle Egne hos os, er ifærd med at ombytte Spaden med Plougen, skulde det maaskee være rigtigst, at begynde med Hjulplougen, for, efter erholdt Færdighed, igjen at ombytte

"denne med den i de fleste Henseender fortrinligere
"og mindre kostbare Evingploug."

For og imod den rene Brak taler Forfatteren
ligeledes som den kyndige Agerdyrker, og Resultatet
deraf fremkommer, er, at den rene Brak er nød-
vendig ved raa Jorders Opdyrkning og paa stærke
Jorder, men at dyrket Brak er en "fortrænlig
"Brugsmaade paa lette Jorder." Naar hertil føies
den Maade hvorpaa den Omhue, hvormed han vil
have den rene Brak behandlet — en Omhue, der
kun i de bedre Aalsbrug — hos os finder Sted — saa
skulle vi ikke være meget uenige med Forfatteren, da
vi kun gaae et Skridt videre end han og paastaae,
at den dyrkede Brak ogsaa fortjener Fortrinet for
den rene Brak, paa de sjøre Leerjorder.

Vi ville kun endnu til Slutning anføre nogle
af Forfatterens Ytringer i Afsnittet om Hvilen, og
haabe da tilstrækkeligt ved de givne Prover, der
kunde foretages med mange flere og næsten findes paa
hver Side, at godtgjøre vor Paastand, at Norge,
naar den anden og bebudede Deel af denne Bog
kommer, hvorom vi ei tvivle, til at ligne den før-
ste, da har erholdt et Skrift, der lige godt egner
sig til Veiledning for den norske Bonde, som for
hver fremadstræbende Agerdyrker. "Agerens Hvile
"fra Bearbejdning," siger vor Forf., "er ligeledes
"en Art Gjødning; thi ved hensigtsmæssig Hvile
"vinder Ageren baade i Rigdom og Kraft, der i
"Forening udgjør Frugtbarhed. — — Herhos be-

"mærkes, at jo frugtbarere Jordsmonnet
"er, naar det udlægges til Hvile, jo
"mere beriges det under Hvilen." Dette
er den sande Anskuelse af Hvilen; thi de gode
Virkninger, som vi see af denne, grunder sig ei paa
en Hvile, liig Dyrenes, en Hvile, der i Planterver-
denen ei finder Sted, men i Jordsmonnets Begræs-
ning, i Grønsværens Dannelse og efterfølgende Ode-
læggelse og Forvandling til Muld, saavel som i de
forraadnende Legemer af den Mængde Orme og In-
secter, der fremkomme i og under Grønsværen, og
som ved deres Død ogsaa forøge Jordsmonnets
Muld; og da saavel Grønsværens Tykkelse, som In-
secternes Mængde beroer paa den Kraft, hvori Jords-
monnet udlægges til Græs, saa vil Hvilen altid,
ved Agerens Opbrydning, vise større eller mindre
Virkning, i Forhold til Jordsmonnets større eller
mindre Kraft.

Efter at have anført saameget til Fordeel for
dette Skrift, ville vi ei undlade, med lige Upartisk-
hed, at berøre et Par Puncter, hvori vi ei ere enige
med Forfatteren, og ved den ene af hvilke vi mod
den Erfaring, hvortil Forf. støtter sig, maa sætte
vor egen Erfaring, der taler for det Modsatte.

Forf. siger nemlig: "Den Paastand man i de
"nyere Tider søger at gjøre gjeldende, at Ageren ei
"trænger til Hvile, naar kun en behørig Afveksling
"af Frugter iagttages, eller en saadan Frugtfolge,
"der er passende for Jordarten, vælges, finder ei

"Medhold i flere kyndige og duelige Landmænds Erfaringer, og heller ikke i mine." Vi troe ikke at nogen Landmand, vi kjende i det mindste ei en saadan, har nogensinde paastaet det, som Forf. her fremsætter. Derimod gives der vistnok dem, og vi regne os til disses Antal, der sige, og sige ifølge egen Erfaring, at stjørterede Jorder og ei alt for lette Sandjorder kunne uafsladeligt dyrkes, naar en passende Frugtfolge vælges, det vil sige, en Frugtfolge, hvori aarlig veksles mellem Sæd, Rodfrugter og Foderurter, og naar tilstræffelig Gjødning, hvorved vi forstaae 50 til 60 Læs Gjødning paa en Tonde Land, i det mindste hvert 3die eller 4de Aar, kan gives. Dette sidste har Forf. maaskee ikke iagttaget, ligesom han ei taler derom, og da er hans Erfaring ganske naturlig og grundet paa den Omstændighed, at Jordens Formue ved Afgrøderne er bleven formindsket, da den ei ved tilstræffelig Gjødstning har faaet Erstatning for sit Offer.

Ei heller kunne vi tiltræde Forfatterens Udtrykksmaade; naar han, S 148, siger: "ved Kraftens" og Rigdommens forenede Virkning opstaaer Frugtbarheden;" thi, som og af den følgende S kan sees, forstaaer han ved Kraften, Virksomheden, og han burde derfor have sagt: Af Rigdommen eller Formuen og Virksomheden fremkommer Kraften, og ved den Frugtbarheden. Vi tør haabe, at Forfatteren ved nærmere Overveielse tiltræder vor Mening.

Endelig kunne vi ikke undlade, efter i det Foregaaende at have, med fuld Ret, bemærket Forfatterens fortjenstfulde Bestræbelse for at forbedre den landøkonomiske Terminologie og Udtryksmaade, at anke over, at Forf. skriver sandmuldede og leermuldede Jorder, da han ei derved forstaaer Leer- og Sandjorder, der ere muldrige; ligesom nedmulde, istedetfor nedharve. Vi paaanke dette i den For- mening, at saadanne Udtryk ei ere norske — danske ere de kun alt for meget — thi vi have ved at læse dette norske Skrift havt Leilighed til at bemærke, at det danske og norske Sprog, — med Undtagelse af nogle faa Substantiver, som f. Ex. Tællen, Liin, Slaatteland, formentlig Jordisen, Hør, Slaaland o. s. v., Substantiver, der ikke ere vort Skriftsprog synderlig mere fremmede, end adskillige vi faae fra Jylland — ere hinanden temmelig lige.

Vi troe at turde forsikre Forfatteren, at vist flere end vi, med Længsel imødesee den anden Deel af hans Skrift.

Fig. 2.

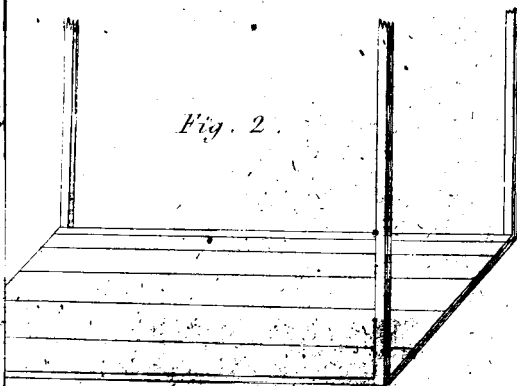

Fig. 1.

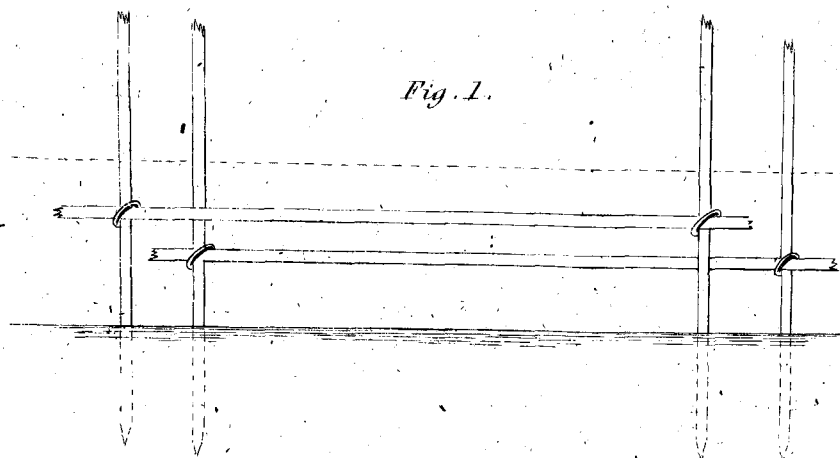

Fig. 2.

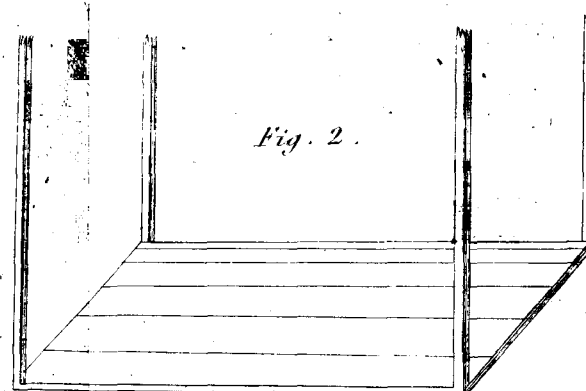

Fig. 3.

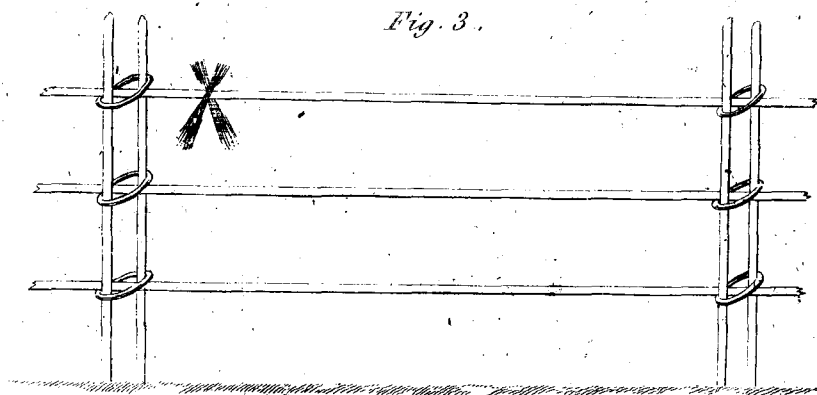

Fig. 4.

Fig. 5.

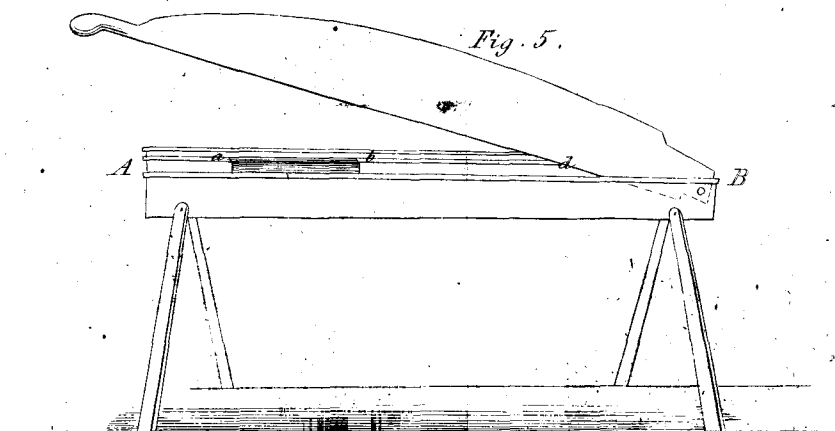

Fig. 6.

